

קובץ גליונות

פרשת כי תצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

"ולבקר בהיכלו"

מרן ראש השיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א בשיעור פתיחה בתחילת זמן אלול

ניתן לשלם

באשראי בטלפון:

נדריים פלוס 03-7630585 שלוחה- 486

קהילות 073-2757000 שלוחה- 4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17

סניף: 745 מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

זמני הדלקת נרות שבת

בחסות:

גינות דוד

לדור בכני ברק, לחיות על האדמה!
03-9009944

מוצ"ש	הדלק"נ	
7:46	6:47	בני-ברק
7:44	6:32	ירושלים
7:46	6:39	חיפה
7:46	6:49	באר שבע

מחבר ספר? הפרס/מ יקר?

פרסום במדור "אוצר הספרים"

ממוקד ומגיע בדיוק

לקהל היעד שאתה צריך!
וכל זה במחיר מוזל במיוחד
לתועלת המחברים.

פנה עוד היום

למערכת 'קובץ גליונות'

הודעה משמחת

לקראת השנה החדשה לבקשת רבים

אנו מוציאים אי"ה את הספר

"כאיל תערוג" על התורה

ובו פנינים חידושים וביאורים עה"ת
מלא בדברי חכמה ומוסר, 600 עמ'

למען נוכל למכרו במחיר השווה לכל נפש,
נשמח למי שיכול לשאת עמנו בהוצאות.

ניתן להנציח חומש לעילוי נשמה או לכל דבר.

ניתן לתרום דרך "קובץ גליונות"

ולציין עבור "כאיל תערוג"

וזכותו של רבנו תעמוד לכם בזה ובבא

בברכה

מערכת "כאיל תערוג"

052-7680034

הודעה חשובה

בקרוב תפורסם בקובץ גליונות

סקירה מקיפה על הספריות התורניות

ברחבי הארץ במסגרת המדור 'אוצר הספרים'

כל היודע פרטים ישלח למערכת מייל מסודר
עם הפרטים כדלקמן:

שם, כתובת, טלפון לתאום תרומת ספרים,

שעות פתיחה, שנת הקמה, מס' הספרים כיום,

נא לציין האם יש:

קטלוג, מכונת צילום, מדפסת,

אוצר החכמה, קול הלשון.

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

k.gilyonot@gmail.com

לרפואת

מרדכי בן שרה גיטל

בתושח"י

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -

ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 395 פרשת כי תצא
תש"פ שנה שמינית

מבצע מיוחד !!!
הקדשה ע"ג הגיליון בסך 100 ₪ בלבד
כל הקודם זוכה!
זכות השותפות בהפצת דברי התורה של מרן שר
התורה שליט"א תעמוד לכל התורמים החשובים
לראות ברכה והצלחה בכל הענינים
לתרומות: 053-3145900

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

הודעה חשובה

לקראת חג הסוכות יצא הגיליון 400 בס"ד של דברי שי"ח

אנחנו מכינים רשימה מקיפה ביותר של כל ספרי מרן שליט"א,
וכן כל הספרים שמביאים משמו פסקים ותשובות,
ובס"ד כבר יש תחת ידיו רשימה גדולה של ספרים וחיבורים
בזוה באנו בבקשה כל מי שיועד על ספר או קובץ וכדו' שמביא פסקים או
שו"ת ממרן שליט"א שיעדכן במערכת בהקדם.

"לדוד ד' אורי וישעי"

בסוף התפלה אומרים (מזמור פרק כ"ז) לדוד ה' אורי וגו', וכתב המ"ב בסי'
תקפ"א סק"ב, 'ונוהגין במדינתנו מר"ח אלול עד יוהכ"פ לומר בכל יום אחר
גמר התפלה מזמור לדוד ה' אורי וכו', בוקר וערב וכו', ובערב אחר תפלת
המנחה'.

ושאלתי להג"ר חיים קניבסקי שליט"א, "כתב המ"ב בסי' תקפ"א סק"ב,
שאומרים המזמור לדוד ה' אורי וגו', אחר תפלת המנחה עכ"ל, וכ"כ בספר
שונה הלכות שם דין ד'. אולם צ"ע לכאורה, דהמנהג שלנו ושל כל המתפללים
נוסח אשכנז הוא לומר את המזמור אחר תפלת ערבית. וצ"ב טעמא דמילתא
שאין אנו עושים כמ"ש המ"ב בשם האחרונים. מה דעתו בזה".

והשיב לי (בכתב) "הם נהגו להסמיך מנחה למעריב". (חשון תשס"ו).

(במחיצת חכמי ישראל הלכות ראש השנה)

אמר רבי זבדי בר לוי כל מקום שנאמר "לולא", בזכות אבות, והכתוב (בראשית
מג, י) "כי לולא התמהמהנו" א"ל כל עצמן לא עלו אלא בזכות אבות, שאלולא
זכות אבות לא היו עולין משם לעולם. רבי יוחנן אמר בזכות השם, שנאמר
(ישעיה א, ט) "לולי ה' צבאות". רבי לוי אומר בזכות התורה ובזכות אמנה.
בזכות התורה - דכתיב (תהלים קיט, פט) "לולי תורתך שעשעי", ובזכות אמנה
- לולא האמנתי לראות בטוב ה'" (שם כז, ג).

שאלה: מה יש במילה לולא שטמון בה סודות וזכויות כה גדולים של זכות
אבות וזכות התורה והאמונה?

תשובה: תורה שבכתב ותורה שבע"פ. (א.ה. יתכן שכוונתו לומר שיש במילה
"לולא" גם כמה רמזים ע"פ תורה שבכתב כפי שמציין המדרש, וגם רמז לחכמתם
של חז"ל בעלי התורה שבע"פ שאמרו בקידושין (ל, א) לפיכך נקראו ראשונים
סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, ומלמדנו המדרש שכשחז"ל ראו
לפניהם מילת "לולא" מיד קישרו בדעתם כל המקומות השייכים לזה הן בתורה
שבכתב והן בתורה שבע"פ, ועפ"ז פירשו הפסוק כאן).

(נפשי בשאלתי מאת ידידנו החשוב הרב"ר ר' הלל קופרמן שליט"א מובא בספרו מדרש תהלים שוחר טוב)

לעילוי נשמת מרת **רבקה בת יצחק צבי** ע"ה רוטנר

נלב"ע י"ג אלול תשע"ט

לעילוי נשמת **יהושע ב"ר אליהו הכהן**

נלב"ע י"א אלול תש"ע

לעילוי נשמת ר' **יוסף בן ר' משה גולדנצל**

נלב"ע כ"ז סיון תש"פ

מי מכיר

תמונה זו הובאה כאן בשבוע שעבר, אנו מודים למאות הפונים שרצו לסייע בפיענוח התמונה,
ולטובת אלו שביקשו הפענוח, להלן הפרטים:

מימין: החתן הרב יעקב בן ציון בשמחת ארוסיו ע"י כ"ק האדמו"ר מנארל זצ"ל (החתן זכה ללמוד
עמו בחברותא), על ידו המחזן הרב ריכמן שליט"א שהוא שכינו של מרן רבינו הגר"ח קניבסקי
שליט"א וע"כ השתתף בשמחה.

בהזדמנות זו נבקש מכל מי שתחת ידו תמונה ישנה בה נראה מרן, שישלח למערכת לתועלת הרבים.

פנינים על הפרשה

מצוות שילוח הקן כמה פעמים

**"שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך
למען ייטב לך והארכת ימים" (כ"ב, ז')**

מעשה שהיה לפני כמה עשרות שנים בכולל
'חזון איש' שם למד רבינו בצעירותו. באחד
הימים הבחין הוא עם כמה תלמידי חכמים
הלומדים בכולל, ביונה שבנתה קן על אחד
מהמנורות, וקבעו שאין זה נחשב 'מזומן',
וממילא יש מצווה לשלח את האם ולקחת את
הבנים. ורצו כולם לזכות במצווה בזה אחר
זה. מקום הקן היה גבוה, ולכן קבעו שבמצווה
יזכה תחילה הגאון רבי יעקב פוזן שליט"א
(שהיה גבוה מכולם), ואכן הגאון רבי יעקב שלח
את האם וזכה בבנים.

לאחר מכן הפקיר את הבנים והחזירם
למקומם. כאשר האם - היונה ראתה זאת,
שבה לדגור על הבנים.

ואז בא רבינו שליט"א וקיים את המצווה,
וזכה בביצים ואחרי זה הפקיר גם הוא, וכך
במשך כמה פעמים קיימו מספר אברכים את
המצווה.

וסיים רבינו וסיפר: וכל אותם שקיימו אז את
המצווה נפקדו לשנה הקרובה בבן זכר,
ואצלנו נולד בני רבי שלמה.

גם במרפסת המטבח שבבית רבינו היתה
מונחת במשך שנים רבות למעלה על הארון
קערה ישנה, והיונים היו באים ומקננים שם,
ורבינו היה מקיים את המצווה בשמחה.

פעם העירו לו, הרי הלכה היא (יורה דעה סימן
רצ"ב ב') שאם יונה בונה את הקן במקום
השייך לאדם, נחשב מזומן ופטור מן המצווה,
ואיך מקיים את המצווה, וענה בצחות: הבית
כאן הוא כמו הפקר (ואינו חצר המשתמרת),
שכל הזמן נכנסים ויוצאים אנשים, והרבה
מהם עושים מה שהם רוצים בלי לשאול אף
אחד, ואין זה נחשב מזומן...

(שבוענו מסובב)

להצטרפות לרשימת מקבלי הגיליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגיליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

ותלמדם חוקי חיים - פרק כ' תולדותיהם של צדיקים

כי ישר דבר ה'

אחד הדברים הבולטים באישיותה של הרבנית חנה שטינמן ע"ה, אותו ינקה מיסודו וסודו של יבלחט"א אביה מרן שליט"א היה הסדר והנקיון.

'להיות מסודר אין זה סתם מעלה, זה דרך חיים' היה שגור אצלה. וכאמור, כך ראתה אצל אביה הגדול, ואי"ה במאמר החינוך הבא נרחיב על כך שמיסודי החינוך הוא שכל דבר צריך להיות מסודר במקומו ובעיתו. המפוזר, אין דעתו מיושבת.

בחוברת פנימית ('תשואות חן') שנדפסה על ידי בני המשפחה, מסופר כי בתקופת מחלתה בחודש אלול תשע"ג, הגיע אביה מרן שליט"א לביתה לבקר אותה ולדרוש בשלומה, אחרי שהתיישב על כסא, השאלה הראשונה שלה היתה 'מה יהיה עם צום הכיפורים'...

הסדר שהיה טבוע במוחה, לא הניח לה גם בתקופת חולשה והיא כבר ביקשה לדעת מה יהיה עליה לנהוג אז (אגב, תשובתו היתה מענינת לא פחות, הוא הניח את דעתה ואמר לה ברוגע, כי אותו המצוה שיש לבריא לצום, יש לחולה שלא יצום. והוא הוסיף וסיפר על כמה מקרובי המשפחה, שהיא הכירה היטב, שקיימו את מצות היום בכך שלא התענו, ואמר לה כי תנהג לפי הוראות הרופאים בלי כל חשש). אבל למעשה נפטרה ב"ג אלול ולא נאלצה לאכול ביום הכיפורים.

אל תבואו לבקר

אחרי שגמר להשיא את כל ילדיו במז"ט, קבע רבינו לעצמו יחד עם רעייתו הרבנית קניבסקי ע"ה, שני מועדים בשנה בהם הוא יבוא לבקר את ילדיו. הראשון בימי החנוכה, לקיים את הלכה (ש"ע סימן ער"ת ס"ב) שיש להרבות בסעודות, ולכן קבע לבקר כל יום אחד מהילדים, ושם יכינו סעודה כמצות השולחן ערוך, והשני בימי החגים, שאז הלך לבקר בבית בניו שיחיו.

גם לבית בתו הרבנית שטינמן ע"ה, ביקשו מרן שליט"א עם רעייתו ע"ה לבוא לבקר ואף חשבו על יום מסוים, אלא שאז, פנתה הבת וביקשה-אמרה להוריה: אינכם צריכים לבוא אלינו. אל תטרחו.

תמונה נדירה מביתו הבכורה של רבינו, כילדה קטנה, בפתח הדירה ברחוב אור החיים, בה התגורר רבינו בשנותיו הראשונות אחרי נישואיו.

השיר שלימד רבינו

חמש שנים היתה אמנו ע"ה בת יחידה להוריה - מספר לנו אחד מבני המשפחה, עד שנולדה אחריה הבת הרבנית קולדצקי שתחי'. באותם שנים היא נשלחה להתחנך ב"גן טורק" אצל הגננת הצדקנית מרת טשרנא טורק ע"ה.

בימי השבעה, סיפרו בנותיה של הגננת טורק שהן זוכרות כי התלמידה חנה קניבסקי, כילדה בת 4-5 ידעה לשיר את סדר מסכתות הש"ס בעל פה, כפי שלימד אותה אביה הגדול... והיה הדבר לאות ולמופת מה אפשר ללמד ילדה כה קטנה...

כילדה קטנה
היתה לי
שיר אחד
שלימדתי
בגן
הטורקי

פתקה נדירה בו רשם רבינו אחרי לידת נכדתו הבכורה, בת לביתו הרבנית חנה ע"ה, את יחושה במשך שש דורות

אחרי הפסקה של כחודש שבו לא הופיע מדור החינוך, קיבלנו פניות ובקשות רבות מקוראים נאמנים המבקשים לחדש את פירסום המדור הנפלא, שמוסיף הרבה יראת שמים ואהבת תורה, בשילוב דעת תורה והלכה ממרן שליט"א בנושא חינוך הילדים.

היות ובימים הקרובים יחול יום היא"צ השישי להסתלקותה של בתו בכורתו הרבנית חנה שטינמן ע"ה, פנינו לכמה מבני משפחתה ושאלנו במה היה ניכר חותם החינוך הטהור שהטביע מרן שליט"א על ילדיו, ובאיזה אופן הלכה לאורו. התשובות - לפניכם.

הפנים של ר' חיים...

סיפרה הרבנית קניבסקי ע"ה, שכאשר נולדה בתה הבכורה חנה ע"ה בבית חולים שערי צדק בירושלים, בימים ההם לא היו נהלים קפדניים ומסודרים באשר לזהות התינוקות כנהוג היום, והתעורר לה ספק אולי החליפו את התינוקת שלה, גם כשהובאה אליה הפעוטה שלה וגם כשחזרה לביתה, עדין לא היתה היולדת רגועה במאת האחוזים, עד שביקרה יחד איתה בבית הדוד מרן החזון איש זצוק"ל.

כשהדוד ראה אותה, הוא מיד התבטא באידיש סאי'ז א' שתיק ר' חיים ('הרי זה ממש הפנים של ר' חיים...') ואז נחה דעתה...

[נוסיף, כי באותו פגישה בירכה מרן החזון איש שתזכה להיות אשת תלמיד חכם, ואחרי שנישאה, מרן בעל הקהלות יעקב ז"ע העיד שהיא אכן זכתה לכך].

אגב, בת רבינו בספרה בית אימי (עמוד 671) מעידה כי אחרי שנולדה הבת הבכורה קנו לה עגלה חדשה ונאה, ורבינו שליט"א שרצה מאוד לשמח את הוריו ולהראות להם את הנכדה הראשונה, לקח אותה בעגלה לאורך רחוב רשב"ם עד לבית הוריו... היתה זו, כמדומני, הפעם היחידה בחייו שהוא נראה צועד ברחוב עם עגלת ילדים... מסיימת הרבנית צביון מחברת הספר.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🏡 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

השריפה שפרצה

במסגרת זו, לא נדלג על עובדא מענינת שהתרחשה בתאריך ליל שביעי של פסח שנת תש"א, כפי שהעיד מזכרוננו הבן הגאון רבי יעקב ישראל שליט"א, שהיה אז רך בשנים פחות מגיל חמש: באמצע סעודת ליל החג, פרצה שריפה בדירה הסמוכה והתפשטה אל בית משפחת רבי שרגא והרבנית חנה שטינמן. מיד, עזבו כל בני הבית ועמם שאר תושבי הבנין וירדו לרחבת הרחוב. אחד מהשכנים הזמין מהר את כוחות כיבוי האש, והללו החלו במלאכה.

ההמשך לא פחות מעניין: הסבא – מרן שליט"א ששמע מהשריפה עזב במהירות את ביתו והגיע לרחוב ורנר לראות במה יוכל לסייע לביתו בכורתו. הוא הגיע ונעמד במרחק והביט בנעשה.

(הערת הגר"ש: יתכן ורצה להעיר כיצד יש לכבות על פי ההלכה אך פועלי הכיבוי לא שאלו אף אחד ועשו מדעתם ועל פי ההוראות שבידם, ולא היה מעשי לתת להם הוראות).

הוא עמד שם שעה ארוכה, ובירר שכולם מסתדרים, השריפה אכן כובתה והילדים הסתדרו, ואז עזב את המקום.

אגב, מעניין לציין, כי בעוד רבינו עומד שם, ניגשו אליו מספר תלמידי חכמים הגרים בשכנות והחלו לשאול אותו בדיני שריפה בשבת, המותר והאסור, והוא השיב מיד כי הכל אצלו כמונח בקופסא...

הגאון רבי יעקב שטינמן מתברך ממרן שליט"א אחרי ששימש סנדק בברית לבנו שיחי'

באחד הפעמים, היה זה יום עמוס במיוחד, רבינו פלט לה, 'היום אין לי כוח, היו כבר הרבה אנשים', אבל הבת 'לא ויתרה' ואמרה לו 'אבא, איך אוכל מחר לומר לאנשים שלא היה לך כוח אליהם? הרי הם כל כך מחכים...'.

והאבא הגדול נתרצה ונאות להקשיב לכל שאלותיה ובקשותיה... כי את הסוד ידעו שניהם, האבא והבת: עושים מה שצריך!

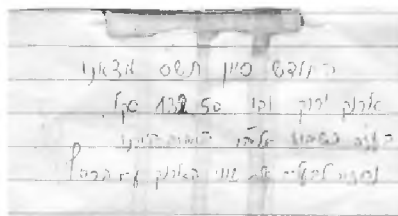
עושים מה שצריך. הגאון רבי שרגא שליט"א עובר לפני התיבה במנין שבביתו של מרן שליט"א

איד שומרים אבידה?

בהליכות חייה של הרבנית ע"ה ניכר בכל שלב ופרט חותם אביה הגדול מרן שליט"א. מיוחדת היתה בשימת הלב בפרטים הקטנים של החיים, מה שהרבה מאוד אנשים מדלגים ואינם מבחינים בהם.

כך למשל, כל פרט או חפץ שהיה נשכח בגן הילדים בראשותה, לא היה נזרק, רק היה מחכה ליום שיבוא בעליו לקחתו, כי גם אם אינו שווה-ערך כל כך.

גם כשהיתה מוצאת ברחוב דבר שווה ערך היתה לוקחת אותו ורושמת פתק השבת אבידה, ואם הבעלים לא היו באים, היתה רושמת את השווי ומשתמשת בו, גם זה הוראת אביה מרן שליט"א.

מבית אביה למדה: פתקה שרשמה לעצמה הרבנית "בעז"ה כשיבוא אליהו... נחזיר לבעלים את שווי הארנק..."

'מה קרה' שאלה הרבנית קניבסקי ע"ה, והבת הרבנית שטינמן הסבירה: בעלי (יבלח"א הגאון רבי שרגא) אומר שנראה לו משונה להביא כאלו אורחים בשביל לאכול א קרטופל ולביבות, אצל הוריו (מרן הגרא"ל שטינמן) לא עשו שום עסק מאוכל, ונראה לו זר לקרוא לאורחים ביום חול בשביל לאכול ארוחת ערב... ועוד, הוסיפה הרבנית שטינמן מדעתה ואמרה – אני מרגישה לא נוח שאתם טורחים ובאים אלינו את השלוש קומות! אבא יוכל לשבת וללמוד במנוחה, אנו מוותרים על הביקור לטובת זמנו היקר.

ואכן, רק אליהם לא הגיעו ההורים – מרן שליט"א וזוגתו לביקור, וכל שאר אחיה ואחיותיה זכו לביקור, מלבד כמובן, שמחות שנוערכו בבית, אליהם היה מגיע מרן שליט"א להשתתף. את ניצול הזמן היקר – למדה הרבנית חנה ע"ה מאביה שליט"א.

תמונה נדירה של מרן שליט"א בביתו ולצידו חתנו רבי שרגא, בשמחת אירוסין לאחד הילדים, לימין מרן: רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן זצוק"ל

לא עושים מה שרוצים

אחד מיסודות החיים אותה הטביעה על הסובבים במשך שנות חייה, היתה עבודת החיים שראתה בבית אביה מרן שליט"א ואמה הרבנית ע"ה: לא עושים מה שרוצים, עושים מה שצריך. פתגם – זהב זה, הלך לפניו כתמרור בכל שלב בחיים. בימי שמחה ועצב, ימי בריאות וחולי, חולשה ועייפות, תמיד עשתה מה שצריך.

היה לה מועד קבוע בו הלכה לבקר פעם בשבוע את הוריה, והמתנה עד ששניהם סיימו עם קבלת קהל ואז סייע להם במה שיכלה.

בדרך כלל, מטבע הדברים היו מצטברים אצלה במשך ימות השבוע שאלות וברכות להגיש לפני אביה הגדול, ובסיום היום היתה יושבת עמו 'פתק אחרי פתק'.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

הנהגות בעניני הלואה וממונות

מצעירותו פתח גמ"ח קטן להלוואת כסף בעיקר לחברי הכולל שלומד שם, ולא גמ"ח גדול משום בטול תורה.

ע"י חו"מ סי' צ"ז ס"א, ובאהבת חסד הל' הלוואה פ"ב ס"ד.

ופעמים שממליץ שזה סגולה לזרש"ק כדאי בשם הח"ח ז"ל.

ע"י בשם עולם לח"ח פ"ח בהגה"ה ד"ה ועיין.

בשטרות חוב כותב תאריך זמן ההלוואה וזמן החזרה וכן בפיקדונות שמפקידים אצלו.

ע"י שו"ע סי' מ' ס"א.

וכותב בשטר ההלוואה בסופו והכל שריר וקיים.

ע"י שו"ע חו"מ סי' מ"ד ס"א ובשאר הסימן שם.

ביום שמגיע ספרים מהדפוס לביתו, הקפיד לשלוח לבעה"ב כסף עבור העבודה.

ע"י חו"מ של"ט ס"א.

הנהגות השבת אבידה

דעת החזו"א שכל מציאה שמצוי לקנות, יכול לרשום כמה דמיה ולהשתמש (אחר שמכריז איזה זמן).

וע"י שו"ע סי' רס"ז ס"א, העתק מכתב ידו של מרן: מצאתי סכין קטן אור לט"ו חשון תשט"ז בכולל שווה לערך 4 לירה כמדומה שאין בו סימן, אח"כ אמרו שאין שווה רק לירה אחת, ע"כ.

שמור אצלו הרבה מטריות שאביו זללה"ה שמר בביתו אבידות שאנשים שכחו, וכן מרן שומר הרבה עטים ומטריות וכדו' ששכחו אצלו אנשים.

ואמנם יכול לרשום ולהשתמש וכו"ל אך אין לו צורך.

יש מכתבים ששולחים לו, ובהם כסף עבור הוצאות הדואר, ואף שיש בזה כסף יותר ממה שצריך מ"מ דעת הנותנים שיהי' הכל בשבילו וש"צ להחזיר להם.

כן שמעתי ממנו.

(מתוך הספר רב המכר 'אלא' הנהגות מרן שליט"א על סדר השו"ע)

ש"ת בענין הלוואת כספים

(א) האם מקיים מצות הלוואת כספים בפחות משוה פרוטה? **ת. מסתבר שלא.**

(ב) אם יש כמה שותפים בפרוטה אחת. כשמלווים אותה, האם כל אחד מקיים המצוה של "אם כסף תלוה"? **ת. אולי.**

(ג) מי שיש לו הרבה כסף שלא צריך להם עכשיו וחבירו מבקש להלוות כל הכסף, למה לא מחויב לתת לו הכל? **ת. אולי מחויב אם אין לו סיבה.**

(ד) כתוב באהבת חסד פ"ד בהגהה שאפי' מי שאין לו כסף שישתדל להלוות מכסף לאחרים כמו שקונים טלית וכ"כ בפ"ב שצריך לרדוף אחרי מצוה זו בכל יום, האם ז"א שיותר טוב להניח ממעותיו בגמ"ח גדול שאנשים פונים אליהם בכל יום ממה שינהל גמ"ח בעצמו ולא ילוה רק פעם או פעמים בשבוע? **ת. אולי.**

(ה) מה יותר טוב לעשות, לנהל גמ"ח קטן מכספו בעצמו ויקיים המצוה עשה מידי פעם, או לתת את כספו לגמ"ח גדול וע"ז יקיים המצוה אפי' כמה פעמים ביום? **ת. יותר טוב בכמה פעמים.**

(ו) מי שיש לו כסף יותר ממה שהוא צריך כדי חייו ובני משפחתו, אם הוא נותן הכסף בבנק או קונה מותרות ואח"כ בא אדם ומבקש ממנו הלוואה ואין לו, האם יש חשש שיענשין ליה בעידנא דריתחא? **ת. מסתבר שאין חשש.**

(ז) האם יש ענין להשתדל שהחסד שלו יהיה דוקא בהלוואה בכל יום או יכול לסמוך על דברים אחרים? **ת. חסד אינו דוקא בכסף.**

(ח) האם ענישין בעידנא דריתחא למי שלא מלוה קצת מכספו בכל יום [אע"פ שאין לו את החיוב מפני שאולי יצטרך להם למסחר וכו'] אם יש מי שצריך בהם, שהרי כתב באהבת חסד ח"ב פ"ד שהוא דומה לטלית? **ת. לא.**

(ט) כשאחד מפקיד כסף לקופת גמ"ח שמלוה להרבה אנשים, האם כסף שלו מתחלקת לכל ההלוואות שנמצאות ושעתיד להיות, או רק להראשון שבא אחרי ההפקדה שלו? **ת. יתכן שמתחלק.**

(י) האם מותר לכתחלה לעשות גמ"ח ממעות מעשר שלו בתנאי שהכסף ישאר שלו כדי שכל פעם שהוא יתן הלוואה הוא יקיים המ"ע "אם כסף תלוה"? **ת. באהבת חסד מתייר לזמן ואח"כ יתנו למעשר.** [ע"י פרק זה נר"ל ס"ק כ"ב]

(יא) אם אחד עושה גמ"ח ממעות מעשר שלו, האם מקיים המצוה עשה של "אם כסף תלוה את עמ"י" או רק כשמלוה כסף הפרטי שלו. ואם כן, האם מקיים המצוה כל פעם שמלוה מהכסף או רק בפעם ראשונה כשעושה הגמ"ח? **ת. אם כבר הקנה זה לעניים יתכן שאין מקיים רק פ"א אבל המצוה הראשונה גדולה מאד.**

(יב) האם החיוב של "אם כסף תלוה את עמ"י" הוא רק כשאחד מבקש ממנו הלוואה או אפי' אם הוא מכיר שאחד צריך לזה. ואם אין חיוב בזה מה"ת, האם יש חיוב מדרבנן? **ת. אם ידוע שצריך ומלוהו מקיים מצוה.**

(יג) המכיר גמ"ח שפונים אליהם כל הזמן ואין להם כדי הצורך, האם יש חיוב לתת להגמ"ח? **ת. אין חיוב אבל אם עושה יש לו מצוה.**

(יד) מי שמפקיד כספו אצל חבירו כדי לנהל בשבילו גמ"ח, האם כשמבקש אדם להלוות מחבירו נקרא שהמפקיד מקיים המצוה כדין "מצווה ועושה"? **ת. כן.**

(טו) בזמנינו נהוג שמלווים כסף למי שאינו מכיר ע"י חתימת ערבי קבלן המוכרים לו על השטר חוב. מי שמפחד שאעפ"כ אולי הוא לא יחזיר לו הכסף ומבקש מהלוה שייביא מהערבים ג"כ משכונות והלוה לא רוצה להטריח הערבים וע"ז הוא מחליט לא להלוואת ממנו, האם עובר מהלוה על ל"ת "פן יהיה עם לבבך"? **ת. אם מתיירא אין עובר.**

(טז) שאלתי כתר"ר על מלוה המפחד יותר מרגיל וע"כ מבקש יותר בטחונות מהלוה ומפני כך הלוה לא לוקח ממנו הלוואה. וכתב לי "אם מפחד אינו עובר הלאו של השמר לך פן יש עם לבבך וכו'", מה ההבדל בין זה למקור הלאו שאע"פ שאדם מפחד שלא יחזירו לו הכסף לפני שמיטה אעפ"כ עובר על הלאו? **ת. שם התורה אסרה אבל במק"א פשיטא שאין חייב להלוות ולהפסיד.**

(יז) האם מותר למנות שליח בחו"ל להלוואת כספו לאחרים בזמן שהוא שבת קודש בארץ ישראל והמלוה בארץ ישראל? **ת. אם מינהו קודם שבת יתכן שמוותר.**

(יח) האם המצוה עשה של פריעת בעל חוב מן התורה הוא אפילו על יותר מחומש מנכסיו, או שהדין שמסדרין לבעל חוב על יותר מחומש הוא רק מתקנת חכמים? **ת. מה"ת.**

(יט) האם אומרים בפריעת בעל חוב - מצוה בו יותר מבשלוחו? **ת. צ"ע. (מצותיך שעשעי מאת ידידינו החשוב הר"ג ר' שרגא פייוויל קופמאן)**

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

מנהגים המעוררים לחיזוק באלול

ברוך השם זכינו לסייעתא דשמיא שזמן אלול מתחיל וכל הישיבות מסודרות עם כל הזהירות, עד עכשיו היו קשיים, ועכשיו הישיבות ממשיכות בשלמות, בסייעתא דשמיא, א זכות פון אלול, בזכות אלול.

אלול זה זמן שצריכים חיזוק והכנה לראש השנה, וכבר מראש חודש אלול מתחילים לתקוע בשופר, והטעם בזה כדי לעורר, שהציבור יתעורר לתשובה, ויתחזק בכל מה שצריך חיזוק, וגם אומרים בכל יום לדוד השם אורי, שהוא גם כן פרק של תשובה ושל חיזוק.

ובאמת המנהגים הללו של תקיעת שופר ואמירת לדוד השם אורי מראש חודש אלול, הם מנהגים שלא היו בזמן הגמרא, והם מזמן הראשונים כנראה, אבל בזמן הגמרא לא מוזכר שהיו תוקעים בשופר ואומרים לדוד השם אורי, מפני שהם היו מחוזקים גם בלי זה, ולא היו צריכים את החיזוק הנוסף של שופר ולדוד השם אורי.

אבל בירידת הדורות לאחר זמן הגמרא, ואולי אפילו מאוחר יותר, התחילו מנהגים אלו, מפני שהייתה ירידת הדורות באמונה, ובהרגשת אימת הדין, וכן רואים שבזמן המשנה היו עושים שידוכים ביום כיפור (כדאיתא בסוף תענית), ולא היה בזה סתירה, יום כיפור עם אימת הדין ושידוכים! אבל בזמנינו זה לא כך, ויש צורך בחיזוק.

מעלת שנה שרשה בתחילתה

ומצינו בגמרא על החיזוק הנצרך בראש השנה (ר"ה טז, ב) אמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית, והיינו שכתוב מראשית בלי אלי"ף, לשון רש ועני, לומר שאם בתחילת השנה יש עניות, אזי בסופה יש עשירות.

ומה היא העניות? פירש רש"י: "שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש", והיינו שעניות פירושה שאדם מבקש ומתחנן בתפילה, כמו עני שמבקש רחמים ותחנונים, והוא ענין רשה בתחילתה, שהאדם מרגיש שהוא עני בזכויות, שאין לו מספיק זכויות, והוא צריך רחמי שמים לשנה טובה.

ואמנם התוספות פירשו באופן אחר: "שמתוך שישאלים רשים לבם נשבר ומרחמים עליהם מן השמים", והיינו שפירשו רשה בתחילתה כפשוטו, שבאמת האדם עני, ויש לו קשיים של עניות, ולכן מרחמים עליו מן השמים, והעניות והקשיים הגשמיים זה זכות ומעלה בשבילו, שעל ידי זה לבו נשבר, ומן השמים מרחמים עליו ויזכה לשנה טובה.

והנה לשון הגמרא הוא שנה שרשה 'בתחילתה', והיינו מראש השנה, שתחילת השנה זה בראש השנה, ולא באלול. וזהו בזמן הגמרא, אבל אנחנו לא יכולים להתחיל רק מראש השנה, אלא צריכים להקדים קודם, מפני ירידת הדורות, ולכן אנו מתחילים להגיד סליחות כבר באלול, לפני ראש השנה, והספרדים מתחילים כבר מראש חודש אלול, וכן אנו תוקעים בשופר ואומרים לדוד השם אורי, מפני הצורך בחיזוק.

וכאמור מנהגים אלו לא היו בזמן הגמרא, וכן פיוטי הסליחות הם מהראשונים, ואף מתקופת הגאונים, כגון 'מלאכי רחמים', וישראל נושע' שהוא מרבינו שפטיה, אבל בזמן הגמרא לא אמרו סליחות, ורק מאוחר יותר התחילו בזה, מפני הצורך בחיזוק, לאחר ירידת הדורות.

טעויות חמדת הממון והכבוד

ונתבונן באיזה דברים צריכים חיזוק. יש דברים שהטבע הוא נגד החיזוק, וצריכים חיזוק נגד הטבע, כגון חמדת הממון, שזה טבע האדם, ואמנם יש ממון כדי חיו, שאינו חמדת הממון, אבל אם אדם רוצה יותר, שיהיה לו עוד ועוד, כמו שאמרו (קהלת רבה א, יג) יש לו מנה רוצה מאתיים וכו', זה הטבע של חמדת הממון, ועושים השתדלות, כדי להרוויח עוד ממון, ואף שכבר יש לו כדי חיו, הוא רוצה עוד, וגם דורש מאחרים, חמדת הממון גורמת לדרישות, שאדם דורש מאחרים שיעזרו לו, ואם אינו מקבל את מה שהוא דורש אזי יש קפידא, והוא מקפיד.

וכל זה טעות, מפני שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, וגם העניות היא בידי שמים, ולטובת האדם, וכפי מה שהזכרנו מדברי התוספות

הרי זה לטובה שירחמו עליו מן השמים ויזכה לשנה טובה, ואם כן מה שייך קפידא, ואין סיבה לקפידא, כיון שהכל לטובה.

וכן יש טבע של חמדת הכבוד, לקבל משרה מכובדת וכדומה, ולדוגמא אדם שעובד עבודה גשמית, אבל הוא רוצה שיהיה לו מקום עם עבודה יותר מכובדת, ואף שכבר יש לו כדי חיו, הוא רוצה יותר כבוד.

וידוע שבהנאת הכבוד בעולם הזה מפסידים הרבה עולם הבא, יותר ממה שמפסידים בשאר הנאות גשמיות, מפני שהכבוד הוא הנאה נפשית, שזה יותר מהנאה מכסף או סתם הנאות גשמיות (ענין כתר ראש אות קלו, ובחפץ חיים על התורה פרשת בהעלותך מה שביאר בזה), ומפסידים בזה עולם הבא, כי זו לא הנאה לצורך איזה חיזוק, אלא סתם הנאה מכבוד, ומפסידים עולם הבא, ואם כן מה הרווח, הרי זה רק הפסד.

אולם כך הטבע שרוצים את הכבוד, ויש חמדת הכבוד, ועושים השתדלות לזה, וגם מי שאינו משתדל, אבל כשמכבדים אותו הוא נהנה ושמח, וגם זו טעות, ובמה יש לשמוח, הרי זה על חשבון העולם הבא!

ואפילו מי שאינו שמח בכבוד, צריך להיזהר מהשפעת הכבוד, שלא יגרום לו הרגשת חשיבות, כמו שמצינו בגמרא (סנהדרין ז, ב) על רב, שהיו ציבור גדול הולכים אחריו ומלווים אותו, כי היו לו הרבה תלמידים, וציבור גדול היו שומעים את דברי התורה שהיה אומר, וכשהיה הולך לביתו היו מלווים אותו ומכבדים אותו, וחשש רב מהשפעת הכבוד, והיה אומר לעצמו פסוקים של שפלות שלא ירגיש איזה חשיבות, ופירש רש"י שם: כדי שלא תזוז דעתו עליו היה אומר כך, והיינו שלא היה אצלו חשש גאוה ממש, רק שמא 'תזוז דעתו', שעלול להרגיש משהו חשיבות, ואם הוא מרגיש איזה חשיבות זה כבר לא ענווה, ושייך משהו לגאוה.

והאמת היא שאין במה להרגיש חשיבות, כי כל מה שיש לאדם זה בידי שמים, והכל חסדי שמים, ואין לייחסו לעצמו כלל, ואף כוח המחשבה שיש לו, הרי זה בידי שמים, ומה שייך להרגיש חשיבות, אבל טבע האדם להרגיש חשיבות, ולכן היה רב אומר פסוקים, וכן מובא בגמרא שם על מר זוטרא חסידא, שהיה אומר פסוקים, שלא להרגיש איזה חשיבות.

ויש טבע חזק מאד באדם שאפילו שאינו מחפש כבוד, אבל מעניין אותו לדעת האם מחשיבים אותו, כי הוא מחשיב את עצמו במה שהוא, שיש לו איזה מעלה, ומעניין אותו האם גם אחרים יודעים את המעלה שלו, ואף שאינו מדבר על זה, אבל בלב כך הטבע, שהוא חושב האם יודעים את המעלה שיש לו, ובלב הוא מעניין שידעו מזה, כי הוא מחשיב את עצמו ורוצה שידעו את חשיבותו, וזו חמדת הכבוד.

ומעשה שהיה לפני יותר ממאה שנה בבחור אחד שהיה נחשב לבחיר הישיבה, והוא לא ידע מזה כלל, ומעולם לא חשב כיצד מחשיבים אותו, ופעם אחת לאחר שנים רבות באו וסיפרו לו שהוא היה נחשב לבחיר הישיבה, והצטער מאד, מדוע סיפרו לו על כך, ולמה הוא צריך לדעת מזה, כי מה שהוא יודע את חשיבותו זה מפריע לו! וכאמור טבע האדם אינו כן, אלא יש חמדת הכבוד והממון, וצריך חיזוק להתרחק מזה.

ועתה בעמדנו בזמן אלול, זהו זמן שצריכים בו הכנה לראש השנה, לימי הדין, וצריכים זכויות, להתחזק בכל העניינים שצריך חיזוק.

ומרן ראש הישיבה הגר"ג פוברסקי זצ"ל אמר פעם, שאם אדם זוכר שהיום אלול, זה גם כן נותן חיזוק, עצם הידיעה והמחשבה ליזכר שעכשיו 'אלול' זה כבר מחזק ונותן השפעה, ואמנם עיקר ההשפעה היא על ידי שלומדים ספרי מוסר, שספרי המוסר משפיעים יותר חיזוק, חיזוק ממש, אבל גם ליזכר שעכשיו אלול זה מוסיף חיזוק.

אין סיבה להקפיד כי הכל לטובה

והנה אלול הוא גם זמן שיש בו מעבר מחדרים לישיבה קטנה, ומישיבה קטנה לישיבה גדולה, ובזמן הזה מצויים דברים שגורמים קפידא, כגון אם אחד רצה להתקבל לישיבה מסוימת, ישיבה חשובה מאד, והוא אמנם מתאים לשם, אך הוא לא כל כך מצוין, ואם היה לומד שם הוא היה מן החלשים שבישיבה, אבל יש שם תלמידים כאלה כמוהו, והוא רצה ושאל להתקבל לשם, וגם אביו רצה את זה, ובסוף לא קיבלו אותו, והלך לישיבה אחרת ושם הוא היה מן החשובים והצלחיים מאד, וקיבל שם הרבה הצלחה, מה שלא היה מצליח אם היה לומד בישיבה החשובה.

והיינו שהכל היה מן השמים ולטובתו, שלא יקבלו אותו לשיבה שרצה מתחילה, כדי שיעליח יותר בשיבה השנייה, אבל הטבע הוא שלא חושבים על זה, אלא יש קפיצת למה לא יקבלו אותו, והרי הכל בידי שמים! ולטב עבדי! וכפי שאכן ראה לבסוף בשיבה השנייה הצליח יותר, ואם כן למה להקפיד, והקפיצת היא בטעות.

ויש הרבה קפידות כאלה, מעשים שהיו, ומעשים שיכולים להיות, על ידי קפיצת, כגון אם אחד מוכה את הרבים במקום שיש שם מנהל, ויש לו דרישה בשביל מישו מהמשפחה שלו, דרישה צודקת מאד, אך המנהל לא מסכים, ויש לו קפיצת על המנהל, ומפני זה הוא עוזב את הזיכוי הרבים שם, וכי זה מוצדק? הרי הכל בידי שמים, וזה לטובתו, ומדוע הוא מפסיד את הזיכוי הרבים, הכל טעות! ולא חושבים על זה, שהכל בידי שמים, ולטב עבדי. ויש הרבה מעשים כאלה.

זכות המעביר על מידותיו

ואמרו חז"ל (ר"ה יז, א) כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, והיינו כשיש סיבה הגורמת קפיצת ותרעומת, ואדם מעביר על מידותיו ואינו מקפיד, זוכה שמן השמים מעבירין לו על כל פשעיו.

וכתב בספר שערי קדושה (א, ו) "מעבירין לו על כל פשעיו – ומכל שכן עוונות וחטאות", והיינו כידוע שיש שלוש דרגות של עבירות, חטא עוון ופשע, חטא הוא בשוגג, ועוון הוא במזיד, ופשע הוא יותר חמור, שעושה במרידה, וכאן אמרו מעבירין לו על כל 'פשעיו', היינו אפילו על הפשעים, שהם החמורים ביותר, וכל שכן על העוונות והחטאים.

וזה מידה כנגד מידה, כיון שהוא מעביר על מידותיו בין אדם לחברו, מעבירין לו על כל פשעיו בין אדם למקום.

ורבינו יונה בשערי תשובה (א, כח) כתב שזה "פתח תקוה נכבד מאד" מה שאפשר לזכות כשמעביר על מידותיו, ופעם אדם אחד אמר שקשה מאד לקיים את זה, ובאמת נכון שמצד הטבע זה קשה מאד, אבל עם אמונה שהכל בידי שמים והכל לטב עבדי – מה הבעיה ומה הקושי?!

ואמנם מצינו בגמרא (תענית כה, ב) על תנאים שאחד נענה בתפילות והשני לא נענה, ואמרו שם "שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו", וצריך ביאור בטעם הדבר מדוע הוא לא העביר על מידותיו נעניין מה שביאר בזה הגר"ס באור ישראל מאמר כח).

ועוד מצינו בגמרא (ב"מ מט, א ועוד) שאמרו "אין לו עליו אלא תרעומת", והיינו בדבר שאי אפשר להגיד שהוא מזה, אבל יש בו איזה גרמא של הפסד ממוון, שאינו יכול לתבוע, אבל יש לו עליו 'תרעומת', כלומר שיש היתר של תרעומת, שיש איזה קפיצת ואכפת לו.

ואינו מובן על מה יש תרעומת, הרי הכל בידי שמים וכל דעבד רחמנא לטב עבדי, ואמנם נכון שהשני נהג בהתנהגות שאינה הוגנת, ולא הגון לעשות ככה, אבל בנוגע לעצמו הרי הכל בידי שמים וכל דעבד רחמנא לטב עבדי, וצריך ביאור בפשט הגמרא, על מה שייך תרעומת נוראה מה שכתב בענין זה בנתיבות אור שבספר אור ישראל.

ומעשה שהיה באחד שהיה מקורב מאד עם החזון איש, ששאל אותו פעם האם יש לו תרעומת עליו, והשיבו החזון איש "אינני יודע מה היא תרעומת", וזהו מדרגה, מדרגת החזון איש, שלא לדעת מה זה תרעומת.

חזוק באלול על ידי לימוד מוסר

ועכשיו באלול שזכינו שכל הישיבות מסודרות, ואמנם יש מחלה, אבל נזהרים עם כל הזהירות, והזמן מתחיל בשלמות, **צריכים באמת שהאלול יהיה מחזק!** ובאמת באלול מוסיפים זמן ללימוד המוסר, שכל השנה סדר המוסר הוא חצי שעה לפני מעריב, ובאלול מוסיפים רבע שעה לפני מנחה, להוסיף יותר חזוק, על ידי לימוד המוסר.

וסדר מוסר הוא דבר חיוני מאד, והוא החזוק הכי טוב שיכול להיות, וידוע מה שכתב המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים כי מה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, התבלין המועיל ביותר הוא תורת היראה, והיינו לימוד ספרי המוסר להוסיף יראת שמים, כי גם יראת שמים היא תורה, וכן כתוב (איוב כח, כח) יראת השם היא חכמה, וחכמה זה תורה, תורת היראה.

לכן חשוב מאד קביעות לימוד המוסר באלול, וגם כל השנה זה חשוב מאד, כי זה מוסיף חזוק ומוסיף אמונה ויראת שמים.

והרי יראת שמים היא מצוה שיש חיוב להוסיף ולהוסיף בה, ויש הרבה מדרגות ביראה, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) שהיראה היא מהמעלות העליונות, שיש לכל אחת מהן הרבה מדרגות, ויש חיוב לעסוק בזה ולהשתדל לקבל את כל מדרגות היראה, והיא מצוה התלויה בלב, איך להוסיף יותר ויותר יראה, והרבה מדרגות יש בזה.

וכפי שאמר החזון איש על שלושה גדולים, כי אצל אחד מהם היראת שמים היא 'בראש', ואצל השני היראה 'בלב', ואצל השלישי היראה 'בחוש', כאילו שרואה את זה, באופן מוחשי, ככה יש מדרגות ביראת שמים, ולאט לאט מתקדמים בזה, על ידי קביעות יומית ללימוד המוסר, ומחשבות של מוסר, וכאמור זה חיוב, להוסיף יראת שמים.

השפעת התפילה לחזוק האמונה

ושמעתי שהסבא מקלם אמר, למה אצל הראשונים לא מצינו שהיה להם זמן קבוע למוסר, ורק בדורות האחרונים זה התחיל, והחפץ חיים כתב (בית ישראל פ"ט) שבזמן כבר הדוד כל הגדולים שאין ברירה ואין עצה אחרת ומוכרחים ללימוד מוסר בכל יום, אבל בזמן הראשונים עדיין לא היה כך, ואמר הסבא מקלם כי אצל הראשונים התפילה הייתה בהתפשטות הגשמיות, ועם תפילה כזו אין צורך בלימוד מוסר, כי התפילה נותנת חזוק כמו מוסר, ועל ידי התפילה מתחזקת האמונה ומקבלים בהירות האמונה ואף אמונה בחוש כמו שהזכרנו מהחזון איש.

ובאמת כבר כתב בספר הכוזרי (מאמר ג' פ"ה והובא בסידור הגר"א) שהתפילה היא מזון הנפש ונותנת חזוק לנפש, וכמו שהגוף צריך מזון שלוש פעמים או פעמיים ביום, כך גם הנפש צריכה מזון לחזוק הנפש ביראת שמים, וכל תפילה נותנת מדרגה לנפש ומשביעה ומרוממת את הנפש עד לתפילה הבאה, ואחר כך זה נחלש וצריכים שוב להתפלל, ושלושת התפילות ביום הם הממשיכות כל הזמן את השלמות והחזוק של הנפש.

ועל כך אמר הסבא מקלם, כי אצל הראשונים שהתפללו בהתפשטות הגשמיות, היו התפילות במקום לימוד מוסר, כי תפילה כזו מרוממת את האדם ונותנת חזוק ביראת שמים כמו מוסר, אבל בדורות האחרונים שהתפילה אינה כך, מוכרחים שיהיה זמן קבוע ללימוד המוסר.

ואמנם הרי ידוע שהברסקער רב היה לומד מוסר בכל יום, וכפי שסיפרו באי ביתו שראוהו לומד בכל יום פרק במסילת ישרים, וכשגמר התחיל שוב ללימוד מתחילת הספר, והרי אצלו התפילה הייתה בהתפשטות הגשמיות, שדיברו אליו והוא לא שמע, כפי שכבר סיפרנו שהוא היה מתפלל שמונה עשרה בקול רם, בשביל הכוונה, שזה מותר, כי לא הפריע לאחרים, ופעם אחת כשהיה צריך להגיד יעלה ויבוא שמעו שדילג, ואמרו לו 'יעלה ויבוא', אך הוא לא שמע, כי היה בהתפשטות הגשמיות.

ואף על פי שהייתה תפילה כזו, הוא גם למד מוסר, ומדוע? יתכן שלימוד המוסר הוא הסיבה שהתפילה הייתה כך, ובגלל שלמד מוסר בכל יום, לכן זכה שהתפילה הייתה תפילה כזו, בהתפשטות הגשמיות.

ועל כל פנים לימוד המוסר הוא דבר שמחנך את האדם, ואין זה מידת חסידות, אלא זה נצרך בכל יום ויום, וכפי שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, ופירש רש"י שם צריכין חזוק – שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו, 'תמיד' היינו בקביעות בכל יום, לכל הפחות פעם ביום, ו'בכל כוחו' היינו עם כל הריכוז, בכל כוחות הנפש וכוח המחשבה.

והחזוק הוא על ידי לימוד המוסר, ואמנם לרש"י היה חזוק על ידי התפילה, כי אצל הראשונים התפילה הייתה בשלמות כמו שכתוב בספר הכוזרי, וזה נתן חזוק כמו מוסר, אבל אנו בדורנו צריכים לימוד המוסר בשביל שהתפילה תהיה תפילה כזו, בהתפשטות הגשמיות, וכמו שכתב השולחן ערוך בהלכות תפילה (סימן צ"ח סעיף א') שכך צריכה להיות תפילה, בהתפשטות הגשמיות, שזה קרוב למעלת הנבואה.

אלו הם עניינים הצריכים חזוק, והעיקר היא להמשיך ולהוסיף בחזוק ברציפות בלי הפסק, השם יעזור שכולנו נתחזק.

ויראהו

מוקדש לעילוי נשמת האי גאון וצדיק חסידא ופרישא
הגאון הצדיק רבי **אברהם עמרם הלוי** ב"ר **שלמה קון** זצוקלה"ה
נלב"ע ביום ש"ק לסדר ובו תדבקון ל' אב תשע"ה - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית אמה של מלכות מרת **חנה** בת **נעמה ויקטוריה** ע"ה
אשת חבר להגה"צ רבי **משה מלכה** זצוק"ל **נלב"ע ש"ק ד' אלול תשע"ג - תנצב"ה**

ברכת מרדכי

חידושים וביאורים מפי מרן ראש הישיבה
הגרב"מ אזורי שליט"א בהלכה ובמוסר

בס"ד
פרשת כי תצא תש"פ
מופץ ע"י
מערכת "קובץ גליונות"

בעומק הפרשה

וראית בשביה אשת יפת תואר (כא, יד)

עיין בירושלמי, הובא באחרונים, שיפת תואר, הותרה רק בא"י לאחר כיבוש וחילוק. וכן איתא בספר החינוך. ולפי"ז נמצא, שבמלחמת מדין, עדיין לא הותרה יפת תואר. וכ"ש הוא, שהרי במלחמת מדין, לא התיר, אפילו להחיותם, אלו שאינם ראויים להבעל. ומעתה הקשה הרא"ם, על התוס', פרק במה אשה, שבת דף סד ע"א, תורה על הרהור הלב: "ואם תאמר והא אפילו יפת תואר הותרה להם, וי"ל דעכ"פ שייך בה איסור" וכו', עיי"ש. ומשמע, דבמלחמת מדין הותרה להם יפת תואר. והרא"ם סיים, ש"מי שדעתו רחבה מדעתי יתיר דבריהם וישא ברכה".

ושמעתי מהגרד"פ זצוקלה"ה בשם מרן הגר"י זצוקלה"ה, דבאמת בדין אשת איש דכותית, או במאנס פנויה עכו"ם, ישנם שני דינים. האחד, דין איסורי עריות וזנות, והשני, דין גזל, כידוע. ואם זינתה הפנויה מרצונה, באמת יש רק איסור זנות, ולא דין גזל.

ומעתה נראה, וכל ההבדל, בין קודם כיבוש ולאחר הכיבוש, נאמר רק בדין ואיסור גזל, אבל מה שנוגע לאיסור זנות, לא שאני לך, שהרי לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. והנפקא מינה, במזנה עם כותית באונס. ובית תואר, לא קיים איסור זה.

וטעם ההבדל לענין איסור גזל, הוא לפי"מ דאמרו בב"ק פרק הגזל בתרא, קג ע"ב: "אמר רב הונא מנין לגזל עכו"ם שהוא אסור, שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נותן לך, בזמן שהם מסורין בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך". והיינו, שרק בזמן כיבוש הותר הגזל, ולא לפני"כ, כמבואר כאן להדיא. והו' מה

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך (כא, י)

"ויושר דרכם של ישראל תלוי בנצחון יצר הרע. ובא הכתוב להעיד האדם, כי ביציאתו מעולם העליון לבוא לעולם הזה, יהיה מוכן למלחמה, כי לא יחשוב שאין צריך תגבורת לנצחון זה, אלא אדרבא לזו יקרא מלחמה, על דרך אומרים איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד מ"א), שאין גבורה גדולה מזו, ולזה אמר למלחמה בפת"ח תחת הלמ"ד. ואומר על אויבך - בא להעיר, כי לא מלחמה זו כגבור הלוחם ללכוד עיר וכשיקוץ במלחמה יפנה וילך לעצמו, אלא כאדם הלוחם עם אויבו שאם יתירשל יקום עליו והכהו, כמו כן אם יתירשל האדם מלחום את האויב, יקום עליו ויאבדהו מן העולם, ומבטיחו הכתוב שהגם שתקיף הוא היצר מכח האנושי, אף על פי כן יתנהו ה' בידו" (אור החיים)

עלייה, שגשוג והתדבקות בה' יתברך. - ושוב, מן העבר האחר, מלאכי חבלה, שדים של טומאה, הסובבים מכל צד ועבר ומאיימים הפילו!

כשהאור החיים הקדוש, רואה או שומע, את המילה "אויבך" - הרי הוא קודם כל, ובראש ובראשונה, מפנה עינים, תשומת לב ומחשבה, כלפי פנים! כלפי עצמו!

"אויבך" - הוא קודם כל, יצר הרע! ואם לא מפרט הכתוב כי כוונתו לאויב מסוג מסויים, הרי ברור לו לאור החיים הקדוש, שהכוונה היא לאותו שטן, לאותו יצר הרע.

וזהו ה"פשט". "פשט" ממש! - "פשט" - העולה אלינו דרך "רמז", אמנם, אבל סוף כל סוף, "פשט" הוא. ולכן, מתגברת אצל האור החיים הדאגה. כיצד נעמוד במערכה. הלא "צופה רשע לעדיק ומבקש להמיתו" (תהלים לו, לב).

* * *

- אך הנה באה הבשורה, הנה ההבטחה. - "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו". - אם אך תצא למלחמה על אויבך. - אם אך "תצא למלחמה" - יכול תוכל לו.

כך "רואה" האור החיים הקדוש את הכתוב, כשהוא, הכתוב, "רומז" את הפשט האמיתי שבקרב. פלאי פלאים!

בן אדם! אל יעלה בדעתך, כי "דרוש" של "מגידים" או "מטיפים" הוא זה. - לא!

ואף על פי שמדבריו לפני כן נראה שכל הנאמר, נכלל בפסוק "דרך רמז" - "דרך רמז" אינו "דרוש" של "דרשנים" או "הוגי דעות" למיניהם... - לא!

בא ואסבירך, מה בינינו, לבין האור החיים זללה"ה ויע"א. אנו רואים את כל הכתוב דרך עינינו, ועינינו טרוטות! קצרי ראות.

- כשרואים בכתוב, כי המדובר הוא ב"אויבך", מיד מרעדים מול עינינו מראות של תותחים, טנקים ופצצות... האור החיים הקדוש - רואה את הכתוב דרך עיניו הוא!

ועיניו בריאות, רואות נכוחה. כשהוא רואה כתוב "אויבך", מיד מרעדות מול עיניו הנכוחות, מראות של שדה הקרב, שהוא נמצא בו וטרוד בו -

- מלחמות, נצחונות, או ח"ו הפסדים, של התנגשויות הרות גורל ועולם, של טוב ברע, של שטנים ויצר הרע, מול תורה, מצוות ועבירות.

- מול משמעויותיו האמתיות של אדם, כוחותיו ויעודיו.

- שדה קרב החובק זרועות עולם, עולמות עליונים, "פרוזדורים", "טרקלינים", מפתחות ושערים, של קדושה וטהרה, של

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ואמו, ויסרו אותו ולא ישמע אליהם (כא, יח)

"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, אלא דרוש וקבל שכר" (סנהדרין עא.)

כבר שאלו רבים על מאמר חז"ל זה, אטו לא נותרו לנו פרשיות לדרוש? האם זאת היא המטרה, לדרוש, ותו לא?
דומה, כי הקושיא חזקה הרבה יותר: היכן ה"למעשה" של הפרשה הזאת? הלא יסור מוסד הוא, כי אין תורה ללא עשייה, שהרי "תורת חיים" היא תורתנו. איך מתגשמת בפרשה זאת, שאין לה שום קיום מציאותי, ה"תורת חיים" שבה?

אף לפרשת בן סורר ומורה, יש קיום דין ויש "למעשה". ה"למעשה" אינו מתבטא בהלכות בן סורר ומורה, אלא בכך שתלחם כדי להפקיעו ממך, כדי שלא תהא נגוע בחיידקיו המחליאים.

אבשלום היה בן סורר ומורה, אך כלום היה בו קיום דיני הרמב"ם והפוסקים? כלום היה רק בן י"ג שנים, בתוך אותם שלשה חדשים (סנהדרין טז)?

- ומעכה, יפת תואר היתה (עי' רש"י סנהדרין קז. ד"ה אמר ליה), אך כלום קיימו בה את כל דיני היפת תואר, עם השארת הצפורניים, ניזול גופה וכדו'?

בין תבין, כי דיני יפת תואר, או דיני בן סורר ומורה, לא היו, לא במעכה ולא באבשלום. אף על פי כן, גם מעכה וגם

אבשלום, היו תוצר של "יפת תואר" ו"בן סורר ומורה". משום שהרעל המסמם, הוא סחף רצונותיו. כל נקודה או פירור מרעל זה, זרעי פורענות המה. תוצאותיהן הדות גורל.

בין תבין, כי אבשלום לא עבר ולא היו בו, לא "ויסרו", לא "איננו שומע" ולא שאר תנאים, לכן גם לא נסקל. אף על פי כן, הנקודה הפנימית של התוצר הבאוש הזה, הקרוי בן סורר ומורה, קיימת גם באבשלום. ה"איננו שומע", ה"מורה", כל זה הכה בו שרשים.

בעצם, השורשים הכו עוד לפני הולדתו, באמו, במעכה, בהסחפות של "וחשקת"... זהו ששאל חושי הארכי, מאי טעמא לא דרשת סמוכין?...

בפרשת בן סורר ומורה יש ויש קיום דין. יש בו "למעשה". הקיום דין הוא, לעקור ולשרש כל זיק ושייכות לרעלים של "וחשקת", ל"סורר", ל"מורה" ו"איננו שומע".

זהו הביאור ל"דרוש וקבל שכר". דרוש כדי להכניע את הבן סורר ומורה, להפקיעו מתכנו הרקוב.

על ידי ה"דרוש", תקבל שכר של לימוד וקיום דין הפרשיות המופלאות והמאלפות האלו.

כי יקרא קן צפור לפניך... לא תקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען ייטב לך והארכת ימים (כב, ו-ז)

(כב, ו-ז)

"האומר על קן צפור יגיעו רחמיו וכו', משתקין אותו, פליגי בה תרי אמוראי. במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא וכו', וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואין אלא גזירות" וכו' (ברכות לג:)

"קשה להר"ר אלחנן, על מה שיסד הקליר בקדושה שאנו אומרים ביום ב' של פסח צדקו אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו, דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה" (מגילה כה. תוד"ה מפני וכו', ועיין מהרש"א)

מה חטא חטא אותו אדם, העומד ומשבח את בוראו על רחמיו. אפילו "על קן צפור". מדוע ישתקו אותו?

ללמדך.

- מה בעצם, רע כל כך ב"מדותיו רחמים"?
כלום לא מצינו, גם "טעמים" למצוותיו של הקב"ה?

בעומק הפרשה

דאמרו בירושלמי, לחלק בין קודם כיבוש לאחר כיבוש.

אשר לפי"ז, כיון שבמלחמת מדין, לא שייך איסור גזל, שהרי הכתוב התיר להדיא, משום כי צוררים הם לכם, לכן, גם האיסור דאשת כותי, במלחמת מדין, לא נאסר.

לא כן בא"י, לפני כיבוש וחילוק, שלא שייך בהו טעמא דכי צוררים וגו'. לכן כתוב בירושלמי. שאין היתר יפת תואר. ושפיר הקשו שם בתוס'. ודוק.

לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה' (כג, ג)

ובגמ' יבמות עח ע"ב, אמר רב הונא, ממזר לא חי. והא אנן תנן [במתניתין] ממזרים אסורים איסור עולם אלמא דחי. ומשני, ידיע חי, ולא ידיע לא חי [כדי שלא יטמעו כשרים בדורותיו]. וצ"ע, מדוע לא הקשו ממקרא מפורש כאן ש"עוד עשרה דורות לא יבא".

ואמר הרבי ר' העשיל, דבאמת תירוץ זה, לחלק בין "ידיע" ל"לא ידיע", ידע שפיר גם המקשו, ולהכי, לא הקשה מקרא, אבל ממתניתין שפיר הקשה, משום ההכרח שמתניתין לא ס"ל הכי, שכן לכאורה, מדוע שינה וכתב "איסור עולם", ולא כתב, כבקרא, "עד י דורות". וע"כ, כדי ללמדנו, שהכוונה דעד י דורות, הוא לאו דווקא, דהו"א, דעד י דורות דווקא, וחידוש שאיסורן לעולם. אולם צ"ע, דמדוע לנו חידוש זה, הלא פשיטא הוא, שאם נימא דדווקא עד י דורות בלבד הוא, וחשש שמא יהא מבטול לאחר י דורות, הלא לא יהיה שום מבטול, שהרי ממזר שיכול להביא לידי מבטול, אינו חי, וא"כ ממנ"פ, אם עלולים לטעות, אינו חי, כהנ"ל, וע"כ דסבר, שגם במקום חשש מבטול, חי, ולכן שפיר הקשה על מתניתין. וע"ז תירץ, דאדרבא, דכיון ד"אינו ידיע אינו חי", נמצא, שאם לא נודיע את ההלכה, הממזר ימות. ולכן, שפיר גילה, כדי שהממזר יחיה, מאחר שההלכה כבר

בעומק הפרשה

ידועה. ועיי"ש "כי הא דרב אמי דהוי בשיבבותיה ממזר, ואכריז עליה, אזיל ובכי, א"ל חיים נתתי לך". חזינן, שמצוה לחוס על חייו דממזר. ודוק. כן אמר הרבי ר' העשיל ודפח"ח.

ארבעים יכנו לא יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך (כח, ג)

וצריך ביאור, מש"נ "מכה רבה", וכי רק מכה רבה אסור להוסיף, הלא כל מכה, אפילו אינה אלא אחת, הריהי בודאי בכלל לא יוסיף.

בשם הגאון הצדיק רבי יהושע מהורודנא שמענו לפרש, עפ"י הידוע בשם האחרונים, מדוע בעדים זוממין "משלשין בממון ואין משלשין במכות" נעין מכות ג ע"א ועוד. ומפרשים מן האחרונים, שטעם הדבר הוא, משום שכשנותנים רק שליש מן המכות, אין מקיימין "כאשר זמם", משום שלעולם המלקות האחרונות מכאיבות טפי מן המכות הראשונות. וא"כ, אם יקבלו כל אחד רק חלק מן המלקות, לא יתקיים בהם "כאשר זמם", שהרי הם זממו להלקות מלקות שיש בהם כאב מיוחד, כמו אלו האחרונות מתוך שלשים ותשע, ואילו הם יקבלו רק שליש מלקות, ואינן מכאיבות כשל אותם שזממו.

ואמר הגה"צ רבי יהושע הורודנר זצ"ל, דאולי זה הנרמז כאן בפסוק, שכל מכה נוספת, היא עצמה "רבה" היא. היינו, מכאיבה טפי ממכה רגילה. וזה אינו "כאשר זמם", שהרי כבר שבור הוא מן המכות הקודמות.

ואולי יש לומר פירוש אחר להך ד"מכה רבה", כי באו לדמוז כאן, שה"לא יוסיף" קאי לא רק על שלושים ותשע, אלא על כל "אומד למלקות", שהרי "אמדינן למלקות" כמה יוכל לסבול האיש.

ועל זה נאמר, שכל "מכה רבה", היינו, שהיא טפי מן המגיע, הן אם רבה היא על שלשים ותשע, הן אם רבה היא על כל דין מספר אחר מחמת אומדן, הריהו עובר עליה ב"לא יוסיף".

כך במצוות שילוח הקן, ועוד יותר בולט הדבר, במצוות איסור "אותו ואת בנו" (ויקרא כב, כח).

שהרי ב"אותו ואת בנו", מה מקום יש לרחמים?

- השחיטה עצמה, מותרת היא. מותרת ב"אותו" ומותרת ב"בנו". כלפי ה"אותו", לא בא ה"אותו בנו", לידי מציאות. שהרי ה"אותו", כבר אינו קיים. ואילו כשהתחיל בבנו, מה נוספה פה אכזריות בשחיטת "אותו". נעין ברמב"ם בפירוש המשניות, ובדברי הרמב"ן בפירושו עה"ת וצ"ע. ועל כרחק, ללמוד?

שלא ה"אותו ואת בנו", הם נשואי רחמי של בורא עולם, ולא אנו!

אנו נשואי תורתו הקדושה, כדי להשריש בנו את ההתרחקות מכל שמץ המביע, ולו חיצוני, אכזריות.

- לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד, גם אם אין מי הנפגע מכך, אבל מעשה שאינו רחמני הוא זה. מעשה אכזר. התרחק מכך, בן אדם. השרש זאת בקרבך. חקוק זאת בהליכותיך, במעשיך, במחשבותיך ובכל הוויותיך.

נפלא מאד!

צא ולמד, את ציטוט דבריו הקדושים של הרמב"ן בפירושו, והרי קטע מדבריו:

"וכן מה שאמרנו לפי שעושה מדותיו של חקב"ה רחמים ואינו אלא גזירות, לומר, שלא חס הא-ל על קן צפור ולא הגיעו רחמי על אותו ואת בנו וכו', אבל טעם המניעה, ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר, כי האכזריות תתפשט בנפש האדם כידוע" וכו' (רמב"ן שם)

האכזריות מצייה בקרבנו, או אף בחיצוניותנו.

עד כדי כך.

וזהו, אמנם, שבח עצום על בוראנו ותורתנו הקדושה.

זהו ה"צדק" האמיתי. זהו ה"עולם חסד יבנה" (תהילים פט, ג).

זהו שאמר רבי אליעזר הקליר בפיוט של יום טוב שני של פסח.

את זה שמדבר כך אל הבורא, לא רק שאין משתקין. אותו משבחין.

"משתקין", רק את זה המגלה פנים בתורה שלא כדין שלא כהלכה. שלא כהווייתה. משתקין, את זה אשר כל סודה של תורה ויסודה, נעלם מעמו. אותו, אמנם, משתקין.

התייבשה קושיית התוספות!

כי טעה טעה האיש, באשיות התורה ומצוותיה. גילה פנים בתורה שלא כהלכה. לכן "משתקין אותו".

- חשוב חשב, סבור סבר, כי הוציא מפיו, ולו חלק מטעמי המצוה. ולא הגיע אלא לידי זיוף.

אין בדבריו, אף לא חלק מטעמי המצוה הזאת!

אמנם, "ורחמי על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט).

אבל, לא רחמי של חקב"ה, הביאו לידי תורת המצוה של שילוח הקן. לא משום רחמי הגדולים, ניתנה הפרשה הזאת.

הפרשה ניתנה, כדי ליצור בנו רחמים!!! "גזירה" היא שגזר חקב"ה - בצוותו אותנו לעשות מעשים של רחמים, כדי להחזיר ולחקוק בקרבנו - "רחמנות". מעשים של רחמים.

ראתה, איפוא, חכמתו של הבורא, ורצה רצונו, להחזיר בנו את הרחמנות, דרך פרשת שילוח הקן.

- לא מדותיו של חקב"ה, היוו סיבה לשילוח הקן.

- מצוות שילוח הקן, באה, כדי לעשות אותנו לרחמנים.

צא ולמד, את ציטוט דבריו הקדושים של הרמב"ן בפירושו, והרי קטע מדבריו:

"וכן מה שאמרנו לפי שעושה מדותיו של חקב"ה רחמים ואינו אלא גזירות, לומר, שלא חס הא-ל על קן צפור ולא הגיעו רחמי על אותו ואת בנו וכו', אבל טעם המניעה, ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר, כי האכזריות תתפשט בנפש האדם כידוע" וכו' (רמב"ן שם)

כלום אין הם הם הדברים... - ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר".

כמה נפלא!

רבי אליעזר הקליר, לא בא להקיש מרחמי של חקב"ה על "אותו ואת בנו", לבקשת רחמים על עצמנו.

רבי אליעזר הקליר, לא בא כלפי חקב"ה, לאמר: "אנו לא נגרע מקן ציפור".

האומר כן, משתקין אותו.

רבי אליעזר הקליר, בא לשבח את צדקת תורת אלקים, בבואה להחזיר ולהשריש בנו, את מדת הרחמים. עד כדי כך, שאף מעשה חיצוני, הנראה כלפי חוץ כאכזרי, אף הוא לא ישכון בקרבנו. אף מעשה כזה, יש לרחק.

כדי שנהיה רחמנים. כדי שלא תהיה

כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט (כה, א)

"סופן להיות נגשים אל המשפט, אמור מעתה אין שלום יצא מתוך מריבה, מי גרם ללוש לפרוש מן הצדיק, וזי אומר זו מריבה" (רש"י)

ללמדך, כי ה"מריבה", אינה מתבטאת רק בחילוקי דעות או בעמדות המנוגדות, של הצדדים השונים.

ה"מריבה", הינה כבר "מצב", אשר לפעמים, כבר מזמן חרג ממסגרת השקנות והעמדות המנוגדות.

ה"מריבה", הינה כבר מצד עצמה, חוצצת, אף דוחקת, את המריבים מן המרכז, אל הקצוות והפינות הרחוקות.

ה"מריבה", מסלימה את עצמה, צוברת התרחקות זה מזה ודחיקה לצדדין.

ה"מריבה", אינה "זקוקה", לפעמים, לשקנות ומענות, אשר כביכול גרמו אותה.

היא כבר "מזינה" את עצמה בצבירת "מריבות", על ידי מנוע רב עצמה, אשר כוחו בהקצנת היריבות ב"גלגל" עצמי, מתרבה והולך.

ה"מריבה", אינה רק מצב, שאינו שלום.

המריבה, מונעת אף חוסמת את השלום.

והלימוד הוא, שאם המגמה היא, "שלום", הרי קודם כל יש לחסל את ה"יריבות", משום שגם אם השקנות של כל צד במקומן עומדות, אבל יש למעט את היריבות.

כי כשניגשים אל המשפט, לא ניגשים כדי להשלים. ניגשים כדי לנצח, כדי לזכות, או כדי שחבירו יפסיד...

אם פניך לשלום, תדע להתגבר על טענותיך.

אבל בתנאי, שתחסל קודם את יריבותיך: - לימוד עצום!

* * *

ולימוד נוסף, אף הוא עצום!

שה"יריבות", כיון שמונעת היא כבר מכח עצמה, הרי שולחת היא את גרורותיה החולניות, אל כל דבר אשר מגביר את ה"יריבות" - גם אם אין לדברים שייכות מיוחדת אל תחילת התהוותה, או אל מהלך עמדות הצדדים.

שו"ת בעניני הפרשה

מתוך קובץ "עיון הפרשה"

הרהור בד"ת במקומות האסורים

היה מחניך קדוש (כג, טו) בתשעה באב. וצ"ב כנ"ל, דיכול להרהר

במשבחה שאינו רוצה שיהיה כדיבור, ואזי לא יהיה הרהורו כדיבור. * * *

צריך לומר, דכל מה שנאמר דין יציאה ידי חובה לאדם, אם מכון שלא לצאת בו, ודאי שאינו יוצא בו ידיה, וכמו"כ אינו נחשב ל"דיבור" מצד האדם.

אבל מה שנוגע לדיני החפצא, כמו כבוד התורה, או כל דבר שנאמר בו דינים על החפצא עצמה, ודאי שאף הרהור, יש בו אותם דינים, שהרי סוכ"ס חפצא של דברי תורה נינהו.

ויל"ע, הא אף מה דחשבינן להו כדיבור, מ"מ אי מכון להדיא איפכא, אינו כדיבור. [כן מצינו בשו"ת רעק"א סי' ל' לענין כתיבה כדיבור, והוכיח כן מכל סופרי סת"ם שכותבים שם הוי"ה אף שאסור לקרותו, וכן ידוע דברי הפוסקים בספירת העומר דאינו יוצא בספירת הש"ץ].

ובעיי"ז יש להקשות על דברי הב"י או"ח סי' תקנד, בשם האגור, שאסור להרהר בד"ת

בעומק

הפרשה

לא יהיה לך בכיסך אבן

ואבן גדולה וקטנה (כה, יג)

והקשו, מאי שנא לאו זה, שפסק הרמב"ם בפרק ז מהלכות גניבה הלכה ג, ש"המשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בלא תעשה, שנאמר לא יהיה לך בכיסך וכו' ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה".

ואילו בפ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ג, פסק הרמב"ם: "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן קנה חמץ בפסח או חימצו" וכו'.

הלא מלשונו בהלכות גניבה, משמע, שאין שום היכי-תימצו שילקה על לאו של "אבן ואבן", ומדוע לא ילקה כשיקנה את האבנים. מאי שנא דקניה היא מעשה גבי לאו ד"לא יהיה בכיסך", ואילו גבי "לא יראה ולא ימצא", הקניה נחשבת מעשה לענין מלקות. וכבר הזכירו קושיא זאת הידועה גם האור שמח גם הגר"י אברמסקי וצוקללה"ה.

מה שצריך לומר, דשאני חמץ בפסח, שה"בעלות" על החמץ, הינה עצם הלאוין, וכיון שהקנייה יוצרת את הבעלות על החמץ, הו"ל שפיר מעשה לענין מלקות על הלאו.

מה שאין כן גבי משקלות, השהייה ברשותו, היא האיסור, ולו יצויר שיהא בעלים על המשקולת אבל אינה שוהה ברשותו, אין זה בכלל האיסור. בכהאי גוונא אין הקנייה נחשבת למעשה האיסור, שהרי לא הקנייה היא האיסור, אלא השהייה. כן שמענו מפי רבותינו.

[ואולי כדאי להדגיש, שעל כל פנים הקנין לבד, אינו האיסור, אלא אך ה"ברשותו" שבא בעקבות זה].

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א

עיקר עבודת חודש אלול: "לחייך ולדאוג לעלייתך של השני"

להשתהות יותר מרגע בחדרו. ראש הישיבה שראה אותי קרא לי להתקרב אליו, לחץ את ידי והזמין אותי לשבת עימו - ובניחותא שאלני מה נשמע, מה שלום הילדים הקטנים, ההורים וכו' והחל לשוחח עימי בכזאת הארת פנים כאילו אין הוא נמצא בעיצומו של יום הכיפורים. מאורע זה השפיע עלי כל כך ונחרט בזכרוני: דוקא בעיצומו של היום הקדוש שבו כל אחד עסוק בעולמו הרוחני ומנצל כל רגע כדי לסיים את ספר התהילים וללמוד עוד קטע ב'שערי תשובה' - דוקא אז ממיטת חוליו מוצא ראש הישיבה זמן להתייחס בכזאת הארת פנים לתלמיד ולהתעניין בחייו הפרטיים, ובכזאת אכפתיות!! אכן זהו עצם דברי רבי ישראל סלנטר זצ"ל: "מה הנני חייב ואשם כי הנך ירא אלוקים וכו' כי זה מדרכי ההטבה וגמילות חסד". ועלינו לזכור, שעם כל עבודתנו ביום הגדול והקדוש אל לנו לשכוח את חברנו המצפה להארת פנים - משום שדווקא ביום הזה זהו הזמן לנהוג בערך הכי מקודש לנו של "המלכת את חברך בנחת רוח", כי אין רגע אחד שבו יש לאדם פטור ממצות בין אדם לחברו.

ומצאנו סמך לדברינו הקדושים של ר' ישראל סלנטר זצ"ל. כי הנה בפרשת כי תצא מובא עניין השבת אבידה, בפסוק "לא תראה את שור אחיך או את שני נידחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך" (דברים כ"ב א'). וכתב בזה ה'אבן עזרא': "אפילו אתה יוצא למלחמה". וביאור דבריו הוא, שאפילו כאשר האדם נמצא במצב של מלחמה בכל זאת הוא מחויב להיות עירני לסביבתו, ועד כדי כך שאפילו אם 'תראה את שור אחיך או את שני נידחים' אז 'לא תראה והתעלמת' - כי אע"פ שבזמן מלחמה הותרו כמה איסורים כגון אכילת 'קדלי דחזירי' [כדאיתא בגמ' חולין יז. - וכן נפסק ברמב"ם (פ"ח הלכות מלכים) 'חלוצי צבא שנכנסו בגבול הנכרים ויכבשו, מותר להם כמה איסורים', יעו"ש] מכל מקום לגבי חובת האדם לסביבתו גם בזמן מלחמה הכל נוהג כרגיל - כי אין רגע אחד של פטור ממצות בין אדם לחברו. ואם כך ודאי הוא שגם בימים הנוראים מוטלת עלינו אותה החובה של שימת עין ודאגה לכל הסובב אותנו, וכדברי ר' ישראל סלנטר זע"א.

בגמ' חולין (נד:) מובא הלכה בעניין מביאי ביכורים. שמצינו כי "אין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם", ושואלת הגמ': "ולא? והתנן כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלין בשלומן ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום! אמר רבי יוחנן מפניהם עומדין מפני תלמידי חכמים אין עומדין, אמר רבי יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדין מפני תלמידי חכמים אין עומדין". ודוחה הגמ' לגבי ביכורים: "ממאי? דילמא כדי שלא תהא נמצא מכשילן לעתיד לבוא". וביאר רש"י: "נמצאת מכשילן - שאם לא יראום להם פנים צהובים ודרך כבוד לא ירגילום לבוא מפני הטורח". רואים אנו בדיני הבאת הביכורים יסוד חשוב לימים אלו, שאע"פ שההלכה היא שאין בעלי אומניות עומדים אפילו בפני תלמידי חכמים. בכל זאת, עבור מביאי ביכורים מצווים הם

עומדים אנו לקראת ימי התשובה המשמשים ובאים, ורצינו להביא מעשה פלאי - הנותן אור וכיוון חדש לעיקר עבודתנו בימי הרחמים והסליחות, 'חודש אלול'.

בספר "כוכבי אור" (עמ' נט) מביא ר' איצלה בלאעזר זצ"ל מעשה נורא ממורו ורבו הגאון רבי ישראל סלנטר זע"א, וז"ל: "וסיפר לנו אדמו"ר זצוק"ל, כי עוד בטל ילדותו כאשר לימוד המוסר לקח לבבו ועשה עליו רושם להתבונן בדרכי יראת ה' - הנה פעם אחת בערב יום הכיפורים בהיותו הולך לבית מדרש להתפלל תפילת מעריב, והנה לקראתו איש אחד מגדולי היראים, פחד וחרדת הדין היה נראה וניכר על פניו ודמעתו על לחיו. אדמו"ר שאל אותו להגיד לו איזה דבר הנחוץ לו? והאיש הירא מגודל עצבונו וחרדתו לא ענה אותו מאומה. אדמו"ר זצוק"ל אמר בזה הלשון: כאשר עברתי מעל פני האיש חשבתי בלבבי - מה הנני חייב ואשם כי אתה הינך ירא אלוקים ותפחד ותרעד מיום הדין, מה זה נוגע אלי?! הלא אתה מחויב להשיב אותי על שאלתי בנחת רוח, כי זהו מדרכי ההטבה וגמילות חסדים", עכ"ל. אותו האיש מ'גדולי היראים', לכאורה היה בטוח בעצמו שהוא נוהג במידת חסידות - כי הרי ימי התשובה הללו מחייבים אותו להיות שקוע כל כולו בתוככי תחושת הפחד מאימת הדין, וממילא 'לא ענה אותו מאומה' - מרוב פחד הוא לא היה מסוגל לענות על שאלת ר' ישראל סלנטר. אך מייסד תנועת המוסר ר' ישראל סלנטר מזדעק עליו ואומר: "מה הנני חייב ואשם כי אתה הינך ירא אלוקים וכו' מה זה נוגע אלי והלא אתה מחויב להשיב אותי על שאלתי בנחת רוח".

ייסוד הדברים הוא מבהיל שאף על פי שהאדם נמצא במדרגה רוחנית הכי נעלית בכל השנה, והוא שרוי תחת אימת הדין הפרטית שלו: בכל זאת, מחויב הוא לנהוג בחברו ב'נחת רוח' ולא לנתק עצמו ממנה דרך ארץ בסביבתו ובחבריו. והדברים אמורים גם כלפינו: שעלינו לזכור, שגם עם כל עבודת היום הקדוש לא נשכח לדאוג ולחשוב על חברנו - המחכה להארת פנים מאיתנו, ועל ילדינו המחכים לתשומת ליבנו. ועלינו ליתן את הלב לזה, שעם כל ההתעלות ועבודת היום הקדוש לא נשכח את הסובבים אותנו, ושהתעלותנו לא תפגום כהוא זה בהנהגותינו עם חברינו ובעלייתם שלהם - "כי זהו מדרכי ההטבה וגמילות חסד", והננו לא פחות מ'מחויבים בזה'.

זכורני לפני שנים רבות בהיותי אברך צעיר בישיבה הקדושה 'מיר'. כאשר ראש הישיבה רבי נחום פרצוביץ זצ"ל היה חולה מאוד ביום הכיפורים ולא היה בכוחו לעלות להיכל הישיבה להתפלל, ולכן סידרו לו חדר צמוד עם חלון לבית מדרש כדי שיוכל להתפלל יחד עם בני הישיבה. והנה בעצם היום הקדוש בהפסקה שבין תפילת מוסף למנחה, עברתי במסדרון ליד חדרו של ראש הישיבה והדלת היתה פתוחה - להפריעו לא העזתי, אך מצד שני לעבור ליד ראש הישיבה בלא להתברך בגמ' חתימה טובה' גם לא עלה בדעתי, ונכנסתי בדחילו ורחימו בלא שחשתי

לתרומות והנצחות ניתן לתרום דרך 'בדרים פלוס' ובאתר המכין - או ליצור קשר במייל

כי אכן כל אחד זקוק למילה טובה ומחמאה, ואפילו גדול הדור כמרן הרב שך צריך וחייב זאת.

בעניין זה שמעתי מעשה נוסף כאשר הגאון רבי חיים שמואלביץ נהיה ראש ישיבה במיר והתחיל במסירת שיעורים בישיבה, היו שם גדולי הלמדנים שבישיבת מיר כמו ר' לייב מאלין וכו'. והמשגיח ר' ירוחם רצה לעודד ולחזק את הגר"ח שמואלביץ, ולכך באמצע השמוע"ס שלו הוא הוציא מכתב שקיבל מאחד מבוגרי הישיבה בניו יורק, שכתב: "שהם עמלים על החבורות של ר' חיים". וכשסיים לקרוא את המכתב הסתכל לכיוונו של הגר"ח שמואלביץ - כאומר שבמכתב דובר על השיעורים של ר' חיים שמואלביץ, אך האמת היתה שאותו בוגר התכוון בכלל לר' חיים מבריסק. ואמר ר' חיים לאחר מכן: 'האם אתם חושבים שלא ידעתי שבמכתב מתכוונים לר' חיים בריסקער?! ברור שידעתי. אבל תאמינו לי שעד היום חס לי מהמחמאה הזאת!!!'. למדים אנו מכאן שוב, שכל יהודי בכל מעמד זקוק הוא למחמאה והערכה, ואפילו שידע הגר"ח שמואלביץ כי הכוונה היא בכלל לר' חיים בריסקער - בכל זאת זה חיזקו ועודדו להמשיך במסירת השיעורים, ובלשונו הוא: 'עד היום חס לי מזה'.

במדרש רבה (בראשית סא) מובא בעניין תלמידי ר' עקיבא: "שנים עשר אלף זוגין תלמידים היו לרבי עקיבא מעכו ועד אנטיפרס, וכולם בפרק אחד מתו, למה? שהיתה עיניהם צרה אלו באלו". וביארנו פשט בדבר, שהעוון בו כשלו תלמידי ר' עקיבא היה לא רק בכך "שלא נהגו כבוד זה בזה", כהפשטות. אלא הוא במובן עמוק יותר - כי מה 'שלא נהגו כבוד' הגיע מצד 'שהיתה עיניהם צרה אלו באלו', הם לא יכלו לפרגן ולהבין שגם לשני יש מקום וישאין אדם נוגע במוכן לחברו, ומשום כך הם גם לא היו מסוגלים לנהוג בכבוד השני כי חששו שע"י כך תפגם מעלתם.

מכאן נראה שוב את החשיבות בנתינת כבוד ופירגון לחברנו - כי הרי בזה גם חטאו תלמידי ר' עקיבא כשחשבו שבהם הם ממעטים ממעלתם, אך האמת היתה שבהם 'שלא נהגו כבוד' הם גימדו את הכלים שניתנו להם לקבלת התורה, כי דוקא ע"י שהאדם מפרגן ומחייך לחברו אז הוא מוציא מחברו את מעלות הנפש הטמונות בו, ואז זוכה גם הוא עצמו להרחיב את הכלים ולקבל עוד כוחות עבור תפקידו וייעודו. ועלינו לזכור ולחדד בליבנו, כי אף מתוך אימת וחרדת הדין מוטלת עלינו החובה לנהוג בחברנו ב'נחת רוח' ולחלוק לו כבוד, וכפי שהתבטא הגאון רבי ישראל סלנטר: 'מה הנני חייב ואשם כי אתה הינך ירא אלוקים' ו'הלא אתה מחויב להשיב אותי על שאלתי בנחת רוח' - כי מצות בין אדם לחברו נוהגת בכל מצב ואף בזמן מלחמה, מפני שכל אדם בכל מעמד זקוק ומוכרח הוא לפירגון וחיוך. וע"י זה נזכה בעז"ה במידה כנגד מידה, וביום הדין ינהגו אף עימנו 'בנחת רוח'.

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון לחודש תשרי

יצא בעז"ה לקראת הימים הנוראים וחג סוכות

ניתן להוריד עלונים ולקבל תוכן נוסף באתר 'ממעייך החיים':

www.memavan.com

לעמוד - מפני שאם לא יעשו כן אז 'נמצאת מכשילך לעתיד לבוא'. ומהו ה'מכשילך'? מבאר רש"י, שלא הראו להם 'פנים צהובות' - שלא חייכו וקיבלו את מביאי הביכורים בנחת רוח, ולכך דוקא מצווים הם לעמוד בפני המביאי ביכורים, ופשוט לחייך ולהתייחס אליהם. ולמדים אנו מכאן את העניין והחשיבות הפשוטה שבנתינת יחס וחיוך לחברינו, כי אם אתה מקבל את השני בחיוך וסבר פנים יפות אז אתה גם מעודד אותו להמשיך לבוא ולקיים את חובותיו וייעודו, אך אם לא תעשה כן - אתה לא פחות מאשר 'מכשילך לעתיד לבוא'. ראה כמה חשובה היא מעלת הפירגון והחיוך לחברינו, ובמיוחד בימים אלו ששורה בהם אימת הדין.

שמעתי בשם המשגיח רבי אביגדור מילר זצ"ל שפעם שאל אותו אחד מרבני ברוקלין, מהו עיקר העבודה בחודש אלול?! וענהו בקצרות: 'לחייך'. - לא תעניות וסיוגופים וגם לא קברי צדיקים, אלא פשוט רק 'לחייך'. כי אכן עיקר עבודתנו בימים אלו, היא לנהוג בחברינו ב'נחת רוח' ולהכיר במעלתם, ובה נקיים אף אנחנו את שליחותינו וייעודנו.

הנה חז"ל למדו במדרש רבה (ויק"ר ל"ד) "אמר רבי יצחק, לימדתך תורה דרך ארץ שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שלם, שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו 'וישמע ראובן ויצילהו מידם' - היה טוענו ומוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע בועז שהקב"ה מכתוב עליו 'ויצבט עליה קלי' - עגלים פטומים היה מאכילה' וכו". והיוצא מזה הוא: כי לכל אדם חסר בהכרת ערך והשפעת מעשיו, וממילא זה מונע ממנו את הזריזות והעוצמה של עשיית המצוות בהתלהבות ובחשק, וכפי שצריכים. אבל ברגע שהתורה כן כותבת ומעריכה את מעשיו אז האדם עושה את המצוות בצורה אחרת וביותר מעלה - כי כל אחד ואחד מושפע מדעתו של השני, מה אומרים עליו? ואיזה ערך יש למעשיו? וכשאנחנו מעריכים ומכבדים לשני אז זה ממלא אותו ברצון עז של עשייה, והוא עצמו נהפך למשפיע על אחרים. כן הוא בחודש אלול, שבו מחפש כל אדם זכויות מיוחדות לבוא עימם למשפט - זכות גדולה תהיה בידינו אם יעמיד כל אחד את חברו בהכרת כוחותיו וסגולותיו. ואחד הדרכים לכך הוא פשוט לפרגן ולהתייחס לחברנו בכל מצב שהוא, כי ההכרה בערכו של האחר מוציאה את הפוטנציאל והכוחות הטמונים בתוכו, ואין יהודי שאינו זקוק למילה טובה ופירגון, כי זה מוציא מן האדם את מעלות הנפש שבו. ובה נזכה אף אנחנו במידה כנגד מידה ונתרומם.

היטב חרוט בליבי המעשה שאירע לי עם הרב שך זצ"ל באחד מנאומיו המפורסמים בשם 'נאום השפנים' - בו הוא זעק מדם ליבו ובכה על המצב בקיבוצים, על ההתבוללות ואכילת הטריפות וכו' ובקול הדהדה שאלתו 'במה אתם יהודים?! שהרי לכל אומה יש לה 'הקולטור' [תרבות] שלה - אצלנו זה התורה הקדושה אך אתם במה ראויים להיקרא יהודים?! הדרשה הסעירה את העולם היהודי כולו, וכלי תקשורת מכל העולם היו רכונים וסקרנים לשמוע את נאומו. ואף אני בהיותי אז משגיח צעיר בישיבת 'אור ישראל' שמעתי נאום זה, והייתי כולי מלא התפעלות והתרגשות מדבריו. ולמחרת לקחתי אוטובוס לבני ברק כדי לעלות למעונו של הרב שך זצ"ל, וכשנכנסתי לחדרו אמרתי: "נעכטען האט דער ראש הישיבה גערעט מוראדיק אין דער וועלט" - אתמול הראש ישיבה דיבר דברים נוראיים ביותר!! הרב שך הסמיק, ושאלני בתמימות: "תאקע"!! [באמת] - העולם כולו גועש ורועש מנאומו של הרב שך, ועומד כאן מול גדול הדור אברך צעיר ואומר לו שהנאום היה מיוחד, האם צריך הרב שך הסכמה ממני?! ובכל זאת הרב שך מסמיק, הוא קיבל מחמאה -

מוקדש לזכרון עולם ולעילוי נשמת:

יצחק בנמיץ בן יקותיאל יהודה הרשקו ע"ה - נלב"ע די מנחם אב התשע"ה

- סאסא לאה בת יהודה לייב שטרן הי"ד - נלב"ע כ"ה תמוז התשנ"ז -

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, ולהצטרפות לשיעורים ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

מי הדעת

ממורינו המשגיח הגאון הצדיק רבי ראובן ישראל מאיר המניק שליט"א
משגיח דישיבת יד אהרן

פרשת כי תצא

"כי תצא למלחמה על איביך וגו' וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה" (כ"א י"א)

בפרשה הקודמת - פרשת שופטים מספרת התורה את סדר בחירת הנלחמים, ושם כתוב "ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו, מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו" (כ, ח) רש"י מביא מחז"ל ר' יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו, והגמ' בסוטה (מ"ד ע"ב) ביארה דהיינו אפי' על עבירות דרבנן כשח בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש, וא"כ נמצא שה' הצבא, צבא של אנשים קדושים וצדיקים, וכיצד זה שנתדרדר לדיוטה זו של "וחשקת בה" - בשביה גויה, שאם לא תתירנה ישאנה באיסור.

מבאר הגר"י לוונשטיין, שרואים מכאן מהו כוחה של יציאה. שכל עוד הי' נתון במקומו הי' צדיק תמים, אבל כאשר יצא ממקומו - כי תצא' נכנס לסיכון של יפת תואר.

צריך לדעת שכשיוצאים צריך שמירה מיוחדת, יציאה מד' אמות של הלכה יכולה להיות מסוכנת.

העולם אומרים שישנם שני פרקים בתהילים המתחילים באשרי, "אשרי יושבי ביתך" ו"אשרי תמימי דרך", "אשרי יושבי ביתך" מסתיים ב"ואנחנו נברך י-ה", ואילו "אשרי תמימי דרך" - הסוף הוא "תעיתי כשה אובד" כשיוצאים זה סכנה.

"וחשקת בה ולקחת לך לאשה" (כ"ח י"א)

פירש"י 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור'. היו שרצו לדייק מכאן שלעיתים צריך להתיר איסורים מסוימים כאשר נראה שאין אפשרות לעמוד בהם.

אך האמת היא להפך, דמוכח מכאן שהיות ורק את איסור זה התירה התורה משום שלא יכול לעמוד בו, הרי מוכח שבשאר האיסורים כן יכול האדם לעמוד.

ר' ירוחם אומר שרואים מכאן דבר נפלא. שבדרך כלל כאשר אדם מתדרדר או יוצא לתרבות רעה, הסבע שלנו הוא לדחות אבן אחר הנופל, ולא להתעסק עמו. נתאר לעצמינו שאדם בא לברר מהו שיעור כזית נשאל אותו למה ויאמר שרוצה לאכול 'דבר אחר', נסלק אותו "שייגץ!", אך התורה לא מתייאשת מאף יהודי, ואף שהגיע לשפל המדרגה שכעת רוצה לישא גויה, דואגת לו התורה שיהא זה בהיתר ולא באיסור.

וכפי שאמרו בגמ' (קידושין מ' ע"א) "אמר ר' אלעי הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא".

רואים אנו כמה מתעסקת עמו התורה שלא ישמע ליצרו, אומרים לו לנול אותה וכו' התורה מתעסקת איתו. שילבש שחורים ויתכסה שחורים. ובזה יכניע לבבו ואולי לא יחפץ יותר לעשות העבירה (כמה שביאר רש"י שם - 'ילבש שחורים' - שלא יראה עצמו בכבודו אולי ירך לבבו בכך) וגם אם יעבור שלכה"פ לא יצא מכך חלול ה' (וכהמשך דברי רש"י שם 'ואף אם יחטא אין אדם נותן לב לפי שאינו חשוב בעיניהם לכן ילבש שחורים) וכ"ז באדם שאינו מסוגל לעמוד כנגד יצרו, בכ"ז אומרים לו לעשות כל טעדי בכדי להמעיט מהאיסור.

ומספר ר' ירוחם על כך שפעם בא רב אחד לעיר המבורג והתראה שם עם רופא אחד אשר אביו הי' מקורב גדול להגרי"ס זצ"ל, והי' מונח אצל הרופא צרור מכתבים אשר כתב הגרי"ס זצ"ל אל אביו, ולקח אותם הרב הנ"ל והביאם אלינו לעבור עליהם. כל המכתבים היו על דבר בנו של המקורב הנזכר, והבן הי' בן ארבע עשרה או חמש עשרה שנים, וסר מן הדרך, ונכנס בבית ספר חופשי, ולא הי' שם מקום לאכול כי אם טריפות והנער הזה לא אכל אוכל כשר ר"ל. ועודד הגרי"ס את מקורבו הנ"ל שישגיח על הנער על מאכליו, ותמצית כל המכתבים סובבו בעיקר איך להרחיקו מאיסורי דאורייתא, שלא יעבור לכה"פ כי אם על איסורי דרבנן. ועוד האריך שם כמה מכתבים ברוב עצות איך להצילו מאיסורי דרבנן חסורים ויעבור לכל הפחות על איסורי דרבנן קלים.

וכעין זה סיפר המשגיח זצ"ל שהייתה תקופה שהי' מתח בין ר' ישראל לאשתו, והיא לא ידעה למה.

ולגרי"ס היה ידיד בשם ר"א קרטיגנר, וביקשה מסנו שישאל על מה מקפיד עליה, וסיבת הדבר הי' בגין בנם שירד מן הדרך ל"ע והי' מסתובב בפרץ ובברלין, ורצה ר' ישראל שאשתו תתחפש לגויה ותבשל לו אוכל כשר שלא יעבור על איסורי מאכלות אסורות, והיא לא היתה מסוגלת לזה והגרי"ס הקפיד על כך, כיון שצריך לדאוג לבן להצילו בכל מצב מאיסור...

וכך נהג גם החפץ חיים, כאשר שמע על כל אותם בחורים יהודיים שגוייסו לצבאות רוס' וארצות הברית ונאלצו לעבור על איסורים,

כתב עבורם את הספר 'נדחי ישראל' להורות להם לנסות לקיים מה שיותר את דיני התורה, ולא לדחות אבן אחר הנופל.

וכן האדם עם עצמו אסור לו לתת ליצר הרע לומר לו שהוא אבוד.

מורי ורבי הג"ר מנדל קפלן זצ"ל ביאר בסוגיית צנועין (ב"ק ע"ט) שהמחלוקת היא אם אומרים הלעיטוהו לרשע וימות או שלבן לא אומרים כזה דבר, ומתייחסים לכלל ישראל כבנים.

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם. ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו. ואמרו אל זקני עירו בבנו זה סרר ומרה איננו שמע בקולנו זולל וסבא" (כ"א י"ח-כ')

הגמ' בפרק בן סורר דורשת כמה וכמה פרטי דינים מפסוקים אלו, ומבאר הרש"ר הירש 'רק אם יש לילד גם אב וגם אם, ורק אם גם אביו וגם אמו הפעילו עליו את השפעתם המחנכת, ורק אם האב והאם מדברים בקול אחד כאמור בפסוק כ' "איננו שומע בקולנו" ורק אם שניהם עומדים מול הילד באותה מידה של כובד ראש וכבוד, ומעל הכל רק אם יש ביניהם אחדות דעים

ורצון משותף רק אז יכולים הם לומר לעצמם שלא הם אשמים בקלקלת בנם'.

רצונו לומר שהמפתח הראשון לחינוך ילדים הוא שיהיה שלום בית אצל ההורים, ואם בין ההורים לא שורר שלום ושלוה כבר אין הם יכולים לומר ידינו לא שפכו את הדם, ואין לחייב את בנם מיתה כיון שלא הוא האשם כאן.

ר' ירוחם אומר שרואים בפרשת בן סורר ומורה מהי אהבת אב אמיתית שדואג לעתידו הרוחני של בנו

וכאשר אין בנו הולך על דרך הישר ואין בכוחו להשיבו אליה, יבוא להעיד על בנו ולהסיתו בכדי שימות זכאי ולא ימות חייב.

והביא דוגמא לזה ממה שמסופר בגמ' תענית שר' יוסי דמן יוקרת היתה לו בת יפה, וכשראה שאנשים נכשלים בראייתה בגלל יופי' אמר 'בתי קא מצערת להו לברייתא, שובי לעפרך ואל יכשלו בך בני אדם',

שגם שם רואים אנו כן שאהבת אב אמיתית היא הדואגת לעתידו הרוחני וכאשר מציאות הבן בעולם הזה היא נגד השלימות, יודע שאי"ז הטוב בשבילה. (מתוך הספר מי הדעת).

בשורה משמחת

שמחים אנו לבשר לציבור שוחרי התורה והמוסר, כי בס"ד מרובה עלה בידינו להשלים את המלאכה בעריכתם של ספרי מורינו המשגיח הגה"צ רבי ראובן ישראל מאיר המניק שליט"א, על חמישה חומשי התורה, שנערכו בעמל רב מתוך כתבי תלמידים, משיעורי החומש של מורינו המשגיח שליט"א הנאמרים מידי יום שישי, תמידין כסדרן, בישיבה הקדושה, וספר דברים עומד לראות אור בקרוב בע"ה.

שיעורים אלו מטרתם לעמוד על ענייני הפשט שבפרשה וכן להגיע לידי הבנה עמוקה בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל ולדלות מהם יסודות במוסר, ביראת שמים ובתיקון המידות, אשר הם אבני יסוד לעבודת האדם.

יצוין כי בעריכת הספרים הושקעו מאמצים כבירים, והשתתפו בכך רבים מתלמידי מורינו שליט"א. תודתנו נתונה לכל העוסקים במלאכה, ובפרט לידידנו הרב יצחק הופמן שליט"א, ולבה"ח ישראל שארר נ"י שנטלו על עצמם לסיים את המלאכה.

נאחל למורינו המשגיח שליט"א שישלח לו ה' במהרה רפואה שלימה ויתן לו כוחות להמשיך ולהעמיד תלמידים גדולי תורה ויראה ויזכה להמשיך להפיץ את תורת המוסר בדרכם של רבותינו ז"ל.

תלמידי המשגיח

ניתן להשיג את הספרים במספר פלאפון 0527198746

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יחודא

פרשת כי תצא תש"פ

ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה וגו' [כ"ג, ו']

והנה מדכתיב 'ויהפוך את הקללה לברכה', נראה דבתחילה היתה קללה, אלא שהשם הפכה לברכה. וכמו כן מדכתיב בפרשת לך לך 'ומקללך אאור' (בראשית י"ב), דקאי על בלעם דמלטט יתהון (כדאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל שם), נראה דבאמת קילל בלעם את ישראל. וכן משמע קצת מדברי הגמרא בסנהדרין דף ק"ה ע"ב, דקאמר ד'כל ברכותיו של בלעם חזרו לקללה', ומדקאמר ד'חזרו לקללה', משמע דמתחילה היו קללות. וצ"ע בכל זה, דהא באמת לא קילל בלעם את ישראל, אלא רק ביקש לקללם.

ויש לומר הביאור בזה, על פי המדרש המובא ב'ילקוט שמעוני' פרשת בלק, על הפסוק 'כנחלים נָטְיוּ כנגות עלי נהר כאהלים נטע השם כארזים עלי מים' (במדבר כ"ד), שבלעם אמר 'כנחלים', דהיינו כנחל שהוא פוסק בימות החמה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, רשע, לא כן, אלא 'נָטְיוּ', דהיינו כנהר שאינו פוסק. בלעם אמר 'כנגות', דהיינו כנגות של בצלים שריחן רע, והקדוש ברוך הוא אמר 'כאהלים', דהיינו כריח אהלות, שהוא מין בשמים. ביקש לעשותן כאהלים של סרקין שהן מיטלטלין ונעקרינן ממקומן, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא מה שאתה מחשב, אלא נטועין הן כאהלים שנטעו, אלו שמים וארץ, שנאמר 'וימתחם כאוהל לַשָּׁכֶת' (ישעיה מ'), כשם ששמים וארץ אין נעקרינן ממקומן, כך הם אינם נעקרינן ע"ש.

ומבואר, דבלעם הרשע נתכוין בדבריו לקלל את ישראל, דבמה שאמר 'כנחלים', קללם שיהיו נפסקים כנחל שהוא נפסק בימות החמה. ובמה שאמר 'כנגות', קללם שיהיה ריחם רע כנגות של בצלים. ובמה שאמר 'כאהלים', קללם שיהיו מיטלטלין ונעקרינן ממקומן, אלא שהקדוש ברוך הוא הוסיף על קללותיו פירוש של ברכה, שיהיו כנהר שאינו פוסק, ושיהיה ריחם כריח אהלות, ושיהיו נטועים כשמים וארץ. וזהו דכתיב הכא 'ויהפוך השם אלקיך לך את הקללה לברכה', שהשם הפך את דברי בלעם שמשמען קללה לברכה.

שוב ראינו בפירוש רש"י תענית דף כ' ע"א (ד"ה ארז) שהביא את המדרש הנ"ל, וזה לשונו - דבלעם אמר 'כארזים', והמלאך השיבו 'עלי מים', וכן כולו, דבלעם אמר 'כנחלים' דזימנין מתייבשין, וקאמר ליה המלאך 'נָטְיוּ', דאין יבישין לעולם, והיינו דכתיב 'ויהפוך השם אלקיך לך את הקללה לברכה' על ידי מלאך, שהושיבו על ידי מלאך, עכ"ל. וזה כדברינו, וברוך שכיוונתי.

כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו וגו' [כ"ג, כ"ב]

בראש השנה דף ו' ע"א תנו רבנן, 'מוצא שפתיך', זו מצות עשה. 'תשמור', זו מצות לא תעשה וכו'. אמר מר, 'מוצא שפתיך' זו מצות עשה, למה לי, מ'לובאת שמה והבאתם שמה' נפקא. 'תשמור' זו מצות לא תעשה, למה לי, מ'לא תאחר לשלמו' נפקא וכו'. חד, דאמר ולא אפריש. וחד, דאפריש ולא אקריב.

וביאר אאמ"ר הגאון זצ"ל, דתרי דיני 'בל תאחר' בינהו, א' בל תאחר ד'אמר ולא אפריש', שהוא איסור על איחור קיום נדרו או חיובו, ב' בל תאחר ד'אפריש ולא אקריב', שהוא איסור על איחור הבאת הקרבן שברשותו, ודין זה השני אינו מלתא דקיום נדרו או חיובו כלל, וכדחזינן דנוהג אף בבכור ובנדבה שאין חיוב הבאתן מחמת חובת הגברא כלל, אלא דהוא מצד דין הקרבן שהוא טעון הבאה, וכדכתיב בפרשת ראה 'תשא ובאת', וחיוב הבאתו מוטל על זה שהקרבן ברשותו, וכשמאחר מלהביאו עובר ב'בל תאחר'.

והנה בפירוש הרמב"ן בפרשת ראה, על הפסוק 'והבאתם שמה' וגו', כתב בתוך דבריו, וזה לשונו - הנדריים, אשר הם 'הרי עלי קרבן שור או כשב או עז'. והגדבה, אשר יאמר בשור ושה 'הרי זו עולה ואביא אותה למקדש', עכ"ל.

והמבואר בדברי הרמב"ן אלו, דבכלל הגדבה של 'הרי זו עולה' נכללת גם קבלה להביא אותה למקדש, ואם כן אין ראייה מהא דנוהג דין 'בל תאחר' בגדבה, דיש דין 'בל תאחר' מצד שיש ברשותו קרבן וזה מחייבו להביאו למקדש. דהרי לדברי הרמב"ן גם בגדבה יש קבלה להביא את הקרבן שנדב למקדש, ושפיר יש לומר

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו' ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת [כ"א, י"ח-כ"א]

עיין בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן - 'ויהי אין דחיל, ומקבל עלוי אולפנא, ובען לקיימותיה, מקיימוניה. ואין תאיב ומריד, יאטלוגיה כל אנשי קרתיה באבניא וימות', ע"כ.

והנה מבואר בדברי התרגום יונתן אלו חידוש גדול, דאם שב הבן סורר ומורה בתשובה, תשובתו מועלת לו, ואין ממיתין אותו.

והך מילתא טעמא בעי, דהא בשאר מחוייבי מיתות בית דין פשיטא דאין תשובתם מועלת לפוטרם מחיוב המיתה המוטל עליהם, וכמפורש כן בברייתא במכות דף י"ג ע"ב, דחייבי מיתות בית דין אינן בכלל מלקות ארבעים, לפי שאם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן (ועיין ברמב"ם פ"ד מעבודה זרה ה"ו, ובהשגת הראב"ד שם, ובמש"כ אאמ"ר הגאון זצ"ל בשעורי מסכת סנהדרין דף קי"ב ע"א בבואר שיטת הרמב"ם בזה), ואם כן מאי שנא בן סורר ומורה דתשובתו מועלת לפוטרו ממיתה.

אכן עיין בחדושי רבנו חיים הלוי פ"ו מגירושין ה"ט (ד"ה ולפ"ז) שביאר הסלקא דעתך דהגמ' בסנהדרין דף ס"ח ע"ב דכיון דבן סורר ומורה אינו נהרג על חטאו, אלא דהורגין אותו על שם סופו, הרי הוא נהרג גם כשהוא קטן, דרצה לומר, דכיון דעל שם סופו הוא נהרג, הוי זה דינא בעלמא שצריך להורגו, ולא חיובא שמתחייב הוא במיתה, ע"ש.

ואשר לפי זה יש לומר, דאף על גב דבשאר חייבי מיתות בית דין בודאי לא מהניא תשובתם לפוטרם מדין חיוב המיתה המוטל עליהם, מכל מקום גבי בן סורר ומורה, דליכא עליה חיוב מיתה, אלא רק דינא בעלמא הוא שצריך להורגו על שם סופו, כדי שימות זכאי ולא ימות חייב, שפיר מהניא תשובתו שלא יהרגוהו, שהרי מכיון שעשה תשובה שוב אינו עומד למות חייב, וליתא להטעם דימות זכאי ואל ימות חייב.

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים וגו' [כ"ג, ה']

עיין בפירוש הרמב"ן כאן שכתב, וזה לשונו - והנראה אלי, כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי, ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה, והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה, האחד שכר עליו בלעם בן בעור, והם המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים כאשר קרבו למולו, עכ"ל.

ונמצינו למידים מדברי הרמב"ן, שהתורה מרחיקה את מי שהוא 'כפוי טובה' מלכבד בקהל השם עד עולם.

וכן מצינו ביבמות דף ע"ט ע"א שדוד גזר על הגבעונים שלא יבואו בקהל, לפי שלא מחלו ולא נתפייסו לשאול ולביתו, אלא ביקשו לתלות שבעת בני שאול והרגום, ואמר דוד - שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים וכו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו, ראוי לידבק באומה זו, והני גבעונים כיון דלא מרחמי, אינן ראויין לידבק בהן. וברמב"ם בפ"ט מאיסורי ביאה ה"ו כתב, וזה לשונו - כל מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים, ובגבעונים הוא אומר 'והגבעונים לא מבני ישראל המה', לפי שהעיוז פניהם, ולא נתפייסו ולא ריחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיוס בתחילה, עכ"ל. הרי דהגבעונים הורחקו מלכבד בקהל השם עד עולם משום שאינם רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, ובדברי הרמב"ם הנ"ל מבואר שהתביעה עליהם היתה על היותם 'כפויי טובה', שהרי עם ישראל עשו עמהם חסד והחיוס בתחילה, והם העיוז פניהם, ולא נתפייסו ולא ריחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם.

דנוהג בזה דינא ד'בל תאחר' מצד קבלתו להביאו למקדש, ורק בבכור מצינו שיש דין 'בל תאחר' בלא שום גדר כלל, וכדברי אמו"ר הגאון זצ"ל.

כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא וגו' נשמח את אשתו אשר לקח [כ"ד, ה']

והנה בסוטה דף מ"ד ע"ב תנן לגבי דין החזרה מעורכי המלחמה, במה דברים אמורים, במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. ובפירוש הרשב"א על הרמב"ם פ"ז ממלכים ה"ד הקשה אהא דקתני 'וכלה מחופתה', וכי דרך הנשים לעשות מלחמה, והא כתיב 'כל כבודה בת מלך פנימה' (תהלים מ"ה), ע"ש.

ושמעתי מדודי הגאון רבי יעקב שיף שליט"א לבאר, דאף דנשים לאו בנות מלחמה נינהו, ועל כן אינן מצוות על מעשה המלחמה, מכל מקום רמי עלייהו חיובא דמלחמה, ונפקא מינה, דאילו לא היו חייבות במלחמה כלל, היה גם החתן פטור מלצאת למלחמה, שהרי משועבד הוא לה שלא לצאת למלחמה בשנה הראשונה, כדכתיב הכא 'כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר וגו' ושמח את אשתו אשר לקח', אמנם מכיון שגם הכלה עצמה חייבת במלחמת מצוה, שוב אינו משועבד לה שלא לצאת למלחמה, וזהו דקתני במתניתין דבמלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

נשמח את אשתו אשר לקח [כ"ד, ה']

הנה בספר החינוך מצוה תקפ"ב כתב, וזה לשונו - שנצטוונו שישמח החתן עם אשתו שנה אחת, כלומר, שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה וכו', משרשי המצוה, כי האל ברוך הוא עלה במחשבה לפניו לבראות העולם, וחפצו שיתיישב בבריות טובות הנולדות מזכר ונקבה שיזדווגו בהכשר, כי הזנות תועבה הוא לפניו, על כן גזר עלינו העם אשר בחר להיות נקרא על שמו, שנשב עם האשה המיוחדת לנו להקים זרע שנה שלימה מעת שנישא אותה, כדי להרגיל הטבע עמה, ולהדביק הרצון אצלה, ולהכניס ציורה וכל פעלה בלב, עד שיבא אצל הטבע כל מעשה אשה אחרת וכל עניניה דרך זרות, כי כל טבע ברוב יבקש ויאבה מה שרגיל בו, ומתוך כך ירחיק האדם דרכו מאשה זרה, ויפנה אל האשה הראויה לו מחשבתו, ויוכשרו הוולדים שתלד לו, ויהיה העולם מעלה חן לפני בוראו, עכ"ל.

ומדברי החינוך' אלו למדנו, דסבירא ליה דהמצוה ד'ושמח את אשתו' אינו מחיובי הבעל לאשתו, אלא ענין המצוה הוא שירגיל טבעו עמה, כדי להרחיק עצמו מאשה זרה, וכן מוכח ממה שכתב החינוך' שם, דלא מהני מחילת אשתו על זה, והיינו משום דאין זה חיוב כלפי אשתו כלל, וממילא אינו תלוי בקפידתה ובמחילתה.

אמנם אחר כך ראינו ב'חכמת אדם' (כלל קכ"ט סימן י"ט) שהאשה יכולה למחול על החיוב ד'ושמח את אשתו', והיינו דסבירא ליה שהוא חיוב כלפי אשתו, ועל כן מהניא מחילתה על זה, וכמו כל המצוות שהן לחבירו, דאי אמר לא בעינא ליתא להעשה (עיין כתובות דף מ' ע"א).

ומה שכתבנו לעיל בשם דודי הגאון שליט"א, דהחיוב ד'ושמח את אשתו' הוא חיוב כלפי אשתו, דאם לא היתה הכלה מחוייבת במלחמת מצוה, היה גם החתן פטור מלצאת למלחמה מחמת שיעבודו לשמח את אשתו, מתאים לדברי ה'חכמת אדם' דהמצוה ד'ושמח את אשתו' הוא חיוב כלפי אשתו, וצ"ע.

השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות וגו' [כ"ד, ח']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו - 'השמר בנגע הצרעת', שלא תתלוש סימני טומאה, ולא תקוץ את הבהרת, עכ"ל.

והנה בגמ' שבת דף קל"ב ע"ב מבואר, דנגעים טהורים נמי איתרבו לאיסור קציצה, ופירש רש"י שם, ד'נגעים טהורים' היינו כגון 'בוהק' ו'פרח בכולו', ואשר לכאורה מבואר מזה, דאיסור קציצת בהרת אינו משום דמטהר עצמו בכך, דהא חזינן דעובר על זה גם בקציצת נגעים טהורים, אף על פי שאינו מטהר עצמו בכך משום טומאה, ומלבד זה נאמר גם איסור מיוחד על תלישת סימני הטומאה של הבהרת, אף על פי שאינו קוצץ את הבהרת עצמה, וכמבואר בפירוש רש"י כאן, וכן הוא במשנה בנגעים פ"ז מ"ד, ואיסור זה בודאי הוי משום דמטהר עצמו בכך. באופן דנמצא, דתרי איסורים חלוקים נאמרו בלאו זה, א' איסור תלישת סימני טומאה, ויסוד איסור זה הוא שלא יטהר עצמו בתלישת הסימנים. ב' איסור קציצת בהרת, שהוא על עצם קציצת הבהרת, אף על פי שאינו מטהר עצמו בכך. והנה בשבת דף קל"ג ע"א יליף רבי יאשיה מקרא ד'ימול בשר ערלתו' דאף על פי שיש שם בהרת ימול. ופריך התם בגמ', הא למה לי קרא, 'דבר שאין מתכוין'

הוא, ודבר שאין מתכוין מותר. ומשני, אמר אביי, לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר 'דבר שאין מתכוין' אסור. רבא אמר, אפילו תימא רבי שמעון, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. ולהלן בגמ' שם, איכא דמתני להא דאביי ורבא אהא, 'השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות', 'לעשות' אי אתה עושה, אבל אתה עושה אותו בסיב שעל גבי רגלו ובמוט שעל גבי כתיפו, ואם עברה עברה. והא למה לי קרא, 'דבר שאין מתכוין' הוא, ודבר שאין מתכוין מותר. אמר אביי, לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר 'דבר שאין מתכוין' אסור. רבא אמר, אפילו תימא רבי שמעון, ומודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, ע"כ.

ועיין בחדושי הרשב"א שם שכתב, וזה לשונו - ואיכא למידק, בין לאביי בין לרבא, למה לי קרא למישרי מילה בצרעת, השתא לגבי הרשות [בסיב שעל גבי רגלו] שרי, במקום מצוה לא כל שכן, ולישתוק קרא מיניה. ונראה לי, דאיצטריך משום דהכא [בסיב שעל גבי רגלו] בשאינו עושה ממש לשום קציצה, אלא מלאכתו הוא עושה, וממילא מיקץ קייץ, והלכך אי משום הא הוה אמינא דוקא בכי הא הוא דשרא רחמנא, הא בקוצץ ממש בידים, ומתכוין לקוץ, אלא שאין מתכוין לשם קציצת טהרה, לא. הלכך איצטריך למיכתב 'בשר' להתיר במקום מילה שהוא קוצץ בהרת בידים, עכ"ל.

והמבואר בדברי הרשב"א, דאיסור קציצת הבהרת הוא משום דמטהר עצמו בכך, וזהו שכתב, דאף על גב דמתכוין הוא לקוץ את הבהרת, מכל מקום חשיב 'דבר שאין מתכוין', כיון דאינו מתכוין לטהר עצמו בכך, ואין כאן כוונה למעשה העבירה דקציצת בהרת, וצ"ע איך יפרנס הרשב"א את הגמ' בשבת הנ"ל דנגעים טהורים נמי איתרבו לאיסור קציצה, אשר לכאורה מבואר מזה דאיסור קציצת בהרת אינו משום דמטהר עצמו בכך. [ועיין בתוס' שבועות דף ד' ע"א (ד"ה בקוצץ), ובתוס' הרא"ש שם, ובתוס' הרי"ד בשבת שם, ולפי שיטתם בביאור ענין 'נגעים טהורים' יש מקום לדון בכל דברינו בזה].

והיה בהניח ה' אלקיך לך וגו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך בחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק וגו' [כ"ה, י"ט]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו - 'תמחה את זכר עמלק', מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה (שמואל א' ט"ו), שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה, עכ"ל. ומקורו במכילתא סוף פרשת בשלח.

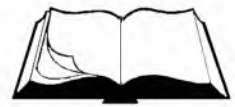
והנה בפירוש הרמב"ם בפרשת דברים פירש הכתוב שם - 'כי השם אלקיך ברכך בכל מעשה ידך', ד'במעשה ידך' היינו שנתברך בידים העושר והמקנה והקנין שהיה להם משלל מצרים ומשלל עמלק, ע"ש. ומבואר שהותר להם שלל עמלק. וקשה, דהא איכא דין מחיה על שלל עמלק, ואיך היה להם עושר מקנה וקנין משלל זה.

וכמו כן צ"ע בהא דכתיב בפרשת חוקת ו'ידר ישראל וגו' אם נתון נתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם, ופירש רש"י שם, ד'והחרמתי' היינו אקדיש שללם לגבוה [וכן פירש רש"י בסנהדרין דף מ"ג ע"ב שאסרום עליהם בהנאה]. וקשה, דכיון דמיירי התם ב'עמלק', וכמבואר בפירוש רש"י שם, הרי שללם טעון מחיה, ומאי קאמר 'והחרמתי את עריהם', דמשמע דבלאו הך 'חרם' היה השלל מותר בהנאה. (אם לא שנאמר דחיוב המחיה הוא רק על בהמתם של עמלק, ולא על שאר שללם).

אכן נראה, דדין זה דגם שלל עמלק טעון מחיה, שלא יהא נזכר שם עמלק עליו, לא היה נוהג אלא אחר כניסתם של ישראל לארץ, שאז נצטוו על מחית עמלק, כדכתיב הכא 'והיה בהניח ה' אלקיך לך וגו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך בחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק וגו', וכן הוא ברמב"ם פ"א ממלכים ה"א - שלל מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך, שנאמר 'שום תשים עליך מלך', ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק וכו' [ועיין ברש"י סנהדרין דף כ' ע"ב ד"ה בכניסתם], ובכלל מצות מחיה זו נצטוו גם למחות את שללם, כדי שימחה שמם לגמרי, אבל קודם כניסתם לארץ לא נצטוו למחות את זכר עמלק, אלא רק נצטוו להלחם בם, וכדכתיב בסוף פרשת בשלח - 'וצא הלחם בעמלק', ובאמת לא הרגו אז את כולם, וכמו שכתב רש"י שם, וזה לשונו - 'ויחלוש יהושע', חתך ראשי גבוריו, ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, עכ"ל. הרי דלא נצטוו אז למחות את 'זכר' עמלק, ועל כן באמת הותר אז שללם לישראל, ושפיר היה להם עושר מקנה וקנין משלל זה.

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 407 **שאלות המצוות בימי מגיפת הקורונה (יב), ושאלות המצוות אלול תש"פ**

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ו"ברכו" וכו', אבל לא אמן על כל הברכות, בין ברכה לברכה מותר לענות גם אמן.
ועדיין יש לדון שמא דווקא מי שנמצא באותו מקום, אבל אם הוא במקום אחר כמו שהוא בביתו והמניין בחצר, הרי אין כאן 'חיוב' לענות אלא רק 'רשות', שמא בכה"ג עדיין אסור לענות באמצע ברכות ק"ש (כן הסתפק הגר"א גניחובסקי זצ"ל), ומסתבר שגם בזה אפשר לענות אפילו אם הוא נמצא ברשות אחרת (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "הגומל" למשמש חולה קורונה

◀ **שאלה:** מי שהיה זמן רב ליד חולה קורונה מורדם, והרגיש שנדבק בנגיף, ועשה בדיקה והתשובה שלילית, האם חייב לברכת "הגומל"?
תשובה: ברכת "הגומל" היא רק למי שהיה ממש במקום סכנה וניצל ממנה, אבל אם כמעט היה במקום סכנה, כגון שכמעט נדרס ע"י רכב או שניצל מתאונה ברגע האחרון, אינו מברך "הגומל" (הגר"ח קרליץ זצ"ל "חוט שני" שבת ח"ב, "קובץ ענינים" אות ח').

וכעין זה היה במלחמת המפרץ שנחת טיל ממש סמוך לבית, והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל לתושבי הבית לא לומר ברכת "הגומל", כיון שהטיל לא נגע בביתם. ולפי"ז בנד"ד כיון שבפועל לא נדבק מהנגיף אינו מברך ברכת "הגומל".

ברכת "ברוך שפטרני" כחודש לאחר הבר מצוה

◀ **שאלה:** האבא שהה במלונית עקב נגיף הקורונה ויצא משם לאחר חודש, ופגש את בנו פעם ראשונה לאחר שהוא כבר בר מצוה, האם צריך לברך "ברוך שפטרני" בשעה שרואה שבנו עולה לתורה?
תשובה: אפילו שעבר חודש או יותר, בפעם הראשונה שרואה את בנו עולה לתורה לאחר חזרתו לביתו יכול לברך "ברוך שפטרני" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אכילה במלונית לפני האכלת אפרוחים שבביתו

◀ **שאלה:** חולה קורונה נמצא במלונית, וזכור שיש לו בביתו אפרוחים, האם מותר לו לאכול לפי שנותן להם אוכל?
תשובה:

- א. יש איסור דאורייתא לאכול לפני שמאכילים את הבהמות ועופות שברשותו ("מגן אברהם" סי' רע"א ס"ק י"ב).
- ב. אפילו אם נמצא במקום אחר, חייב לדאוג משם שיהיה לאפרוחים מה לאכול לפני שהוא אוכל.
- ג. אם ביקש משכן להיות אחראי על האפרוחים, מותר לו לאכול מיד ולא חייב לברר אם הוא האכיל את האפרוחים.
- ד. אם השכנים לא מקבלים עליהם את האחריות, וכל יום צריך לחפש שכן אחר כדי שיאכילו את האפרוחים, אסור לו לאכול עד שישדר את ענין האכלת האפרוחים.
- ה. כמו כן, מי שקונה תרנגולים בעש"ת לשם כפרות, צריך לדאוג כל בוקר לתת להם לאכול לפני שהוא בעצמו מתיישב לארוחתו.

ברית לתינוק חולה קורונה

◀ **שאלה:** לאחר הלידה התברר שהאמא והתינוק חלו בקורונה, מתי יש למול את התינוק?

תשובה: דעת המוהלים המומחים שקורונה יש לה דין של חולה כל גופו, וכל זמן שהתינוק הוא 'חיובי' אי אפשר למולו (ומה שמשרד הבריאות מתיר לצאת החוצה לאחר עשרה ימים ולא צריך יותר בידוד, הטעם הוא משום שמאז והלאה כבר לא מדביקים אחרים, אבל עדיין החולי קיים בו וא"א למולו), ורק לאחר שקיבל תשובה שהוא 'שלילי' יש לדון עם רופא מומחה יריש יחד עם המוהל אם צריך לחכות שבעה ימים או לא.

ברית מילה בלי השתתפות האב

◀ **שאלה:** אבי הבן נמצא במלונית עקב מחלת הקורונה ולא יכול להגיע לברית המילה של בנו ביום השמיני, האם יכול לברך ברכת "להכניסו בביתו..." וכן ברכת "שהחיינו" בטלפון באותה שעה ששומע שעושים את ברית המילה?

לע"נ
מחן רבינו **שמריהו יוסף נסים קרליץ** זצוקלה"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ
❀❀❀❀
לע"נ

נשמה טהורה הנערה **רחל** ע"ה
בת יבדלחט"א **הרב יהודה אריה הלוי דינר**
נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ
❀❀❀❀

תפילה בביהכ"נ בלי שמירת הכללים

◀ **שאלה:** בבית הכנסת לא שומרים על כללי הזהירות, או שקשה להתפלל עם המסכה, מה ראוי לעשות?
תשובה: יתפלל בבית (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

צירוף מניין מבודדים

◀ **שאלה:** עשרה אברכים, או יותר, הנמצאים בבידוד, כל אחד בביתו, ומתקשרים ביניהם בשידור חי, האם יכולים לומר סליחות וי"ג מידות ביחד?

תשובה: היות שאין הם רואים אלו את אלו, וכל אחד נמצא בביתו, אין זה נחשב למנין כלל ואסור להם לומר י"ג מידות, אבל הם יכולים לשמוע שידור חי ממקום שיש שם מנין, ואז יכולים לענות בטלפון קדיש, קדושה, ו"ברכו" וכו' (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

בתחילת תקופת הקורונה היו מקומות באנגליה שכולם היו בהסגר ולא יכלו לצאת מביתם, ואירגנו מקום אחד שיהיו שם עשרה אנשים שיתפללו ביחד, ומאות אנשים שמעו אותם בשידור חי בביתם, ויכלו לענות כל אחד ואחד במקומו.

ברכת "מגן אבות"

◀ **שאלה:** מנינים המתפללים בחצר ועדיין לא אומרים ברכת "מגן אבות" בליל שבת, האם עכשיו שכבר עברו ארבעה חדשים אפשר להתחיל לומר ברכת "מגן אבות"?

תשובה: היות שזה נמשך זמן רב ובינתיים אין שינוי במצב, זה נחשב לקביעות ואפשר לומר ברכת "מגן אבות" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קידוש לבנה תחת אילנות

◀ **שאלה:** המתפללים בחצרות, האם יכולים לומר קידוש לבנה בחצר מתחת האילן, או שצריכים לחפש מקום שאין שם ענפי אילנות (כמו שאסור לבנות סוכה תחת האילנות)?

תשובה: כתב הרמ"א (סו"ס תכ"ו) ואין מקדשין הלבנה תחת הגג, ע"י שם. והטעם, כיון שזה כקבלת פני השכינה, ואין זה דרך כבוד שישאר בבית, וצריך לצאת לרחוב כדרך שיוצאים לקראת המלכים (משנ"ב ס"ק כ"א).

ה"חזון איש" נהג לצאת למרפסת מקורה ולקדש משם את הלבנה, והטעם שזה מראה שיוצאים לקראת השכינה ("ארחות רבינו" ח"א עמ' קע"ח).

ולפי"ז כשיוצא לחצר אפילו כשיש שם אילנות, בכל זאת יש יציאה לכיוון השכינה, ואין זה כמו שאומר בתוך הבית, ומותר לכתחילה לברך שם קידוש לבנה ("ישכיל עבדי" ח"ח סי' ל"ח ס"ק ג').

עניית קדיש וקדושה באמצע ברכת המזון

◀ **שאלה:** בגלל המצב יש מנינים בחצרות, והנמצא בביתו שומע את התפילה, האם מי שנמצא באמצע ברכת המזון יכול לענות על "ברכו", קדיש, קדושה או אמן?

תשובה: כתוב בשו"ע (ס' קפ"ג ח'), לענין לשאול בברכת המזון מפני היראה או מפני הכבוד, יש מי שאומר שדינה כתפילה, ע"כ, והיינו שאסור לענות כן באמצע הברכה וגם לא בין הפרקים.

וכתב ה"חזון איש" (ס' כ"ח ס"ק ג') שזה לגבי דבר הרשות, אבל לענין קדיש וקדושה מותר לענות משום שדינה כברכת ק"ש ("שונה הלכות" שם, וכן הורה החזו"א למעשה, "בירור הלכה" שם).

ויש סוברים שדינה כתפילת שמו"ע וכל דבר, ואין לענות אפילו על קדיש וקדושה ("כ"ח החיים" ס"ק מ"ה).

לפי דברי החזו"א באמצע ברכת המזון מותר לענות על קדיש, קדושה

תשובה: בברכות שצריך להוציא את הציבור, לא שייך להוציא ע"י הטלפון, שאין זה נחשב כקולו, אבל היות שזו רק ברכת השבח שמוטלת על האבא, ויש לו ידיעה שעכשיו מלים את בנו, באותו זמן שמלים אותו יכול לברך בכל מקום שהוא ("קובץ תשובות" ח"ג תשי"קמ"ח, שאם האב נמצא מחוץ לחדר ניתוחים יברך בזמן שנראה לו שעושים, וע"ע "אשל אברהם בוטשאש" או"ח סי' קל"א ד"ה ורב אחד, שלא יברך אם נמצא במקום אחר דחיישין שמת התינוק, שהרי אין לו חוקת חי, ע"ש). ולפי"ז בנד"ד שיודעים שהוא חי בודאי יברך, וכן אמר ידידי הגר"י דר"י שליט"א בשם הגר"י ש"אלישיב זצ"ל שיכול האב לברך במקום אחר אם שומע דרך הטלפון).

פגישות בתקופת הקורונה

◀ **שאלה:** האם אפשר לעשות שידוכים בימים אלו, או שמא מכיון שחייבים להיזהר במפגשים ולשמור מרחק, עדיף לחכות עד יעבור זעם?

תשובה: בודאי שלא יחכה, ואפשר לעשות פגישות גם במצב זה, כמובן עם מסיכות ושמירת מרחק, ובס"ד יהיו לכולם שידוכים טובים ויבנו בקרוב בית נאמן בישראל (הגר"ג אדלשטיין שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ביטול שכירת דירה בגלל בידוד

◀ **שאלה:** שכר דירה לשם נופש וברגע האחרון הילדים היו צריכים בידוד ולא היה שייך לנסוע, ונגרם הפסד למשכיר, האם יש לשלם לו על הפסדו?

תשובה: היות שזה נחשב לאונס גמור שאי אפשר לדעת קודם לא השוכר ולא המשכיר, הר"ז פטור מלשלם, כמבואר ברמ"א (חו"מ סי' של"ד סעיף א'), שאם מת השוכר באמצע השכירות אינו צריך לשלם עוד, ע"ש, ויש חולקים, ולכן אם עדיין לא שילם פטור, ואם כבר שילם לא צריך להחזיר את הכסף.

כביז טלפון סלולרי באמצע תפילת שמו"ע

◀ **שאלה:** עקב המצב הורו הרבנים שחייבים לכבות את הטלפון הסלולרי לפני שנכנסים לבית המדרש או לבית הכנסת, מה הדין אם באמצע תפילת שמו"ע נזכר שהטלפון עדיין פועל, האם מותר לכבותו? **תשובה:** כתב המשנ"ב (סי' ק"ד ס"ק א') שאם תינוק בוכה ומפריעו, ואין לו עצה אחרת, מותר להרחיק עצמו למקום אחר, וכן אם נפל ספר על הרצפה ומפריעו לכונן יכול להגביהו בסיום הברכה שעומד בה (משנ"ב סי' צ"ו ס"ק ז'), וכמו כן בזה כיון שהטלפון פתוח ואם יצלצל באמצע תפילת השמו"ע זה יפריע לכל הציבור מותר לכבותו באמצע התפילה. ועוד, אפילו אם בפועל לא יצלצל, עצם הדבר שהוא יודע שכל רגע יכול לצלצל זה עצמו מפריע לו.

עטיית מסכה ע"י משה רבינו בשבת

◀ **שאלה:** האם משה רבינו עטה את המסכה שלו גם בשבת? יסוד השאלה הוא, האם המסווה שהיה למשה רבינו נחשב לבגד ומותר לצאת בו בשבת, או שמא כיון שהיה כדי שלא יזינו עיניהם מזיו פניו הקורנות, ואין המסווה לצורך משה רבינו, הוי משא (בספר "שומר אמת" עה"ת סו"פ כי תשא לידדי הגר"מ שציגל שליט"א מסתפק בזה ומביא ראיות לכאן ולכאן).

תשובה: פעם פגש הגאון רבי דב לנדו שליט"א את רבינו חיים קניבסקי שליט"א בחתונה, ושאלו האם משה רבינו הלך עם המסווה גם בשבת, וענה שיש ראייה מהזוהר שהלך עם המסווה בשבת. במשך שנים רבות ניסו למצוא את הראיה, ולאחרונה נמצאו דברי הזוהר (פ' שלח קס"ג א') שבגן עדן ישבו אצל משה רבינו ואהרן הכהן בראשי חודשים, בשבתות ובמועדים, ומחדשים שם חידושי תורה, וראו רק את אהרן ולא את משה, ומסתמא הטעם הוא מפני שיש לו אותו מסווה על פניו (גיליון "דברי שיח" מס' 393).

שאלות המצויות

מילה בשבת בא"י לתינוק שנולד בחו"ל

◀ **שאלה:** תינוק שנולד בארה"ב בשבת אחר הצהריים בשעה שתיים והגיעו לאחר כמה ימים לארץ, האם מלים אותו בשבת? יסוד השאלה הוא, שהרי אותה שעה שנולד בארצות הברית, בארץ ישראל כבר היה מוצ"ש, נמצא שלגבי ארץ ישראל הברית צריכה להיות ביום ראשון, והיות שעכשיו התינוק נמצא בארץ ישראל האם צריך למולו ביום ראשון.

תשובה: הכל תלוי לפי מקומו ושעתו של התינוק בשעה שנולד, והיות שנולד בארה"ב ביום שבת קודש כבר נקבעה הברית בשבת, ולכן אפילו אם עכשיו נמצא בארץ ישראל, מלים אותו בשבת קודש (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח תשי"א).

טלטול למנוע גרף של רעי

◀ **שאלה:** דגים קפואים נפלו מהמקפיא לרצפה והם מוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו (ע"י שו"ע סי' ש"ח סעיף ל"ב), אולם אם הם ישארו עד הבוקר יהיה "ריח ניחוח" במטבח ואז יהיה מותר לטלטלם משום גרף של רעי. האם מותר כבר עכשיו לטלטלם על מנת שלא

יבוא לידי גרף של רעי או צריך לחכות עד שריחם יהיה לא נעים ורק אז לטלטלם?

תשובה: מכיון שחז"ל התירו לטלטל מוקצה שלא יהיה דבר מאוס לפני האדם, והוא גרף של רעי, מסתבר שאין הבדל בין לטלטל כשהוא כבר מפריע לו או שמלטל מעכשיו מוקצה כדי שלא מאוס לפניו, ויכול מיד להרים את הדגים הקפואים המונחים על הרצפה, ועכשיו כשהם בידו יכול להחזירם בחזרה למקפיא, וכעין שמצאנו שמותר לקחת תרופות כדי שלא יגיע למצב של חולה כל גופו, אע"פ שבעת עדיין אינו חולה (הגר"נ קרליץ זצ"ל, וכן משמע ב"ביאור הלכה" סי' תקכ"ו סעיף י' ד"ה ואסור, וכן מבואר ב"מנחת שבת" סי' פ"ח ס"ק פ', ובספר "שלמי יהודה" פרק ח' ס"ק ס"ב, וכן משמע קצת ב"אשל אברהם בוטשאש" מה"ת סי' ש"ח סעיף ל"ד שמותר להוציא עכשיו חתול משום שאח"כ יטיל שם צואה, ע"ש).

וכעין זה אם יש עוף שנטרף ביו"ט שהוא מוקצה, ואם ישאר עד סוף יו"ט הוא יסריח, מותר מיד לטלטלו ולסלקו (שו"ת "שואל ומשיב" מהד"ת ח"ג סי' ל"ג, "ביאורים ומוספים" סו"ס תצ"ז).

ברירת סוגי לחמניות בשבת

◀ **שאלה:** יש שקית לחמניות שחלקן עגולות וחלקן ארוכות (לחמניות אצבע), אם מותר בשבת לברור צורה אחת מתוך השניה, או יש לעשות זאת רק סמוך לסעודה משום איסור בורר?

תשובה: במלאכת בורר הכלל הוא שבמין אחד אין בורר, אפילו בגדולים וקטנים כגון דגים גדולים וקטנים, וכן פירות או ביצים (רמ"א סי' ש"ט סעיף ג'), וגם אם רוצה עכשיו רק חתיכה קטנה, מותר לברור.

כמו כן אם זה מין אחד מותר לברור את החתיכות הטירות יותר מבין שאר החתיכות כגון חתיכות אבוקדו שהתרככו יותר וכן חלקים שונים בעוף (ספר "איל משולש" פרק ג' בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"י ש"אלישיב זצ"ל).

ולפי"ז מכיון שהלחמניות מאותו מין רק בצורות שונות אין בזה משום בורר.

חיתוך עוגה שיש עליה פירות

◀ **שאלה:** האם מותר לקטט עוגה בחתיכות פרי, ואח"כ בשבת לחתוך אותה, ונמצא שחותך את הפירות לחתיכות קטנות?

תשובה: יש להיזהר שיהיו קצת גדולים שאפילו שלאחר שיחתוך אותם, חתיכות הפרי יהיו קצת גדולות, כי אם מקטט בפירות החתוכים לחתיכות קטנות, או פירות כמעט מרוסקים, נמצא שבעת שחותך את העוגה לפירות, הפירות יחתכו לחתיכות קטנות יותר ויש לחשוש משום איסור טוחן (ע"י "ביאור הלכה" סי' שכ"א סעיף י"ב ד"ה המחנת).

קילוף ביצה שיש עליה כיתוב

◀ **שאלה:** ביצים שיש עליהן כיתוב, איך מקלפים אותן בשבת? **תשובה:** צריך לקלף את הביצה באופן שלא ישברו את האות והצויר (ע"י ספר "קצות השולחן" סי' קמ"ז, "בדי השולחן" סוף אות ו', ספר "ארחות שבת" פרק ט"ו סעיף מ"ד), ואפשר לעשות זאת ע"י הכנסת כפית מתחת לאותיות, ובאופן זה אין כאן פסיק רישא שישברו האותיות (ויש כאן מלאכה שאינה צריכה לגופה, מוחק שלא על מנת לכתוב, וכלאחר ד, ודבר שאין מתכוון).

הליכה לגן חיות ולמלחמת שוורים

◀ **שאלה:** האם אפשר ללכת לגן חיות לראות כל מיני חיות ובהמות או שמא מאחר שיש שם מיני בהמות טמאות עדיף לא ללכת לשם?

תשובה: ללכת לגן חיות ולהסתכל בבריות של הקב"ה בודאי אפשר כי נפשו של האדם מתפעלת מאוד מראיתו מעשה ידיו של הבורא. בספר "לקט יושר" העיד על רבו רבינו ישראל איסרלין (בעל "תרומת הדשן"), שהלך בשבת כבדת ארץ לראות זוג אריות שהובאו לעירו ולשער מקומו. כמו כן החיד"א (בספר "מדבר קדמוניות" מערכה ב' אות כ"ב) סיפר שבהיותו בלונדון ביקר בגן החיות וראה שם חיות שונות ומשונות, ונשר יפה מאוד בן מאה שנה, ע"ש. הרי לפנינו מעשה רב בזה.

וכל זה להסתכל על מעשה ידיו של הבורא יתברך, אבל חלילה ללכת למקומות שמשמשעשים באכזריות בבעלי החיים, וגורמים להטביע באדם מידה רעה ומושחתת של אכזריות, ומצוה להודיע לרבים שלא ללכת למקומות אלו (שו"ת "יחווה דעת" ח"ג תשי"א).

הפרשת מעשר כספים מתשלום לעורך דין

◀ **שאלה:** היתה לו זכות לתבוע סכום כסף גדול מביטוח לאומי, ולשם כך נעזר בעורך דין. האם צריך להפריש מעשר כספים גם כנגד השכר ששילם לעורך הדין?

תשובה: יסוד של מעשר כספים הוא רק על מה שהאדם מרוויח, ולכן מי שיש לו חנות צריך לעשות חשבון כמה הוצאות היו לו, וזה מנוכה מהרווח, ורק מהשאר נותן מעשר כספים. לכן בנד"ד שהיה צריך עורך דין כדי להשיג את הכסף, תשלום שכרו נחשב כהוצאות, ויש לנכות סכום זה מסך הכסף שקיבל, ורק ממה שנשאר אצלו יש להפריש מעשר כספים.

יֵאֵיר בִּזְרֵן

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 19 – כי תצא תשי"ז

היצה"ר מתגבר בשעת המלחמה

בפרשת כי תצא מוזכרת פרשת יפת תואר, וכדכתיב (דברים כא, י-יד) "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוך בידך ושבינו שבי. וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה. והבאתה אל תוך ביתך וגלחת את ראשה ועשתה את צפרניה. והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה. והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכור לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה".

ופירש רש"י וז"ל 'ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה ישאנה באיסור', עכ"ל. ויש להבין הלא באיסורים רבים שייך לומר שיהיה כנגד יצר הרע, שאם לא נתיר לו יוכל לעבור האיסור, ומה טעם דוקא כאן כאשר יוצאים למלחמה ורואים אשת יפת תואר, אמרה התורה שנתיר לו איסור זה בכדי שלא יעבור עליו.

והנה העולם נוהג לומר שכאשר היו ישראל יוצאים למלחמה היה הכהן עומד ומכריז (דברים כ ה-יז) "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו", "מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו", "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", והיו נשואים מתי מעט שהלכו למלחמה, ובדעת זקנים מבעלי התוס' מובא שכן מצינו שאירע באברהם אבינו שהיו לו רבבות של בעלי תשובה, וכאשר יצא למלחמה כנגד חמשת המלכים הכריז גי'כ "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", ונשארו רק שנים, אברהם אבינו ואליעזר עבדו, והלכו שניהם למלחמה וניצחו, ואי"כ כאשר עוסקים באותה מלחמה שיצאו אליה ישראל מדובר באנשים צדיקים ויראים שלמים אשר יוצאים למלחמה, ועליהם נאמר שהתירו להם אשת יפת תואר, משום שאם לא יתירו להם ישאו אותה באיסור, והדברים תמוהים האך שייך שאנשים יראי חטא כ"כ ייכשלו באשת יפת תואר.

ומקובל לומר דהנה איתא בגמרא בקידושין (ל, ב) 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו וכו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו, אמנם אמרין שם 'אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש', והינו שרק כאשר נמצאים בבית המדרש ישנו פתרון ליצר הרע ואין חשש שיבואו לעבור איסורים, אך כאשר יוצאים למלחמה ויוצאים מבית המדרש יש חשש ליצר הרע שיבוא להסית ולשכנע לעבור איסורים.

עוד לימודים מיפת תואר

והנה לשון הגמרא הוא 'אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש', ולא נאמר 'משכחו לתורה', כיון שאין מספיק למשוך אותו אל התורה, אלא צריך למשוך אותו אל בית המדרש, מכיון שהתורה של בית המדרש היא אורה אחרת ותורה אחרת, ויש בה תוספת קדושה כאשר היא בתוך כותלי בית המדרש, וכאשר יוצאים מכותלי בית המדרש אזי דיברה התורה כנגד יצר הרע, שכבר אין את התבלין שכנגד יצר הרע.

והנה איתא בחז"ל שאשת יפת תואר היא אשה נשואה שהיו שולחים העכו"ם למלחמה בכדי להכשיל את ישראל, וכאשר לקח אותה ישראל בשבי אחר שהתירה לו התורה, חייב הוא להציע לה

שתתגייר, ואם אינה רוצה והיא בוכה את אביה ואמה, דהיינו העבודה זרה שלה, והיינו שהיא נשארת דבוקה בע"ז, אעפ"כ אסור לו לזרקה ולהתעמר בה משום שהשתמש בה, שכיון שנהנה ממנה אסור לו להתעמר בה אלא חוזרת לבית אביה, ולמדים אנו מזה את המידות הטובות שמנחילה לנו התורה.

עוד מצינו אחר פרשת יפת תואר, פרשת אהובה ושנואה, שהיו לו שני נשים, אהובה ושנואה, ואמרו חז"ל דהיינו שנואה בנישואיה, ואחר שנולד בן בכור לאשה השנואה אין יכול לבכר את בן האהובה, שכיון שהוא בנו אין יכול שלא להתייחס אליו, ואף כאן למדים אנו את מעלת המידות הטובות שמצווה עלינו התורה.

ואילו בפרשה שלאחריה, פרשת בן סורר ומורה, לכאורה רואים אנו אכזריות, שמצווים אנו על ילד בן י"ג שגנב, שאביו ואמו יבואו לב"ד ויבקשו שיתנו לו מלקות, ואם אין המלקות משפיעות מביאים אותו לב"ד וסוקלים אותו, ולכאורה מהו החילוק בין יפת תואר ואשה שנואה שמצווים אנו על מידת האהבה והחמלה, לבן סורר שמחוייבים אנו להתאכזר עליו ולהורגו.

אמנם ביאר בזה הח"ח שהוא טעות, שלנו נראה מעשה זה כאכזריות, אך הוא מעשה של אהבה, שימות זכאי ואל ימות חייב, שאם יחיה את חייו בעבירה הוא דבר הרב יותר גרוע מאשר אילו הוא מת.

וביאר הסבא מקלם [והביאו ר' יעקב ניימן זצ"ל בספרו] דהנה אדם שקצת נתחלש בעבודת ה', וכאשר הגיע לחודש אלול התחיל קצת להתחזק, אי"כ כיון שבאדם שרואים את העתיד שלו ורואים שיהיה חייב, מחייבים אותו עונש מוות אף שכיום הוא זכאי, ק"ו בן בנו של ק"ו במידה טובה, שכאשר רואים אדם שמתקדם בצעדים קטנים, והעתיד שלו הוא שיתנהג כיאות וכדין, אף שכיום הוא מעט חייב, שעדיין אין כל מעשיו ראויים ואין כל הנהגותיו מושלמות, מ"מ כבר מגיע לו להיות זכאי, שהרי מביטים על העתיד, אמנם צריך להיות בכיוון הנכון ובדרך הנכונה ולהראות את ההתקדמות לכיוון דרך הטוב והישר, וזו היא הדרך בה נוכל להגיע אל יום הדין וליכות בו.

"ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" (כי תצא כ"א, י"ג)

ובבעה"ט ירח ימים ולא אמר חדש, לומר לך מה ירח אורו פגום כנגד אור השמש, אף כותית מאוסה היא כנגד בת ישראל. והובא בב"ש שבגט כותבים הלשון ירח ולא חודש ורמז לדבר גרש ירחים, ואילו בכתובה כותבים לחודש פלוני.

הנה יפ"ת ואשה המתגרשת, מנו לה לירח החסר כנגד השמש, ונראה באורו של דבר דהנה השמש הוא לממשלת היום והירח לממשלת הלילה, ומתי ממעט השמש את הירח כאשר אחד מסתיר את השני, כאשר נכנסים כל אחד בממשלת האחר ממילא נהיים חסרים, אבל כאשר כל אחד בתפקידו שניהם מלאים חודש מלא.

ואי"כ הגויים גי'כ כירח שהם בממשלת הלילה רק כאשר נכנסים אחד בגבול השני ביפ"ת בתוך ישראל כבר מאוסים הם ומתמעטים. כך גם בין איש לאשתו כאשר כל אחד בממשלתו ותפקידו אזי הוא חודש מלשון התחדשות שמוסיף והולך מעצמו, אבל כאשר מצא בה ערות דבר וכדו' שנכנסים כל אחד בגבול השני ומסתיר אחד את השני אזי הוא גרש ירחים.

עבודת חודש אלול

חשבון הנפש באלול

מתואר בתורה המעשה שמואב נלחמו בסיחון וניצח סיחון את מואב וכבשו אותם, ושמוחו על הניצחון, אמנם על מואב נאמר בתורה (דברים ב, ט) "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה", ולכך סיבב הקב"ה שסיחון יכבוש את מואב, וכיון שנחשבת ארצו כארץ סיחון, שוב יכלו בני ישראל לכבוש את ארץ מואב שהיתה כבר של סיחון, וכדכתיב בתהלים (קלז כא-כב) "ונתן ארצם לנחלה וגו'. נחלה לישראל עבדו", וזהו הנקרא בגמרא בגיטין לח. 'עמון ומואב טיהרו בסיחון'.

ולאחר שניצחו ישראל את סיחון, וכפי שהביא רש"י (דברים א, ד) שהיתה מלחמה קשה עם סיחון, שהיה מלך חזק, אמרו ישראל שירה, ונאמר בפסוק (במדבר כא, כז) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון", ובגמרא בבבא בתרא עח: איתא 'מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו', המושלים אלו המושלים ביצרים בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה', ע"כ, והיינו שאף במלחמת סיחון היה נראה לסיחון שכבש את מואב והרויח מכך, ולבסוף נתברר לו שכלכבישתו את מואב היתה בכדי שיוכלו ישראל לטלה מידו. ולכאורה הלא אף בקריעת ים סוף מצינו כן, שעשו המצרים מלחמה על עם ישראל ורדפו אחריהם במרכבות גדולות ואמרו "אירדוף אשיג אחלק שלל", ולבסוף טבעו כולם בים סוף, ומדוע שם לא נאמר בשירה "על כן יאמרו המושלים", שאף משם ניתן ללמוד דבר זה שיש לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

וכתב ב'אהל משה' לגאון רבי אליעזר משה הורוויץ מפינסק בחידושו לבי"ב (נדפס בסוף המסכת) וז"ל כי היה באלול כמבואר בילקוט שם, והוא זמן החשבון, עכ"ל, ומבואר בדבריו שאם היה אותו המעשה מתרחש בחודש אחר ולא בחודש אלול, לא היו מתבוננים כ"כ במעשה זה, אמנם כיון שאירע המעשה באלול, בחודש אלול ההתבוננות בכל דבר ומעשה היא בצורה אחרת.

אני לדודי ודודי לי

והנה החיי אדם הביא ג' ראשי תיבות לחודש 'אלול', "אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ו ג), "איש לרעהו ומתנות לאבינונים" (אסתר ט כב), "ומל' ה' אלוהיך את לבבך ואת לבב" (דברים ל ו), וג' דברים אלו הם כנגד תשובה, תפילה וצדקה, "אני לדודי ודודי לי" הוא תפילה, כפי שנאמר (תהלים סט יד) "ואני תפילתי", [וכמבואר במשנה בריש בבא קמא ש'אדם' הוא 'מבעה', ופירש רש"י בגמרא ש'מבעה' הוא 'מתפלל', והיינו דמהות האדם הוא מה שהוא מתפלל], "איש לרעהו ומתנות לאבינונים" הוא צדקה, "ומל' ה' אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך" הוא תשובה, ואיתא בטור שכשם שישנם מקומות מקודשים, וכפי שכתב הגר"א שבזמנינו שאין לנו ביהמ"ק, מקומות התפילה הם קברי צדיקים, כמו"כ ישנם זמנים מקודשים, וחודש אלול הוא זמן כזה, אשר התפילה בחודש זה מתקבלת, כיון שהיא קרובה יותר לבוא עולם.

וביאר הגאון ר' שלום שברוך, דהנה כתיב בשיר השירים (ה ב-ו) "קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה. פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם. דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו. קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנועול. פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו בקשתייה ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני", ויש להבין מהו ביאור הפסוקים, שמתחילה דפק דודי ולבסוף אחר שפתחה לו חמק עבר ולא נמצא.

וביאר ר' שלום שלכאורה יש תיבה מיותרת בפסוק, דכתיב "קמתי אני לפתוח לדודי", ולכאורה היה צריך לומר "קמתי לפתוח לדודי", כפי שבשאר הדברים שנאמר בפסוקים לא נאמר "אני", אלא ביאר ר' שלום שאף כאשר קם דאג קודם כל ל"אני" שבו, ודאג לצרכיו ולעצמו, ורק אח"כ הלך לפתוח, וכאשר עושה כן ודאג לעצמו ורק אח"כ נפנה לעסקי שמים אומר הקב"ה שגם כאשר כבר יבקש את הקב"ה לא ימצאנו, ש"דודי חמק עבר".

וא"כ העבודה באלול היא שיהיה "אני לדודי", שהרצונות והמאווים של ה"אני" יתן ל"דודי", ואז יהיה "דודי לי", שהקב"ה ישמע את הבקשות ואת התפילות ויקבלם לרצון, ויש להשתדל הרבה בימים אלו, וכפי דאיתא בפרקי דר"א שתוקעין בימים אלו

של חודש אלול, והמשגיח הביא שישנם שתי שיטות בבית יוסף, אם בכל יום תוקעין או רק ביום הראשון, אמנם ענין התקיעה בשופר הוא אזעקה העולה ויורדת, וכפי שנאמר (עמוס ג ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", וע"כ מעוררים אותנו בכל יום.

והנה כתיב (דברים לב יא-יב) "כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו ישאהו על עברתו. ה' בדד ינחנו ואין עמו קל נכר", וביאר רש"י הירש שהשופר הוא כנשר המעיר את גוזליו בקן, ומעורר אותם מכל הבלי הזמן, ואומר להם להתבונן מה היא תכלית האדם בעולמו, שכל תפילה שלו חשובה לכל העולם כולו, וענין הנשר הביא רש"י עה"ת שכל העופות כאשר רוצים להגן על הגוזלים מפני טורפים אוהזים בהם בדיהם ונוטלים אותם למקום אחר, וישנו חשש שהצייד יירה בהם חץ, אמנם הנשר אינו אוהז את גוזליו בידיו אלא על כנפיו, וכיון שהנשר מגביה עוף יותר מכל שאר העופות מוגנים גוזליו מכל דבר, וכמו"כ אנו מוגנים על כנפיו של הקב"ה, אמנם הוסיף רש"י הירש שבשאר העופות כאשר רוצים להגן על גוזליהם אין צריכים אף להעיר אותם, אלא נוטלים אותם בתוך שינתם ומעבירים אותם למקום אחר, אמנם הנשר מוכרח להעיר את גוזליו, כדי שיעלו על כנפיו, וע"כ מעיר אותם ואומר להם שיעשו קפיצה קלה אל כנפיו ואזי יהיו מוגנים מכל דבר, וכמו"כ ממש אומר לנו הקב"ה שנעשה קפיצה קטנה אליו, ואזי נהיה מוגנים בסתר כנפיו.

ואיתא בגמ' בר"ה (יח, א) שהפסוק (ישעיה נה, ו) "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" נאמר על עשרת ימי תשובה, שאז הקב"ה נמצא, ולכאורה הלא הקב"ה מלא עולם במשך כל השנה, אמנם הביאור הוא כענין הנשר, שבזמנים אלו אפשר בקלות יותר לדבר עם הקב"ה.

גם עבודתנו בימים אלו של חודש אלול, שעלינו לידע מהו העיקר ומהו הטפל, שהדבר החשוב ביותר הוא התורה והמצוות, וכפי שאמר הח"ח שבימים אלו הדבר הראשון שצריך לעשות הוא להרבות במצוות, שזהו זמן שצריך לחפש את המצוות, וכפי שנהגו בדורות הקודמים לבדוק את התפילין בחודש אלול, וכמו דאיתא בתש"ו רעק"א שקיבל מכתב באלול ומתנצל בסוף המכתב שלא יכל לענות באלול, משום שהיה עסוק בתשובה, וכן בתש"ו נוב"י, וכן בעל עבודת הגרשוני כתב שאלול אינו זמן לטייל בהוויות דאביי ורבא, אלא זמן שאדם יושב בחשבון נפשו.

ואיתא בגמ' בר"ה (טו, א) 'מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן, ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר', ולכאורה יש להבין בדברי הגמ', דמה שייך לומר שמביאים אנו לפני הקב"ה מלכויות, והרי אין זה כהבאת שתי הלחם וניסוך המים, ומדוע השוותה זאת הגמרא.

ושמעתי לבאר בזה דבהמשך הגמ' שם איתא 'אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני, והיינו שאחד הדברים שאינם מובנים הוא עקידת יצחק, שהקב"ה מבקש מאברהם אבינו עמוד החסד, שנתן לשלושה ערביים לשון בחרדל, והקריב את כל חייו למען הזולת, שיעקוד את בנו יחידו יצחק וישחוט אותו באכזריות, ואברהם אבינו לא מתווכח ונוטל את בנו שהיה בן ל"ז ומעלהו על המזבח לשחוט, וביארו המפרשים שבוה לקח אברהם אבינו את כל רצונותיו ואת כל ה"אני" שבו ונתנם לקב"ה, ובזכות עקידת יצחק זוכים אנו לעבור את ימי ראש השנה לזכות, והענין הוא שעלינו ג"כ לוותר על רצונותינו למען הקב"ה, וזהו הנתניה שנותנים אנו במלכויות זכרונות ושופרות, וכפי שאמרו במדרש שבכל הקרבות כתיב "והקרבתי", ורק בראש השנה כתיב "ועשיתם", משום שעלינו לעשות עצמנו קרבן ולוותר על מאווינו ורצוננו, וחובתנו בחודש אלול היא להתכונן לראש השנה, וכפי שכתב המאירי שהתקיעות מר"ח אלול הן בכדי להתכונן לתקיעות שבראש השנה, ובכדי שהתקיעות בר"ה יהיו כפי הצריך, וע"י זה נזכה לשנה טובה ולכתיבה וחתומה טובה.

בענין התקיעות בחודש אלול

האם תקעו רק בר"ח או שתקעו כל החודש

שמושה עלה תקעו שלא יטעו. [א"ה, עי' בשו"ת בנין שלמה ח"א סס"ב דהק' כן].

ואפשר לומר בכמה אופנים, חדא שמיד אחר שחטאו בעגל היה להם עדיין מורא מלחטא, ועם העונש של החוטאים שראו אז היה בעיניהם כתקיעת שופר, אבל לאחר ארבעים יום, היה צריך מחדש אזרהה עיי' תקיעת שופר שלא יחטאו עוד.

עוד י"ל דבפעם הראשונה והשלישית עלה משה לקבל את הלוחות, בפעם א' לוחות ראשונות, ופעם ג' לוחות שניות, ובזה היה חשש שמא השטן יתגרה בהם למנוע את קבלת התורה. אבל בפעם השניה שמושה עלה רק להתפלל על ישראל, בזה לא היה חשש שיתגרה בהם השטן, וכן מדויק בפרקי דר"א שכתב שעלה לקבל לוחות שניות, ולכאוי' אמאי כתב לשם מה עלה משה, אלא צ"ל כמש"כ דבא לומר דזה טעם התקיעה דכיון דעלה לקבל את התורה איכא חשש שהשטן יתגרה בישראל ויעכב את נתינת התורה.

עוד י"ל דהנה בפרקי דר"א (שם) משמע שלא עלה כלל בארבעים יום השנים, רק היה במחנה ודן בהם את החוטאים, וא"כ ניחא דלא תקעו אז כיון דלא עלה משה, וליכא חשש שיטעו, אכן כבר הק' הרא"ש בסוף ר"ה עיי' בדפוסקי התורה שמע דמשה עלה גם בפעם ב' למרום, והרד"ל בפירושו לפרקי דר"א (או' ג') תי' בשם הגר"א שבהני ארבעים יום האמצעים היה משה עולה כל יום ויורד בלילה, והיה דן בהם את החוטאים [ולכאוי' הביאור דתפילה זמנה ביום, ועיקרה ביום, ולכן בלילה היה יורד, אבל שלמד תורה בארבעים יום, צריכים שיהיו רצופים יומם ולילה, דעיקר הגירסא בלילה]. וא"כ ניחא הא תקעו אז בשופר כיון דמשה היה יורד בכל יום, אכן הרא"ש כתב דט"ס הוא בפרקי דר"א וודאי עלה משה ג"פ, וא"כ א"א לישב דלכך לא תקעו בתמוז דהא משה עלה אז לארבעים יום. [עי' בשו"ת בנין שלמה שם דכ' עד"ז].

לעשות זכר רק עם זה נחשב תקיעה

ואשר נראה בזה דכל מאי דשייך לעשות זכר להא דתקעו במדבר הוא רק אם יש בתקיעה ענין של חרדה ותשובה, אבל סתם תקיעה לזכר שתקעו אז, לא יעשו זכר, והביאור דהזכר שעשו לתקיעה אינו סתם מעשה נפיחה בעלמא, אלא הוא זכר לחרדה והתשובה שהיה מכח השופר, והיינו דכשם שאז תקעו בשופר להחריד ולעורר את העם לתשובה, כך בכל דור הנהיגו שתוקעים באלול תקיעה של חרדה ותשובה, ומבואר בזה אמאי הביא הפרק דר"א קרא ד-עלה אלקים בתרועה דה' נתעלה בתקיעה זו, והיינו דכיון דהיה בתקיעה עליו לה' מחמת החרדה והתשובה לכך לדורות איכא ענין לעשות זכר ל-עלה אלקים בתרועה.

ומבואר מאד היטב בדברי הבי"י דבאמת סיבת התקיעה הוא כפי שתקעו במדבר, אכן מהות התקיעה דהוא כדי לעורר לתשובה ולחרדה, וכמש"כ יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, וכיון דבתקיעה זו היה מעלה של חרדה ותשובה א"כ יש סיבה לדורות לתקן שיתעוררו לתשובה. ולכך בעינן לבי' הטעמים כדי שיתקעו באלול, גם הא דהיה דומיא דמדבר וגם דשייך ביה הענין שהיה במדבר דמועיל לחרדה ותשובה.

ובזה ניחא הא דלא תוקעים בחודש תמוז זכר להא דתקעו שעלה משה אז למרום, דבחודש תמוז, דאייז זמן המיוחד לתשובה, א"כ התקיעה שם היא רק נפיחה בעלמא, ולא היה בתקיעה זהו מעשה חרדה ותשובה, וא"כ אין טעם לעשות זכר לתקיעה של חודש תמוז, דלא שייך ענין התקיעה בזמן הזה, אבל בחודש אלול דהתקיעה היתה לתשובה ולחרדה שפיר עדיין גם בזה"ז זכר לזה כיון דענין התקיעה שייך גם בזה"ז.

ועי' בב"ח דכתב שמשמע שהשופר בעצמו הוא מחריד את העם בזה דכתיב שנתעלה הקב"ה בשופר, ש"מ דאינו ככרוז בעלמא אלא הוא התקיעה עצמה שמחרידה את העם, והיינו כמש"כ דבזה שהיו תקיעה שנתעלה הקב"ה בה, בזה גופא מונח שיש בתקיעה חרדה ותשובה, דעייז איכא בתקיעה מעשה של עליו לה' כיון דמביא תשובה וחרדה.

א. כתב הטור (ס' תקפ"א) וז"ל "תניא בפרקי ר"א (פנ"ו) בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי החרה (שמות כד, יב), שאז עלה לקבל לוחות אחרונות. והעבירו שופר במחנה משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה. והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מז, ו) עלה אלהים בתרועה וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החודש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, וכדי לערבב השטן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה".

והק' הבי"י שם, אחר שהביא הטור ראייה שצריך לתקוע מהא שתקעו במדבר, אמאי הביא עוד ראייה לתקיעת שופר מקרא "דהיתקע בשופר בעיר והעם לא יחרדו", הא כבר איכא סיבה לתקוע מחמת שתקעו במדבר.

ותירץ, דאי ילפינן רק מהא דהיה במדבר "איכא למידחי דאע"פ שעל ידי שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטא אינו מפני שהשופר מיוחד לכך, דה"ה אם היו מעבירין כרוז היו נמנעים על דיו מלחטא, לכן הביא מאם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, דמשמע שקול השופר גורם להחריד האדם מפחד ה' ומהדר גאונו".

עוד תי' "דמשופר המדבר לא למדנו אלא שע"י נמנעו מלחטא אבל עדיין אנו צריכין ללמוד שע"י קול השופר אדם מתעורר לשוב בתשובה, ולכך הביא פסוק דאם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", דמבואר מקרא זה דהוא גם מעורר לתשובה. [והנה מבואר בתירוץ השני של הבי"י דאף ששופר כוחו למנוע מלחטא, עדיין לעורר לתשובה צריך כח חזק יותר כיון שהיא דרגה גדולה יותר, ובשביל זה צריך חרדה, דע"י החרדה והפחד מהדר גאונו יכול אדם להגיע לתשובה, ועי' רש"י (ערכין ל, ב ד"ה לא) דכ' "לא הרגיש – לא נודעוץ לשוב מן העבירה", והיינו דכדי לשוב בתשובה צריך זעזוע מיוחד, וזה ע"י החרדה].

אכן הבי"ח והמהר"ל (בב"דיושי הגהות שם) והפרישה חלקו על על הבי"י ותי' דברי הטור באופ"א, וביארו שתקנת חכמים לתקוע שהובא בפרקי דר"א הוי רק לר"ח אלול שביום זה תקעו במדבר, אבל בשאר ימי החודש לא תקעו במדבר, ולזה איכא טעמא דהיתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, דיש מעלה בתקיעה לעורר לתשובה, והא דהשופר מועיל לתשובה לא מהני לחייב לתקוע בר"ח, כיון דעיקר התשובה והסליחות הוא אחר ר"ח, ולכך צריך טעמא דתקעו במדבר בשביל שיתקעו ג"כ בר"ח.

ובפשטות נח' האם בזמן משה תקעו כל יום בחודש, או תקעו רק ביום שעלה משה, דבהגהות הרד"ל על פרקי דר"א (שם או' י"ח) הביא שברוקח (ס' ר"ח) כתב שתקעו כל יום שמושה היה בשמים, ולכך אנו נוהגים לתקוע עד יוה"כ, אכן בספר המנהיג (ס' כ"ד) מבואר שתקעו רק ביום עלייתו ואח"כ תוקעים רק מחמת דהוא מעורר לתשובה. וא"כ י"ל דהבי"י ס"ל כשי' הרוקח דתקעו כל יום, ולכך צריך לטעם של תשובה לענין אחר, אבל הבי"ח ס"ל דתקעו רק בר"ח [וכפשטות לשונו של הטור], וצריך לטעמא דתשובה לחייב תקיעה בשאר ימי החודש.

אך צ"ב בשיטת הבי"י דכיון דתקעו במדבר בכל החודש בשופר, תו מאי צריך לטעמא דהיתקע שופר בעיר, דהא התקיעה היא דומיא דהיה בשעתו, ותירוץ הבי"י רק מבאר אמאי מהני התקיעה לעורר לתשובה, אבל למאי צריך כלל להאי טעמא, הא סגי בכך שתקעו במדבר וצ"ע.

למה בעינן ב' מקורות

ובדרישה הקי' על הבי"י דאם איכא קרא דהעם לא יחרדו דהתקיעה מעוררת לתשובה אמאי בעינן גם את הלימוד שתקעו במדבר, הא סגי בזה שהשופר מעורר לתשובה. ועי' בפרישה מש"כ בזה].

והנה יש להבין דתיקנו לתקוע בחודש אלול כיון דבזמן שמושה עלה העבירו שופר במחנה, שלא יטעו כמו בחטא העגל, לכאוי' צ"ע דהא משה עלה גם ביי"ח תמוז לארבעים יום של תפילה ואמאי לא תקעו אז ג"כ שלא יטעו כמו שהיה בחטא העגל, ואמאי רק בפעם ג'?

הכנה לר"ה – צדקה

צדקה תציל ממות

סיפר הרה"צ ר' מיכל גוטפרב זצ"ל בעשרת תשובה בכנס אסיפת ממון לטובת נסיעת בת חולה של אברך ממיר, (עשיית תשנ"ד) מעשה שאירע בער"ה תשנ"ד אברך אב לארבע עשה ילדים שביתו ריק מכל ולכב' ר"ה ושבט נשאר לו עוף אחד בלבד לכל המשפחה והוציא להפשירו במקרר ישן והנה נכנס השכן ג"כ מטופל בילדים ומסיה לפי תומו שאין לו כלל בשר לוי"ט, ואז אמר אברך שיתן לו עוף אחד. ונגש למקרר ובתוכו בתו הקטנה, שנכנסה למקרר והיתה כבר כחולה כבר רק הצילה ברגע האחרון, ונתקיים בו צדקה תציל ממות.

עוד שמעתי מהג"ר יעקב אדלשטיין זצ"ל שחייל אחד מרמת השרון לפני שיצא לקרב נתן לו תרומה לכולל, ובסוף כל הפלוגה שלו נהרגה חוץ מאותו חייל, שזכה שהתקיים בו הברכה.

היה נדיב בבני ברק שנהג לתת ביום חתונת בניו, דמי חתונה של נזקק שמחתן באותו יום. ובאחד הפעמים בנשואי בניו, לא מצא נזקק שמחתן באותו יום עד שמצא אלמנה שמחתנת את בתה באותו יום, רק היא סירבה לקבל, ולאחר שהפציר בה הסימה לקבל. ובסוף ביום החתונה נסע עם החתן והיה להם תאונה קשה וניצלו ללא פגע.

שכר הטורה לציבור

מספרים בתקופת השואה בישיבה באנגליה היה נוהג בחור להשכים בכל בוקר בשעה מוקדמת לעסוק בתורה הקדושה ובשעה לפנות בוקר היה מעודד את בני הישיבה לקום לעבודת הבורא. ובחור אחד היה נוסע למאפייה הנמצאת במרחק מהישיבה ונושא על כתפיו שק לחם יבש שקיבל מבעל המאפייה ממה שנשאר מאתמול כדי שיהיה לבני הישיבה מה לאכול ואף שכמה בחורים לא הסכימו לקחת על עצמם תפקיד מבואז זה לסחוב ברחוב על הכתפיים שק של לחם ואנשים גם תמחו עליו שהסכים לקחת על עצמו את התפקיד הזה אבל הוא לא שת ליבו לזאת.

ורבו רבי משה שניידער זצ"ל חיבב אותו מאוד מחמת זה וקרא עליו את מאמר חז"ל למה נקרא שמו יחזקאל בן בוזי ע"ש שביזה עצמו על דברי תורה, בירכס הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל כל אחד לפי מעשיו הבחור שביזה עצמו בשביל החזקת תורה אמר לו היום אתה אולי בוזי אצל אנשים אבל בס"ד יבוא יום שתהיה מכובד מאוד ורבים ישימו לכתך, והוא משה רייכמן שכך הוה ב"ה שהתעשר ונשאר בן תורה עד סוף ימיו והחזיק בממונו את עולם הישיבות בארה"ק ובגולה. והבחור שדאג להעמיד את בני הישיבה לקום לעבודת הבורא בירכו מורו ורבו זצ"ל שזכה להאיר את העולם כולו בתורתו, ה"ה הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א.

לא הפסיד

כותב הגר"א מן שליט"א ספרתי למרן הגר"ח"ק: סיפר לי הג"ר ניסן גולדברג, אודות פלוני שהיה לו סכום כסף גדול והציעו לו להשקיע בכמה עסקים גדולים, אך הוא הניח את כל הכספים בגמחיים כדי שיקיימו בהם מצוות גמילות חסדים, חלפו הרבה שנים ולקראת נישואי בנותיו הוציא את הכסף, והנה שווי הכסף היה עשירית בערך ממה שהיה לו בשעתו, אך היתה לו סיעתא דשמיא ניסים גלויים שלקח חתנים ת"ח ועם כל זאת הצד של הבחור נתן את הרוב (ההיפך מהנהוג בקהילות), והודה לה' על כך, ואמר היהודי (שהסתלק בשנת תשע"ו בשיבה טובה): ה' חסד ממני אפילו את בלבול הראש של ההשקעה - היכן להשקיע וכיצד להשקיע. ע"כ. רבנו הגר"ח"ק התרגש לשמע הדברים. א.ה. ע"י בבא מציעא דף ע"א יכל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא ריבית וכו' עושה אלה לא ימוט לעולם".

פתח את הלב

שמעתי מאבי זצ"ל שסיפר על הגרע"א שבאחד מימי החורף כאשר ישב ולמד בביתו בשעת לילה מאוחרת, ובחוץ - שלו רב ניתח ארצה, לפתע הגיעו לביתו שתי נשים בוכיות המבקשות על נפשם ונפש ביתם, נשים אלו היו גרות בכפר במרחק רב, כאשר בעלה של אחת הנשים חזר מהפריץ את בית המזיגה ובעלה של השניה את חנות המזון, ומאחר והשנה שעברה היתה שנה מאד קשה ביבול, לא פרעו אנשי הכפר את חובותיהם לבעליהן החוכרים, ומחמת כן לא יכלו הם לשלם את דמי השכירות, ולקח הפריץ את בעליהן לבית האסורים ומאיים כי אם לא ימצאו את חובם תוך שבוע - אחת דינם למות, ונפשם בשאלתם שיציל הרע"א אותם ואת משפחתם מרדת שאולה.

חשב הגרע"א איך יוכל עתה לעזור להם והשעה מאוחרת כל כך, קרא לבנו ויצא עמו לעבר השוק של פוזנא, שם נכנסו לבית מרוח שאמנם היו שם רק יהודים אבל רחוקים מתורה ומצוות, מבלי עולם ואינשי דלא מעלי. ביקש הגרע"א רשות לדבר לפני שותי השכר ומשחקי הקוביה שהיו שם, ותיאר בלב שבור את מצבם העגום של המשפחות, וביקש את עזרתם של היהודים הללו שאמנם רחוקים מתורה ומצוות אבל לב יהודי פועם בקרבם, ואכן הדברים שיצאו מן הלב - ליבו הטהור של הגרע"א, נכנסו אל לב האבן של הנאספים שם ותוך זמן קצר נאסף כל הסכום הנדרש.

לאחר שקיבל הגרע"א לידיו את תרומתם ביקש פעם נוספת רשות לדבר בפניהם, ולאחר שהבטיח כי לא יתבע מהם עוד כסף - הסכימו. פתח הגרע"א ודיבר עמם בכל עוז דברי תוכחה ומוסר, כמה שהם מבלי עולם ואינשי דלא מעלי. ביקש הגרע"א רשות לדבר למשפחותיהם, דברים כדרכונות שאכן פעלו את יעדם, אבל אז קם אחד מנפשוטי העם ופנה להגרע"א בטרוניה, איך שתחילה לקח מהם את כספם ורק אח"כ מטיף להם מוסר, ומדוע לא הפך את הסדר - קודם שיטיף להם מוסר ואח"כ נראה אותו תובע מהם צדקה. החור הגרע"א וענה, דעו לכם אני הוא רב העיר וחושב אני עליכם מידי יום איך אוכל להחזירכם למוטב, ומתפלל אני כסדר לה' יתברך שתשובו בתשובה, אבל לא באתי עד הלום כיון שידעתי שליבכם כאבן, וכל מה שאדבר לא יכנס אל אזניכם ואין מי שישמע את דברי, אבל עכשיו לאחר שאדם עשה מצוה, נסדק לב האבן שבו והכסוי ללב הבשר הטמון בכל אחד נשבר מעט, וזוהי הזדמנות הנאותה להוכיח אתכם ולהכנס דרך הסדק שנפתח, ולהגיע ללב הטהור של כל יהודי להחזירכם לחיי תורה ומצוות. ומקובל כי לדבריו של הגרע"א היה השפעה עצומה, ורבים שינו דרכם.

להארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

מישכמי התורה

הליכות חיים

האם טרמפיסט נחשב כשומר?

שאלה

אדם הסיע את חברו ברכבו ברחובות ירושלים. באמצע נסיעתם אמר הנהג לחברו שהוא צריך לקנות פריט מסוים בחנות שלידם, ומכיוון שאין לו מקום לחנות, לכן הוא יחנה במקום שאינו מסכן אחרים, אלא שע"פ חוקי העירייה אסור לחנות שם ללא תשלום. לפיכך ביקש מחברו שיישאר ברכב כדי שאם יעבור פקח ויראה שנמצאים אנשים ברכב הוא לא יקנס אותם, החבר הסכים לכך והנהג הלך לחנות.

כעבור כמה דקות נזכר החבר שהוא צריך להתקשר למשפחתו, ולצורך קליטה משופרת בפלאפון, יצא מהרכב והלך למקום צדדי. אלא שבאותו זמן עבר פקח ליד המכונית, ורשם קנס בסך 500 ₪ לחובת בעל המכונית.

האם החבר חייב בדיני אדם או בדיני שמים לשלם את הקנס הזה?

תשובה

א. למרות שהחבר לא נהג כראוי, אולם הוא פטור גם בדיני אדם וגם בדיני שמים לשלם את הקנס לבעל הרכב. אמנם, לפני משורת הדין ראוי שיתפטר עימו להשתתף בתשלום של מחצית מהקנס אע"פ שאינו חייב בכך.

ב. בנידון השאלה, גם אם היו גונבים את המכונית, החבר היה פטור בדיני אדם מלשלם את הנזק. הפטור קיים גם עבור תשלום ההשתתפות העצמית שחברת הביטוח גובה מבעל הרכב. (1)

ג. אם הרכב היה נגנב, ביחס לתשלום בדיני שמים הדין הוא כדלהלן: אם כל דלתות הרכב היו נעולות, והגנב פרץ לרכב עם כלי מלאכתו, או אם הגנב פרץ למכונית דרך הדלת של הנהג שלא נעלה, או באופן שגם הדלת של הנהג לא הייתה נעולה וגם הדלת של החבר לא הייתה נעולה, אולם הגנב נכנס דרך הדלת של החבר - בכל המקרים האלה פטור החבר גם בדיני שמים.

אולם אם כל דלתות הרכב היו נעולות מלבד הדלת שממש יצא החבר שהשאירה לא נעולה ודרכה נכנס הגנב - חייב החבר בדיני שמים עבור הנזק שנגרם מחמת גניבת הרכב, מדין אדם המזיק שהזיק בגרמא. (2)

מקורות

כיצד מתחייב אדם בחיובי שמירה

(1) כתב התוס' בב"ק (צ"ג) ד"ה ורמינהו לשמור וכו' שכתוב במכילתא בשם ר' שמעון, ששומר מתחייב בשמירה רק כאשר המפקיד אמר לו בפירוש שישמור לו על חפציו והנ"ל הסכים לכך. אבל אם אמר לו: עיניך בו, כלומר בלשון של ימינו: שים עין על החפץ וכדו' - אין במילים אלו קבלת שמירה למרות שחבירו הסכים לכך.

טעם הדבר הוא, כי קבלת שמירה אפילו כדי להיות שומר חנם, מהותה - קבלת אחריות והתחייבות כספית על החפץ שהופקד אצלו, אם יאבד או ייגנב מהשומר מחמת פשיעתו בשמירתו. לפיכך צריך שתהיה גמירות דעת והסכמה מצד השומר שמוכן להתחייב לכך. ומאחר ורוב בני אדם מוכנים להשגיח על חפצי חברים רק בתור חסד, אולם אינם רוצים שהדבר יחייבם באחריות כספית אם לא יזהרו בשמירתם, לכן אמר ר' שמעון, שההסכמה לשים עין על החפץ, אינה יוצרת חלות של שעבוד הגוף מצד החבר להיות שומר ולהתחייב כספית אם החפץ יאבד ע"י פשיעתו. לפיכך רק אם החבר הסכים בפירוש להיות שומר, במקרה זה הוא מתחייב על אובדן החפץ או על גניבתו בהתאם לחיובי השמירה האמורים בתורה.

לאור האמור, בנידון השאלה דנן, מכיוון שהחבר שנסע ברכב לא התבקש מבעל הרכב לשמור לו על רכבו מפני גנבים או מזיקים למיניהם, לפיכך אינו נעשה שומר על הרכב, והינו ביחס לרכב כמו כל אדם זר שהולך ברחוב. ולכן הוא פטור בדיני אדם אפילו אם הרכב נגנב בפשיעתו בגלל שלא נעל כראוי את דלת הרכב כשיצא ממנו.

הטעם למה פטור החבר מתשלום הקנס

כמו כן ביחס לקנס שנגרם בגלל שעזב את הרכב. ראשית, הרי הוא לא התחייב בדיבורו לשלם את הקנס אם יעזוב את הרכב, אלא הסכים להישאר ברכב בלבד. וכמו כן אפילו אם הסכמתו להישאר ברכב הייתה נעשית עם קניין - לא הייתה מחייבת כלל, מאחר ונחשב הדבר כ"קניין דברים" שאינו מחייב כלום, ואפילו לא בדיני שמים, מאחר ואין לקניין דבר ממשי שיחול עליו. וכפי שמבואר בגמ' בב"ב (ג). לגבי הסכמת שותפים לחלק ביניהם שדה משותפת, שאפילו אם הסכמה זו נעשתה עם קניין, בכל זאת מכיוון שאין לקניין דבר ממשי שיחול עליו, לפיכך הקניין לא חל. ורק אם באמצעות הקניין מקנים חפץ מסוים מאחד לשני, או שע"י הקניין האדם משעבד את גופו לתת לחברו כסף או חפץ מסוים, או שיעשה עבורו מלאכה, במקרים אלו הקניין חל על גופו שיש בו ממשות, ולכן חלה ההתחייבות שנעשתה. משא"כ כשלא שיעבד את גופו - הקניין נחשב כקניין דברים ואינו מועיל. וכל שכן בנידון דנן שאפילו קניין לא נעשה ביניהם אלא רק דיבור בלבד, שוודאי אין מחמת דיבורו כל התחייבות ממונית.

אמנם מצד היושר ראוי לאדם לקיים את דבריו ולהיות דובר אמת. ומאחר והחבר הסכים להישאר במכונית כדי למנוע את הקנס, ובגלל הסכמה זו עזב הנהג את רכבו, ואי עמידתו בדיבורו היא זו שגרמה לקנס, לפיכך ראוי לפני משורת הדין שיתפטר עם הנהג בתשלום הקנס, אע"פ שכאמור לעיל, מעיקר הדין הינו פטור מלשלם גם בדיני שמים.

(2) התברר לעיל, שמכיוון שהחבר לא התבקש להיות שומר, לפיכך דינו כמו כל אדם זר, ולפיכך בכל המקרים שהגנב יכל לגנוב את הרכב מבלי שיצטרך להיעזר בכך שהחבר השאיר את דלת המכונית כשהיא לא נעולה הוא פטור, דין זה קיים למרות שאם החבר היה נשאר ברכב, הגנב לא היה גונבו, ועזיבתו את הרכב נחשבת פשיעה מצד החבר. אולם מאחר ובפועל אדם אחר לקח את הרכב, לכן רק הגנב חייב בתשלום, ואילו החבר למרות שפשע בשמירתו, אולם החיוב לשלם מחמת פשיעה קיים רק על שומר, משא"כ מי שאינו שומר - אין לו שום קשר ומחויבות למעשה הגניבה, ולכן החבר פטור.

למה החבר נחשב מזיק בגרמא?

אמנם, אם המכונית נגנבה רק מחמת העובדה שכשיצא החבר מהמכונית השאיר את דלת המכונית הזאת כשהיא לא נעולה, במקרה זה אע"פ שאינו שומר, אולם מבואר בב"ק (נ"ה): לפי הבנת התוס', הרא"ש, והכרעת הרמ"א בחו"מ (ס' שפ"ו, ג) וע"ש בש"ך (ס"ק כ"ג) שר' יהושע אומר שמי שפותח דלת של רפת השיין לחברו ומחמת זה ברחה הבהמה מהרפת - נחשב מעשהו כמזיק בגרמא וחייב לשלם בדיני שמים. וזאת למרות שהבהמה יצאה מעצמה. וטעם החיוב הוא, מאחר והבהמה לא הייתה יכולה לצאת מהרפת ללא מעשהו של פותח הדלת, לפיכך הפותח נחשב כגורם להפסד ממון חברו.

והנה, לפי ר' יהושע, אין הבדל אם כתוצאה מפתחת דלת הרפת הבהמה ברחה מעצמה, או שבגלל זה גנב יכל להיכנס לרפת ולגנוב משם את הפרה, בשני המקרים מאחר ורק מחמת מעשהו של פותח הדלת יכל להיגרם הנזק לחברו, לכן נחשב פותח הדלת כמזיק בגרמא שחייב לשלם בדיני שמים על הנזק שנגרם מחמתו.

ומבואר חידוש גדול יותר מכך בשו"ת תרומת הדשן (סי' שט"ו) ושנפסק ברמ"א חו"מ (ס' שמי"ח, ח), שאפילו אם אדם לא עשה מעשה בפועל בממונו של השני כמו פתיחת דלת הרפת, אלא רק גילה לגנב יהודי מפורסם כיצד ניתן להיכנס בסתר לחנות שיש בה כסף רב, והגנב מחמת המידע שקיבל גנב בלילה את תכולת החנות, בכל זאת חייב תה"ד את מוסר המידע בדיני שמים מדין גרמא בניזקין. מאחר ומחמת דיבורו הנ"ל לגנב, הגיע הנזק לגנב. ולפי"ז כל שכן בנידון דנן, שבידיו השאיר החבר את הרכב את דלת המכונית שאינה נעולה, ושרק מחמת כך התאפשר לגנב להיכנס למכונית ולגנובה, שוודאי שהוא חייב בדיני שמים על הנזק שנגרם מחמתו מדין מזיק בגרמא.

חינוך בן סורר ומורה

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (כי תצא כא, יח).

מתוך פרשה זו העוסקת בעונשו של בן סורר ומורה אשר הוריו נכשלו בחינוכו, נבוא לעסוק בס"ד במי שעדיין אפשר לחנכו ולהעלותו על דרך המלך, לאור דברי חז"ל הקדושים.

נקדים תחילה ונבהיר:

א. המאמר נועד ללמד את העיקרון שאמור להנחות אותנו באופן כללי, אולם יחד עם זאת צריך לדון בכל מקרה לגופו בנתוני הילד כמו: בריאות הנפש והגוף שלו, רמת שכלו וריכוזו, מצב משפחתו, מה גרם לו לסטות מהדרך, מי הם חבריו וכו'.

ב. למרות שהמאמר נכתב בלשון זכר ומתייחס לחינוך הבנים, אולם ברוב המקרים כללי החינוך הכתובים בו מתייחסים גם לחינוך הבנות.

כיצד חינוך רבי יהודה הנשיא נער שכשל?

הגמרא במסכת בבא מציעא (פה). מספרת על רבי יהודה הנשיא שהזדמן למקום מגוריו של רבי אלעזר - בנו של רשב"י, והתעניין האם נשאר לאותו צדיק בן שחי, והשיבו לו, שאכן יש לו בן שקוראים לו יוסי, אולם הוא סטה באופן קיצוני מדרך התורה והמצוות, ושקוע כולו בתאוותיו שהינן באיסורי עריות החמורים שהתורה אסרה אותם, ושעונשם כרת ר"ל.

מה עשה רבינו הקדוש? קרא בדרכי נועם ליוסי הנ"ל, והודיע לו שמעתה הוא מסמיכו להורות לרבים כאחד מגדולי ישראל, ומעתה יקרא שמו בישראל "רבי יוסי". ולצורך כך הלבישו מיידית ובפרהסיא בבגדי כבוד שלובשים אותם רק גדולי ישראל שמורים הוראה לעם, ומטרתו הייתה, כדברי רש"י שם, לגרום ליוסי שהועלה לגדולות, שישאף באמת להיות ראוי לתואר הנכבד והנשגב שקיבלו עתה במתנת חנים לפני כולם מידי נשיא ישראל. וזה יגרום, שמכאן ואילך יוסי יתמיד בלימוד התורה ובעלייה ביראת שמים, ויעזוב מעצמו את מעשיו הרעים. ולצורך כך מסרו רבינו הקדוש לתנא רבי שמעון בן איסי כדי שילמדו תורה.

ומספרת הגמרא, שלמרות האמור לעיל, יוסי התקשה להתמודד עם תאוותיו ויצריו שהיו חזקים ביותר, וכן עם נטישתו את חבריו מהעבר, ובכל יום היה יוסי מתלונן לפני רבי שמעון רבו, כי הוא משתוקק לחזור לעירו, לחבריו ולמעשיו הרעים. אולם רבו לא גער בו אלא השיבו בדרכי נועם: וכי לאחר שמינו אותך לחכם ונכבד, ופרסו עליך את גלימת החכמים וכולם קוראים לך רבי יוסי, אתה עדיין אומר שרצונך לחזור לעירך?

ואכן דברי רבי שמעון שתיאר בפני יוסי את החשיבות והמעמד הגבוה בו זכה, רוממו את רוחו וגרמו ליוסי להחשיב את עצמו בעיניו, ומחמת כך הוא נשבע שיתר לא יעזוב את בית המדרש, אלא יעמול בתורה בכל כוחו ויעזוב את עברו למרות הקשיים הרבים שניצבו בפניו. ומדיבורים - למעשה, אכן יוסי הנ"ל גדל בתורה וזכה ביושר להגיע לדרגת "רבי יוסי". וכשנפטר רבי יוסי מן העולם עמד בדרגה רוחנית השווה לזו של אביו הגדול רבי אלעזר בן רבי שמעון בר יוחאי. וחז"ל מעידים שאף רבי יוסי הנ"ל היה ראוי להיקבר לידם במירון, אלא מחמת דבר צדדי, שלא הצטער כמותם שלוש עשרה שנים במערה, לכן הוא נקבר במקום אחר.

אילו מעשים נמנע רבי מלעשות?

מעשה זה המופיע בגמרא טעון לימוד ובידור יסודי, כמו כל סוגיא אחרת שבגמרא, הן להלכה והן למעשה, וכדלהלן:

רבינו הקדוש, למרות שראה את מעשיו המקולקלים של יוסי שהיו בדיוטא התחתונה ביותר, ולמרות שהיה בן נכד לגדולי התנאים, בכל זאת נהג עימו כדלהלן:

א - הוא לא הגיב בייאוש ובאוזלת יד, ולא השלים עם המצב. וכן לא ניסה לפתור את הבעיה בעזרת סגולות וקמיעות שונות, או לתלות זאת מחמת גלגולים מדורות קודמים.

ב - רבי לא ייסר אותו בדברים, לא הוכיחו על חומרת מעשיו המקולקלים ועונשם החמור. הוא גם לא נקט בשיטת "כבוד המשפחה" ולא הזכיר לנער את אבותיו הגדולים ואת הביזיון הגדול שהוא גורם במעשיו לשמה המפואר של משפחתו, ואפילו לא "הסביר לו", שבגללו לא יקבלו את אחיו ואחיותיו למוסדות המכובדים, ואף אחד לא ירצה להתחתן עימם וכו'.

אלא אדרבא, רבי פונה אליו ברוממות, ומתוך ניסיון להתייחס לנפשו של הנער ולתת לו את החשיבות העצמית שיאמין בכוחו וביכולתו, ולמרות שהוא שקוע כעת בטומאתו הגדולה אומר לו רבי - מעכשיו אתה מגדולי הדור וממנהיגיו, ולכן מיד רבי מסמיכו בתואר רבי, ומלבישו בבגדי כבוד בפרהסיא, אלא שכדי להצדיק את התואר הנכבד שקיבל, רבי שולחו ללמוד תורה כדי שיידע מה לענות לשואלים. וידע רבי, שרק מחמת הכבוד הרב וההחשבה העצמית שנתן ליוסי - זה מה שגרם לו להתעלות, לשאוף ולהעפיל לפסגת הדרגות הרוחניות שקיימות בעם ישראל. כדי שיוכיח לכולם שאכן הוא ראוי לתואר הנשגב שקיבל.

נמצאנו למדים מרבינו הקדוש כי תוכחות מוסר ונזיפות רוחניות - הן מחוץ לתחום. הכאות וביזיונות ואפילו אם הן בדיבור בלבד - הינן רעל ופעולות מזיקות ואסורות, שביאו רק לתוצאות הפוכות, הן בזמנם וכ"ש בזמננו. אלא רק הערכה, החשבה עצמית, פרגון מרובה, על אף ולמרות שהנער עדיין סוטה מדרך הישר, הם ורק הם ברוב המקרים יגרמו לנערים הנ"ל להיטיב את דרכם. ובוודאי שצריכים להוסיף לכך גם תפילות רבות לפני הקב"ה שיסייע בעדם.

מקצת מדוגמאות מעשיות התואמות לזמן הזה

ונביא להלן מספר דוגמאות נוספות מחיי המעשה שיש בהן לעודד ילדים נחשלים, הן מצד ההורים והן מצד המחנכים.

לתת תעודות הערכה בכתב ו/או בע"פ לילדו או לתלמידו, אע"פ שהחניך עדיין לא הוכיח את עצמו שראוי לכך. וכן להוסיף לתלמיד נחשל ציונים טובים במבחניו או בתעודות המחולקות על ידי המורים פעמיים בשנה בתוספת הערות חיוביות, למרות שעדיין אין להן בסיס במציאות. להטיל על הנער מטלות ומשימות אחראיות שנותנות כבוד ויוקרה למי שזוכה בהן.

והנה, מאחר והנער צמא להערכה, לתמיכה ולכבוד, לפיכך כשיראה שמתייחסים אליו ככבוד ובעל יכולות חיוביות, הוא יבקש להצדיק את האמון הרב שנותנים בו, ולכן במקרים רבים הוא ישתדל להשתפר. ואפילו אם אחר כך ייכשל פעמים רבות, אסור להוכיחו על כך. וכמו שנהג רבי שמעון עם יוסי, כשהנ"ל אמר לו למרות הכבוד הגדול שנתנו לו, שהוא נשבר בשיבה ורוצה לחזור לסורו ולתאוותיו, בכל זאת לא גער בו אלא אדרבא שיבה בפניו את נכבדותו ומעמדו הרים שבו הוא נמצא כעת, ושכבר עכשיו הוא נקרא בפי כל רבי יוסי, וחבל שיאבד את זה.

נבהיר, שדווקא העיקרון של "האמת המוחלטת" ומניעת "גאווה" מהחניך, זה מה שדורש מאתנו לנהוג הפוך במציאות זו, ולמרות שלכאורה דיבורים ומעשים אלו אינם אמת ומשופעים בכבוד ובגאווה, בכל זאת לימדנו רבי יהודה הנשיא, שמאחר ובתקופת גיל הגדילה וההתבגרות, התנהגות כזו מצד ההורים והמחנכים עשויה להביא ברוב המקרים לתוצאות חיוביות, לכן זו הדרך והאמת הרצויה לפני הקב"ה כדי לקרב ולחנך את ילדי ישראל בדרך התורה והמצוות והמידות הטובות.

אמנם נוסיף, שבאותם אופנים שבהם התעודה שמקבל התלמיד נועדה לצורך קבלת משרה, וישנו חשש סביר שהתלמיד הנ"ל ישתמש בתעודה זו כדי להונות אחרים או להפסיד להם ממון, במקרים אלו אין שום היתר הלכתי לגרום נזק ממוני לאחרים. והמחנך יחפש דרך אחרת שבה ירומם את כבודו והערכתו של התלמיד בעיני עצמו, ושהנ"ל ירגיש שגם הסובבים אותו מעריכים אותו ותולים בו תקוות גדולות בגלל כישוריו.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בע"ז בהלכה באגדה ובסוסר

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

המקור בפרשה: כי יקח איש (כד א), קידושין ד ב.

לפרש ואסר לנו את הארוסות, ועוד שאפילו חופה דאורייתא כיון שהחופה והקידושין אינן נעשין בבית אחת וחצי המצוה נעשית בקידושין הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל, שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ואילו היתה החופה נעשית עכשיו היו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הקידושין והחופה כמו שמברכין על השחיטה, ועכשיו לא היו יכולים לברך אשר קדשנו על הקידושין ועל החופה שהרי אין החופה נעשית עכשיו ולא היו יכולים לומר אשר קדשנו על הקידושין שלא מצינו שיברך אדם על מצוה שאין עשייה זו גמר מלאכתה, לפיכך הוצרכו לברך אשר קדשנו על העריות והתיר לנו האחרות שקדושין תופסין בהם והודיעו שהן אסורות אלא על ידי חופה וקידושין שנמצא כמי שמברך על קדושתן של ישראל ודמיו לקדושת כדאיתא בגמ' (פסחים ק"ז ב') שמברכין אשר בחר בישראל וקדשם בקדושת שבת ולא על איסור שבת אף זו על שבחר בישראל שקדשם באסור להן ובמותר להן עכ"ל.

ה] מהות הקידושין שאוסר אותה על כולם. בגמ' קידושין דף ב ע"ב דאסר לה אכולי עלמא כהקדש. ובספר ליקוטי יהודה (סדר אירוסין ונישואין) הביא מאדמו"ר האמרי אמת ז"ל מגור הטעם שברכת אירוסין בעי עשרה, מפני שקידושין הוא כהקדש, וכדאמרין הכא שאסר לה אכולי עכ"ל כהקדש, והקדש בעי עשרה (סנהדרין ט"ו ע"א), לכן קידושין בעי נמי עשרה. **המהרש"ם** (ח"ח סי' רפ"ו) תמה דכיון דכל ענין קידושין משום דשווא אכולי עכ"ל כהקדש, א"כ אמאי לא יועיל שאלה והיתר חכם על הקידושין. ותירץ דמכיון דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישראל הוי כנודר על דעת רבים. אלא דהעיר ע"ז לפי מש"כ הפני יהושע (גיטין ל"ו) דנדר על דעת רבים מה"ת יש לו התרה דלפ"ד הדר קושיא לדוכתה. ותירץ דכמו דקיי"ל בהקדש דבאתי ליד גזבר אין לו התרה משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ה"נ קידושין אשה הרי הוי מעשה שקידש את האשה ולא אתי דיבור [התרה] ומבטל מעשה. עוד תירץ דבאמת הוי גם קנין וגם הקדש וכדמבואר בתוס' לקמן (ז א) דבלשון מאורסת לא הוי

ברכת המצוה דאירוסין לאו מצוה הן ואינם כתובים בלשון ציווי אלא התורה משמיענו דין האירוסין והאישות ע"ש, והחינוך במצוה תקנ"ב ובסמ"ג במ"ע מ"ח כתבו אף הם דקידושין אשה מצות עשה הם וכשיטת הרמב"ם ע"ש.

ג] ברכת שהחיינו בקידושין. הנה בשו"ת מהר"ק סימן קכח (ב) שהחיינו... שרצה הוא ליישב המנהג שלא לברך שהחיינו על בטול חמץ יצטרך גם כן ליישב המנהג שלא לברך על קדושי אשה או נשואיה. ויעויין בש"ך יורה דעה סימן כח ס"ק ה ש"כ ומצאתי ברוקח סימן שע"א שכתב בשם ריב"ק משפירא כל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשאה ומתחנך לכתחלה צריך לברך שהחיינו והביא ראיה מדאמרין במנחות (דף ע"ה) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו שנתחנך לעבודת הזמן עכ"ל ואפשר ע"ז סמכו לברך בכסוי אבל צ"ע לפ"ז אמאי לא מברכין בציצית ותפילין ושאר מצות שמתחנכים בהו **וכן אין מברכין שהחיינו על קדושי אשה או נשואיה** כמ"ש מהר"ק שורש קכ"ח וכן על מזוזה כדלקמן ר"ס רפ"ט אלא ע"כ ס"ל דאפילו במצוה שמתחנכים בה אין מברכין שהחיינו כל שאין זמנה קבוע. ובגליון מהרש"א שם אין מברכין שהחיינו על קדושי אשה. וכ' דעל קידושין י"ל דעל הכשר מצוה לא תקנו שהחיינו והרי אם אין דעתו לבא עליה או מי שאינו יכול להוליד ואינו רוצה לבעול אותה אינו מצוה לקדש. (אלא שצ"ע לפי הראשונים שסוברים שקידושין הוה מצוה בפנ"ע, וכן הוא דעת הרמב"ם במשנה תורה שליוקוחין אלו מצות עשה של תורה הן).

ד] נוסח ברכת המצוה דקידושין. כתב הרמב"ן כתובות דף ז עמוד ב, וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות. יש לשאול היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על מה שאסר לנו הש"ת והלא אין אדם מברך שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין העריות לכאן, ועוד שעכשיו אינה ניתרת לו ולמה יברך, ואפשר מפני שהקידושין דבר תורה והחופה לארוסה מדברי סופרים הוצרך לברך על הקידושין שהקב"ה קדש את ישראל בקדושת קידושין ואסר להם העריות שאין הקידושין תופסין בהם, ואם יברך מקדש ישראל על ידי קידושין השומע סבור שהארוסה מותרת לו לארוס לפיכך הוצרכו

א] מקור העניין. בפרשתנו פ' כי תצא (כב, יג) כי יקח איש אשה וגו'. אמנם הדרשות לכאורה הוא מלהלן שם, (כד, א) כי יקח איש אשה ובעלה. **וחז"ל דרשו מפסוק זה כמה וכמה הלכות חשובות בעניני קידושין,** (א) כי יקח - [תניא, מניין שכשם שאשה נקנית בביאה כך נקנית בהערה, ת"ל כי יקח] ואתיא קיחה קיחה מחייבי כריתות [יבמות נ"ה ב']. ב. כי יקח - אין קיחה אלא בכסף, וכן הוא אומר (ר"פ חיי) נתתי כסף השדה קח ממני, מכאן לאשה שנקנית בכסף [קדושין ד' ב']. ג. כי יקח - נתנה היא לו וקדשתו לא הוי קדושין, דכתיב כי יקח ולא כי תקח [שם שם]: ד. כי יקח - תניא האומר לאשה הריני אישך הריני בעלך הריני ארוסך אין כאן בית מיחוש, מאי טעמא, דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו [קדושין ו' א']: ה. כי יקח - תניא, האומר לאשה הרי את לקוחתי מקודשת, דכתיב כי יקח איש אשה [שם שם]: ו. כי יקח - תניא, כיצד אשה נקנית בשטר, כתב לו בתך מקודשת לי הרי זו מקודשת, ואף על פי דבשטרי זבני המוכר כותב שדי מכורה לך, שאני הכא דכתיב כי יקח איש, בבעל תלי רחמנא [שם ט' א']: ז. כי יקח איש - הקטן אין קדושו קדושין, מאי טעמא, כי יקח איש כתיב [כתובות ע"ג ב' ברש"י]: ח. כי יקח איש אשה - תניא, רבי שמעון אומר, מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כי תלקח אשה לאיש, מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש [קדושין ב' ב']: ט. אשה - אמר רבא, האומר לאשה חציך מקודשת לי אינה מקודשת, מאי טעמא, אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה [קדושין ז' א']: י. ובעלה - תניא, האשה נקנית בביאה, דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה, מלמד שנקנית בביאה [שם ד' ב']:

ב] האם קידושין זה מצוה. נחלקו הראשונים בקידושין אשה אם מצוה הם או דין בלבד. דעת הרמב"ם (בסמ"צ מ"ע ר"ג) דהוי מצות עשה "שצונו לבעול בקידושין" וכ"כ בפרק א' מאישות הלכה א' - ב' ולשיטתו הלך בפ"ג הלכה כ"ג דברכת אירוסין ברכת המצוה היא. אבל הרא"ש כתב בפרק קמא דכתובות סי' י"ב ובתוספותיו שם דף ז' דאין ברכת אירוסין

בדין כתיבת שמו ושמה בשטר קידושין וגט

בשו"ת הרשב"א [כת"י סי' ר"א] נשאל וז"ל, שאלת גט שצריך לכתוב בו שמו ושמה, אם כתוב בן פלוני ובת פלוני בלבד, ולא פירש שם המגרש ממש ולא שמה ממש, כשר או לא, מי אמרין דכשר, דלא גרע שם האב מחניכא, ששנינו כתב חניכתו וחניכתה כשר.

והשיב הרשב"א וז"ל, תשובה כל שאין כתוב בו אלא בת פלוני אינו כשר, דשמו ושמה בעינן, וחניכא דקא אמרין [דמהני בגט]. היינו דקרו ליה אינשי באותה חניכא כנהוג היום, ושקורין אותה לבד באותה חניכה ולא אחרת עמה, דאי לא לא מינכר לאי זו מגרש, כדעת רבינו תם וז"ל שכתב דבעינן שיהא ניכר מתוך הגט אי זו מגרש, אבל בת פלוני אינה נכרת באותו שם, וכלשון זה הובא בב"י [אה"ע סי' קכ"ט] בשמו.

הקשה השואל וז"ל, הא אתקש יציאה להויה, ובעינן בהויה לשמה כיציאה, ואמרין דבתך מקודשת לי הרי זו מקודשת, ואע"פ שלא אמר בתך פלונית מקודשת, אלמא בתך ובת פלוני כמפרש שמה דמי, ע"כ, והיינו דבקידושין [דף ט]. מבואר דאם כתב על השטר בתך מקודשת לי מקודשת, אף דשטר קידושין בעינן לשמה כמו גט, וודאי בעינן כתיבת שם האיש והאשה בשטר קידושין, וא"כ ה"נ בגט מהני כה"ג שכתב בן.

והשיב הרשב"א וז"ל, אם דעתך לומר שכל הויות של קדושין הוקשו ליציאה, הא ליתא, דבמגרש על כל פנים צריך להזכיר השם, ואם היו לו שתי נשים וכתב גט ואמר אחת מכם מגורשת בגט זה, אין אחת מהם מגורשת, ובקדושין מקודשת וכדאיתא בקידושין [דף נב]. אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני כל אחת ואחת צריכה ה' גיטין, ואילו בגיטין מי שיש לו ה' נשים וכו' ואמר אחת מכם מגורשת אינו כלום.

ומסיום דברי הרשב"א שם נראה לדון דגם בשטר קידושין צריך לכתוב את השם, ומה דתניא בקידושין שם שאם כתב בתך מקודשת לי הוה קידושין, היינו בכתב שם פלונית, וציין למש"כ בחידושי לקידושין [דף ט]. וז"ל, כתב לו בתך מקודשת לי, לישנא קייטא נקט הכא, דבתך פלונית מקודשת לי אני פלוני כותב לו, דהא שטר קדושין משטר גירושין ילפינן והתם הא בעינן שיכתבו שמותיהן בגט ומדאורייתא, ע"ש.

בנודע ביהודה מהדו"ת [אה"ע סי' קי"ג ד"ה ובאמת] כתב וז"ל, אני תמה על הרשב"א, שבחידושו בריש פרק כל הגט כתב דרבינו תם לא גריס ור"א היא, דגם לר"מ לא בעינן מוכח מתוכו, והב"י [סי' קכ"ט] הביא תשובת הרשב"א דר"ת כתב דבעינן שיהיה מוכח מתוך הגט איזה מגרש, אבל בת פלוני אינה ניכרת באותו שם עכ"ל, הרי שכתב בשם ר"ת להיפוך ממה שכתב בחידושו משמו, והדבר צריך עיון, עכ"ד, וצ"ע.

ולעניותי היה נראה בישוב קושית הנודע ביהודה ובביאור כ"ז, שכן ב' ענינים חלוקים ישנם בזה, א. כתיבת שם המגרש ושם המתגרשת, ב. מוכח מתוכו שהוא מכוון לפלוני המסוים הזה, וכפי שיבואר, שכן כתיבת שם המגרש והמתגרשת יסודה מדין 'ספר כריתות', וכתבו הראשונים דבעינן ספירת דברים, וסיפור דברים מחייב לכתוב את סיפור המעשה, ואילו דין מוכח מתוכו הוא דין מהלכות שטרות שנדע במי מדובר.

הלא נראה לפי"ז, דאם כתב בגט יוסף גירש את שרה, הרי שיש כאן סיפור דברים שלם, ואף שאין אנו יודעים על מי הדברים נסוגים, מ"מ יש כאן סיפור דברים מושלם שיוסף גירש את אשתו שרה, ואך דמהלכות שטרות נאמר שצריכין אנו לידע במי הדברים אמורים, ובזה כל שיש ב' יוסף בן שמעון בעיר אחת אין כאן מוכח מתוכו, אך מ"מ לא פגע כל זה בהלכות ספירת דברים, דבזה סגי בכתב שם האיש ושם האשה.

קידושין

הרמב"ם בתחילת הלכות אישות כותב: 'קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו... ותהיה לו לאשה כיוון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה'.

במתן תורה התחדש דין של 'קניין' בקידושין. הגמרא לומדת את זה מהפסוק 'כי יקח איש אשה'. ממשיך הרמב"ם וכותב 'וליקוחין אלו מצוות עשה הם'. מעשה לקיחת האשה או יותר נכון קניית האשה הוא מצווה מדאורייתא. וממשיך הרמב"ם וכותב 'וכיוון שנקנית האשה ונעשית מקודשת' היא נעשית אשת איש ואם רצה לגרשה צריכה גט. הקניין באישות יוצר קידושין.

הפרק הראשון במסכת קידושין נקרא 'האשה נקנית' והפרק השני נקרא 'האיש מקדש'. שואלת הגמרא 'מאי שנא האשה נקנית' מדוע כאן זה נקרא קניין 'ומאי שנא התם האיש מקדש' שם זה נקרא קידושין? מתרצת הגמרא שאמנם היה צריך להיכתב האשה מתקדשת ורק מפני שהמשנה ממשיכה ושונה את הדרכים בהם מקדשים אשה ואחד מהם זה כסף וכיוון שבקידושין נאמר 'כי יקח' ולגבי קניין כסף אצל עפרון החיתי נאמר 'נתתי כסף השדה קח ממני' ואחרי שאברהם נתן את הכסף נקרא הדבר קניין שנאמר 'השדה אשר קנה אברהם' 'גמרין גזרה שווה קיחה קיחה' ממנה נלמד שמעשה קידושין נקרא קניין.

אך באמת למסקנת הגמרא שם יש הבדל בין לישנא דאורייתא שהוא קניין לבין לישנא דרבנן שהוא קידושין. התורה קוראת לנישואין לקיחה מלשון קניין ורבנן קוראים לזה קידושין מלשון קדושה, הקדש. כמו שהגמרא אומרת שם 'דאסר לה אכולי עלמא כהקדש'. בקידושין נעשית האשה אשת איש ונאסרת על כל העולם ומעתה היא מיוחדת ומזומנת לבעלה בלבד. עד כדי כך שהגמרא רצתה לדמות מקדש חצי אישה למקדש חצי בהמה וכמו שבהקדש מתפשטת הקדושה בכל הבהמה כך באשה יתפשטו הקידושין בכולה.

שינוי הלשונות בין האיש לאשה מלמדנו שעל האיש לראות במעשה הנישואין מעשה של קדושה שהרי האישה מצילה אותו מהחטא היא נותנת לו חיי קדושה. על האשה לראות בזה מצב של נקנית כי עליה להרגיש עצמה מתבטלת כלפי הבעל כ'אשה כשרה העושה רצון בעלה' ושניהם ביחד עושים מעשה קידושין.

הקמת בית יהודי היא הקמת מקום להשראת השכינה. במעשה קידושין מציבים בני הזוג את היסודות ל'בית נאמן בישראל' אותו הם מקימים בקדושה ובטהרה להיות מקום בו תשרה השכינה 'איש ואשה שכינה ביניהם'.

המדרש מביא: שאלה ההיא מטרונתא את רבי יוסי בר חלפתא: לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו? אמר לה: לששת ימים. אמרה לו: ומאותה שעה ועד עכשיו מה הוא עושה? אמר לה: יושב ומזווג זיווגים בת פלוני לפלוני'.

צריך להבין, מה השאלה מה הקב"ה עושה מאז בריאת העולם? הרי הקב"ה משגיח על עולמו בהשגחה כללית ובהשגחה פרטית. אלא השאלה הייתה מה הקב"ה עושה בענייני בריאה.

וכבר הובא לעיל לשון הרשב"א בטעם מה שצריך לכתוב שמו ושמה בגט, משום דכתיב 'ספר כריתות' ספירת דברים הכורתין בינו לבינה, ובאין שמותיהן מפורשין בגט אין מוכיח מתוך הגט שיהא גט זה כורת בין ראובן זה ללאה אשתו זו, עכ"ד, אין הכוונה דבעינן שנדע אנו במי מדובר, אלא שהספר מדבר על אדם מסוים ועל אשה מסוימת, וזהו ענין סיפור דברים שיש סיפור שלם, אף שאנו לעצמו אין יודעים במי מדובר.

הלא מעתה נראה בפלוגתת הראשונים בדיון כתב בן פלוני גירש את בת פלוני, דאין הריעותא משום שאין מוכח במי הדברים אמורים, אלא משום שבן פלוני אינו 'שם' האיש, אין זה אלא סימן בעלמא לידע במי הדברים אמורים, כמי שכתב מי שיש לו שלש רגלים גירש, דאף אם יחיד הוא בעולם בזה, וכולם יודעים במי הדברים אמורים, מ"מ אין זה אלא סימן בעלמא לידע מיהו, אך אין כאן סיפור דברים בשם מסוים.

הלא מעתה נראה מיושבת היטב קושית הנודע ביהודה, דאף אם אין צריך שיהא מוכח מתוכו, מ"מ בעינן ספירת דברים על אדם מסוים עם שמו, וכל שכתב בן פלוני אין כאן אלא סימן ולא שם, ומיושבת בזה היטב גם קושית הגאון מקובנא מההיא דחניכתו, שכן התם באמת חניכת אבות הרי זה שם המשפחה כולה, רוטנברג או וייל הוא שם המשפחה, ואף שאין מוכרח כלל במי הדברים אמורים, ולעניותי כ"ז פשוט.

ובגט פשוט שם דן באם כתב דרך משל 'אבוא דשמואל', כדמצינו שנוהגים בני המערב שקורין אביו של פלוני, וכתב שם דשפיר מהני כיון שכולם יודעים במי מדובר, ולמש"נ נראה לדון דדוקא בבן פלוני יש להכשיר כיון שהוא שם ומהות הבן, אך באביו של פלוני אין כאן אלא סימן בעלמא, אלא דמאיך נראה דאם קורין את האב בשם זה, שפיר מהני משום שזה באמת חלות שמו, וכן בן זומא וכדומה שזהו עיקר שמו.

חקירות הלכתיות

המשך

הקדש ולא פשטה בכולה, וע"כ ה"נ אף אם מהני השאלה היינו רק על ענין ההקדש אבל מ"מ הקנין במקומו עומד. וע"ש עוד תירוצו.

ו[דרכי הקנינים בקידושין. המשנה בקידושין דף ב עמוד א, האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף, בשטר, ובביאה. בכסף - בית שמאי אומרים: בדינר ובשוה דינר, ובית הלל אומרים: בפרוטה ובשוה פרוטה. ובגד קנין כסף דקידושין, דנתינת כסף קידושין הוי כמעשה קנין ואין הקנין ע"י הרווחת האשה את כסף הקידושין והקנאת עצמה תמורתן (דהיינו כסף שיווי כמש"כ הסמ"ע בביאור קניין כסף בעלמא), דהנה הר"ן במתניתין הביא את שיטת בעל העיטור דאין מקדשין במחור לקרקע וטעמו דילפינן קידושין מגירושין דבעינן ב' נתינה מיד ליד כדכתיב "ונתן בידה" ואף הר"ן לא דחה דבריו אלא משום דס"ל דקידושי כסף לא איתקש ליציאה, וכ"כ הרשב"א בחידושיו, וכיוצא בזה מצינו שיטת המהר"ל דאף בקידושי כסף פסול באמר לה "טלי קידושיך מע"ג קרקע" וכ"כ הבית שמואל באהע"ז (סי' כ"ז ס"ק ג') והחת"ס בשו"ת (אהע"ז ח"א סי' פ"ב) פסק כדבריהם, הרי דאף לשיטתם בעינן בקידושין נתינה כמו בגירושין. - ונראה מזה דשאני יסוד קידושי כסף מקנין כסף דבקנין כסף לא יצויר כלל להצריך מעשה נתינה כיון דכל יסודו הוא במה שהמוכר נתרווח מכסף הקונה ומקנה תמורתן ולא צריך בזה מעשה כלל אך בקידושי כסף הוי נתינת הכסף כמעשה קנין המוגבל ומוגדר באופני עשייתו כמו כל מעשי קנין שיש בהם גדרים מסויימים באופן העשייה, וכן נתחדש לפוסקים ה"ל במעשה הקידושין דבעינן ביה נתינת הכסף מיד ליד.

מה הוא בורא מאז ששת ימי בראשית. על זה ענה רבי יוסי: 'מזוג זיווגים'. שידוך והקמת בית יהודי זה מעשה בריאה. כמו שאנו מברכים בנישואין 'אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה'.

אנחנו מברכים: 'בורא עולם בקניין השלם זה הבניין'. יש דמיון בין בריאת העולם לנישואין להקמת בית יהודי. בריאת העולם הייתה בבחינת 'ד' קנני ראשית דרכו' בבריאת העולם 'הסתכל הקב"ה באורייתא וברא עלמא'. כך גם התשתית והיסוד לבנין הבית היהודי שיהיה 'בית נאמן בישראל' חייבים להיות על פי התורה רק אז הוא יהיה מקום להשראת השכינה. 'כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים'.

'איש ואשה זכו שכינה ביניהם' אם נוריד מה'איש' את 'י' ומהאשה את ה' נקבל מצב של אש. אם ח"י האיש והאשה יהיו ללא 'שכינה ביניהם' בלי הידיעה שהם מקימים מקום להשראת השכינה אז ח"ו אש ביניהם. ח"י נישואים מביאים שני אנשים שונים לחיות תחת קורת גג אחת. הרי יודעים כולנו כי 'כשם שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם שוות' כל אחד שונה מהשני ועכשיו שצריכים לחיות יחד צריך שתשרה שכינה עימהם, כי ללא שכינה ביניהם לא יתקיימו.

כאשר משה רבנו ירד עם הלוחות וראה את העגל והמחולות, כבדו ידיו ולא יכול היה להחזיק את הלוחות מפני שהאותיות פרחו באוויר ונשארו בידיו רק לוחות האבן. בלי האותיות בלי התורה אי אפשר לשאת ולהחזיק את הלוחות מפני שבלי תורה הלוחות הם אבנים כבדות. כך גם הבית שמקימים איש אשה. עליהם להתגבר על הבדלים רבים, בחיים ישנם ניסיונות וקשיים רבים. בלי תורה אי אפשר להתמודד עם כל זה. התורה נותנת את הכוח להחזיק ולקיים את הבית.

כדי להצליח להקים בית של תורה בית שבו השכינה שורה צריך ששני בני הזוג יבינו את תפקידם ואחריותם. אחרי בריאת האדם נאמר: 'ויאמר ד' א' לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו'. חסר לאדם 'עזר כנגדו' ואז 'ויקח אחת מצלעותיו...לאשה'.

הגמ' דורשת על הכתוב: 'עזר כנגדו': 'זכה עזר לא זכה כנגדו'. הנצי"ב ב'העמק דבר' כותב שאין הפשט שיש מי שעבורו האשה היא עזר ויש מי שרח"ל עבורו האשה היא כנגדו. אלא האשה היא 'עזר' לכל אדם לפי מה שהוא 'כנגדו', למולו, כתמונת מראה, כפי שאיפותיו ונטיית ליבו.

זה לשונו: 'הכוונה, שהניגוד יהא לעזר. שהרי מי שהוא כעסני ורגזני, אם אשתו תהיה עוד מסייעתו לכך, אע"ג שבשעת הרוגז הוא נהנה מזה והיא לו לעזר. אבל אחר כך, כשסר הרוגז, יש לו צער הרבה מזה שהוסיפה אשתו אש ועצים והרי היא כנגדו'. 'מה שאין כן אם תהא מנגדתו מתחילה ותשכך חמתו ותפייס אותו האדם שהוא מרגיז עליו, אע"פ שנראית באותה שעה שהיא מנגדתו, מכל מקום היא העזר האמיתי שאין למעלה ממנו'.

האיש מקדש והאשה נקנית שניהם גם יחד מהווים את היסוד לבנין בית של תורה בית שתשרה בו השכינה תמיד בשמחה.

הקפת הכלה את החתן

מקור המנהג

נהגו שתיכף אחר שמביאים את הכלה תחת החופה היא מסובבת את החתן, ופירשו המפרשים שהוא על שם הכתוב (ירמיה ל"א כ"א) "נקבה תסובב גבר", אך עדיין צריך תוספת ביאור למה מרמזים ענין זה דוקא בשעת החופה. ובזה"ק (פר' ויחי רטו.) מובא אמר רבי שמעון עתיד הקב"ה למיעבד לכל זכאה וזכאה חופה בירושלים. קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, כד תיתוב מטרונותא למלאכ ועביד לה ארוסין, הה"ד "צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. הרי לנו מדברי הזה"ק שמקשר ענין החופה עם הגאולה העתידה.

מובא במדרש (ילקוט ירמיה ל"א) וז"ל: "בעולם הזה הקב"ה מחזר על ישראל שיעשו רצונו ויחזרו בתשובה, אבל לעתיד לבא ישראל מחזרים על הקב"ה שיעשו רצונו שנאמר "נקבה תסובב גבר" עכ"ל. וכתבו האחרונים דלמדים אנו מזה ביאור חדש בהבנת דברי רשב"י, שלכן כתיב כי יקח איש אשה משום שדרכו של איש לחזר על אשה, והכוונה שיש בזה רמז שעכשיו שיש לנו יצר הרע ואנו נמצאים בגלות, א"כ כלל ישראל הם בבחינת אבידה ודרכו של איש הוא הקב"ה ה' איש מלחמה לחזר על אבידתו, וכדכתיב (תהלים קי"ט) "תעיתי כשה אובד בקש עבדיך", אך לעתיד לבא שיתבטל היצר הרע ונצא מהגלות א"כ ירדפו ישראל מעצמם אחרי ה' בבחינת נקבה תסובב גבר. ויש להשוות דבר זה למה שאמרו חז"ל (גדה ס"א ב) מצוות בטילות לעתיד לבוא, והביא הש"ד חמד בקונטרס דברי חכמים (סי' נ"ג) בשם הריטב"א, דהכוונה שבזמן התחייה לא נהיה חייבים לקיים המצוות כמצווה ועושה, אלא כמי שאינו מצווה ועושה מפאת שלימותם ותפארתם, וכמו האבות שקיימו כל התורה כולה, והביאור בזה כמו שאמרו חז"ל (ברכות י"ז א) גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד גליות, וא"כ לעתיד לבא שיתבטל היצר הרע ושעבוד גליות המעכבים את האדם מלעבוד את ה', שוב ירדפו ישראל מעצמם לעבוד את ה' בבחינת אינו מצווה ועושה.

ומעתה מבואר מנהג ישראל תורה שהכלה מסובבת להחתן תחת החופה בבחינת נקבה תסובב גבר, שהרי מפסוק זה למדו חז"ל במדרש שלעתיד לבא ירדפו ישראל אחרי ה'. ויובן לפ"ז הסמיכות שתיכף אחרי שהכלה באה להחופה היא מסובבת את החתן, כי כשהכלה באה אל החתן תחת החופה יש מקום לבעל דין להקשות הלא דרכו של איש לחזר אחרי אשה ולא להיפך, לכן כדי לתרץ קושיא זו מסובבת הכלה את החתן בבחי' נקבה תסובב גבר, שזה רומז על הגאולה העתידה שאז ירדפו ישראל אחרי ה', וממילא זהו ג"כ הטעם שהכלה באה אל החתן תחת החופה.

המנהג להקיף ז' פעמים

יש הנוהגים שהכלה מקיפה את החתן שבע פעמים, וכך נוהגים רוב העולם, וכך מובא בקיצור שלחן ערוך סימן קמ"ז סעיף ה', ובזה מצינו מספר טעמים, בשו"ת שארית יעקב (חלק אבן העזר סימן י"ח) כתב שהוא כנגד ז' פעמים "כלה" המוזכר בשיר השירים. גם להורות שהנישואין הוא לשם הקב"ה אשר הוא שוכן בשבעה רקיעים כאשר ציון, ועל כוונה זו סדרו לנו חז"ל שבע ברכות תחת החופה גם ז' ימי משתה.

ומטעם זה סדרו חז"ל שהחתן יאמר להכלה "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל" שהן גם כן ז' תיבות, וגם לרמז שיזכה לתורה שכתוב בה ז' קולות בתהלים (מזמור כ"ט) שמזמור זה הולך על קבלת התורה והרי כל מנהגי החתן וכלה לומדים

מקבלת התורה, בס' כלילת חתנים פ"ח כתב שהוא עפ"י סוד שבע חופות שעשה הקב"ה לאדם וחוה בגן עדן. כמו"כ מוצאים אנו על מספר שבע שהוא חשוב, כמובא במדרש רבה ויקרא כ"ט י"א "לעולם שביעי חביב", וכן מובא בס' מורה נבוכים ח"ג פמ"ג, וכן כותב הרמב"ן ויקרא כ"ג מ' ז"ל "זוה טעם וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה", שתחוגו שבע הימים עם השנה ענין סיבוב והקפה מלשון "וחוג שמים" (איוב כ"ב י') וכך מובא במלבי"ם יהושע ו' ט"ו.

כתב בס' המנהגי עמוד ת"ב על ענין ההקפות עם ארבעת המינים בחג הסוכות בהושענא רבה וז"ל: "ותכלית ההקפה כמובא בירושלמי שבכל יום היו מקיפים את העיר שבע פעמים ותפול החומה תחתיה, וכן להפיל את חומת אדום, וע"כ נהגו כל ישראל להקיף את התיבה שהתורה עליה", דהיינו פעולת ההקפה היא הכרתת האויב והכנעתו חומת אדום. וכן כותב גם רבינו בחיי בס' כד הקמח ערך "ערבה" (וראה רבינו בחיי במדבר כ"ג ד') טעם להקפות בהושענא רבה שבע פעמים וז"ל "ותכלית ההקפה לרמז להם כליה (לגויים) והכרתה מן העולם רמז לדבר יריחו, וכן אמר שבכל יום היו מקיפין את העיר פעם אחת וכתוב "ויהי ביום השביעי ויסובו את העיר שבע פעמים ותפול החומה תחתיה (יהושע ו'), ולכן מנהג התיבה וספר תורה עליה וביום השביעי שבע פעמים, נמצאת למד שההקפה שהיו ישראל מקיפין את יריחו רמז לשכינה ולכן חלה מדת הדין על יריחו ונפלה החומה תחתיה, ומדת הדין היתה חלה על האויבים ולא היה להם הרשות לבא כנגד ישראל, ובהקפה שאנו עושים בזמן הזה הוא סימן ורמז לעתיד שתפול חומת אדום ויהיו כלים מן העולם", א"כ רואים שפעולת ההקפות מטרתה להביא מדת הדין על האויבים הגשמיים והרוחניים ולהביא עליהם כליה.

מנהג ג' הקפות

אולם יש שנהגו להקיף רק שלוש הקפות, וכ"כ בסידור דרך החיים סדר ברכת אירוסין ובסידור יעב"ץ וכן כתב במפורש בשו"ת תשב"ץ קטן סימן תס"ה ובס' "מטה משה" הכנסת כלה אות ד', והסיבה לכך כתבו דהוא רמז לשלוש פעמים שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה". בס' מקורי מנהגים סימן ע"ב הביא ממהר"ן שפירא, טעם לזה שהוא כדוגמת שלוש כריכות שכורכין על האצבע ברצועת תפילין, כנגד שלושת פסוקי "וארשתך לי לעולם וגו'". בס' טעמי המנהגים ומקורי הדינים (למבערג) סימן תר"פ כתב, שההקפה מסמלת את הרעיון שכל זמן שלא נשא אשה לא יהיה לו אור מקיף (בהיר) וכשיזכה לאשה יהיה לו אור מקיף. ועוד טעם נראה לומר בזה, לפי שהחתן בימי שמחתו דומה בכמה דברים למלך, וכשם שמלך חייליו מקיפים אותו, אף החתן כן, וכ"כ בס' מטה משה ח"ג דיני הכנסת כלה. ויש שכתבו שההקפה זו מרמזת שלאחר החתונה ישברו המחיצות שבין הכלה לחתן, כשם שבהקפת חומת יריחו נפלה חומת העיר ע"י ההקפה.

הקפת החתן את הכלה עד היכן?

בס' עזר מקודש עמוד 140 מובא מעשה באחד שבא לפני האדמו"ר רבי אהרן מבעלז זצוק"ל והתלונן שזה כמה שנים ועדיין לא נפקד בזרע של קיימא. שאלו האדמו"ר האם קיימו המנהג של ז' הקפות בחופה שלו? והשיב בחיוב, ושוב שאלו האם קיימו המנהג? אז התבונן בדעתו להזכר איך עברה החופה, ואכן נזכר שהיה אז שלג וקור גדול והיה בהלה גדולה ונחפזו מאד ולא עשו הקפות, ומרן ז"ל הורה לו שישלים מיד עכשיו ההקפות.

אחרי ההקפות מעמידים את הכלה לימינו של החתן תחת החופה, וכך מובא בס' כנסת הגדולה אבן העזר סימן ס"א, והוא על פי הפסוק "נצבה שגל לימינך" סופי תיבות "כלה". ופני החתן והכלה יהיו מופנות כלפי צד מזרח שכנגד ביהמ"ק אשר נמצא במזרח ירושלים. אולם מנהג עדות המזרח שנוהגים שאין מקיפין כלל את הכלה מסביב לחתן, וכפי שמעיד בס' שלחן העזר ח"ב דל"ב.

הנושאים הבאים

כי תבא - מקלה אביו ואמו, (כ"ז)

(ט"ו)

נצ"י - ישראל ערבין זה

לזה, אתם נצבים היום כלכם (כט)

ט), תנחומא אות ה.

ר"ה - מנהגי ראש השנה, ענינא

דיומא.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכת תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,

ראשונים, אחרונים, חסידות

הפרשה המחנכת

כי תצא 31

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ד הירש

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

מקרה תיאורטי שמחייב התייחסות רצינית

מדי שנה, זה חוזר על עצמו בפרשת כי תצא. להתפעם ולנסות להבין את עומק המסר, בהקדשת התורה פרשה שלמה, נושא שלם, לנושא חינוכי שרלוונטי ל3 חודשים בלבד – בחייו של נער יהודי. זו פרשה שכולנו יודעים לדקלם אודותיה את הגמרא בסנהדרין המתייחסת לדיניה וקובעת שכן סורר לא היה ולא עתיד להיות.

המגיבלות והתנאים השונים לקיומו במציאות של בן סורר ומורה הם כמעט בלתי אפשריים עד סבירות אפסית שיוכלו להתקיים – בתוך תקופה קצרה של 3 חודשים לאחר הגיע הנער למצוות, בלתי אפשרי.

זו בדיוק כוונת התורה, לגרום לנו לעצור לרגע, ומדהים כמה שזה מתוזמן נכון, בדיוק בראשית חודש אלול שבו כולנו עוסקים בחינוך, בהשבת הילדים למסגרות החינוך השונות, לעצור ולהתבונן ולחשוב, מדוע התורה עוסקת במקרה תיאורטי, מה טיבן של כל ההגבלות שהטילה התורה על האפשרות של הילד לעמוד בקריטריון של בן סורר ומורה, ומה הוא הגיל המדויק הזה – שלושת החודשים שלאחר בר המצווה של הנער, שדווקא בהיות הנער בגיל זה יכולים לחול עליו דיני בן סורר ומורה.

השנה – כולנו עוסקים בחינוך

אם בכל שנה ושנה אנו עוסקים בימים אלו – הכניסה לחודש אלול – בחינוך הילדים, הרי שבשנה זו – שנת מגיפת הקורונה, ניתן לומר שגם מי שלא עסק מימיו בחינוך – הפך להיות מוטרד מהסוגיות החינוכיות שעמדו ועדיין עומדות על הפרק.

הדאגה לחינוך של נערי ישראל הפכה להיות נחלתו של העם כולו, כולם שואלים ומוטרדים מה יהיה עם בני הישיבות וכיצד יחזרו להיכלי התורה, באיזה מתווה ובאיזו דרך, האם כולם יזכו להכנס לשערי הישיבה או שמא ייפלטו אי אלו בחורים שלא נמצאה להם מסגרת.

גם העוסקים מדי שבוע בהבלי הפוליטיקה, הרכילות ושאר מרעין בישין שעיקרם וכותרתם היא שטחיות המחשבה וערבוב סל האינטרסים הרגועים מול עיניהם של תמימי דעת השותים בצמא מדומה את הגיגיהם, גם הם לבשו בתקופה זו איצטלה של ענווה, חינוך, דאגה לבני הישיבות, דאגה כנה לעתיד עם ישראל. נ.ב. זו תופעה חיובית בהחלט.

כן, חשוב לציין שכל אוחז קולמוס מוצא בעת האחרונה את יתרונות התקופה וההסברים למה עשה זאת ד' לנו, ומה המסר המסתתר מאחורי כל מה שאנו חווים בתקופה מאתגרת זו. חשוב מאד שלא לפרוש מהציבור, אז גם אנו נציב את יתרון התקופה, בכך שבעטיה של גזירת המגיפה, לפתע פתאום העם כולו חרד לעתיד הנוער ולחינוכו ובני הישיבות זוכים למעטפת אהבה ודאגה שלא הייתה כמותה, הכל עוסקים בצורך החיוני לקלוט את כלל בני הישיבות – ללא הבדל ברמת הרוחנית או התורנית – אל תוך היכלי הישיבה.

ההצלחה במבחן החוסן הפנימי

ולא פחות חשוב מכך, התהליך שהיה נראה לנו שקורה כמעט באופן אוטומטי, המסלול של הנער הצועד לישיבה הקטנה ואל הישיבה הגדולה, המחשבה אודות האפשרות שאולי יש מהם חלשי אופי שלא היו עושים זאת אילולא הייתה זו מערכת 'אוטומטית', הזהות של בני הישיבה, שיש כאלו שסימנו אודותיה את סממני 'ירידת הדורות' בהיבט

של ספק – נשאל ונתייעץ, כדי לעשות את הדבר הנכון.

אחדות דעים ושיטה בין ההורים

בורא האדם נתן לנער את תקופת המאבק בצעירותו, והוא שהפך תקופה זו למעוררת הרוח המתלהבת לכל ערך מוסרי נעלה והפניית עורף בסלידה ובוז על כל בהמיות ושפלות, והדברים אמורים בייחוד בבחור היהודי, אם ההורים קיימו בו את חובתם וגידלוהו על ברכי התורה והמצווה, הרי הם יודעים שהוא נהיה עתה "בר מצוה" בן למצוה שניתנה מאת ה', הם יכולים להפקיד אותו בידי כוחה המחנך של תודעת המצווה, ועליו נאמר במידה גדולה עוד יותר "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין".

התורה מצפה שהבן שבגר והיה לעלם, ישמע בקול הוריו עם כניסתו לימי העלומים ויתרחק בתקופה זו מכל הבלי הגשמיות ויפנה אל ערכי הרוח והמוסר.

כח השפעת רוח ה'מצווה' על הבחור, נמדד על פי מידת היענותו לציפיות אלה, שהרי זה עתה הוא נקרא להצטרף אל דגלה בכבוד ראש. התורה מצפה, שלא מיראת העונש, אלא מתוך שמחה של מצווה ועוצמת רוח המצוות – יפנה העלם אל ארחות המוסר.

התורה מדגישה גם לאורך פסוקי פרשת בן סורר ומורה את ה'אביו ואמו', שכן הם חייבים להיות בדעה אחת ובמשימה מאוחדת בחינוכו של הילד הצעיר ושל העלם הרך בשנים.

'איננו שמע בקול אביו ובקול אמו', רק אם יש לילד גם אב וגם אם, ורק אם גם אביו וגם אמו הפעילו עליו את השפעתם המחנכת ורק אם האב והאם מדברים בקול אחד, ורק אם שניהם עומדים מול הילד באותה מידה של כובד ראש.

ומעל הכל, רק אם יש ביניהם אחדות דעים ורצון משותף, רק אז יכולים הם לומר לעצמם שלא הם אשמים בקלקלת בנם אם חסר אחד מכל אלה.

ובייחוד, אם אין הסכמה בין האב לבין האם ואין הם מחנכים בכיוון אחד, הרי קלקלת הילד עדיין איננה מוכיחה את ההשחתה המוסרית של טבעו, כי אילו נתחנך כהלכה על ידי אביו ואמו אפשר שהיה מתפתח בדרך אחרת.

זה, בחורים המסתובבים ברחוב ללא הכובע והחליפה – סמל הזיהוי, ותופעות שונות נוספות שאכמ"ל וידועות לכל.

והנה, בעת המבחן, נזעקו הכל, כל בני הישיבות, בזעקה לכל עבר, ובתחנונים להכנס אל היכלי הישיבות. החוסן הפנימי עמד למבחן בהצלחה מדהימה, בחורים בוגרים ואף חלשים, לא הסכימו להפלט מהמסגרות ונזעקו 'גם אנחנו בני ישיבה' אנחנו רוצים להיות בני ישיבה.

הם שעטו אל היכלי התורה, בחדווה, בעיניים פקוחות וזוהרות ובוהקות, הם אמרו 'הנני' לקריאה של 'מי לד' אלי' ולא הביעו תלונה או חוסר שביעות רצון מהעובדה שזהות זו תחייב אותם להיות 'נעולים' בתוככי הישיבות מערב יום כיפור קטן של חודש אלול ועד יום כיפור גדול של חודש תשרי, ללא יציאה, לא לצרכי התאווה של חצי שעה, ואף לא לשמחה משפחתית חשובה ככל שתהיה.

מבחן הזהות הצליח, וסניגוריה גדולה זו נזקפה בוודאי לפני כסא הכבוד, להציל את כלל ישראל מכל צער ומצוקה ולהסרת המגיפה מעלינו ומעל העולם כולו.

שלושה חודשים גורליים

מבחן הזהות של הנער הצעיר הוא בשלושת החודשים שלאחר הגיעו לגיל מצוות. בטווח גיל זה אנו מביטים ומנסים לבחון האם בעת שבה הנער מתבגר, החלק הרוחני שבו גובר על החלק הגשמי, האם החינוך שקביל בילדותו לקראת עתידו הבוגר הטמיע בו את ההבחנה בין טוב לרע, האם הוא בחר בטוב ונחוש הוא בהתמודדות זו להכניע את הרע ולהעצים את הטוב.

כהורים ומחנכים, אנו מהווים חלק משמעותי בנקודת זמן זו. מבחן הזהות של הנער – הוא שלו, נכון. אולם אנו היינו אמורים לשאתו על כפיים, לוודא כי התהליך שעבר בילדותו היה מושלם וראוי, וכי הוא עדיין מקבל את הסיוע הנדרש להתמודדויות שבדרך.

שעת מבחן זו היא לו וגם לנו, וזו משמעות ה'ותפשו בו אביו ואימו', הם אלו שאמורים לשאתו ולקחתו, במקרה של הצלחה וגם במקרה של כישלון. לעולם ההורים והמחנכים נושאים באחריות מלאה לעתידו של כל ילד וכל חניך, בהצלחות ובכשלונות אנו נהיה לצידם של ילדינו וחניכינו, לא נרפה, לא נתיאש, נעניק את האפשרות ואת הפתח בכל מקרה ובכל מצב, ונעשה זאת בחכמה ובתבונה, ובמקרה

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת כי תצא תש"פ • גליון שצ"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

אבידה דיחזיר הראשונה.

א. עוד אופנים

הנה כעין זה יש לדון בעוד כמה אופנים, כגון באנס שתי אחיות, דמצווה על שניהם ב"לו תהיה לאשה", והרי יכול לכונוס רק אחת מהם, האם נימא דינשא דוקא להראשונה, או דילמא איזה שירצה יעשה.

וכן לענין מזוזה ויש לו כמה חדרים, האם חייב להניח המזוזות כסדר שגמר לבנות החדרים.

ב. שהחיינו

הנה קיימא לן (שולחן ערוך או"ח סי' רכ"ה סעי' ג') דבאוכל פרי חדש מברך שהחיינו, וכתב בפרי מגדים (או"ח סי' רכ"ה א"א סק"ו) דיקדים תחילה לברך שהחיינו ורק אחר כך יברך על אכילת הפרי, מפאת שחייל עליו חיובא דשהחיינו בשעת הראיה, אם כן ברכה זו קדמה. חזינן מהכא האי סברא.

והעירוני דאכתי ברכת הפרי תדירה, ואם כן נצטרך לומר דהא דחייל תחילה עדיפא טפי מתדיר. וזה חידושא רבתא.

[אמנם בהלכות קטנות (ח"א סי' רל"ו) ובדרך החיים (דיני ברכת שהחיינו סעי' א') כתבו דתחילה יברך על הפרי, והביא במשנה ברורה (סי' רכ"ה ס"ק י"א ושער הציון שם ס"ק י"ב) ב' הדיעות, וכתב למעשה שיברך קודם שהחיינו כהפרי מגדים מטעם אחר, דאיכא חשש הפסק בין הברכה לאכילה, ואסיק דמכל מקום בבירך תחילה על הפרי אכתי יכול לברך שהחיינו לפני אכילת הפרי. וראיתי מביאים בשם החזון איש (א"ח. עיין ביורו הלכה סי' רכ"ה) דיברך תחילה על הפרי ורק אחר כך שהחיינו כהלכות קטנות ודרך החיים. ומכל מקום חזינן מהפרי מגדים האי סברא הנ"ל].

ג. שלמים של אמש ושל היום

הנה ראיתי בספר מנחת אשר על מסכת פסחים (סי' פ"ח אות ט"ו) דדן בהאי דינא אם יש קדימה למצוות זה שבא ראשון, דאייתי מזבחים (נ') ב' דשלמים של אמש ושלמים של היום, של אמש קודמין, דמשמע בקמאי (רש"י ותוספות שם) טעמי אחרוני, ואמאי לא כתבו משום שהחיוב מקודם.

והעירוני דבמקדש דוד (קדשים סי' ט') אייתי תוספתא (פ"י דזבחים ה"ג) דבכל הקרבנות הבא ראשון קרב ראשון.

ד. הוא לפדות ובנו לפדות

הנה מובא בשם הגאון זכר טוב שליט"א (מכתבי תורה שבסוף הספר מנחת אשר על מסכת פסחים סי' י"א) באורך בנידון זה, ואייתי מהא (קידושין כ"ט ב') דבפדיון הבן הוא קודם לבנו דמצוה דגופיה עדיפא, ותיקשי דתיפוק ליה דהמצוה של האב קודם בזמן. ונפקא מינה ביש לו שתי נשים ושתיהם בכרו שיפדה תחילה הבן שנולד קודם.

ויש לדחות דהרי נחלקו אמוראי בגמרא (סנהדרין ריש פרק בן סורר, ס"ח ב') אם בן ט' מוליד, ואם כן משכחת לה דהחיוב של תרוייהו הוי בבת אחת, שנולד לו בן כשהאב הגיע לייג שנים, ואם כן הוצרכנו להאי טעמא דהאב קדים משום דמצוה דגופיה עדיף.

ה. נפקא מינה בעניים או שבויים

הנה נפקא מינה בכל האמור, בבאו כמה עניים לפניו ויש לו רק מטבע

אבידה יקרה

לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך (כ"ב א')

הנה יש לעיין בהשבת אבידה, אם רואה ג' חפצים אבודים, שנים מהם חפצים נפרדים, אבל השלישי יקר יותר מהשנים, ושניים השנים לראובן והשלישי לשמעון, ואינו יכול להחזיר אלא או השנים לראובן או השלישי לשמעון. איזה מהם יחזיר.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דיחזיר השנים לשמעון מכיון דיש כאן ב' אבידות ומקיים ב' מצוות, או דילמא יחזיר אבידה השלישי לשמעון, מכיון שהוא יקר יותר מהשנים ביחד, ואיכא מעלה בעיקר המצוה.

ב. מצוה בכל פרוטה

הנה ראשית כל יש לעיין האם מקיים מצוה נוספת בכל פרוטה של אבידה שמשיב לבעליה. דהנה בשלמא ביש שני חפצים נפרדים, ודאי דבכל חפץ יש עוד מצוה, אלא הנידון בחפץ אחד יקר יותר, האם גם כן נימא דבכל פרוטה יש עוד מצוה.

ואם נימא דבכל פרוטה איכא עוד מצוה, אם כן ודאי יחזיר האבידה השלישית לשמעון, דהרי מכיון שהוא יקר יותר מקיים יותר מצוות מהשנים שיחזיר לראובן.

ג. יחזיר היקר יותר

מכל מקום אף אם נימא דדוקא בחפצים נפרדים איכא עוד מצוה ולא בחפץ אחד יקר יותר, מכל מקום בנידון דידן, בפשוטו לא אמרינן דיחזיר השנים דהמה שתי מצוות, אלא יחזיר האחד דהוה מצוה אחת.

דהרי ברואה ב' אבידות ויכול להחזיר רק אחת מהם, יחזיר איזה שירצה, אבל אם אחת יקרה יותר, בפשוטו יחזיר היקרה יותר, אפילו אם ליכא עוד מצוה, דמכל מקום איכא מעלה להחזיר היקרה.

ואם כן הכי נמי בנידון דידן לא יחזיר השנים לשמעון אלא יחזיר האבידה היקרה לראובן, דלכאורה עדיף לקיים מצוה אחת דהשבת אבידה ולהחזיר היקר יותר, גם כנגד קיום ב' מצוות השבת אבידה.

[ובמקום אחר כתב רבינו, דאם נימא דעדיף להחזיר השנים הזולות, אטו נימא ליה שישבור היקרה לשנים ויחזירם, [והמאבד יתקנו], כדי שלא יפסיד היקרה].

החיוב הראשון

מעתיק יש לעיין במצא ב' אבידות שוות, שיחזיר איזה שירצה, מהו כשלא ראה שתיהם בבית אחת אלא בזה אחר זה, מי אמרינן דיחזיר האבידה שראה ראשונה, או דילמא אכתי אמרינן דאיזה שירצה יעשה.

והנה באמת הוא נידון בכל התורה כולה אם אמרינן דעל הראשון שלפניו חייל חיובא, או דילמא לא אמרינן לה. ושמעתי מורים לענין

אינו יודע הבעלים

הנה ברואה ב' אבידות שיש בהם סימן ואינו יודע מי בעליהם, ואבידה אחת שיש בה סימן ויודע מי בעליה, ואינו יכול להחזיר שלשתן אלא או השנים שאינם ידועות או אחת הידועה. איזה מהם יחזיר.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דיחזיר האחת הידועה, דהרי אחד ודאי עדיפא משנים ספק, כדאמרין בעלמא (מחנה חיים המובא בקונטרס קול סופר שבתוך ספר המקנה, בסוגיא דהקל הקל תחילה) ודאי נבילה הקל חמירא מספק חלב החמור.

או דילמא נימא דיחזיר השנים שאינם ידועים, דהרי גם השנים הם מצוה בתורת ודאי ויקיים מצוה ודאית בשתייהם. [אמנם בשתי אבידות מעיר שחציה עכו"ם חציה ישראל, שהם רק ספק אבידות, ואבידה אחת מעיר שרובה ישראל, שהוא ודאי אבידה, בזה ודאי דהאחת עדיפא].

ב. פריה ורביה

הנה לענין מצוות פריה ורביה, כתבו בתוספות (בבא בתרא י"ג א' ד"ה כופין) דנימא דעשה דפריה ורביה ידחה לא תעשה, אף דלא פסיקא דתתעבר, חזינן דחשיבא מצוה ודאית כיון שמצווה למיעבד הכי, אע"פ שאינו ודאי דאיכא קיום המצוה, ואם כן הכי נמי יש לומר באבידה דהוה מצוה ודאית אף שאינו יודע אם ימצא הבעלים.

אמנם יש לחלק, דשאני פריה ורביה דהכי מתקיימת המצוה.

ג. עשה דהשבת איבדה דוחה לאו

הנה בגמרא בבא מציעא (נ"א א') סלקא דעתך דאמרין דעשה דהשבת אבידה ידחה לא תעשה דטומאת כהן, וכהן יכנס לבית הקברות כדי להשיב אבידה.

ותיקשי אולי לא יבואו הבעלים ולא יקיים המצוה דהשבת אבידה ונמצא שעבר על הלא תעשה בלא לקיים העשה. אלא חזינן דגם אם לא יבואו הבעלים מכל מקום הוה מצוה גמורה.

אמנם יש לדחות דאירי התם דוקא באופן שיוודע מי הבעלים.

ד. האחת הידועה עדיפא

מכל מקום אע"פ שגם האינם ידועות הם מצוה ודאית, אכתי יש לומר דהאחת הידועה עדיפא מהשנים שאינם ידועות.

והרי ביש שתי אבידות ובאחד יודע מי הבעלים ובאחד אינו יודע, ודאי דיגביה זה שיוודע, ואם כן יש לומר כך גם כנגד שנים אחרים שאינו יודע. וצריך תלמוד.

ה. ג' ספיקות או אחת ודאי

הנה יש לדון עוד, מהו ביכול להחזיר או ג' אבידות ספיקות או אבידה אחת ודאית.

האם נימא דב' ספיקות חשיבא כחדא מפאת ספק ספיקא או הראשונה או השניה, ומצטרפא השלישית ומכרעת, [דהרי אם מחזיר השלש, מחזיר גם אחת שהוא ודאי וגם אחת שהוא ספק, משא"כ אם מחזיר האחת מחזיר רק אחת שהוא ספק]. או דילמא לא מצרפינן ככהאי גוונא השנים לספק ספיקא, ואם כן אכתי נימא שיחזיר האחת שהוא ודאי.

נתן לו בטעות יותר כסף

הנה עובדא באדם שנתן מתנה לחבירו מאה דולר, ולא שם לב שהיה שם גם מאה שקל, והלוקח הבין בטעות שהתכוין לתת לו את שניהם, והנותן התיימש מהכסף. האם המקבל קנה המאה שקל.

א. באיסורא אתא לידיה

הנה לכאורה לא קנה, דהרי באיסורא אתא לידיה, ולאחר יאוש נמי לא יקנה, ואע"פ שלא ידע הלוקח שהיא אבידה וסבר שהוא שלו.

ב. פלוגתא רמב"ן ותוספות

אך תליא בדברי רמב"ן (בבא מציעא כ"ו ב') ותוספות (בבא קמא ס"ו א' ד"ה מוצא) דפליגי בהא דלא מהני יאוש באופן דבאיסורא אתא לידיה, האם אמרינן דבכהאי גוונא יאוש לא קני כלל, וכך מפרש הגרע"א בדברי התוספות, או דילמא רק באופן דלקח האבידה על מנת להחזירו, אז הוי כשומר פקדון של הבעלים, ומשום הכי יאוש לא קנה,

אחת, האם חייב ליתן לעני הראשון דבא לפניו.

ואף ביש לו כמה מטבעות, האם חייב ליתן לפי סדר ביאתם.

וכן בבית השביה ונשבו בזה אחר זה, האם חייב להציל הראשון או איזה שירצה.

וכמדומה דפשטא דמילתא דיציל איזה שירצה.

לחלק בין כיבוד אב לאבידה

הנה יש לעיין בהא דקיימא לן (קידושין ל"א א') דבאב אומר השקני מים ואמא אומרת השקני מים, בנתגרשו יעשה איזה שירצה.

ותיקשי להצד הנ"ל דבכגון השבת אבידה אזלינן בתר החיוב הראשון, [וכמו שהוכחנו (לעיל אות ב') מהפרי מגדים ומשנה ברורה לענין שהחיינו], אם כן אמאי לא ניזיל הכא בתר מי שצווהו ראשון, דאם האב ציווה ראשון הוא קודם, ואם האם ציווה ראשון היא קודמת.

א. צו בבת אחת

וכי תימא דאיירי בצו שניהם בבת אחת או על ידי שליח, לא משמע כן מסתימת הפוסקים.

וחזינן בתשובות הגרע"א (קמא ס"י ס"ח) שדן במתו אביו ואמו, אם דמי לנתגרשו ויעשה איזה שירצה, והתם הרי איירי שצו בזה אחר זה. [ומכל מקום צריך לומר דשניהם קרובים אליו בשוה מבחינת המרחק, דאם לא כן חייב להשקות המים להיותר קרוב אליו, דהרי אין מעבירין על המצוות, וגם זה לא כתבו הפוסקים].

ב. החובה כל רגע

הנה שמעתי סברא, דחובת כיבוד אב אינו מחמת הצווי של פעם, אלא מחמת שבכל רגע יש רצון האב, וממילא הוי תמיד בבת אחת.

משא"כ לענין אבידה שכתבנו צד שיחזיר האבידה הראשונה שמצא, דנצטרך לומר דחשיבא דחל החיוב בשעת תחילה הראיה או הידיעה, אבל אין המחייב מחמת הא דיש כאן אבידה בכל רגע ורגע.

ולא אדע כמה הסברא מוכרעת, דהרי מכל מקום התחילה המצוה של אחד מהם מקודם.

וגם היכא דמתו האב והאם, הרי לכאורה מחוייבים בכבודם מחמת צוויים שהיה בעודם בחיים, ואפילו הכי אמרינן (תשובות הגרע"א הנ"ל) דאיזה שירצה יעשה, ולא אמרינן להקדים זה שמת אחרון מפאת דחשיב כמצוה עד יום מותו.

אלא אם כן נימא דהצווי רק מגלה דהוי כיבוד, ויש כיבוד חדש כל יום אע"פ שכבר מתו. וצריך תלמוד.

ג. בכל שעה ושעה חייב בכיבוד

הנה העירוני עוד, דשאני התם בהך דכיבוד אב דיש לו חיוב מתחילה לכבד האב בכל רצונותיו נמצא דבכל שעה ושעה מחוייב לכבדו, הלכך חשיבי באים בבת אחת.

אך תיקשי אם כן בנתגרשה אמאי שניהם שוים הא קודם שנתגרשו היה החיוב רק להאב, ואם כן האב קדים.

וגם כן אין הסברא ברורה דאם כן באבידה נמי. [ויש לחלק].

ד. סתרי אהדדי

תו העירוני דיש לחלק בין היכא דשייך לקיים שניהם, כגון בב' אבידות דרק איהו אינו יכול להחזיר שניהם, דוקא בזה אמרינן דהראשון חייל, משא"כ בסתרי אהדדי, דכל אחד סותר חבירו ואי אפשר כלל לקיים שניהם, בזה לא אמרינן מעלת הקדימה.

ובהשקני מים דלא מצאנו דין קדימה להראשון, יש לומר דאיירי באופן דסתרי אהדדי, דכל אחד רוצה מים לאלתר. ואינו ברור.

אלא יותר יש לומר דבהשקני מים איירי בבת אחת דאין כאן ראשון כלל, ובתשובות הגרע"א שהבאנו דמבואר דלא איירי בבת אחת, התם נימא דהוה משום דסתרי אהדדי.

אבל אין הסברא ברורה, דאם אמרינן דהראשון לא פקע, אם כן גם בסתרי אהדדי. [ויש ליישב].

כהנ"ל, ושוב כתב דיאוש בטעות לא הוה יאוש, דהרי מהאי טעמא אם בעל אבידה נתייאש לאחר שכבר הגביהו האבידה לא חייל היאוש, דהוה יאוש בטעות. וכך כתב בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח סק"א) דיאוש בטעות אינו יאוש. [וצריך עיון דאם כן אף כשיש אחר שרואה האבידה ורוצה להחזירה, יהא יאוש בטעות, ולא משמע כן, אלא כל שלא הגביהו חייל היאוש].

ודחה הראיה מהגמרא בכריתות, דנימא דאירי דהמזימים קרובים לבעל השור, ונמצא דאף אם נקבל עדותם, לא יחזור השור אליו דאז לא נקבל העדים כלל, ואם כן חיילא עדותם וגם היאוש שלו.

ונמצא דבהאי נידון דהכובע, לקצות החושן היאוש חל, ולבית יצחק היאוש לא חל.

ג. יאוש בטעות או לא התייאש כלל

הנה כתבנו דביאוש בטעות, כגון בלא ידע שיש סימן ונתייאש, לקצות החושן חייל היאוש.

אמנם היינו דוקא היכן דיש כאן יאוש אלא שבטעות, משא"כ היכן שלא נתייאש כלל מחפץ זה, ודאי לא הוה יאוש כלל.

והנה צריך למצוא הגבול לחילוק זה, דהנה כתבנו אופן דיאוש בטעות, בעובדא הנ"ל דלא ידע שכתבו את שמו בתוך הכובע. מעתה יש לעיין מהו באופן שביקש שיתנו בביתו הכובע של שבת שהולך לחתונה ושם לא כתוב שמו, ונתנו בטעות הכובע של חול, ושם כתוב שמו, והנה נאבד הכובע ונתייאש, האם גם כן נימא הכי, דהרי התם לא התייאש כלל מהכובע של חול.

וכמו כן באמרו לו שנאבדה כפית בשרית ומתייאש ממנה מכיון שאין בה סימן, ובאמת נאבדה כפית חלבית שיש בה סימן, האם גם כן נימא דיחול היאוש, הרי לא התייאש מהכפית החלבית.

וכמו כן אם אמרו לו שנאבד כסא ואין בו סימן ובאמת נאבד הסטנדר שיש בו סימן, אטו נימא דחייל היאוש, הרי לא התייאש מהסטנדר.

אלא לעני"ד הקלושה אם יודע שזה הכובע ולא ידע שיש בו סימן, יש כאן יאוש אלא שבטעות, אמנם אם לבש הכובע השני שיש בו סימן וחושב שלבש הכובע הראשון שאין בו סימן, בכהאי גוונא יש לומר דאין כאן יאוש כלל. [וכן בתרי גווני הנ"ל בכפית וסטנדר]. וצריך עיון.

אמנם בהיה רשאי לקחת האבידה על מנת שלא להחזירו, אם כן לא נעשה שומר, מעתה אע"פ דנתברר דבאיסורא אתא לידה מכל מקום קנה ביאוש. וכך מביא הגרע"א מהרמב"ן.

ולפי זה כתב הגרע"א (שם כ"א ב') דאם מצא אבידה בעיר שרובה עכו"ם, ולקח האבידה לעצמו, דהרי קיימא לן דהרי זה שלו דתולה בעכו"ם, ובאמת זה היה אבידה של ישראל רק הוא לא ידע דנפל ממנו, ורק אחר כך נתברר להישראל שזה נאבד ממנו והתייאש ממנו, אם כן לרמב"ן זכה המוצא בהאבידה, דמהני היאוש אחר כך דהרי המוצא לא היה שומר ידידה, [דהרי היה רשאי לסמוך על רוב עכו"ם ולקחת האבידה על מנת לזכות בו], ואם כן לא אמרינן באיסורא אתא לידה, ואם כן הרי יש כאן יאוש של אבידה. אמנם לתוספות לא מהני היאוש, דבכל גווני דבאיסורא אתא לידה לא מהני יאוש.

ג. לא דמי לאבידה

אך יש לומר דשאני הכא דגם לדברי הרמב"ן לא מהני היאוש, דדבריו הם רק לענין אבידה, אמנם הרי הכא היאוש הוה מחמת המקבל, דהתייאש רק מחמת שקיבל המעות, והרי זה כמו כל גזל דבלא לקיחתו לא היה מתייאש, דאמרינן דבאיסורא אתא לידה ולא מהני יאוש אף שהוא גנב בשוגג, ואם כן גם בנידון דידן אכתי באיסורא אתא לידה ולא קני ביאוש.

ד. אינו קונה בהגבהה או חצר

אך כשמגביה אחר כך יקנה המעות, אך הא סבור ששלו מקודם ואם כן לא מהני ההגבהה.

ומכאן חצר שתקנה שלא מדעתו, גם כן לא מהני, דהרי כתבו בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח סק"ד) ובאמרי משה (סי' ל"ז סק"ב) דיש חסרון של באיסורא אתא לידה לגבי צורה זו של חצר, דלא אתרבי חצר אלא במקום דביד בצורה זו היתה ידו קונה, והרי ביד בכהאי גוונא אמרינן דבאיסורא אתא לידה. [ואין נפקא מינה אם הלך מחצר לחצר]. והעולה מזה דחייב המעות להחזיר מדינא.

עובדא לענין יאוש בטעות

הנה עובדא באדם שקנה כובע חדש, ובנו היה לידו, וכשהוא שילם, כתב ה"ב בכובע את שם האב וכתובתו, והאב לא ידע שהבן כתב.

ואחר כך הלך האב לבד הביתה, והבן הלך לכיוון אחר, ובאמצע הדרך בא רוח והעיפה הכובע מראשו ונעלם הכובע, ונתייאש האב כיון שלא היה בו סימן, [ומספר גודל הכובע לא היה סימן], אמנם אחר כך מצא אדם הכובע עם שמו שכתוב בו, ונתברר לו שהבן כתב השם.

ויש לעיין בהאי עובדא מכמה אנפי:

א. יאוש בטעות

הנה תחילה יש לעיין האם חל היאוש ואם כן המוצא לא צריך להחזיר הכובע.

וצדדי הספק, מי אמרינן דלא חל היאוש, מכיון דהיה יאוש בטעות, דהרי האב לא ידע דהוה אבידה שיש בה סימן, או דילמא אמרינן דאף יאוש בטעות הוה יאוש.

ב. הוכחה דהוה יאוש

הנה לחד גיסא חזינן כהצד דהוה יאוש, דהנה אמרינן בגמרא כריתות (כ"ד א') ששור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם זכה בו, דהבעלים כבר התייאשו מהשור מכיון דעמד השור לסקילה. [אלא אם כן מתחילה ידעו הבעלים שהעדים הם עדי שקר].

חזינן דאמרינן דחל יאוש הבעלים מהשור, מכיון דאחרי דהעידו דדינו כשור הנסקל, הבעלים נתייאשו מהשור, ואע"פ דאחר כך נתברר דהיה יאוש בטעות, דהרי הוזמו העדים ונתברר דאינו שור הנסקל, מכל מקום אף יאוש בטעות הוה יאוש. [וכך הוכיח בקצות החושן (סי' רנ"ט סק"א)].

ואולי יש לדחות, דנימא דמתייאש רק משום דלא שכיחא דיוזמו העדים אע"פ דהם שקרנים, ובשלמא בידוע שהם שקרנים הטעם הוא דאז יחפש מזימים, משא"כ באינו יודע, אם כן לא הוה יאוש בטעות.

ג. דעת הבית יצחק דלא הוה יאוש

אמנם לאידך גיסא, בתשובות בית יצחק (או"ח סי' ע"ו) כתב מתחילה

מצא חבית יין בעיר שרובה עכו"ם

איתא בגמרא בבא מציעא (כ"ד ב') במצא חבית יין בעיר שרובה נכרים, החבית של המוצא והיין אסור בהנאה מחמת יין נסך, אבל אם בא ישראל ונתן בה סימן, היין נמי מותרת בשתיה למוצאה, ופירש רש"י, דהרי כיון דנתן ישראל סימן, יצאת מספק יין נכרים ומותרת בשתיה, אבל אכתי הוה החבית של המוצא, דהרי מכיון דרובא נכרים כבר נתייאשו הבעלים. [ואם איירי בסימן בינוני יהא מוכחא מהכא דמהני סימנים בינונים באיסור דרבנן. עיין בתשובות הגרע"א (קמא סי' ק"ז)].

והקשה בקונטרס אחרון על המקור חיים (סי' ח', בשם אביו הגאון) הרי כיון דעד השתא היה איסור הנאה על היין, לא הועיל היאוש להוציא מרשות הבעלים כיון דאכתי לא אתי לרשות זוכה דהרי באיסורי הנאה לית בהו זכיה [לרוב הפוסקים], והשתא שנתן הבעלים סימן דהותר היין, הרי כבר נודע לבעל האבידה מי מצאה ומסתמא חוזר מהיאוש, והרי לדברי המקור חיים [דלקמן] יכול לחזור מהיאוש, ואם כן נימא שהמוצא יחזיר לו היין, ואמאי אמרינן דבאמת היין של המוצא.

א. האם יאוש מפקיע מהבעלים

הנה דעת קצות החושן (סי' ת"ו סק"ב) ונתיבות המשפט (סי' רס"ב ס"ק ג'), וכך כתב במקור חיים סי' תמ"ח ס"ק ט"ו) ותרומת הכרי (שם) דיאוש אינו מפקיע הבעלות אלא רק יחייב כח למזכי. ונפקא מינה שהמייאש יוכל לחזור מהיאוש לפני שאדם אחר זכה בו. ועוד נפקא מינה שיתחייב בתשלומי נזקין מפאת ממון המזיק.

אך הא רבנן בתראי נחלקו בזה, והעלו דלכולי עלמא יאוש חייל לאלתר, עיין בתשובות באר יצחק (יו"ד סי' כ"ג ע"ג ד') דאיתתו ו' ראיות דיאוש דמי להפקד ומפקיע בעלות. וכך כתב בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח סק"ג). וכך כתב הגר"א מלצר (בהגהותיו על הרמב"ן בפסחים ב' ל' ב') דמוכחא הכי מרמב"ן דיאוש מפקיע בעלות.

מעתה מביא בקונטרס אחרון הנ"ל ראייה מהכא כנגד הנתבות המשפט הנ"ל, דהרי חזינן מהכא דאינו יכול לחזור בו מהיאוש.

ב. אגלאי דזכה מקודם

אמנם יש לדחות הראייה, דלעולם יכול לחזור בו מיאוש, רק שאני הכא דכד אשתכח שהיין מותר בהנאה, הרי אגלאי דכבר קודם זכה המוצא ביין, ואם כן הרי המאבד כבר אינו יכול לחזור בו מהיאוש.

ג. מהני זכיה למפרע

וכי תימא דלא מהני הזכיה למפרע, דהרי בשעה שזכה לא הועיל הזכיה. אמנם אינו כן, דכלאורה מהני הזכיה, דהרי אם היתה דעתו לזכות, הרי לאחר שנתברר שמותר בהנאה, תועיל הזכיה למפרע.

דהנה יש לעיין בספק איסורי הנאה, האם יכול לזכות ולהקדיש להצד שמותר, או דילמא אמרינן דאינו יכול לזכות, דסוף סוף אסור בהנאה מספק. ויש למילף דיכול לזכות, דהרי כתב בתשובות הרשב"א (ח"א סי' תר"ב) דבספק קונם מקודשת מספק.

אם כן הוא הדין שתועיל הזכיה כשיתברר, ואפילו אם תמצוי לומר דבספק לא מהני, היינו מפני שאסירא מספק, אבל הכא הרי אגלאי למפרע שהיה מותר.

[העירוני באתרוג ערלה וכשר שנתערבו, לשיטת האוסרים (בכור יעקב סי' תרמ"ט ס"ק מ"א) לקחת גם שניהם ביחד, דמספק הוי ודאי אסור באכילה, היאך יתיישב עם תשובות הרשב"א דמספק מקודשת, ונצטרך לחלק בין היתר אכילה ובין בעלות. ובעיקר הדבר צריך עיון, הרי חזינן (שו"ע יו"ד סי' כ"ח ס"ק כ') דטריפה מספק חייבת בכסוי הדם, ויש ליישב. ועוד יש לעיין ברש"י בפסחים (כ"א ב' ד"ה חיטין) לענין חיטי קורדניא דהוי ספק חמץ, ובכל זאת לא חל בהם קידושין].

ד. לא התכוין לזכות

אך כתב בקונטרס אחרון (שם) דהטעם דהכא לא יזכה, היינו מפאת דהמוצא לא כוון לזכות בו, ומביא ראייה לכך, דאשכחן בגמרא בבא בתרא (קמ"ב א') בגר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, ושמעו שאשתו מעוברת, בטלה זכיתם, אף שהפילה אחר כך, דרפוי מרפיאן בידיהו מעיקרא, ופירש רשב"ם, דהיינו דמכיון דמתחילה מספקא להו אם יש לו יורשין או לא, [כמו שבאמת נתברר שהיתה מעוברת והרי שמה לא תפיל], אם כן בשעה שזבזו הנכסים לא נתכונו לזכות, מעתה הכי נמי בנידון דידן, כיון דאנו מחזיקים על ידי רוב שהיין אסור בהנאה, בודאי אין דעת המוצא לזכות בו.

ה. כמו כן לא זכה בחצר

וכתב עוד, דוכי תימא דזכיה בהחבית בחצירו שלא מדעתו, אך כיון שאין דעתו לזכות, גם בחצר לא תזכה, כמו שמבואר בתוספות בבא

בתרא (נ"ד א' ד"ה אדעתא) דאע"פ דחצירו קונה שלא מדעתו, היינו רק באינו יודע אם הוא בחצירו ואם היה יודע היה מתכוין לזכות, אמנם אם יודע ואינו מתכוין לזכות לא זכה. [נמצא דהתם בגר שמת ונמצא אשתו מעוברת, גם החצר אינה זוכה].

ו. בגמרא בפרק הפרה מבואר לא כך

אך תיקשי על דברי הקונטרס אחרון, דהרי לכאורה חזינן דזכה לו חצירו, דהנה איתא בסוגיא בבבא קמא פרק הפרה (מ"ט ב') דאם היה פקדון של גר בחצירו של ישראל ומת הגר, זוכה לו חצירו של ישראל שלא מדעתו, ואם כן מאי שנא הך דאיסורי הנאה בעיר שרובה עכו"ם, דגם התם נימא דחצירו קונה שלא מדעתו.

ועל כרחך יש לחלק דשאני הך דבבא בתרא בגר שמת, דהתם הרי אם היה יודע האמת, והיינו שאשת הגר מעוברת, הרי לא היה רוצה לקנות, ואם כן הכי נמי לא קנה בחצירו. [א"ה. וכן שאני הא דתוספות בבבא בתרא הנ"ל דאיירי ביודע ואינו מתכוין]. משא"כ בהא דפרק הפרה הרי אם היה יודע האמת היה רוצה לזכות. והכי נמי בנידון דידן דחבית, אם היה יודע האמת שהיין של ישראל היה רוצה לזכות. וצריך תלמוד.

ז. המוצא שמע שמפרסם הסימנים

עוד יש לעיין בדברי הקונטרס אחרון, דהרי כאשר המוצא שומע שהמאבד מפרסם סימנים, הוא כבר רוצה לקנות, אבל המאבד עדיין לא פסק מלהתייבש דהרי הוא עדיין לא ידע שנמצא ביד המוצא, אם כן אתי שפיר שהמוצא זכה בהחבית, ולא תיקשי קושיית הקונטרס אחרון. ותליא בעיר שרובה עכו"ם והמאבד מפרסם שאבד אבידה ונותן סימנים, האם אמרינן דמכל מקום מתייבש.

ח. שור הנסקל שהוזמו עדי

הנה בשור הנסקל שהוזמו עדי, אמרינן (כריתות כ"ד א') דכל הקודם זוכה, וכתב בבית יצחק (או"ח סי' ע"ו) דמשמע שזכה אחר כך, והוכיח מינה דלא כהקצות החושן ונתיבות המשפט דיכולים לחזור מהיאוש. ולהאמור יש לעיין בהיה בחצירים מקודם, אך באמת המשמעות כמו שכתב בבית יצחק שזכו אחר כך. [ועיין במנחת חינוך (מצוה נ"ב) דין בהך דכריתות בזכו מקודם שהוזמו העדים מה].

ט. העולה מן האמור

העולה מן האמור, דבר האסור שבהנאה ונמצא בחצר ונתברר שמותר בהנאה, אם חצירו קנתה שלא מדעתו, דעת הקונטרס אחרון שלא זכתה חצירו מקודם, אך יש לדון בדבריו מכאן הך דפרק הפרה.

עניי שבת

הנידון אם יש מלאכה.

ג. זרק חץ ונתכוין לפני שהרג הבהמה

הנה ראיתי דין באבני נזר (או"ח סי' קצ"ג אות י"ג י"ד) בזרק חץ בבהמה בשבת שלא בכוונה, וקודם שהגיע החץ אל הבהמה נודע לו ונתכוין להורגה, האם חייב משום הריגת הבהמה בשבת, מי אמרינן שפטור מכיון שקדמה זריקת החץ למחשבה, או דילמא חייב כיון שקדמה מחשבתו להריגת הבהמה.

ונקט באבני נזר דחייב, מכאן סוגיא דזבחים (ט"ו א') דחזינן דמהני מחשבת פסול בהשעה דפריש הדם עד דמטא לאויר המזבח, אע"פ שכבר עשה מעשה זריקה והדם ניתז מאליו למזבח. ואם כן הכי נמי לענין מחשבה דשבת מהני מחשבתו וחייב מיתה. [כמו דחזינן בזבחים (מ"ז א') דמדמי להו מחשבה דשבת למחשבה דקדשים]. אבל מכל מקום מקרבן יהא פטור כמו שהוכחנו באות הקודם דלא חשיב שוגג.

ד. אחר כך תפח ונעשה כשיעור

הנה בגמרא שבת (צ"א א') דיינינן לענין מלאכת הוצאה, באופן דבעת שזרק היה פחות מכשיעור ואחר כך תפח, ומשמע אף כשלא ידע בעת הזריקה שיתפח, ואם כן נילף לנידון דידן.

ואולי פחות משיעור שאני דהרי לעולם יכול לצרף אחר כך עוד חצי שיעור, ואם כן רק התם איכא צד דחייב.

מלאכת מחשבת

הנה יש לדון בדינא דמלאכת מחשבת בשבת, אם בעת הזריקה רצה בקצירת התפוח ובבוא החץ להתפוח נמלך שאינו רוצה בו, האם חייב על מלאכת קוצר.

[הנה כתבו תוספות (שבת ע"ג ב' ד"ה וצריך) דאפילו לר' יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה מכל מקום בעינן שירצה דבר הנקצר, דלא מיקרי קוצר אלא בצריך לדבר הנקצר. אמנם בחיי אדם (נשמת אדם כלל י"א סע' ב') כתב דדווקא בעצים ולא בפירות, אך לא אדע אם הדבר מוסכם].

א. הדביק פת בתנור

לכאורה ראייה דלא מהני מחשבתו וחייב, מהא דאמרינן (שבת ד' א') בהדביק פת לתנור דשרינן לרדות ולטלטל מוקצה, כדי שלא יבוא לידי חיוב חטאת, והרי לכאורה איכא תקנתא שלא יעבור על מלאכת אפיה בלא שיעבור על איסור דרבנן, והוא שיחליט שאינו רוצה להשתמש בה ויהא מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא חזינן דמכל מקום חייב.

ב. סופו מזיד פטור מקרבן

אמנם מסברא נראה דמהני מחשבתו ופטור, דהרי חזינן (שבת ק"ב א') דאם בסופו מזיד פטור, ולכאורה הוא הדין אם בסופו לא שוגג אלא מתעסק, ואם כן הוא הדין באין צריך לה.

אך באמת יש לחלק, דהתם הנידון לענין חיוב קרבן, משא"כ כאן

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין. ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן. ע"כ במקום שהאריר העתקנו רק חלק מהדברים.

דבר דבר דבר דבר

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 48

מועילה צוה"פ לבטל רה"ר, ושכח לעשות עידוב חצרות בבנינו, האם יש עצה לנעול את ביתו במפתח ולהוציא את המפתח מחור המנעול לחדר מדרגות או לא. ובפשוטו נראה שאי אפשר, שהרי דלת הבית נידונה כחלק מן הבית והיא רה"ר, ואם יניח דבר מה על דלת הבית הרי זה כמניח ברשות היחיד א"כ בפשוטו כשהמפתח תחוב בחור הדלת נידון כמנוח ברשות היחיד ואין להוציא מרה"ר לחצר משותפת.

ועל בס' עידוב כהלכתו (עמ' רג) שדן בזה באריכות, וסיים: ולאחר מכן הוזמן לי להיות בקרבת רבנו והצעת לי לפני את הספק, אם חור המנעול נידון כרה"ר או כמקום פטור.

והשיב לי שגם אם נימא שחור המנעול נידון כרה"ר יש עצה שיתפוס את המפתח כל הזמן ואין זה נקרא שמוציאו מחדר המדרגות אל הבית.

הנהגות ומעשים

לגבי טלטול לנשים במקום שיש עידוב, אין הוראה ברורה, כיון שלפי הצורך יש להקל. ורבנו כשנשאל האם להקל לנשים התבטא בפליאה הרי אשה חייבת בשבת כמו איש (תיקוני עירובין).

נשאל רבנו: כשיש אזעקה בשבת אי שרי להוציא זקן וכיו"ב בכסא גלגלים למרחב מוגן במקום שאין עידוב טוב, או אי שרי להוריד תינוק לקומה תחתונה במקום שאסור לטלטל בחדר המדרגות וכדומה. ואמר רבנו: 'סכנת

מעיקרא לעבור מעיד לעיד, ורוב הנוסעים בהם הם מעיד לעיד, דבר המצוי בכמה ערים בארץ ישראל, הו"ר רה"ר דאורייתא להרמב"ן]

עידוב בבית קברות

לפני כמה שנים הייתה טענה של אברכים בבני ברק על העידוב שעובר גם על בית הקברות ויש בו שבעים אמה ושירים. ואמר הגר"ש אלישיב שבית הקברות שייך לעיד והוא חלק ממנה, משום שכל העיד מתענינים בבית הקברות. (רשימות ר"כ)

בביאור הלכה (סי' שמ"ה ס"ז ד"ה שאין) הביא מהרמב"ן דרך שבין עיד לעיד א"צ ס' ריבוא כיון שהוא דרך לרבים, ומ"מ אם ילכו שיירה של ק' אנשים במדבר א"ז רה"ר, דמ"מ אינו דרך לרבים, ומטין משמיה דהחזו"א שאמר שדרך שעוברים שם מכוניות שמספקות סחורה לס' ריבוא חשיב רה"ר.

וצ"ע דא"כ הים נמי יהא רה"ר כיון שמוליכים בו סחורה לס' ריבוא, ואולי התם שאני שאינו דרך, ומ"מ קשה לומר שרחוב שמוליכין בו סחורה לס' ריבוא יהא רה"ר וצ"ע (אילת השחר שבת ו, ב).

חור המנעול

יש לדון אודות אדם שאינו סומך על העידוב השכונתי מפני שסובר כשו"ע סי' שמ"ה ס"ז) בדעה קמיתא שרה"ר הוא ט"ז אמה ועל כן לא

הנה רבבות אלפי ישראל התחילו במסגרת לימוד הדף היומי לימוד מסכת עירובין, ולכן נביא כמה דברים מרבנו על מסכתא זו.

ונהנה בשנים האחרונות חל רבנו בלימוד הש"ס בחבורה בביתו, והתחילו מס' ברכות ושבת ועירובין, ולמדו מחוה"מ פסח תשע"א מתחילת המסכת והגיעו עד דף ס'.

כמ"כ מסר רבנו שיעורים וחבורות במסכת זו בהיכל כולל פונבז'. ונדפסו בקובץ ישודון קובץ לט.

שמענו מח"א שהגיע לבית רבנו לפני עשרות שנים וראה את רבנו יגע במס' עירובין עד שאגלי זיעה נשרו מפניו.

עירובין

בגדלי רשות הרבים

נשאל רבנו: לפי מה שדן במשנ"ב (סי' שמ"ה סק"ד ובשעה"צ שם) דעיר שמצויין בה ששים רבוא נחשבין רחובותיה רשות הרבים, א"כ כיום שכמה עיירות בגוש דן מחוברות יחד, בני ברק תל אביב רמת גן וכו', הרי בין כל הערים יחד יש הרבה יותר משישים רבוא, ונמצא שהרחובות בב"ב הרחבים שש עשרה אמה הם רשות הרבים? ושאל רבנו לשאול את הגר"ש אלישיב, ואמר היות ויש לכל עיר שם בפני עצמה, וכן יש בית הקברות נפרד לכל עיר, זה מחלקן לעיירות נפרדות. ונהנה רבנו מהתשובה, והרבה פעמים אח"כ חזר על זה בשם הגר"ש (פרי חיים גליון רכ"א).

ועוד שאל רבנו לשאול את הגר"ש מה שהעיר הגר"י אדלשטיין בענין סרטיא, שהיא דרך המוליכה מעיד לעיד, שכתב הרמב"ן דהוי רה"ר גם אם אין מצויין בה שישים רבוא, א"כ כיום שיש רחובות בבני ברק שיש המקצרים דרכם מתל אביב לכביש גהה וכדומה דרכם, נמצא שרחובות אלו משמשים גם לאנשי ערים אחרות לילך מעיד לעיד, ויהא דינם רשות הרבים אפילו שאין בהם שישים רבוא. ואמר הגר"ש דהיות ורוב המשתמשים ברחובות אלו הם בני העיר, לא נהפכו ע"י המיעוט להיות סרטיא. [א"ה, לפ"ז אותן ערים שעובר דרכן כביש העשוי

בשיעור בביתו לפנות בוקר

והיות שהחמין – הצולנט של בני העיר היו מונחים בתנור האופה, כשהיה העירוב מקולקל, היו מבקשים מוטי שיביא את החמין לבית.

[ואע"פ שאמירה לגוי שבות, במקום מכשול דברים מתירים אמירה לגוי. עיין משנ"ב סי' רעו ס"ק כה].

והגר"ז היה נוסע עמו מידי פעם לבדוק את העירוב, ותמיד היה נאנח 'כמה קולות צריך לעשות בשביל העירוב'. (אעלה בתמור מתורת בריסק עמ' רד)

מורגל"א בפי הלומדים שמסכתות עני' [עירובין נדה יבמות] הם המסכתות הקשות שבש"ס. [והובא בהקדמת הערוך לנר, מרעיא מהימנא ריש פר' תצא]

ואמר רבנו דהכונה שהציונים והישובי המציאות של הגמ' שם קשים, בעירובין אופני המחיצות, בנדה הוסדות, וביבמות סוגי הנשים. אבל בהבנת עמקי הסוגיות ישנן מסכתות קשות יותר. (אחד השומעים)

רגיל רבנו לדון, מעודי הייתי סבור דלימוד תורה בכל נושא הוא מצוה דאורייתא, גם כשלומד על דינים דרבנן, אך הראוני בשו"ע י"ד סי' רמ"ו ברמ"א בשם הגהות מיימוני דאף שאסור ליטול שטר כדי ללמד תורה, אבל המלמד דינים שתקנו חכמים מותר ליטול ע"ז שטר, והיינו משום שהוא רק דרבנן, כמו שהביא ראי' מגדלים דף ל"ז ע"ב עי' בביאור הגר"א שם.

ונמצא דאדם יכול לעמוד שנה שלימה על מסכת עירובין, - שרובה דינים דרבנן, ויש לו שטר רק של מצוה דרבנן! והארכנו בזה מאוד בכאיל תערוג - הלכות והליכות עמ' "" לבאר בכמה אופנים. [ולעיל הבאנו מדברי רבנו בסיום מס' שבת שזה דאורי'].

אמר רבנו שבדרך דכלל הלימוד במצוות דרבנן הוא יותר קשה, כמו במסכת עירובין שהיא מצוה דרבנן, ובפרק הדר שכולה רק דרבנן זה הפרק הכי קשה בעירובין.

וכנראה שיש כח מיוחד בתורה שבכתב שהיא מאידה על תורה שבע"פ, וממילא דבר שזה רק דרבנן הוא יותר קשה.

נפשות, ואח"כ הוסיף ואמר 'חשש סכנת נפשות גם מחללים שבת' (ענפי משה הל' עירובין).

בישיבה בכפר סבא היה עירוב בין החדר אוכל לבית המדרש, פעם אחת לקח רבנו גמרא ביד ובטעות עשה פסיעה אחת מחוץ לעירוב של הישיבה. ונעמד במשך חצי שעה לחשבון מה הכי טוב לעשות ע"פ הלכה, האם לחזור או להישאר וכו' (מפי תלמידו הגר"ק גורביץ).

הקמת עירובין

רבנו הקים את העירוב הראשון באזור הישיבה. כאשר מידי שבת אחה"צ היה מתקיים שיעור לתלמידי ישיבת פונבין לצעירים בחדרי שיעורים שהיו בבנינים הסמוכים לישיבה והיו הבחורים צריכים לטלטל את הגמדות, ולכן היה רבנו עושה את העירוב בין בניני הישיבה, וכל יום שישי היה הולך לבדוק את העירוב, כאשר בשנים המאוחרות היה שולח שני בחורים לבדוק במקומו.

והעיד רבנו בשם רבי יעקב אליעזר לנדא בן רבי אליהו לנדא נין ונכד לגר"א, שחיבור אחד של הגר"א נשרף, היה ביאור על מסכת עירובין, ובהיות אביו קודם לכן בעיר בריסק, הספיק להציג בפני הגר"א מבריסק וזה הראה אותו לבנו הגר"ז. ושמה זה החיבור המוזכר בעליות אליהו בדברי הרד"ל עלית הקיר אות כ"א. (מפי הגר"מ בן רבנו)

מתעסק בהוינאה

שאל הגר"ר שלמה ברמן את החזון איש למה כשנרקע העירוב באמצע השבת יוצאים להכריז שלא לטלטל, הרי גם אם יטלטלו א"ז אלא מתעסק, והיו רק מתעסק בדרבנן, וסיפר שבמקום תשובה נתן לו החזון איש - כמין סטירה! (פרי חיים גליון קסה)

כחה של עירובין

בזמן מלחמת עולם הראשונה עבר החזון איש במקום שהיו שם חיילים רוסים רשעים גדולים מאד, וחיילים בזמן המלחמה הם פראי אדם, וחיי אדם אצלם ה' הפקר, ובכל צד שהיה צריך לעבור היו גדודים של חיילים, ואמר שהיות ובאותו זמן עסק ביגיעה במסכת עירובין, לכן לא פחד מהם, ועבר לידם, ובאמת לא עשו לו כלום.

העירוב בבריסק

סיפר רבנו כי בבריסק היה אביו רבי נח צבי ממונה לבדוק את העירוב, והיה נוסע כל ערב שבת עם סוס ועגלה סביב כל העיר, לבדוק אם העירוב תקין. והרבה פעמים היו צריכים לתקן את העירוב מפני השקצים - נערים גויים שהיו מקלקלים את העירוב בכוונה, ואפילו בשבת עצמה היה קורה שהיו מקלקלים הגויים את העירוב, והיו צריכים לקרוא לגוי שהיה יודע לטפס על עמודי חשמל [עם נעלים מיוחדות] שיתקן את העירוב.

מתוך דברי רבנו בסיום מסכת עירובין בכולל פונבין אור ל"ח אדר ב' תשס"ה: ידוע שסיום מסכתא זה נחשב שמחה גדולה, עד כדי כך שכתוב שעושים סעודה לגמרה של תורה, וסיום מסכתא ע"פ דין זה נקרא שמחה, שמחה של מצוה, בפרט מסכתא כזו קשה, עירובין, זה מסכתא קשה מאד, וב"ה אם גומרים מסכתא כזאת זה שמחה גדולה, הלואי שנדע את זה, העיקר שנדע אותה, הלואי שנזכה לזה, ונאמר כמה מלים. וכאן האריך בשבחה של תורה.

וסיים דבריו:

א"כ יש מצוה של עירובין, הדין של עירובין זה בעצם לא מצוה רק מניעה, מניעה של עבירה, ואפילו שכתוב בגמ' קצת שצריך לעשות עירובין, אבל למעשה זה לא ממש מצוה, העיקר הוא מניעה, שלא לבוא לידי עבירה, היות שיש דין שבת.

ושבת ג"כ למעשה רוב דינים של שבת זה איסורים, לא מצוה, יש קצת גם מצוה, אבל העיקר הוא "שמור" שמירת שבת, ל"ט מלאכות זה העיקר, זה לא שוקל כנגד העבירות שיש שאסור לחלל שבת זה העיקר, רק הרי ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שטר כעושה מצוה, אבל והוא שבא דבר עבירה לידו, ובשבת כל רגע ורגע זה כאילו בא דבר עבירה לידו, היכן שזו נוגע לו, אם זה מוקצה... אם זה דבר אחר, כל מקום שהוא זו יש לו מה לדעת, הוא אוכל האין לאכול, אפילו אם אוכל דג, צריך לדעת להיזהר מברירה, בלי זה אי אפשר לזוז, יוצא שכל השבת כמעט זה בגדר של ישב אדם ולא עבר עבירה, נותנין לו שטר כעושה מצוה, אבל עכ"פ זה הכל בגלל שאי אפשר לזוז בלי דינים, אם אחד שבת, זה הדינים של שבת, אם דבר אחר איזה דינים שיש בזה, אי אפשר לזוז.

ממילא כל אחד ואחד צריך להיות שמח אם רוכש עוד חלק מהתורה, שהוא יודע את זה, הוא הרי המאושר, כי בלי שיוודע את זה, כמו שהספר יערות דבש אומר והחפץ חיים מביא אותו בהקדמה למשנ"ב ח"ג, כי בן אדם אי אפשר שיקיים מצות שבת בלי שידע הלכות שבת, אי אפשר! כי בהכרח יכשל, אם בדאורייתא או בדרבנן. ממילא צריך להיות מאושר שזכו להבין מסכתא עירובין, כזו מסכתא קשה, ושמש מלא רובה כמעט כולה רק דרבנן, ובכל זאת דרבנן זה תורה, כי גם זה תורה, מה שרבנן יתקנו זה תורה, ממילא עכשיו כשאחד לומד דין דרבנן מקיים מצוה עשה דאורייתא, לא מדרבנן.

א"כ ב"ה שזכו לגמור מסכתא כזו, מקוים שגם יודעים אותה, כי אם לא יודעים זה שוב לא כלום, רק מסתמא כן יודעים אותה.

הקב"ה יעזור שכן תזכו ללמוד עוד מסכתות ועוד מסכתות, ותהיו בקיאים בכל הש"ס ובכל התורה כולה, ותזכו בזה גם לדעת וגם לקיים, ותהיו מאושרים שהקב"ה יעזור לכולכם גם שתהיו בריאים כולכם וכל המשפחות שלכם תזכו לכל טוב סלה.

למה נהנים לגעת בצבע טרי?

מתוך רצון לצמת ולברר את הטריות של הצבע, והתחושה בידיים נותנת להם את הביטחון המלא - שאכן הצבע טרי... דוגמה נוספת ניתן להביא - כאשר אדם יושב עם חברו הטוב, והלה מספר דבר הקורה מאחוריו - הוא מיד מסתובב לראות, לא מתוך אי אמון, אלא מתוך רצון להחדיר לעצמו את התרחשות עם חוש הראיה - שהוא יותר אמין מוכח אצלו. יש דרגות של אמון - חז"ל כשרצו להוכיח דבר מעבר לכל ספק הביאו 'מקרא מפורש' - כי זה הדבר הכי משכנע ואמין שקיים בעולם! יותר מכל מדד ומדידה אחרת! ניתן למדוד את הקוטר ולהשוות אותו להיקף עם כלי מדידה מגוונים, אך את הוכחת המחץ ניתן לקבל רק מ'מקרא מפורש'!

כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, מנא הני מילי? א"ר יוחנן אמר קרא "ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב, וחמש באמה קומתו, וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב". [י"ד.]

צריך להבין מדוע הגמרא מביאה פסוק להוכיח את היחס בין המידות, הרי ניתן למדוד עם כלי מדידה ולראות שיש ברוחב שליש מההיקף?

הגאון רבי אליהו מאיר בלאך זצוק"ל מסביר שהטבע של האדם לרצות לברר כל דבר באופן הכי מוחשי ונדאי - לכן אנו רואים אנשים נוגעים בצבע טרי, גם כשיש שילוט הזהרה ברור. הם לא נוגעים מתוך ספק אם המודעה אמיתית ועדכנית - אלא

איך לומדים תנ"ך

הגאון רבי ישראל אליהו וינטרוב זצוק"ל הוכיח מכאן שצורת הלימוד עם ילדי התשב"ר אמורה לכלול גם את ההלכות היוצאות מתוך פשוטו של מקרא. שהרי כאן בסוגיה רואים - שהבחנה בפרטי הסיפור עם אליעזר - כולל ההלכה שהאיש צריך ללכת לפני האשה - היא ההבנה הבסיסית של הסיפור!

אם מנוח לא הבחין בפרט הזה, לא הבין את הפשט, ולא הסיק את המסקנה המתבקשת, נחשב שהוא לא למד!

א"ר נחמן מנוח עם הארץ היה דכתיב "וילך מנוח אחרי אשתו" וכו' א"ר אשי ולמאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה, אפילו בי רב נמי לא קרא שנאמר ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש - ולא לפני האיש. [יח:]

ויש לשאול אולי מנוח למד את המקרא, אבל לא הסיק את המסקנה המתבקשת, ולא דייק את הדין של ותלכנה אחרי האיש - ולא לפני האיש?

מה היתה התביעה על מנוח?

להתנהג בכל מצב בדרך ארץ, ובהנהגה נכבדה שהולמת את כבוד האדם, נתבונן במצב הרגיש בו היה נתון מנוח.

הנה אחרי צפייה ממושכת ומותחת לזרע של קיימא - מגיעה בשורה משמחת - הבטחה מפורשת ממלאך ה', עם הנחיות מפורטות איך וכיצד לנהוג.

בלתי ניתן לתאר את ההתרגשות שאחזה במנוח כאשר אשתו באה לבשר לו שהמלאך ממתיק לו - הוא פותח בריצה קלה בעקבותיה, ליכות לגילוי המפעים, ולשמוע מכלי ראשון את ההנחיות המדויקות. גם ברגעים הללו - רגעי השיא של הריגושים - נדרש מנוח להקפיד על כבודו, וללכת בשיקול דעת מדוד!

על הריצה החפוזה הזו, היתה התביעה עליו - מדוע הלך אחרי אשתו ולא לפניו! ועד כדי כך שנתכנה בתואר המגונה והמשפיל ביותר 'עם הארץ'! ההבנה בזה היא שה'חכמה' היא חלק מאוד משמעותי במבנה האישיות של האדם - מי שיש לו

חסר בחכמת חיים - יש לו פגם מהותי באישיות! כמו בגד שיש בו קרע - הרי ההגדרה שלו הוא 'בגד קרוע'! אפילו אם הקריעה קטנה ובשולי הבגד.

כך גם חיסרון קטן בחכמה ובדרך ארץ, משנה את ההגדרה של האדם כולו, ולכן התביעה על כל דקות היא כל כך גדולה.

א"ר נחמן מנוח עם הארץ היה דכתיב "וילך מנוח אחרי אשתו", מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אלא מעתה גבי אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו, וגבי אלישע

דכתיב ויקם וילך אחריה, הכי נמי אחריה ממש? אלא אחרי דבריה ואחרי עצתה, הכא נמי אחרי דבריה ואחרי עצתה. [יח:]

איך יתכן ולומר שמנוח 'עם הארץ' היה - הרי במדרש כתוב עליו דברים נשגבים - שהיה 'אדם גדול ואין בימיו כיוצא בו, והוא שקול כנגד שלושים ואחד צדיקים?

מסביר הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל [הסבא מסלבודקה] שרואים כאן שיש כמה סוגי 'עם הארץ' - יש עם הארץ בידיעת התורה, ויש גם סוג נוסף של עם הארץ - לא בכמות החכמה, אלא באיכותה, בהבנת יסוד חכמת הבריאה!

חז"ל קבעו שדרך החכמה היא שהאיש ילך בראש, ואפילו למאן דאמר שאדם נברא תחילה בשני פרצופים - הגמרא אומרת שודאי האיש היה צועד בראש - כי אם לא כן הרי היה זה גנאי לאדם!

מי שלא השכיל להבין זאת - חסר לו את הבנה בחכמת הבריאה - וניתן להגדיר אותו כעם הארץ.

כדי להבין עד כמה גבוהה התביעה שנדרשת מאדם להיות ערני

למה המשגיח העריך בחור רגוע?

דא"ר שמעון בן פזי אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי. [י"ח.]

הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל מספר שהיה בחור מסויים בישיבת מיר [בחול"ל] שהמשגיח הגאון רבי ירוחם זצוק"ל מאוד החשיב אותו.

ובישיבה כולם ידעו, שהבחור ההוא מוערך בגלל שהוא טיפוס רגוע - והמשגיח מאוד מחשיב ומעריך את מי שרגוע.

הסיבה לכך היא - כי החוסר רגוע והאי שקט של האדם נובע בגלל ההתמודדות עם היצר הרע - 'אוי לי מ'צרי'!

ככל שהאדם מתנתק [אפ - געריסען] יותר מהגשמיים ומהיצר הרע - הוא נהיה יותר רגוע!

ולכן נאמר במדרש על יששכר 'וירא מנחה כי טוב - זו תורה - שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם', כי ע"י התורה זוכים למנוחה ושלוות הנפש אמיתית.

כך גם בשבת אנו אומרים בתפילה - 'המנחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש' - השביתה מהמרוץ אחרי עיסוקי העולם הזה נותנת מנוחת הדעת ושלוות הנפש.

חסר בחכמת חיים - יש לו פגם מהותי באישיות! כמו בגד שיש בו קרע - הרי ההגדרה שלו הוא 'בגד קרוע'! אפילו אם הקריעה קטנה ובשולי הבגד.

כך גם חיסרון קטן בחכמה ובדרך ארץ, משנה את ההגדרה של האדם כולו, ולכן התביעה על כל דקות היא כל כך גדולה.

למי מיועד הגיהנום הסטחי?

התהליך הזה הופך אותנו למחובר ודבוק יותר ויותר לחטא, ושקוע עמוק בחטאיו - ככל שבעיני העברייני החטא קל יותר 'הותרה לו', באמת הוא חמור יותר - לכן גם העונש חמור יותר בהתאם.

עומק הגיהנום - כעומק השקיעות בעוון! אי"כ הגיהנום השטחי מיועד עבור אלו שלא העמידו את החטא ומיד שבו, שהם די להם ברובד פחות עמוק. מוסיף הגאון **רבי יצחק פנחס גולדווסר שליט"א** שהדבר מדויק גם ממה שלא כתוב לעוברים על מצוותיו של הקב"ה אלא 'לעוברים על רצונו של הקב"ה'. כי חלק מהתפיסה שמובילה ה'הותרה לו' היא שההתנהגות הנלווה אינה עבירה, אלא 'רק' נגד רצון ה'...

דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב 'עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, גם ברכות יעטה מורה' - 'עוברי' אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה, 'עמק' שמעמיקין להם גיהנם. [י"ט.]

מבואר בגמרא שיש גיהנום עמוק לעוברים על רצונו של הקב"ה, השאלה היא למי מיועד הגיהנום השטחי? מתוך הגאון **רבי איצלה בלאזר** זצוק"ל שיש הבדל גדול בין אדם שנכשל בעבירה פעם אחת, לבין החוטא ושונה באיולתו, עד שנעשית לו כהיתר. ככל שאדם מרבה לחטא שוב ושוב באותו החטא - כך הוא מגמד בליבו את החטא... ומתיר לעצמו את העוון כהיתר קליל יותר.

לפעמים ילד רוצה לקבל את העונש

הקב"ה לגיהנום, כי מרוב צער ובושה בעולם האמת, הם מפילים את עצמם לתוך הגיהנום! כמו ילד שעשה עוול נוראי, עד שאינו מסוגל לסבול את נקיפות המצפון ומסגיר את עצמו לאביו - נשכב על ספסל ומצפה לקבל מכה ועונש! ביחד עם הכאב של המכה, הוא מרגיש גם הקלה ושחרור מרגשות האשם שנקפו בליבו. ולכן אנו בראש השנה - הגם שאנו זוחלים ורועדים מאימת הדין, אבל מתעטפים ולובשים לבנים, מתוך הבנה שמה שיעשה האב הרחמן בוודאי הכל לטובתנו!

דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב 'עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, גם ברכות יעטה מורה' - 'עוברי' אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה, 'עמק' שמעמיקין להם גיהנם. [י"ט.]

הגאון **רבי יהודה ליב חסמן** זצוק"ל מדייק שבכל מקום שמוזכר בחז"ל הירידה לגיהנום - מופיע הלשון 'יורדים לגיהנום' או 'נופלים בגיהנום', ולא מורידים או מפילים לגיהנום. ומסביר שבאמת אין צורך להפיל את העוברים על רצונו של

כמה אדם מוכן להשקיע בטיפול לשיפור איכות החיים?

ומעתה הבה נחשוב - כמה אדם יסכים להשקיע, וישמח לסבול עבור טיפול רפואי, שיחזיר אותו לתיפקוד מלא, ויאפשר לו להנות יותר ממנעמי ותענוגי העולם? כך ואף יותר מזה - בעולם האמת יודה לה' על כל 'טיפול' של דין שמים, שריפא את נפשו, ויאמר - ריבונו של עולם - יפה דנת! ועפ"י הסביר את המדרש בפרשת שופטים - משל למלך שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולם, והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל אשר לו, ונתן את הפרדס אשר אהב אל בנו הקטן אשר היה אוהב. כך אמר הקב"ה מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא את ישראל שנאמר [הושע יא א] כי נער ישראל ואוהבהו, ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין שנאמר [תהלים לו כח] כי ה' אוהב משפט, ע"כ. כשמדובר בטיפול יקר והכרחי לשיפור איכות החיים הנצחיים, לא לכל אחד מעניקים אותו, עם ישראל זוכה לעדיפות וקידום תורים... בזכות אהבת ה' אלינו.

גם ברכות יעטה מורה' - שמצדיקין עליהם את הדין, ואומרים לפניו רבונו של עולם - יפה דנת! יפה זכית! יפה חייבת! ויפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים! [י"ט.]

הגאון **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצוק"ל מרחיב להסביר מדוע בעולם האמת כל כך מודים על עונשי שמים. הנה שני אנשים יכולים לחיות בעולם במשך אותם שנים - האחד בריא ונהנה מכל מנעמי העולם. השני בגלל בעיות רפואיות - מנוע מלהנות, וכגודל החולשה והמחלה - כך פוחתת האפשרות ליהנות מתענוגי העולם הזה. צריך לדעת שבדיקת כך יראה המצב בעולם הבא - מי שיהיו לו 'מחלות' בנשמה' כלומר עוונות וחטאים, הם יפריעו לו, וימנעו ממנו להנות מתענוגי העולם הבא! רק מי שתקין והתקין את נפשו ונשמתו בשלימות רוחנית בעולם הזה - בפרוזדור - יוכל לתפקד כנדרש בעולם הבא, ולהתענג על ה'.

אדם כצל עובר

אומר הגאון **רבי יצחק פנחס גולדווסר שליט"א** שהנה לפנינו תופעה מעוררת לעג - בהרגשתו של האדם אין דבר "יחי לעד וקיים לנצח" יותר ממנו בעצמו. כמ"ש רבותינו [בזוה"ק ח"ג דף קכ"ו] "תא חזי, בר נש אזיל בהאי עלמא, והוא חשיב דדיליה הוא תדיר וישתאר בגויה לדרי דרין". ואילו האמת היא שקיומו איננו נחשב ממשי אפילו בהשוואה ליריעת בד העומדת ברוח מצויה.

בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ורבי מאיר אוסר. [ט"ו.]

בגמ' סוכה [כ"ד.] הגמרא מבארת את טעמו של ר' מאיר שכל מחיצה שעומדת ברוח (רוח-חיים) אינה מחיצה, ופרש"י - ידעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא.

ניתן להשתתף בהוצאת העלון בסדרים פלוס
באמצעות 'נוה אריה' - פנינים מאירים

לרפואה שלמה

הרב **רפאל פנחס אליהו בן שרה שליט"א**
הרב **יהושע מאיר בן מלכה שליט"א**
מר **יחזקאל בן צלחה שיחי**

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל
ניתן לפנות: peninim88@gmail.com
הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

שירים אארג

פרשת כי תצא | אלול תש"פ | גיליון מס' 29

שיר של יום

אלול - 'התחדשות'

**במה שנראה מחלוקת בין הרבנו יונה לרמב"ן בקרא
ד'ומל ה' אלוֹקִיךָ את לבבך' וגו'**

א. דברים ל', 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו' ושבט עד ה' אלקיך ושמעת בקלו וגו' ושב ה' א' את שבותך ורחמך וגו' אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' א' וגו' והביאך ה' א' אל הארץ אשר ירשו אבותיך וגו' ומל ה' א' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' א' בכל לבבך ובכל נפשך למען חייתך' וגו'.

וידועים דברי הרמב"ן שם, שהפסוקים מדברים על ימות המשיח לעת"ל, שאז 'תהיה הבחירה בטוב להם טבע לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל, והיא המילה הנזכרת כאן, עיין בכל אריכות דבריו.

ובפשטות נראה שהרבנו יונה חולק בזה. דבתחילת השערי תשובה כותב הרבנו יונה, 'והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו שנאמר ושבט עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכך נפשך. ואומר בגוף הענין ומל ה' א' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך להשיג אהבתו. ומבאר בדבריו, דהפסוקים מדברים על כל בעל תשובה בכל דור שהוא, שאם הוא 'שוב עד ה'; יחדש הקב"ה בקרבו רוח טהרה 'וימול את לבבו' להשיג מעלת אהבתו. ולפי הרמב"ן הפסוקים הלא מדברים על הזמן דלעת"ל שאז הקב"ה ימול את הלב לאהבתו, ואין לזה שייכות לכל ה'שבים' בכל הדורות.

**בדברי בעל הטורים ש'את לבבך ואת לבב' הוי ר"ת
אלול**

ובבעל הטורים שם כתב, מה שידוע, ש'את לבבך ואת לבב. ר"ת אלול. לך נהגו להשכים להתפלל סליחות מר"ח אלול ואילך. ובפשטות היה נראה דא"ש רק לדרכו דהרבנו יונה, שמילת הלב המדוברת בפסוק שם קאי על כל בעל תשובה בכל דור שהוא, דזהו שאומר הבעה"ט, שבאלול ששבים בתשובה, שמשכמים לסליחות וכדו', ישנה מילת הלב של הקב"ה. ש"עזרזר ה' לשבים ויחדש בקרבם רוח טהרה. דלפי דברי הרמב"ן הפסוקים מדברים על לעת"ל ואין לזה שייכות לכא' לאלול בכל הדורות, לפני בא ימות המשיח.

ויש להעיר, דהבעל הטורים עצמו מיד אח"כ ממשיך, ד'את לבבך ואת. בגימ' זה לימות המשיח. ומפורש בדבריו, דגם הוא למד שמילת הלב של לבבך ולבב זרעך המבוארת בפסוק מדברת לימות המשיח. והיאך מביא א"ז קודם כלפי אלול. וצ"ע.

מה שהיה נראה לומר לפי דברי הגר"א באבן שלמה

ב. ובפשוטו היה אפשר"ל בזה, לפמש"כ הגר"א, [הובאו דבריו בסוף האבן שלמה], ד"כל הענינים שבחודש תשרי הם רמז לעתיד לבא, כי מתחילה הוא יום הדין בר"ה ואח"כ סליחת העונות ביה"כ ואח"כ סוכות ושמני עצרת ושמחת תורה. וכן לעת"ל, תחילה יום הדין הגדול ואח"כ 'זרקתי עליכם מים טהורים', כי אסלח לאשר אשאר, ואח"כ בסוכות חופות שבע כידוע וכמו שכתוב 'סוכה תהיה לצל יומם' זמן שמחתנו 'ועמדו זרים ורעו צאנכם'. ואח"כ שמני עצרת שיכלו הכופרים באלקי אמת וישמחו ישראל לבדן 'עצרת תהיה לכם', וגו', עיין בדבריו.

ומכיון שחודש תשרי מכוון כנגד הלעת"ל, הרי שאלול שלפניו הוא כנגד הזמן שלפני הלעת"ל. וגם אי נימא כדרכו דהרמב"ן דהפסוקים הנ"ל אכן מדברים כלפי ימות המשיח, וכמו שנראה גם בבעה"ט כנ"ל,

שירי הפרשה

**לימוד נפלא ונורא של הגר"א
שר זצ"ל מפרשת בן סורר
ומורה**

'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וכו' ותפשו בו אביו ואמו וכו'. ב'לקט שיחות מוסר' להגר"א שר זצ"ל, חלק ראשון עה"ת עמוד שצ"ב, הביאו הרגשה נפלאה ונוראה. וזה"ל שם:

'הרגשתי שצריך להתבונן עד כמה החיוב מוטל עלינו להתחנך כל אחד בעצמו שלא יהיה בן סורר ומורה כנגד עצמו, כנגד שכלו. ויירא לנפשו. שהרי ביום הדין הגדול הוא עומד לפני אביו שבשמים ומבקש ממנו, אל תבא במשפט עמנו רק רחמינו כרחם

אב על בנים. אבל הרי מצינו שהאב והאם גם יחד, בגודל רחמיהם על בנם יקירם, תופסים בו ומביאים אותו למשפט ולסקילה, בידיעתם הברורה שמוטב ימות זכאי ולא ימות חייב, כי התייצב על דרך לא טוב, ורע לא ימאס וירד מדיוטא לדיוטא באין מעצור.

אם כן עלינו לרעוד ולחרוד, וכל ישראל ישמעו וייראו, שלא תביא חלילה בקשה זו עצמה של רחמינו כרחם אב על בנים, לך שיאמר האב הרחמן מוטב...

ישמעו הכל וייראו מהי התוצאה של 'יסרו אותו ולא ישמע אליהם', שהרי אנו 'גונבים משל אבינו לקנות בשר ויין', נוטלים שפע שניתן לנו כדי להתעלות ברוחניות ומשום אותו להנאת העוה"ז, שהראב"ע כתב שזוהי השקפה אפיקורסית. ויש לנו לעצור בתהליך זה ולירא את ה', ואז נוכל לבקש 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', כי לא יחפוץ במוות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה, חיים טובים ומאושרים, חיים 'למענך אלוקים חיים'.

ביאור הלשון 'דיוקן'

'כי קללת אלקים תלו'. וידועים דברי רש"י, ש'לזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו' וכו'. ויעיין

ברא"ש, הובא בשטמ"ק לב"ק ק"ד ב', שביאר מהו הלשון 'דיוקן', והוא דבר נפלא. וז"ל: 'כל הצורות נקראות דיוקני בשביל צורת האדם שהיא נקראת דיוקני על שם שהיא שווה לקונה וכו' כדכתיב כי בצלם אלוקים עשה את האדם. ודיו כמו דו פרצופין' וכו'.

**'המחטיא לאדם קשה לו מן
ההורגו' - הרהורי דברים 'עם
תחילת שנת הלימודים' /
מהגר"א נבנצאל שליט"א**

ברש"י עה"פ 'בנים אשר יולדו להם'. הא למדת שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו. ועיין בספר 'שיחות לחומש דברים', להגר"א נבנצאל שליט"א, בסוף הפרשה, במאמר תחת הכותרת 'שלום כחה א', שכתב דבר נפלא:

'מידי שנה בשנה בימים אלה, אנו מתבשרים שמליון, או מליון וחצי תלמידים, חוזרים לחבוש את ספסלי הלימודים בשעה טובה, לאחר החופש הגדול והנורא. ולא זו בלבד - מוסיפים - אלא שכך וכך אלפים מתוכם, מתחילים ללמוד בכתה א' של בתי הספר.

כניסה לכיתה א', איך אפשר שלא להתרגש ממעמד זה שוב ושוב? הורים מתרגשים מכל ילד מחדש, ואפילו למראה ילדים לא מוכרים הצועדים לכתה א'.

ברוך ה', אלפי ילדים נכנסים מידי שנה לכיתה א', ללמוד תורת ה'. ללמוד שהם יהודים, צאצאי אברהם יצחק ויעקב, ושעליהם לצעוד בעקבות אבותיהם. צריך לשמוח על כך.

אך סלחו אם נשאל שאלה דמיונית, שתעביר אותנו לאוירה שונה לחלוטין: מה היה קורה אם חלילה וחס היו מודיעים לפתע בפתיחת שנת הלימודים, שמאות ילדים רכים שהיו בדרכם לכיתה א', נשבו לא עלינו בידי מחבלים אכזרים?!

מה? מאות ילדים? לא יכול להיות!! זו רדאי טעות!

"ברוך ה', אלפי ילדים נכנסים מידי שנה לכיתה א', ללמוד תורת ה'. ללמוד שהם יהודים, צאצאי אברהם יצחק ויעקב, ושעליהם לצעוד בעקבות אבותיהם..."

איכ"ל, דבאלול ישנה ההארה שתהיה לפני הלעת"ל שהקב"ה ימול את הלב כדי שלעת"ל יהיו ישראל בוחרים בטוב בטבע. וכמו"כ באלול, שהוא הזמן לפני 'חודש תשרי' שמכוון כנגד הלעת"ל, שישנה הארה של מילת הלב, שהלב יהיה טהור, ובוחר בטוב בטבע.

אלא שעדיין יש להעיר בדעת הרבנו יונה, דבריהטת הפסוקים אכן נראה כהרמב"ן. והיאך הוא מפרש דקאי על כל בעל תשובה.

לכאר דברי בעה"ט באופן אחר

ג. [יסוד הדברים בזה ראיתי בספר 'אפיקי מים' להגאון הגדול ר"מ שפירא זצ"ל]: והנה ענין הגלות מפורש בתורה שהוא משום ה'נושנתם'. והיינו ההתיישנות בעבודה. והיינו הניתוק מ'המקור'. שזוהי התיישנות.

ויש להבין לפי"ז את ה'זמל ה' א' את לבבך' שיהיה באחרית הימים ע"ד האמור בגמ' בגיטין שהקב"ה מיהר שלא יגיע המצב של 'נושנתם', דאם יש 'נושנתם' אין תקומה ח"ו. וזהו ה'זמל ה' א' את לבבך' שהקב"ה לא יתן שייגע מצב כזה, ולכן יבא הלעת"ל.

ומעתה יש להבין את דברי בעה"ט, אף ללא דברי הגר"א הנ"ל, דבאמת כל שנה ושנה בנויה בצורה כזו ע"ד שנות עולם, שיש ראשית ואחרית. וחוזר חלילה. ואלול הוא הזמן הרחוק ביותר מהראשית, ממקור הבריאה והחיות. וישנה הארה בזמן זה, ע"ד ההארה שלעת"ל, שהקב"ה לא נותן 'להתיישן', אלא מעורר להתחדש ולהתחבר שוב למקור החיים.

ודוק בבעה"ט שכותב מכח הרמז הזה, דלכן נהגו להשכים וגו', עיין בדבריו. ולא ברור מהו ה'לכך', והיאך ה'נהגו להשכים' נגזר מהרמז הזה. ולהנ"ל א"ש, דנהגו להשכים, מהשינה, שהיא מלשון התיישנות [דישן וישן הוו אותם האותיות]. דגם שינה היא ניתוק ממקור החיות. כידיע, ששינה היא כמו מיתה שלא נשאר אלא קיסטא דחיותא. דזוהי באמת ההארה והעבודה של הימים הללו, להתחדש מההתיישנות, ולשוב ולידבק במקור החיים. דאם ההארה של אלול היא ה'זמל ה' א' אלוקיך את לבבך', כמו בזמן דלעת"ל, הרי שזוהי ההארה, לבל נגיע למצב של 'נושנתם'.

ענין האלול אינו רק הכנה לימי הדין - ודברי ר' ירוחם בעבודת האלול

ד. ויש להבין לפי"ז את ענין האלול לאו דוקא כהכנה ליום הדין. אלא כדבר בפנ"ע, מכח היותו ב'אחרית השנה'. דתמיד ב'אחרית', במצב הרחוק ביותר מה'ראשית', ממקור החיות, ישנה הארה של התחדשות לבל תגיע ההתיישנות.

ועיין בדעת חכמה ומוסר ח"א, במאמרי אלול תרצ"ד, מאמר ע"א, 'אורח חיים פן תפלו'. שכתב בתוה"ד דכמו בקיט, 'אסור לפלוס ולהבחין בין דבר למשנהו, כי המתחיל להבחין ולשקול כל דבר בכף המאזניים הכדאי לעשותו או לא ומותר על הרבה דברים משום קלות ערכם, סו"ס כעבור הזמן הוא שב כלעומת שבה ולא ניצל כלום. והרוצה לנצל באמת את הזמן כראוי אינו מבחין בין דבר לדבר ולוקח מכל הבא לידו'.

כן הוא גם בימי אלול, שהם 'ימי קייטא ברוחניות'. ש'רק אלה המשתמשים בימים אלה על דרך ניצול וחוטפים ומנצלים מכל הבא לידם מבלי להבחין ולפלוס הם יזכו באלול', עיין בכל אריכות דבריו שם.

והיא תפיסת חדשה לכא' בעבודת אלול. דתמיד מעוררים באלול להתחיל 'מהלך' חדש בעבודה, שיחזיק מעמד. ולעשות את הדברים באופן מחושב ורציני. וכאן מחדש ר' ירוחם, שהרוצה לזכות באלול, ראוי לו למלא עצמו 'ולחטוף' 'בלי חשבון'.

ואפשר היה להבין זאת ע"ד ריבוי זכויות לפני יוה"ד. אבל באמת זה לא נראה בדבריו שם. ונראה יותר דהביאור הוא ע"ד הנ"ל, דענין ה'אלול' זהו 'לתחדש'. ע"ד קיט, שיסודו הוא להתחדש. שהאדם בשיגרה מתיישן, ובשביל להתחדש הוא הולך לנופש.

וזהו שאומר ר' ירוחם, שבשביל לזכות להתחדשות, יש 'לעבוד' ע"ד קיט. לחטוף ולנצל בלי חשבון, שאופן זה הוא שגורם ל'נופש' האמיתי. בגשמיות. [כפי שידוע לכל 'נופש', שהנופש האמיתי הוא 'בלי חשבון', שכשמתחילים 'לחשב' זה מוציא את ה'טעם' מהנופש]. ולהבדיל, ברוחניות. שע"י האדם מתחדש בעבודה. ודוק היטב ונראה נכון.

לכאר שאין פלוגתא בין הרמב"ן לרבנו יונה

ה. והנה מדויק בפסוק שה'זמל ה' א' אלוקיך ל"ה דוקא בזמן ההוא

הארץ היתה מזדעזעת ת"ק פרסה על ת"ק פרסה. אנשים היו בוכים ברחובות, אמהות מתעלפות, קריאת 'תהילים' בכיכרות הערים, ב'חדשות' מודיעים שמאות נשים לא דתיות קבלו על עצמן להדליק נרות שבת. מיליון התלמידים האחרים שהתחילו ללמוד באותו יום נשכחו בקרן זוית. את מי מענין נתון זה, באותם רגעים קשים ומרים?

'המחטיא את האדם קשה לו יותר מן ההורגו'. לאיזו כיתה א' נכנסים אלפי ילדים יהודים רכים מידי שנה? למה יתחנכו שם? לדעת שיש אלוקים? לדעת מהי תורה, מהן מצוות, ומהו 'שמע ישראל', לדעת שה' בחר בנו מכל העמים? או שמא ישננו להם את ה' ה' ה' ה' הגמור...?

על מאות ילדים שנשבו בדרך לכתה א', היינו קוראים צום וצעקה - ועל אלפי אלפי ילדים שנכנסים בכל שנה לכתה א', כדי להיות 'תינוקות שנשבו' לכל חייהם, על כך אין צריך להתענות?! האם לא היה לבנו צריך להיות שבור בפתיחת שנת הלימודים? הלא להחטיא את האדם הוא גרוע מלהורגו!

המקור למה שאמרו חז"ל 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי'

החתם סופר בשום מקום כתב, שלא מצא מהו המקור של חז"ל למה שאמרו 'גר שנתגייר כקטן שנולד'.

ושמעתי מחכ"א, שהיה רגיל להביא בזה, את דברי בעל הטורים כאן בפרשה, עה"פ 'לא תטה משפט גר יתום' (כ"ד, י"ז). שלא כתוב 'גר' 'יתום' אלא 'גר יתום' דגר הוא לעולם כיתום, שאין לו אב ואם, שהרי הוא 'כקטן שנולד דמי'. עיין בדבריו.

והביא עוד, לדברי ה'משך חכמה' שכתב דזהו נלמד מן האמור לאחר מתן תורה, 'שובו לכם לאהליכם', והיאך היה מותר להם לשוב והלא מסתבר שהיו כאלו שהיו נשואים לעריות, אלא ודאי שבמתן תורה נעשו 'גרים' וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ויל"ע בדבריו, שהרי כתוב שהעם 'בכה למשפחותיו' על עסקי עריות שנאסרו להם, ואם היו 'כקטן שנולד' ולא נאסרו להם העריות למה בכו. ולא מסתבר לומר דבכו על עריות שיאסרו לבניהם במשך השנים. ויעיין בהקדמה לשב שמעתתא באות ט', שכתב להדיא דבאמת לא היה דין 'כקטן שנולד' בגירות דמתן תורה, ועיי"ש במה שביאר בזה.

שירי האבות

'אומרים פרקי אבות בקיץ' (רמ"א סי' רצ"ב)

'על כן יאמרו המושלים'... - אלול 'זמן החשבון'

של יום את מואב.

והוא הלימוד, שיש ללמוד מזה, שיש לבחון את המעשים לפי הטווח ראייה הארוך, ולא רק 'לפי שעתם'. והוא הוא הלימוד של ה'בואו חשבון' של הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסידה. שגם כאשר אדם עושה עבירה והוא חושב שהוא מרויח ממנה, וכעת נראה לו שהוא 'ניצח', סו"ס בטווח ארוך, הוא מפסיד מזה.

ובהגות רא"מ הורוויץ שם בב"ב, כתב 'כי היה [המלחמה הזו] באלול כמבואר בילקוט שם, והוא זמן החשבון'. והיינו שה'חשבון הנפש' הזה המבואר בגמ' מתאים ל'זמן החשבון', לחודש אלול, וכיון שהמלחמה הזו היתה בחודש אלול, סמכה התורה את החשבון הזה דוקא בפסוקים הללו. ושמענו מזה 'עבודת הזמן' של אלול.

פ"ב מ"א, והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה. וידועים דברי הגמ' בב"ב ע"ח ב' שסמכה 'חשבון' זה על הפסוקים במלחמת סיחון, 'על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון'. וצ"ב למה ענין זה שייך למלחמת סיחון.

ובאופן אחד שמעתי, שהנה 'עמון ומואב טהרו בסיחון', והמלחמה הזו שנלחם סיחון עם מואב, אף שבשעתו היה נדמה לסיחון, ש'הנה' הוא ניצח, וכבש את מואב. באמת לא היה זה אלא בשביל ישראל שהוא 'יטרה' להם את מואב, שיוכלו לכבושה ממנו.

ועד"ז יש לומר גם לגבי בלעם, שהלך לעזור לסיחון לכבוש את מואב. וודאי שלא ידע שבמה שהוא עוזר לסיחון, הוא בעצם עוזר לכלל ישראל, שע"י יכולו לכבוש בסופו

'ובכתה את אביה' ירח ימים' - דא היא ירחא דאלול'

דברי הזוה"ק והאזה"ח הקד' בקרא ד'ובכתה את אביה ירח ימים'

ידועים דברי הזוה"ק בפרשתו, עה"פ 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים', ש'ידא היא ירחא דאלול'. שה'ירח ימים' של ה'בכתה את אביה ואת אמה' הוא בחודש אלול.

ועד"ז מבואר גם באזה"ח הק', שע"ד רמז תתבאר כל הפרשה על מלחמת היצר, 'ובא הכתוב להעיר האדם כי ביציאתו מעולם העליון לבא לעולם הזה יהיה מוכן למלחמה', היינו למלחמה עם הס"מ ששבה בשבי את הנפש, להיות בשליטתו, והיא האשת יפת תאר' שעל האדם להוציא משיב הס"מ ולהעבירה להיות בשליטתו, בקדושה, וזהו 'הבאתה אל תוך ביתך, לפי שעל ידי פיתוי הרע מתרחקת הנפש מהגוף ושוכן חלק רע במקומה, כדרך אומרו (איוב י"ח) טורף נפשו באפו, והגוף יקרא בית על דרך אומרו (תענית י"א). מי מעיד באדם קורות ביתו שהוא הגוף, וכשנצח יצרו יביא נפשו לתוך ביתו ויקרא בעל נפש' [והיא ידיעה חשובה, בביתו התואר 'בעל נפש', שמצינו כו"כ פעמים, שהיינו מי שהוא 'בעל' על נפשו, שלקחה להיות בשליטתו, ולא תחת ממשלת היצר].

'ולהיות שהנפש שקנה ממקום טמא צריך לנקותה מתחלואי הרע הנדבק בה שהוא בחינת שער הראש, והוא אומרו וגלחה את ראשה, גם בחינת הקליפה הרמוזה בצפרנים אמר כנגדה ועשתה את צפרניה לשון תיקון, ותסיר מסוה הטומאה המתכסה בה הנפש מרוח הטומאה, והוא אומרו והסירה את שמלת שביה מעליה פירוש שקנתה משיבתה במקום טמא, וזה יהיה על ידי מירוק החטאים ודרכי התשובה והכנת הדעת מול אלוקי ישראל ב'ה'

'ויבחר מקום מושב לה בית מיוחד לישראל שהוא בית המדרש, והוא אומרו וישבה בביתך, ותתודה בבכי על אשר מעלה באביה ואמה ועל פרידתה מהם, אביה זה הקב"ה, אמה היא כנ"י (ברכות ל"ה), ירח ימים זה שיעור המספיק לשב, או ימיו לחודש המיוחד לתשובה שהוא חודש אלול.

עבודת האלול היא 'בכי' - 'ובכתה את אביה ירח ימים'

ושמענו מדבריו, שעבודת התשובה המיוחדת לחודש אלול, כתובה בלשון הפסוק בתיבות 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים'.

ולמדנו, שעבודת התשובה של אלול, זהו לשוב ולהתקרב אל 'אביה', אל אבינו שבשמים, ולבכות על ה'פרידה' ממנו, שהיתה כל השנה.

ויש להתבונן במה שהפסוק מעמיד את עיקר העבודה של אלול, ב'בכי'. ולכא' הבכי הוא אולי תנאי ופרט מדרכי התשובה, וכמו שמביא הרבנו יונה בשע"ת כ"פ את האמור ביאל ב' 'שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד', ששמענו מזה שאכן חלק מעבודת התשובה היא 'בבכי', וכלשונו של הרבנו יונה בש"א, ש'מרר בבכי על אשר הכעיס תמרורים'. אבל סו"ס אין זה עיקר עבודת התשובה, אלא רק חלק ממנה, וכשבאים לומר מה עבודת התשובה של חודש אלול שהוא 'מיוחד לתשובה', כלשונו של האזה"ח הקד', לא היינו מעמידים לכא' את עיקר הענין ב'בכי'.

אבל נראה, נפלא מאד, שבאמת עיקר התשובה של חודש אלול, [וכפי שהבאנו גם בגיליון הקודם], זהו לא על מעשים וחטאים מסויימים, אלא על עצם ה'ריחוק' מהבורא, והרצון להתקרב אליו, לשוב להיות 'בריצי' ובקירבה עמו. באופן, שהכיסופין וההשתוקקות לשוב אליו ולחיות בקרבתו ובדביקות עמו היא היא עיקר העבודה של חודש זה. וזהו ה'בכתה את אביה ירח ימים', שאמנם כפי שכתב האזה"ח זהו בכי של צער על אשר מעלה באביה ו'נפרדה' ממנו, סו"ס מונח בבכי הזה גם עגנונים וכיסופין, לשוב ולהתקרב אליו, כמו ילד קטן, שנתרחק מאביו, ובוכה על הרצון לשוב ולהחזיק באביו יד ביד'. ובכ"י זה הוא באמת, עיקר העבודה של חודש אלול.

ודוק גם, בלשון הזוה"ק הנ"ל, שכשמדבר על ה'בכי' בחודש אלול, כותב שזהו משום, שכלל ישראל נתרחקו מהקב"ה בחטא העגל, שהוא כמו 'גילוי עריות', שכלל ישראל 'סטו' כביכול מ'נישואין' עם הקב"ה, והלכו ועבדו ע"ז. והיו ישראל רחוקים מהמלך כל הזמן ההוא, עד יו"ה"כ שירד משה מההר, והיו ישראל בתענית על היום ההוא, ואז נדבק המלך בגבירה' הרי ג"כ, ש'עיקר העבודה והבכי בזמן זה, הוא על ה'ריחוק' מהקב"ה, על כך, שכביכול הלכנו ונדבקנו ב'מישורו אחר', בעבודה זרה. ועל זוהי התשובה, לשוב ולחיות בקירבה ובדביקות, רק עם הקב"ה.

המנהג בתקיעת 'תשר'ת' בימי אלול

וראיתי בספר 'ירח למועדים' הארה נפלאה מאד, דהנה כלל ישראל נוהג לתקוע באלול, 'תשר'ת'. ולכא' לטעם המבואר בטור, שהתקיעה באלול היא לעורר את העם לתשובה, וכמו שכתוב 'היתקע שופר בעיר והעם אל יחרדו', היה מספיק לתקוע רק 'תקיעה', וכמו שכתוב 'היתקע שופר', ששמע שרק 'תקיעה' של שופר כבר מעוררת ל'חרדה'. ולמה מוסיפים גם את ה'תרועה'. את השברים והתרועה' דידן.

ולהנ"ל הוא נפלא ביותר, שה'תרועה', מבוארת בגמ' שהיא 'בכי', 'גרוי' גמ' ו'לולי ליל', ובאמת עיקר העבודה של אלול היא 'בכי', 'ובכתה את אביה ירח ימים'. ובשביל לעורר ל'בכי' הזה תוקעים גם 'תרועה', תקיעה של בכי. לעורר וללמד, שהיא עבודת התשובה המכוונת, לבכות על הריחוק מהבורא, ולהתענגע ולכסוף לקרבתו ולריצויו שוב.

תשובת האלול מקרבת את הגאולה

והנה באבודרהם הביא רמז לאלול, בפסוק 'ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב', ובפשוטו המכוון הוא ע"ד האמור בגמ' ביומא פ"ו ב', דגדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, דמה טעם ובא לציון גואל, משם דשבי פשע ביעקב, עיי"ש. וזהו שאומר האבודרהם, שהזמן של אלול מיוחד ומסוגל 'לשבי פשע', לשוב בתשובה. אלא ששמענו, שה'תשובה' של אלול, היא תשובה ששייכת לתשובה שמקרבת את הגאולה.

ויש להבין זאת, שהחורבן היינו ריחוק מהבורא, כי רחק ממני מנחם משיב נפשי'. שמזמן החורבן, נוצר מצב ויחס של ריחוק בינינו לקב"ה. והעבודה של אלול היא לחזק

של אחרית הימים, שהרי כתוב 'את לבבך ואת לבב זרעך'. ואם קאי רק על הזמן ההוא, היה צריך להיות כתוב רק 'לבב זרעך', שהוא שיהיה באחרית הימים. רק עיקר הענין י"ל, שהקב"ה מבטיח כאן, שהוא יעזור לבל נגיע להתיישנות. וע"כ יהיה שייך הזמן של אחרית הימים. וזה באמת קאי במשך כל הדורות, 'לך' ולזרעך, שכל הזמן הקב"ה מאיר הארה זו. וה'ושבת' האמור שם קאי בכל הדורות, ואלו הם דברי הרבנו יונה שם שהקב"ה יעזור לשבים 'להתחדש', דוק בלשונו. 'יעזור ה' לשבים וגו' 'יחדש בקרבם רוח טהור'.

ונמצא דהרבנו יונה והרמב"ן תואמים זל"ז. אלא שבאחרית הימים ממש, ודאי שיהיה זה בגלוי יותר. ע"ד שבאלול זה גלוי יותר מאשר בתשובה כל השנה, מחמת שב'אחרית' ההארה בזה גלויה יותר, [שבזמן של האחרית ישנו חשש יותר שהתיישנו ואז לא תוכל להיות תקומה ח"ו]. אפי' שבעצם הארה זו שייכת לכל שב בתשובה. ודוק והוא נפלא מאד.

הערה ברמז של הבעה"ט בענין אלול ויישוב לזה לפי הנ"ל

ו. והנה יש להעיר ברמז על אלול שמביא הבעה"ט, שהוא בתיבות 'את לבבך ואת לבב'. ולכא' זהו 'חצי משפט', ואין לו שום משמעות בפני עצמו. דעיקר הרמז היה צריך להיות ב'ומל' ה' אלוך', שאלול זהו הזמן שהקב"ה מל בו את הלב לאהבה אותו.

ולהנ"ל אולי יש ליישב, דמזה שהפסוק אומר שמילת הלב תהיה ל'לבבך' ול'לבב זרעך', מבואר שהפסוק לא מדבר רק בזמן דלעת"ל, דאם הוא היה מדבר רק על הזמן ההוא היה צריך להיות כתוב כנ"ל רק 'לבב זרעך'. באופן, שהתיבות 'את לבבך ואת לבב' מגלות שאפשר לדרוש את מילת הלב המדוברת בפסוק גם על כל תשובה שישנה במשך כל הדורות, וביותר באלול. ודוק.

השופר של אלול והשופר של ראש השנה

ז. ידוע שלא תוקעים בשופר בערב ר"ה, בשביל להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה. ונראה מבואר מזה, שהשופר של אלול והשופר של ראש השנה הוא בעצם אותו שופר. דאם אלו הם ב' תקיעות נפרדות, דהוא בא לענין אחד והוא בא לענין אחר. מה צריך להפסיק ביניהם, והרי הם מופרדים מצד עצמם. ורק משום שהם אותו ענין, ורק זהו שופר של רשות וזהו של חובה, יש טעם וענין להפסיק ביניהם, לחדד את ההפרש של הרשות והחובה.

ונראה הביאור, דראש השנה הוא יום שבו יש 'גילוי' של הקב"ה בעולם בשופר. ע"ד השופר של מתן תורה. ודבר זה הוא בעצם 'מקור החיות' של העולם. [דבאמת הבריאה עצמה שמתחדשת שוב כל שנה, היא היא התגלות של הקב"ה. ודוק]. וככל שהזמן מתארך יש 'ונושנתם' כלפי"ז. ויש איזה שהוא ניתוק מזה. ובשביל שלא יהיה 'ונושנתם' גמור, באה התקיעת שופר באלול להחזיר ולחבר את העולם למקור חיותו, והיינו להתגלות הקב"ה. וזהו השופר של אלול שמחזיר את השופר של ראש השנה שוב, באחרית השנה.

וכשאכן מתחזקים בזה, ומתעוררים לתשובה, 'גלות' יותר את כבוד מלכותו ית' בעולם, ואין 'ונושנתם' בזה, יש זכות לתקיעת שופר חדשה בראש השנה הבא. שנותן שוב חיות לעולם. ודוק.

ובזה יש להבין שגם לפי כל הנ"ל, מהני' עבודת האלול גם כלפי הדין. דכשאין 'ונושנתם' יש תקומה, ושייך לזכות ולקבל שנה טובה ומתוקה, אכ"ר.

[ודוק בלשון המדרש תהילים עה"פ 'תקעו בחודש שופר', (הביאו הבית הלוי הבקדמות), שהיה צריך להיות כתוב תקעו שופר בחודש, וכתוב תקעו בחודש שופר, לומר, 'חדשו מעשיכם', שהשופר מעורר ל'חדשו מעשיכם', עיי"ש. הרי שענינו של השופר בראש השנה הוא לגרום שלא תהיה התיישנות, ולהנ"ל גם השופר של אלול לזה הוא מעורר ומכוון].

הארת האלול לפי הנ"ל כפי שמבואר ברמב"ן

ח. ברמב"ן מבואר שה'ומל' ה' אלוך' האמור בפסוק היינו שלא תהא בחירה. דהבחירה בטוב תהא להם בטבע, עיין בדבריו. ויש להבין לפי"ז שההארה של אלול, שהיא מילת הלב האמורה בפסוק שם, היא להתחדש, כמו שאומר שם הרמב"ן שהקב"ה יתן לנו 'לב חדש', להעלות הדרגה שתהיה מעל הבחירה. והיינו, לגרום ש'נקודת הבחירה' שהיתה לנו בשנה שעברה, כעת, תהיה מחוץ לתחום הבחירה, דהבחירה בטוב שבנקודה ההיא תהיה לנו בטבע, ונעלה עצמינו שמעתה נקודת הבחירה תהיה במקום גבוה יותר. ה' יעזורנו בזה.

את הקשר והיחס עם הקב"ה, שאם בזמן החורבן, נהיינו 'כאשה עזובה', הרי שזכות בעבודת ה'שיבה' שלנו אל הבורא באלול, אנו שבים לחיות עמו כביכול כאשה שחזרת ונדבקת שוב בבעלה על הצד היותר טוב, בחיבה וריצוי. והמצב הזה, שאנו מראים לקב"ה שאין אנו חפצים בריחוק, ואנו משתוקיים ונכספים לקרבתו, היא שימקרת את הגאולה. [ע"ד 'המתאבל על ירושלים' 'זוכה' וירואי בשמחתה, שמבואר בריטב"א בתענית ל' ב', שהיה נמי שמצפה לישועה, שמראה בעצמו, שלא מעוניין בריחוק מהבורא, ומעוניין בקרבתו. והארכנו בענייני ת"ב, ואכה"מ].

'אנכי אנכי הוא מנחמכם' - בתחילת אלול

והוא השבעה דנחמא מאחר תשעה באב עד ראש השנה, שזוהו הזמן שאנו 'בונים' שוב את היחס עם הקב"ה.

ויש להוסיף, מה ששמעתי בשם הגר"מ שפירא זצ"ל, [יתן שהוא בשינוי קצת], דהנה ידועים דברי הלבוש (בס" תכ"ח ס"ח) שתמה בסדר ההפטרות של 'שבע דנחמא' למה לא אומרים אותם כסדר שהם כתובים בנביא, ומביא מהאבודים, טעם לסדר הזה 'על דרך צחות', כי תקנו לומר בתחילת ההפטרות נחמו נחמו עמי, כלומר שהקב"ה אומר לנביאים נחמו נחמו את עמי, ובשבת השניה משיבה כנס", 'ותאמר ציון עזבתי', כלומר איני מתפייסת בנחמת הנביאים כי חפצים לנחמת הש"י בעצמו. ובשבת שלישית אומרים 'עניה סוערה', כלומר חוזרים הנביאים לפני הקב"ה ואומרים לפניו ית' הנה כנס" לא נתפייסה בתנחומין שלנו, וזהו 'עניה סוערה וגו' ר"ל כנס" העניה סוערה על הגלות ואמרת 'לא נחמנו' וגו' ואח"כ בשבת רביעי חוזר הקב"ה ומשיב ואומר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם', כלומר בעצמי אני מנחם אתכם, ולפיכך את כנסייתי 'דני עקרה' וגו' בשבת חמישי, ויקומי אורי' וגו' בשבת ששי, ואח"כ בשבת שביעית משיבה כנס" שוש אישי בה', כלומר עתה יש לי לשוב ולשמוח ותגל נפשי באלוקי.

ונמצא, שעד 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' באמת לא התחילה כאן 'נחמה' שלימה, והנחמה אחרי החורבן, מתחילה בעצם בעיקר בשבת הרביעית, כשאנכי אנכי

הוא מנחמכם.

וה'אנכי אנכי הוא מנחמכם' חל תמיד בתחילת חודש אלול. שמתחילת חודש אלול, באמת מתחילים ה'ימי רצון' של הקב"ה עמנו, ש'משה עלה להר', והעבירו קול במחנה, כפי שהבאנו בגיליון הקודם, שהקב"ה מעוניין להתפייס עמנו, ולשוב לרצות בנו כבתחילה. ומחודש אלול בעיקר, חוזר שוב הקשר וה'פיוס' של הקב"ה עמנו, ובוזה יש נחמה ותיקון מהחורבן של תשעה באב.

אלול - 'עיר מקלט' לנוס שמה חוטא בשגגה

ועיין ב'אלף למטה', על המטה אפרים, שהביא מהאריז"ל רמז לחודש אלול, בקרא ד'האלוקים אנה לידו ושמתי ידו מקום לנוס שמה', שאנה לידו ושמתי לך' הו' ר"ת אלול. ובפשוטו ניתן להבין, [כן אמר לי הר"ר יעקב הכהן קופשיץ שליט"א], ע"ד מה שכתב הרבנו יונה בתחילת השע"ת, 'כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאוד ענשו בכל יום. כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס שמה, והמנוס הוא התשובה'. והיינו שהתשובה היא 'מקום' לנוס שמה, כמו 'עיר מקלט' שהיא 'מקום' לנוס שמה כל רוצח בשגגה, ולכן ענין האלול רמז בפסוק של עיר מקלט, ללמד על ענין התשובה שיש בחודש זה.

ויש להוסיף עוד, [עוררני לזה הר"ר נחום זיו שליט"א], שהענין של 'עיר מקלט' הוא 'לרוצח בשגגה', דוקא. ולא לעובר במיד. וזהו לימוד נפלא, שענין ה'אלול' הוא בעיקר כלפי ה'שוגג' ולא כלפי ה'מוזד'. והיינו שהמוזד זהו כלפי מעשים מסויימים ומוגדרים שהאדם עשה. והתשובה עליהם היא בעיקר בעשיית, שהם ימי תשובה על עבירות וחטאים.

והתשובה של אלול היא על 'דרגתו' של האדם, על מצבו ביחס לקירבה והקשר שלו עם הבורא ית', שבימים אלו עיקר העבודה היא על הדרגה, על המציאות הפשוטה של האדם, בלי קשר למעשים מסויימים, לשוב ולחיות בקירבה ובדיקות עם הבורא.

והחטאים של השוגג הם משום דרגתו ומצבו הפשוט

של האדם. שהחומרה של שוגג היא באמת לא כ"כ על עצם המעשה, כמו על הדרגה של האדם שהיא הביאה אותו למצב שחטא במעשה בשוגג. שמצד המעשה הוא אכן נעשה בשוגג, וכביכול 'מה עשיתי'. אבל באמת עיקר התביעה בשוגג היא על דרגתו הפחותה שהיא שהביאתו לחטוא בשוגג, שאם היה בדרגה גבוהה יותר, ובידיעת שמים מעולה יותר, לא היה מגיע למצב זה ש'לא שם לב'.

וכשיש לנו את 'אלול', לנוס שמה, מהחטאים בשוגג. היינו לתקן את החטאים שבשוגג. לתקן את המצב והדרגה שתהיה מרוממת יותר, קרובה יותר אל הקב"ה, ועל ידי זה לא נבא למצב של חטאים בשוגג. והבן.

עמלה ועיונה של תורה באלול

ובתוס' השלם עה"ת בפרשת בא, ראיתי שהביא עוד רמז לחודש אלול, בקרא ד'כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותתי אלו בקרב', דא"ת לבו ואת לב' ר"ת אלול, דכ"ס מי שכבד בעבירות כל השנה וחוזר בתשובה, הקב"ה מקבלו. ובלבד שיעסוק בתורה, וזהו למען שיתי אותותי, קרי ביה אותיות, בקרב, ולא משפה ולחוף.

והוא נפלא, ומעורר לחיזוק בעמלה של תורה, יחד עם עבודת התשובה של אלול, דבאמת האופן להידבק בקב"ה, שהיא היא עבודת הזמן, זהו ודאי ע"י התורה, ע"י 'אותיות', שהם שמותיו של הקב"ה, שעל ידם נדבק האדם בקב"ה. [וכפי שכתב בדרך ה' דברים נפלאים בענין לימוד תורה, שהקב"ה נתן לנו בה, את עצמו כביכול, עיי"ש].

ומבואר, שהאופן היותר שלם, זהו ע"י לימוד תורה, בעמלה. כשהתורה נהיית 'בקרב', ולא מן השפה ולחוף. שבאופן זה האדם נדבק בקב"ה יותר ויותר. [כן ראיתי בספר 'ירח למועדים']. ודוק.

[ואין בזה סתירה, למנהג שנהוג מקדמת דנא, וכפי שמביא המ"ב, לומר תהלים בחודש אלול, ועשיית. דודאי שישנה קירבה ודיקות מיוחדת בקב"ה ע"י התהלים דוקא. ובענין בגיליון הבא נרחיב בזה בל"ב].

שירי ההלכה

בשיעור 'לאלתר' במלאכת בורר - במה שידוע מהחזו"א שחצי שעה סמוך לסעודה חשיב לאלתר

ובביאור הדבר כתב, דאף שכל הזמן הנצרך להכנת הסעודה חשיב לאלתר [ואף בהכנה להרבה אנשים, שיש שייכות בין אחד לחברו למיחשב שיש כאן הכנה לצורך הסעודה] זהו דוקא משום דכנה"ג חשיבה הברירה "דרך אכילה". ובוזה חידש החזו"א דרך כאשר זהו בתוך חצי שעה לסעודה שייך לומר שזהו "דרך אכילה", דשיעור זה הוא הדרך אכילה לאדם יחיד, אבל כאשר זהו בהפלגה של יותר מחצי שעה שוב לא יתכן לראות בברירה "דרך אכילה" ואסור. ומה שאמר "דאין כל איש שייך לחברו" היינו להפיק דלא נימא שכאשר הסעודה היא להרבה אנשים ה"דרך אכילה" מתרחב להיות אף בשיעור של יותר מחצי שעה. עיי"ש בדבריו.

ונמצא לדינא, דאף לפי דרך זו בסעודות גדולות יהיה אסור לברור בהפלגה של יותר מחצי שעה. וכן לאדם יחיד אסור לברור בהפלגת זמן כזה. ואין מקור בדבריו להחזיר הפלגה של חצי שעה אף כאשר לא נצרך הזמן לצורך הכנת הסעודה.

ומכיון שאין הכרעה ברורה בכוונתו נראה דקשה להחזיר, הפלגה של חצי שעה אף כאשר אין הזמן נצרך להכנת הסעודה, דמהיכ"ת נקל בלי ראייה ברורה במה שנוגע לאיסור תורה. וצ"ע.

לחברו ורק כאשר כל הזמן נצרך עבור הכנת היחיד מיקרי סמוך לסעודה, התייר למשרת שם לברור חצי שעה קודם לסעודה אף שאין כל זמן זה נצרך עבור הכנת היחיד. ונמצא דכלפי היחיד יש כאן ברירה בהפלגת זמן מהסעודה יא שאין כל הזמן נצרך עבור הכנת מאכלו, הרי שהחצי שעה מתירה ונחשבת סמוך לסעודה אף שאין כל הזמן נצרך להכנת האוכל.

ועולה לפי דרך זו מדבריו: א. דלאדם היחיד כל הזמן הנצרך להכנת מאכלו שרי אף במרחק של יותר מחצי שעה. ב. שאין שייכות בין אדם לחברו, ול"מ מה שנצרך הזמן לצורך ההכנה לרביעי האנשים, דכלפי הברירה לאדם היחיד אין כאן ברירה סמוך לסעודתו. [ונפק"מ בזה לסעודות גדולות, שא"א לברור בהפלגה של כל הזמן הנצרך להכנת הסעודה לכל האנשים]. ג. שלגבי האדם היחיד שרי בתוך חצי שעה אף שזמן זה לא נצרך לו.¹

אמנם בספר חוט שני כתב לבאר כוונת החזו"א בא"א, דהשיעור "חצי שעה" נאמר לחומרא, דאף כאשר כל הזמן נצרך להכנת הסעודה, בהפלגה של יותר מחצי שעה אסור. אבל כאשר אין כל הזמן נצרך להכנת הסעודה אסור אף בתוך חצי שעה.

מיקרי סמוך לסעודה דכל איש אין שייך לחברו, ע"כ מה שמקדים הוא איסור גמור, ואין מותר אלא להתחיל רק לערך חצי שעה סמוך לסעודה."

ואפשר לפרש כוונתו, דעיקר החידוש בדבריו הוא ד"כל איש אין שייך לחברו", והיינו דאע"ג שהוא מכין בכל משך הזמן את הסעודה, כיון שאין כל זמן זה נצרך עבור הכנת האוכל של האדם היחיד, נמצא שאת מאכלו של האדם היחיד ברוו בזמן מופלג מהסעודה, דמה שהמשיך במשך הזמן עד הסעודה לברור עבור האנשים האחרים לא מצטרף לומר שהברירה לאדם היחיד היתה סמוך לסעודה, ומש"כ אסר לברור בהפלגת זמן מהסעודה בשיעור זמן שנצרך להכנת כל הסעודה עבור אנשים רבים. אמנם מבואר דאם היה זה לצורך אדם יחיד היה שרי אף בהפלגת זמן של יותר מחצי שעה מהסעודה, דכל הזמן הנצרך להכנת מאכל האדם חשיב לאלתר, ורק כאשר הם הרבה אנשים שאין כו"א שייך לחברו, נמצא דכלפי הברירה לאדם היחיד לא נצרך כל זמן זה והברירה ל"ח סמוך לאכילתו.

ומינה א"כ, דמה שמסיים שחצי שעה לערך קודם הסעודה שרי היינו גם כאשר לא נצרך כל הזמן הזה להכנת הסעודה. דהרי אע"ג שאמר שאין כל אחד מצטרף

ידוע ב"עולם" דברי החזו"א שנקט בשיעור של חצי שעה חשיב סמוך לסעודה. ויל"ע האם שיעור חצי שעה הוא לקולא או לחומרא. והיינו דלמאי דנקטין לדינא כהכרעת פוסקי זמננו, שכל הזמן הנצרך להכנת הסעודה חשיב לאלתר. והאם זהו דוקא בהפלגת זמן של חצי שעה מהסעודה אבל יותר מחצי שעה סמוך לסעודה ל"ח לאלתר אף שכל הזמן נצרך להכנת הסעודה. איד"כ דכאשר הזמן נצרך להכנת הסעודה שרי אף בהפלגת זמן של יותר מחצי שעה, וכאשר אין הזמן נצרך להכנת הסעודה בזה חידש החזו"א קולא דאם הוא במרחק של חצי שעה מהסעודה שפיר חשיב לאלתר, דבמרחק זמן כזה שפיר חשיב סמוך לסעודה אף אם לא מכינים אותה כבר.

והמקור לדברי החזו"א זהו מה שהובא בשמו בספר "נחלת אליהו" להגרי"א דושינצ'ר זצ"ל, [והובאו הדברים גם בספר חוט שני], וזה"ל שם: "שאלתה לבעל החזו"א במטבא שאוכלים חתנים אנשים ביחד בשבת קודש וצריך להמשרת הרבה זמן להכין את הצנזון והבצלים אם מותר להתחיל לחתוך הירקות בזמן הסעודה כפי מה שנוהג לו להקדים ההכנה לסעודה כיון דא"א בענין אחר, אולי גם כנה"ג מיקרי סמוך לסעודה. ופשט לי לאיסור דזה לא

1

וראיתי בקובץ 'בנתיבות ההלכה' על הלכות בורר (תמוז תשע"א), שהביא מהגר"ח קנייבסקי שליט"א דמהלשון הכתוב בספר נחלת אליהו אכן נראה שהחזו"א התייר בהפלגה של חצי שעה אף כאשר לא נצרך כל זמן זה לצורך הכנת הסעודה. והוא כהדרך הנ"ל בביאור דבריו שם. [ועיין שם עוד שהביא משמיה, דבלי לדייק את הלשון הכתוב שם בספר נחלת אליהו נראה ש"המקרה שם היה בשיבה, והחזו"א שיער שהזמן הנצרך לברור הוא חצי שעה, אבל לכא"ו במקום שצריך לברור פחות או יותר הכל לפי הזמן הנצרך". והיינו, וכך נראה שהוא סובר לדינא, דאין שום משמעות לחצי שעה והכל תלוי בזמן הנצרך להכנת הסעודה, ולעולם כוונת החזו"א היתה שהוא יכול לברור רק בזמן הנצרך באמת להכנת הסעודה, והוא שיער במעשה שם שהוא חצי שעה, אבל לא שיש איוו שהוא משהו בשיעור "חצי שעה". (ולפי"ז לא מחזור מהו "אין כל איש שייך לחברו" והלא אדרבה, מבואר דאם היה נצרך ליותר מחצי שעה שרי אף שודאי אין צורך לברירת אכילת האדם היחיד משך שיעור זה)].

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א

דבר המערכת

שיעסוק אי"ה בסקירת הספרים שיצאו לאור ע"י גדולי הרבנים בנושא הלכות בית הכנסת וקדושתו. זכינו ג"כ שאברך ת"ח מירושלים שלח מכתב למערכת, בו הוא מבאר את חומרת הבעיה ואת עוצמתה, במילים ובנוסח מיוחד. הובא במדור 'קוראים כותבים'.

יהי"ר שכשם שזכינו להגיע עד הלום, ולהתחזק בנושאים שבני אדם מזלזלים בהם - והם עומדים ברומו של עולם. כן ייתן הקב"ה כוח וסייעתא דשמיא להמשך פעילות זו, ויתגדל ויתקדש שמיא רבא.

"ושכנתי בתוכם"

מתוך החוברת "ושכנתי בתוכם" ניתן לקבלה במייל: t8429433@gmail.com

בבית הכנסת שעושים כמו במקדש. וכן פסק החפץ חיים בעשה ז' בשם היראים סמ"ג וסמ"ק שביהכנ"ס יש עשה של מורא מקדש מדאורייתא כמו בביהמ"ק, לירא ממי ששוכן בו (וכן מבואר במ"ב קנ"א א').

ולכן מצווה להתפלל ולומר קרבנות בביהכנ"ס כיון שהם נחשבים כהקדשת קרבן, וקרבנות צריך להקריב במקדש. וכן מצווה ללמוד בביהמ"ד מטעם זה שהלימוד כהקדשת קרבן, וכן ראוי לעשות ברית מילה בביהכנ"ס כיון שהמילה כהקדשת קרבן וקטורת.

ולפי"ז בזמנינו שאין לנו ביהמ"ק, ראוי להתחזק מאד בכבוד ומורא ביהכנ"ס וביהמ"ד שהם כמו ביהמ"ק, ובפרט לפי שכתב המהרש"א (מגילה כט. ד"ה עתידים) שלעתיד לבא כל הבתי כנסיות יתחברו לבית המקדש, ובית המקדש יהיה גדול כמו כל א"י, והקדושה שיש היום בביהמ"ד הוא מכח ביהמ"ק שלעתיד!!

אי"ה בשבועות הקרובים נצטט מתוך החוברת מידי שבוע מספר הלכות בדיני בית הכנסת, שקדושתו דומיא דקדושת ביהמ"ק.

"כל השביעין חביבין" (ויק"ר פכ"ט אות י"א). זכינו והגענו לעלון מס' 7 בסייעתא דשמיא. ומודים אנו לקב"ה שסייענו ועזרנו לחזק ולהתחזק בנושא קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות שקדושתם גבוהה וחמורה עד למאוד, ולמזהיר ולנזהר - שלומים תן כמי נהר.

כמו"כ שמחים אנו לבשר לקוראי העלון שבע"ה יתווסף בעלון שני מדורים חדשים: 1. מדור "ושכנתי בתוכם", דינים הלכות ומנהגים העוסקים בקדושת בית הכנסת הדומה לקדושת בית המקדש! מתוך חוברת חדשה שיצאה לאור לאחרונה. 2. מדור 'סקירת ספרים',

בגמ' (מגילה כט.). מבואר ש**בתי כנסיות ובתי מדרשות** נחשבים מקדש מעט, ויש בהם השראת השכינה. ואולי לכן כתוב בתורה "ושכנתי בתוכם" ולא בתוכו, כיון שהפסוק כולל גם את בתי כנסיות ובתי מדרשות.

ובזהיר פרשת נשא (קכו). כתוב: כמה חביבים הם ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שהם נמצאים (היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות) הקב"ה נמצא ביניהם, לפי שאינו מסיר את האהבה שלו מהם, וכמו שכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' - ועשו לי מקדש סתם, שכל בית הכנסת בעולם נקרא מקדש. והשכינה מקדימה לבא לביהכנ"ס וכו'.

ובפירוש רבינו אפרים (שמות כ"ה ח'): 'ועשו לי מקדש' - בתי כנסיות ובתי מדרשות, שנא' אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב.

ובשדי חמד (כללים מערכת ב' אות מ"ג מ"ד) הביא כמה אחרונים שלמדו מכאן שיש מצווה דאורייתא לבנות בית הכנסת, כמו המצווה לבנות בית המקדש.

ומובא מראשונים ואחרונים כמה דינים בצורת בית הכנסת והנהגות

חיזוקים בבתי כנסת

מבתי הכנסת. כמה מן המתפללים בבית הכנסת, העלו יוזמה לקנות ארון תאים לטלפונים הניידים, כאשר המטרה היא שכל אחד בבואו לבית הכנסת יפקיד את הטלפון "וייפרד" ממנו למשך זמן התפילה.

זה לא סוד שהטלפונים הניידים מצלצלים מידי פעם בפעם באמצע התפילה, ומפריעים למתפלל ולסובבים אותו. גם כאשר הטלפון במצב רטט, עדיין הוא מהווה מטרד ומפריע לאדם בתפילתו כאשר הוא חושב ומהרהר: 'מי חיפש אותי...', שלא לדבר על אלו העונים באמצע התפילה, ואפילו תוך כדי תפילת עמידה לוחש הוא לתוך הטלפון: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב..." וכד'.

זכות גדולה להיות מן המחזקים את בדק בית השם, שהוא להתפלל בכוונה ללא הפרעות וטרדות כמבואר בשלחן ערוך סימן צ"ו.

יהי רצון שבזכות החיזוק נזכה להתפלל תמיד בנחת ובכוונה לפני יוצר כל, ונזכה לגאולה השלמה ולבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן. כל המעוניין לקבל על עצמו להפקיד את הטלפון בזמני התפילה יפנה לקבלת תא עם מפתח. [בתוך התאים קיימת אפשרות להטענת הטלפון]

יתברכו היוזמים והתורמים היקרים בכל הברכות הכתובות בספר התורה ויזכו יחד עם כל בית ישראל לרוות רב נחת מתוך בריאות מכל בני משפחותיהם היקרים.

בכבוד רב
הרב ישעיהו קניאל

בבית הכנסת "מתן נחליאל" ברמת-רבינ כרמיאל

כתב רב ביהכנ"ס מכתב מיוחד לחיזוק קדושת הבית כנסת, וזה לשונו: ערב שבת קודש - פרשת בלק - "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל"

ציבור נכבד ויקר!

בחסדי שמים זוכים אנו להתפלל יחדיו בבית הכנסת כבר חודש ימים לאחר שבמשך חודשיים נגזר על כל עם ישראל להתפלל בבתיים בחצרות ובמרפסות בגלל הנגיף.

תמיד כאשר באה על יהודי צרה וחולי צריכים לעשות חשבון נפש כל אחד ואחד לעצמו במה הוא יכול להתחזק ולהתקרב לבורא עולם שהרי הקב"ה "מדבר אלינו" באמצעות המצב הקשה בו עם ישראל נתון יחד עם כל באי עולם.

תמונת ארון הכספות לפלאפונים, שהותקן בביהכנ"ס "מתן נחליאל" בכרמיאל

בוודאי שצריכים להתחזק בקדושת בית הכנסת ולהימנע מדבורים בשעת התפילה וקריאת התורה, וכבר הורו על כך גדולי ישראל, שזו אחת הסיבות להרחקה שלנו

בני ברק - חניכי הישיבות בן יעקב

בבית הכנסת חניכי הישיבות הממוקם ברחוב בן יעקב פינת רחוב עזרא, בראשות הגר"א ליפשיץ שליט"א. נמסר דרשה בענייני קדושת בית הכנסת, וכפי הכוונת המרא דאתרא לחזק דבר גדול זה, אשר הוא היסוד להמשך קיום בית הכנסת. כמו"כ נתלו הרבה מודעות ובהם מתנוסס לתפארה כפי הוראת רבותינו שליט"א "אין להיכנס לבית הכנסת עם פלאפון אלא במצב של - 'ידמו כאבן'..

כמובן שכל מי שנכנס למקום מרגיש יד בחיזוק הגדול, (ויש לציין, שהבית הכנסת ממוקם באזור די מרכזי אשר רבים הם הנכנסים לבית הכנסת אפילו כאלו שאינם מיושבי בתי מדרשות). עוד ראוי לציין שמאז ההתעוררות העצומה בחיזוק קדושת בתי כנסת, משתדלים הם כל שבת לקיים דרשה בין קבלת שבת למערב, והסיבה לכך מכיוון שזמן זה הוא בבחינת עת הראוי למכשול ח"ו בעניין דיבורים בטלים בביהכ"ס. הכותב לכבודם וליקרתם של בתי הכנסת, אחד הגבאים.

סקירת ספרים

ספר "קיצור דיני קדושת בית הכנסת ובית המדרש".

ספרו של הגאון ר' יוסף דב ספטימוס שליט"א ממושב תפרח, אשר ליקט וסידר ס"ט סעיפים בלמעלה מעשרים נושאים מתוך פסקי המשנ"ב, מאחרונים ושות"ם, והוראות מגדולי תורה.

את הספר ניתן להשיג אצל המחבר בכתובת: מושב תפרח ד.ג. הנגב 85102, בירושלים - רח' פנים מאירות 7 הרב ספטימוס, בקרית ספר - אצל הרב צבי ספטימוס רח' מסילת יוסף 24, בבני ברק - אצל הרב שמשון כהן רח' בית הלל 3, והרב ק. אתרוג רח' סימטת הרב משה ארי' 4.

קוראים כותבים

המעבר שבין פלאפון לבית מקדש מעט / אברך מירושלים

כולנו שמענו וראינו את קריאתם הנרגשת של גדולי ישראל להתחזק בקדושת בתי הכנסת, וניכר מדבריהם דגש מיוחד על הפלאפונים. יש ששאלו מה ההבדל בין פלאפון לדיבור בעלמא, בהלכה האיסור בכל שיחה בטילה, ואם יש היתר לדיבורים מסוימים כגון לתלמיד חכם לצורך, גם בפלא' לכאורה יש להתיר. רציתי לבאר בשתי נקודות, מה הבעיה היתרה בדיבור בפלאפון על פני דיבור רגיל.

א. עובדתית, אדם מדבר בפלאפון בווליום גבוה משמעותית ממה שמדבר בשיחה עם אדם שלידו.

כל אחד יכול להווכח בזה ששומעים אדם מדבר בפלא' למרחק רב יותר, ובעוצמה גבוהה הרבה יותר. יעידו על כך כאלף עדים המדבקות באוטובוסים, מאחורי הנהג "אין לדבר בקרבת הנהג בפלאפון, זה מפריע", עדיין לא ראיתי מדבקות המבקשות להמנע משיחה בכלל, רק בפלאפון לא.

והסיבה, הפלאפון עם כל השכלול שלו עדיין בלתי נח לשמיעה, והמדבר נאלץ להפיק את צליל הקול שלו באיכות ובעוצמה גבוהה יותר. וממילא להפריע יותר למתפללים והלומדים, והנהגים...

ב. הנקודה השניה בסיסית ועמוקה יותר. מבואר בראשונים שהמקור לכבוד ביהכ"נ, נמצא בפסוק "ומקדשי תיראו" שכולל גם את בתי מקדש מעט.

והנה מורא מקדש נמצא לראשונה בתורה בדברי יעקב כשקם מהחלום בהר המוריה אמר "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלוקים", ומכאן אמרו חז"ל "אברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, יעקב קראו בית".

משמע מכאן, שהשורש למורא מקדש נמצא בהיותו "בית", לכן כאשר נחרב הבית ירמיהו הנביא הפסיק לומר "והנורא" בשבחיו של הקב"ה, "נכרים מכרכרים בהיכלו איה נוראתיו".

והבנתי ע"פ דברי הגר"מ שפירא זצ"ל, שבית עניינו מקום פרטי וצנוע, שבעליו בנה אותו לתכלית מסוימת, וממילא אין כניסה אליו כי אם ברשות הבעלים, שיתן רשות להכנס רק למי שהוא חלק מתכלית הבית או שהוא מהווה השלמה אליו. ובבית המקדש זה השורש לנוראות המקום, יש יראה מבעל הבית.

אבל אם נכרים נכנסים מעצמם ועושים ככל העולה על רוחם בהיכלו בלי שום התחשבות בבעל הבית, זה ההיפך הגמור, שמבטל לגמרי שם 'בית' מהמקום, לכן סבר ירמיה שגם מידת נורא כבר אינה בגילוי,

עיקר מידת נורא נמצאת במקדש כמש"כ נורא אלוקים ממקדשיך, ואם שם בטל שם בית ואיתו הנוראות, אסור לשבח את הקב"ה בשקר, במידה שאינה נוהגת.

למדנו מכאן שבית הכנסת אינו רק שטח גדול שכשר לתפילה, זה אולי הגדרה נכונה למנייני החצרות שאנו מכירים לצערינו... אלא בית כנסת הוא דבר ראשון 'בית', כל בית יש לו מטרה מסוימת וממילא השפעה על התנהגות הנמצאים בו. בהלכה מובאת ההנהגה הראויה להשתחוות בכניסה לבית הכנסת, אפשר שרמזו יש כאן, דע לך נכנסת למקום עם משמעות אחרת, וממילא עם הנהגת כבוד וקדושה אחרת לגמרי מהח"ץ.

שני אנשים שיושבים בבית הכנסת ומדברים, זה בעיה אחת אבל לפחות הם מודעים לכך שהם בבית הכנסת, הם שומעים את המתרחש ונושמים את האוויר, זה ממילא משפיע על סוג הדיבורים, על הטון של הדיבור, ובעיקר הם עדיין 'נמצאים' בבית הכנסת, לא מסיחים דעת מקדושתו.

אבל אדם שמדבר בפלאפון עם מישהו מבחוץ, שאותו מישהו בדרך כלל לא מודע לכך היכן הוא 'תופס' את השני, ממילא גם המדבר מביהכ"נ יוצא לגמרי מהמקום, הוא בעצם לא בשום מקום הוא תפוס רק בשיחה. וגרוע מזאת הוא מכניס את השני עם כל מטען העסקים שלו לתוך בית הכנסת, אם לדוג' זה שיחה מהבית או האשה שהיא במרכז קניות הומה.. כל זה נכנס לבית הכנסת למדבר ולכל הסובבים אותו.

דבר זה הוא עקירה מעיקרא למצוות נורא מקדש, זה מבטל את השם 'בית' כנסת מהמקום.

זה גם אחת הרעות החולות שנכנסו לנו מהרגל הפלאפונים, אפילו הכשרים, האדם איבד את תפיסת ה'מקום', כשהוא שקוע בשיחה אין לו הבדל אם הוא בבית או ברחוב, ובמחילה על הביטוי גם אין הבדל בין בית הכנסת לבית הכסא ה". הוא שקוע בשיחה ועובר מביתו לבית חבירו ומשם לרחוב ומהרחוב לבית הכנסת, ולא חלי ולא מרגיש בשום הבדל.

זה ההרגש שהיה לי עם הגזירות על בתי הכנסת בתקופת הקורונה, אם אינכם תופסים את מעלת בית הכנסת, אז מה לכם הבדל בינו לבין חצר מרווחת להתפלל בה.

יתן ה' שנתחזק בהבנת והרגשת כבוד בית מקדש מעט עם כל ההנהגות המתחייבות מכך, והקב"ה יחזיר לנו את עבודת בית המקדש למקומה, ושם נעבדהו ביראה כימי עולם.

יהודי יקר! קיים ברשותך סיפור, חיזוק, מאמר, או כל דבר אחר שיכול לחזק אחרים בנושא קדושת בית הכנסת? נשמח אם תשתף אותנו ויהיה חלקך ממזכי הרבים בפס: 1533-5792498 או במייל: h0548429433@gmail.com

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל
והרה"ג רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

להשתתפות בהוצאות העלון 052-7101970

כי תצא תש"פ

בנתיבות המסורה

עלון מספר 1

פצוע דכא/דכה (דברים כ"ג ב')

מהמסורה. המסורה הוא רשימות של "זרות המקרא", שנמסר בו רשימות של מקומות שיש מקום לטעות בהם כשמעתיקים או קוראים את המקרא (בעיקר עקב שבמקומות אלו שונים מהדרך הרגילה בשאר המקרא). הגם שברשימות אלו גם נפלו בהם שיבושים במהלך הדורות, כלשון הגר"ח מוואלאזין (בהקדמתו למק"ג תקס"ד "מנחת כלל ומנחת סלמה" סה"ל לתנ"ך של הגר"א) "כסו פניהם חרולי השיבושים, עד שנעשה כספר החתום, וגדר סייג התורה נהרס כמעט", אבל הצליחו גדולי הדורות (ובניהם הרמ"ה, האור תורה, והמנחת שי) להשתמש ביסוד של אנשי כנסת הגדולה כדי לתקן את נוסח התורה⁴, ובזכותם נוסח הספרי תורה שלנו זהים לגמרי בכמעט כל קהילות ישראל.

אחד המקומות הבודדים שיש מחלוקת בנוסח הספרים היום הוא בכתב "פצוע דכא/דכה" (דברים כג, ו) ומשום שיש אי ברירות לאנשים בזה, ראינו לנכון להציע את הנידון לפני ציבור הרחב באופן שיבינו את השיטות השונות, ואת הנהוג בקהלות השונות.

למרות כאלפים שנות גלות, וכלל ישראל נדדו ממקום למקום, היה מתאים שספרי תורה של מקום זה לא יתאימו לשל מקום זה¹, למעשה אינו כן. עזרא הסופר עם אנשי כנסת הגדולה (ע"י נחמיה ח, ח, נדרים ל"ז, וע"פ בר"ן ד"ה המסורות) כבר ראו ברוח קדשם חשש זה ויסדו לנו את המסורה², ודרשו חז"ל על הפסוק "איש חרבו על ירכו מפחד בלילות" (ש"פ ג' ח') ש"פחד הלילה" הוא שישכחו את התורה בגלות ומחמת צרות, וה"חרב" לישמר מפחד זה הוא המסורה. ולזה כווננו חז"ל באמרם (אבות פ"ג מ"ג, וע"פ צ"פ ר"ק, ר' יונה, המאירי, ומחזור ויטרי) "מסורת סייג לתורה". וכבר הסביר רבינו יונה שהסייג של המסורה לשמור את נוסח תורה שבכתב גרם "שלא תמצא הספרים חלוקים כי אם במקומות מועטים, מה שאין כן בספרי התלמוד כי בכמה מקומות הגרסאות מתחלפות". "מסורה" זו היה נמסר ככל תורה שבעל פה עד זמן הגאונים שהתחילו לכתוב אותה, בין ברשימות נפרדים, ובין בגליונות התנ"ך, ובשנת רפ"ד כשנדפס מקראות הגדולות הראשונה נדפס חלק גדול

התיבה. "דכא" כתובה שלש פעמים במקרא, פעמיים (ישעיה נז טז, תהלים צ ג) כתוב בכל הספרים "דכא" עם א' בסוף, ופעם אחת (דברים כג ב) נחלקו הספרים וגם בעלי המסורה: האם כתובה "דכא" עם א' בסופה כמו בשאר המקומות, או "דכה" עם ה' בסופה.

הסוברים "דכא"

במסורה קטנה⁶ (מס"ק) הנדפס (דברים כג ב) נמסר "ג' וכתבי בי א'". זה לכאורה מפורש שהכתיב בדברים שוה לשאר המקומות. כמו כן במסורה גדולה¹⁰ (מס"ג) הנדפס¹¹ (דברים שם, ישעיה נז טז) הביא רשימה של ג' "דכא", ולא הבדיל ביניהם לומר שאחת כתוב בה"א (לדוגמא ע"י במס"ג ירמיה יט ו בענין כ"א יקרא שכתוב שאחת כתובה בה"א). ראינו זה חזי לאצטרופי, אבל לבדו לא מוכרח. בנוסף, ברוב¹² מסירות אלו ברשימת הפסוקים כתוב "דכא" גם בציטוט הפסוק בדברים. והגם שהרבה מסרנים לא הקפידו על כתיב מדויק בציטוטים, אבל זה בעיקר כשאינו נושא של המסירה (ע"י במנחת שי במדבר א' לד). ראינו זה יותר חזקה, אבל כמובן שאינו בדרגת הראיה מהמס"ק שכתוב להדיא שכולם כתובים באל"ף¹³. ויתכן שלמסירות כאלו התכוון הרמ"ה ("דכא דכה") שכתב "ובמסורתא אחריתי משמע דכלהוין כתיבין אל"ף"¹⁴.

במק"ג הנדפסים הישנים¹⁵ ובהרבה כת"י¹⁶, כולל כת"י טבריינים ישנים מזמן הגאונים¹⁷, וכת"י אשכנזיים¹⁸ כתוב בנוסח המקרא "דכא", וכן הוא מנהג תימן (סערת תימן עמ' ק"ד). וכן מבואר מכמה ראשונים¹⁹. העידו (אחיו בשו"ת שארית יהודה חיו"ד ס"ס ט"ז וס"ס מ', ערוה"ש סי' ע"ה סע' כ"ב) בשם הגרש"ז מלאדי (בעל התניא) שפסק שיש לכתוב "דכא"²⁰, ונהגו בכל רוסיא על פיו²¹ לכתוב "דכא". וכן יש עדויות על ספרי תורה של כמה גדולי ישראל²² שהיה כתוב בהם "דכא"²³.

הסוברים "דכה"

מאיך בכל ספרי ספרד היה כתוב "דכה" (כפי שהעיד הא"ת), וכן הביא הרמ"ה ("דכא דכה") בשם רוב נוסחאות המדוייקים, ושכן הוא במסורה²⁴. וכן מצאתי במחברת מנחם (חי בספרד בערך שנת ד' אלפים ת"ש, בערך "דד"). וכן הוא בהעתק הללי, וכ"כ בקונקורדנציה מאיר נתיב²⁵ (נכתב בשנת קצ"ח) ובספר מנחת כהן (נדפס בשנת שני"ה, סימנים בתחילת הספר "דכה"). ועל פי מקורות הללו הכריע המנחת שי שצריך לכתוב בה"א. וכן הוא בספרי דפוס מדוייקים²⁶, וכן הכריעו הרבה אחרונים²⁷ שיש לכתוב "דכה" (לפחות לכתחילה), וכן הוא המנהג היום בין אצל האשכנזים (חוץ מחסידי חב"ד), ובין אצל הספרדים (חוץ מהתימנים).

הכרעה למעשה

גם לפי הסוברים שצריך לכתוב "דכה", נחלקו הדעות מה לעשות בספר תורה שמצאו שכתוב בו "דכא", וכן לכאורה יש נפקא מינה האם מותר לאשכנזי או ספרדי לברך על ספר תורה תימני.

רוב אחרונים²⁸ סוברים שאם מצאו באמצע קריאת התורה שכתוב "דכא" שיש להמשיך בקריאת התורה ואין להוציא אחרת, שמכיון שיש מקורות טובים גם לנוסח "דכא" אינו פסול, רק שלכתחילה²⁹ אנו נוהגים לכתוב "דכה".

ויש שסוברים שאין לתקן ס"ת שכתוב בו "דכא" מכיון שהוא כשר כמות שהוא.³⁰ וחידוש הבית אפרים (חי"ד ס' ס"ד) שזה רק אם גמר את כתיבת הס"ת, אבל אם לא גמר עדיין כתיבת הס"ת (או ס"ת גמור שיש לו טעות אחרת שודאי פסול) מותר לתקן ל"דכה".

אבל יש הסוברים³¹ שיש לתקן ספר הכתוב בו "דכא", ויש מקום עיון לדעתם האם הספר כשר כל זמן שלא תקנו³².

"מענית" חסר ו' – שם ז יא, "תעשה" חסר ו' – שמות כה לא, "האפד" חסר ו' – שם כח כו, "בשמת" חסר ו' – במדבר א ז, "חדשיכם" מלא ו' – שם י, "בער" חסר ו' – שם כב ה, אחד אות שונה שלא נשמעת בהגיוי המילה ("דכא" – דברים כג ב, כפי שיבואר להלן), ואחד שיש הבדל גם בהגיוי המילה ("ויהי" – בראשית ט ט).

כמבואר בהמשך המאמר יש עוד קהלות שכתוב בספרי תורה שלהם "דכא", הגם שבשאר דברים הם זהים לרוב הקהילות. אחרי שכתבתי מאמר זה ראיתי את דברי הגר"ח סופר והערות הרב דוד יצחקי (אור ישלל כרך נ"ו עמ' ר"ג–ר"כ), ושילבתי הערות ומראה מקומות שנוסף על פי דבריהם. בספר פסקי הלכות יד דוד (לר' דוד קאלני, סוף ח"א שו"ת ס"ס א). וכן נדפס נש"ת שאלת דוד יו"ד ס' י"י הסביר שנחלקו הבבלי (נכמות ע"ה) והירושלמי (פ"ח ה"ב) בביאור "פצו דכא/דכה", וממילא גם בכתיבתו. לפי הבבלי פירושו הוא אופן של קלקול שנעשה לאברי הלידה, והוא מלשון נידון וכתוש (כמו "דכו בַּדְכָה" – במדבר יא ח), וא"כ ראוי לכתוב "דכה". ולפי הירושלמי פירושו שנפצע האבר ששמו "דכא", וזהו הביצים מלשון שפלות (כמו "דכא וְשָׁפַל רוּחַ" – ישעיה נז טו), מפני שהם אבר הכי נמוך באדם כשהוא יושב, וא"כ ראוי לכתוב "דכא". ונ"ע שהכריע שלכתחילה יש לעשות כהבבלי ולכתוב "דכה", אבל אין לפסול ס"ת הכתוב בו "דכא" כדעת הירושלמי, שבעיני מסורה לא ק"ל לעולם כהבבלי וכבתראי, בפרט שבעוד מקומות מצינו שדורות הראשונים ובני מערבא היו יותר בקיאים בעיני מקרא. ועי' בהעמק דבר (דכ"ס טס) שדן גם בדברי הירושלמי,

1 עי' רד"ק (סוף הקדמתו) שבאמת כשחזרו מגלות בבל היה צורך לאנשי כנע"ג לבדוק את נוסח הספרים מפני ש"אבדו הספרים ונטלטלו, והחכמים יודעי התורה מתו".

2 ועיין בספרינו "תנ"ך עם המסורה גדולה וקטנה פרשת בראשית" (נמלא גם כנאל החכמה 18) במבוא (עמ' 38–32) הסבר מפורט על מהו המסורה. (מבוא זה נדפס גם בקובץ מוריה אלול תשע"ט).

3 כפי שמובא במסורת המסורה לר' אליהו בחור (סוף הקדמה שלישית דה חגני, עמ' ש"א), ובנוסח דומה ברש"י (שה"ש טס) ורוח חיים למהר"ל (אבות פ"ג מ"ג ד"ה והוא כנו).

4 בנ"ך אין לנו את הכתבים של הרמ"ה והאור תורה, רק את דברי המנחת שי, והוא בעצמו העיד בהקדמתו שלא התעסק בכל נדון בנ"ך, מכיון שאין בזה נפקא מינה למעשה כמו שיש בנוסח התורה, מפני שבימיו לא כתבו נביאים כשרים. וכתב חתנו של הגר"א (הקדמה לשו"ת מנחת על המצוות, תק"ס) שהמנחת שי "היטיב לדבר גם בנ"ך, עם כל זה לא פירש אפילו אחד ממאה".

5 בין האשכנזים ובין הספרדים קבלו עליהם את הכרעות האור תורה. אמנם התימנים, כדרכם בכל דבר, החזיקו במנהג אבותיהם בתוקף, ולא היה נמצא ביניהם מחלוקת בין הספרי תורה, וגם לא שינו את מנהגם מחמת הכרעות גדולים הנ"ל. רוב רובם של אנשים חושבים שיש רק שינוי אחד בין ס"ת של רוב הקהילות ושל התימנים (והוא "דכא" כדלהלן), אבל באמת יש תשעה הבדלים בענין כתיב התורה (ועוד הבדלים האם הכתיב היא בשתי תיבות או תיבה אחת, הפסק פרשיות, ואותיות גדולות וקטנות). שבע מהם הם שינויים במלא וחסר ("משנא" חסר ו' – בראשית ד יג,

וכתב שהגם שע"פ הירושלמי היה נראה לכתוב "דכא", אבל כתוב "דכה" כדי לרמוז דין נוסף.

⁸ כמו שביארנו במבוא הנ"ל ה"מסורה קטנה" הוא הערות קצרות הכתובה בגליונות התנ"ך (גם בכת"י מלפני אלף שנה, וגם בספרים הנדפסים עד לפני כחמשים שנה), ובדרך כלל הם הפניות ל"מסורה הגדולה".

⁹ וכעין זה הביא בתנ"ך לונדון מלכת"י.

¹⁰ כמו שביארנו במבוא הנ"ל ה"מסורה גדולה" הוא רשימה של כל הפעמים שתיבה מסוימת מופיע בתנ"ך. בדרך כלל אפשר ללמוד מרשימה זו בענין כתיב או ניקוד של מילה זו, שכל המקומות מובא ברשימה זהים, בדרך כלל בניגוד למקומות אחרים שכתוב או מנוקד אחרת.

¹¹ וכן הוא גם בהרבה כת"י, לדוגמא כאר"צ (תהלים), כת"י ל (דברים), כת"י (דברים), ועוד.

¹² אבל בחלק מהמסורות כתוב רק "וכרות" (ע' המס' ד' 159) או "פצוע" (כת"י פ), או "לא יבא" (כאר"ל דברים, כפי הגרסה מתנ"ך ליון דברים) וכדומה.

¹³ מעניין שהרב ברויאר בספרו "נוסח המקובל" (תשל"ו, עמ' 87) הביא ראיה ממסורות אלו, אבל ב"נוסח כתרי ירושלים" (תשס"ג) השמיט את זה והביא רק את המס'ק מהנדפס. וכנראה ששינה את דעתו בענין משקלם של ראיות אלו.

¹⁴ וכן מצאתי שביאר בשו"ת דברי נחמיה (יו"ד סי' כ"א, נט-ד' בסוגריים) את דברי הרמ"ה. וסיים הרמ"ה "ושיבוא הוא", ועי' בהמשך בשיטת הרמ"ה.

ובשו"ת שער יהושע (נעל הסקה יהושע אחיו של דעל כה"ג, ח"צ יו"ד סי' כ"ז ד"ה אינאל) דחה ראיה זו מן המסורה שאין ראיה לא מן השתיקה ("ולא נחית למימר אלא מנינא דאיכא תלת וכו', אבל לא נחית אי הוי באל"ף אן בה"א") ולא מנוסח הציטוט ("ואי משום דכתיבי כולוהו באל"ף לית לן בה"), שיש מקומות שלא הקפידו להעיר על שינוי כזה וגם לא הקפידו בדיוק הציטוט [ובאמת רואים כן מהרמ"ה שהרי כתב להגיה "פציעא" במקום "מציעא", אבל לא העיר על ציטוט הפסוק בדברים שכתוב "דכא"].

¹⁵ כן הוא בדפוסים רפ"ד, ש"ז, שע"ח, תפ"ג. וכן הוא בחומש שפתי חכמים דפוס ב' (דלינקפורט ת"צ) וג' (פולקפורט לדלה תפ"ח), הגם שבדפוס ר' (אמ"ר ת"צ) כתוב "דכה".

¹⁶ תנ"ך לונדון בשם קרוב 300 כת"י.

¹⁷ כן היה כתוב בכאר"צ (כ"כ בתנ"ך ליון, וצמאורות נתן 372, וכ"כ ר' משה סתהן נכשימה בתחילת כאר"ל, וכן משמעות קר"ת דבר מים חיים, לר' שמואל ד"ר חיים ויטאל, סימן כ"ז. ועי' בקובץ ספנות כד' י"ט עמ' 335), וכ"כ בכת"ל, כת"ש, כת"ש 1.

¹⁸ עי' בקובץ חצי גיבורים (תמח' תשע"ט, מעמ' א'קד) מחקר של 300 כת"י אשכנזיים ישנים מובחרים, ובכמעט כולם היה כתוב "דכא". (ובאותו מאמר הוכיח שבהרבה מהדברים שס"ת שלנו שונים מספרי הטבריינים, ספרי אשכנז הישנים דומים לספרי הטבריינים). וכן העידו (עי' אולר הפוסקים לה"ע ח"א בהעלות הכר זיו, עמ' קסח-צ) שכתוב בס"ת שמיוחס למהר"ם מרוטנברג. וכן הוא גם בספר הזכרונות לרא"ב האשכנזי (כת"י ח"א עמ' 238 טול ג'). ויתכן שזוהי הסיבה שסופרי אשכנז בזמן המכתב מאליהו (תלמידו של הגעיל דלקה, בהוספה שלו בלא"ה, המבואר תל"ה, דברים קס) כתבו "דכא" (ולא כמ"ש הממ"א שהם תפסו את סוף דברי האר"ח).

¹⁹ הרד"ק הביא פסוק זה בשורש "דכא" (ויש לו בנוסף שורש "דכה"). וכן הוא בשרשים לר' יונה אבן ג'אנח, ובמחברת ערוך לר"ש פרחון. וכן נראה שהוא דעת המאירי [הגם שלא דן להדיא בנושא זה, וכבר תמה האר"ת על זה, אבל כשהזכיר

פרשה י"ט ציטט "פצוע דכא". מאידך בשו"ת שער יהושע ציטט מהמאירי שם המסורה "תרין באל"ף וחד בה"א", אבל זה לא נמצא בפנינו במאירי, וגם בהמשך התשובה (ד"ה וכו') כתב שבעל הקריה "לא אדכר כלום", וגם לא היה לפני האר"ת. וראה מ"ש בזה הרב סופר עמ' ר"ג-ר"ד, והרב יצחקי עמ' ר"כ-רכ"א].

²⁰ והביאו סברתו ש"דכה" הוא לשון נקבה, אבל "דכא" האל"ף מן השורש. אבל הוא נשאר בצ"ע מהפסוק "לְשָׁרָה וּבְדָכָה" (תהלים לא יט). וכן יש להקשות מ"יְדָכָה יִשְׁחָר" (תרי בתהלים י). [ועל זה חלק ערוה"ש (סע' כ"ג) שכל מקום במקרא שמדבר על אבר המילה כתוב בלשון נקבה, ולכן באמת מתאים לכתוב "דכה"].

ודומה לזה מצאתי בספר סדר אברהם (פולקפורט תקי"ג, "דכה") שבעוד מקומות "דכא" הוא לשון של שבר וכתשיה, וא"כ "למה לנו לבדות שורש מלכנו מה שלא נאמר בתנ"ך, ולהניח השורש מה שנאמר בפסוק מעורש באל"ף".

קודם כל מבואר משתי פסוקים הנ"ל בתהלים שיש שורש של "דכה". בנוסף, לכאורה אי אפשר להביא ראיה משורשי התיבה על הכתיב, שהרי כל מקצוע הדקדוק שייך רק אחרי שאנו יודעים מה כתוב בתנ"ך. בנוסף הרד"ק (שק"ס "דכה") הגם שנוסח שלו בדברים הוא "דכא", יש לו גם שורש "דכה" (ושם מביא תהלים י) ומסביר אותו מלשון "דכא", וזה לכאורה להדיא דלא כאחרונים אלו.

ואח"כ מצאתי בשו"ת דברי נחמיה (יו"ד סי' כ"א), חתנו של בנו של הגר"ז, שכתב "רחוק שיחיה עיקר הכרעתו וכו' רק מצד הדקדוק (שידוע שאינו חכמה ברורה) וכמדומה שלא מצינו כזאת בפוסקים, וכו' ויש לילך בתר רובא, אבל לא להכריע על פי סברות וטעמים (על פי דקדוק) וכו'. אלא היה נראה שעיקר יסוד מוחז"ז רז"ל הוא פשוט מצד שבכל ספרי המסורה שלנו נמסר בהדיא שהוא ב'א'".

²¹ כן מבואר בתשובה השניה בשארית יהודה שהגר"ז שינה את המנהג, ואחרים נהגו על פיו. וכן הוא גם בערוה"ש. וזה דלא כהצעת המשנת אברהם (תרכ"ח, סי' ל"ב סס"ק ב', עמ' קל"ב-ב') שהציע שנהגו כן כבר ברוסא, והגר"ז רק תיקן ס"ת יחיד שהיה נגד המנהג, וכן ביאר והחזיק את המנהג. (ואח"כ ראיתי שכן דייק הרב סופר בעמ' ר"א).

²² משנת אברהם (סע' ב') הביא שכן היה בס"ת של ר' אפרים זצ"ל, והרב הסופר מבעש"ט, ושל ר' שבתי ראשקובער, ו"שאר ס"ת ישנות של סופרים מומחים מפורסמים".

²³ הכרעת האור תורה בזה לא כ"כ ברורה. בדיבור המתחיל פתח ב"דכה" ושכ"כ בכל ספרי ספרד, ושכ"כ הרמ"ה. וסיים "אבל בג' קדמונים מצאתי 'דכא' באל"ף, ובב' מהם מסור בהדיא ג' וכתבי א'". ויש אחרונים שהבינו שמסקנת האר"ת הוא להכריע "דכא" באל"ף. אבל המנחת שי ושו"ת תשובה מאהבה (סי' ע"א) כתבו שהאר"ת לא הכריע. הכנה"ג (קו"ט דני חיי סי' ל"ג) כתב "עם שמלשונו היה נראה לדון שהסכים שצריך לכתוב באל"ף כמו שמצא בג' ספרים קדמונים ובמסורה, מ"מ ממה שראינו לו ז"ל במקומות רבים בספרו שראוי לסמוך על ספרי ספרד יותר משאר ספרים וכו' כנראה דנוסחא ספרדית היא עיקרית". ובספר משנת אברהם (ס"ב ב', עמ' קל"ב-ב') הביא עוד מקומות באר"ת (במדבר לא – "סביבות מ", דברים כז – אין הפסק פרשה, בראשית לו ג' – "ויכירה" מ"), שברור שהכריע באופן מסויים, הגם שסיים דבריו שאינו כן בספרים קדמונים.

המכתב מאליהו במהדורה שלו של האר"ת הוסיף בדברי

האור"ת (בלי לציין להדיא שאינו מדברי האור"ת) "וסופרי אשכנזים תפסו סוף דברי הרב ז"ל עיקר, וכותבים 'דכא' באל"ף". וכן בקיצור בסוף הספר כתב "דכה" – לספרי הספרדיים בה"א (ע"ין א"ת)". ונראה שהמבין חידות הבין שזה מדברי האור"ת עצמו שכתב "וכתב הרב בעל האור תורה סופרי האשכנזים תפסו לכתוב 'דכא' באל"ף, ובכל ספר ספרדים בה"א". ואולי מחמת זה בחומש תוצאות חיים (תקנ"ד), ומשם במק"ג הישן הנפוץ (ומשם בכל החומשים הפשוטים היום), שהגם שנכתב "דכה" בנוסח החומש, יש הערה שכתוב בו "בס"ת אשכנזים כתיב 'דכא' באל"ף".

24 וז"ל הרמ"ה שם ומסורתא דמסיר עליה "תלתא, תרין כתיבי אל"ף וחד כתיב ה"א, וסימין פצוע דכא (דכ"ס כג ז), ושפל רוח (נפיקה מ"ט), תשב אנוש (תהליס ל ג), מציעא כתיב ה"א, מכלל דאורייתא כתיב אל"ף. טעותא דספרא הוא, ומסורתא לאו "מציעא" קאמרה, אלא "פציעא" קאמרה, וספרא הוא דאשתבש ביה, וכו'. ואשכחן מסורתא דקא דמסיר עליהון "תלתא, חד כתיב ה"א ותריין אל"ף, דאורייתא כתיב ה"א", עכ"ל. וכעין זה הביא גם בהעתק בער, וכתב בגליון "כן בכל כ"תבי יד' ישנים טובים וכן להרמ"ה". ועי' בליקוטי מסורה (דכ"ס סס).

ראוי להעיר, שהרמ"ה נימק את הגה שלו במסורה הנ"ל מפני שא"א שהאמצעי כתובה בה"א, שהרי בכל הספרים כתוב בישיעה באל"ף. ומצאתי במנחת שי שהביא מ"ספר כתי" מדויק ישן נושן" שכתוב במסורה שיש שני פעמים שכתוב בה"א, ובציטוט הפסוקים גם הפסוק בישיעה היא בה"א. (יש קצת מקום להעיר על המנחת שי שהביא ספר זה כדעת המאיר נתיב שרק הפסוק בדברים הוא בה"א, ולא העיר שמתאים לדברי המאיר נתיב רק לענין הפסוק בדברים, ולא לגמרי. אבל נראה שלא היה בהיסח דעת שיש מח' בענין הפסוק בישיעה, שהרי בפירושו לישיעה ציין לענין במ"ש בדברים, ולא כתב כן בתהלים, והסיבה לכאורה מפני שמבואר במ"ש בדברים שיש מח' בהנוסח בישיעה.)

25 בקונקורדנציה של בוכסדורף הביא את ג' הפסוקים בכותרת "דכא" (וכמו שהעיר במנח"ש של מק"ג תקס"ד), אבל בציטוט הפסוקים כתב בדברים "דכה" בה"א (הגם שבדפוס שער"ה שהנ"ל ערך כתוב "דכא"). ובקונקורדנציה של מאנדלקרן הפרידם לשתי כותרות שונות.

26 כמו תנ"ך עטיאש (אמ"ד תי"ט), חומש ר' אייזק פערמסלא (אמ"ד תקכ"ז), חומש תוצאות חיים (תקנ"ד) עם הערה "בס"פ תורה אשכנזי כתיב דכא באל"ף", וחומש מנחת כליל (תקס"ד), ועוד כמה חומשים שהוזכרו בשו"ת תשובה מאהבה (סי' ע"א).

27 בעל המעיל צדקה נק"ת סי' כ"ט, וק כתב כס"ת שלו כמ"ס נקמנה מאהבה, הגם שבאורי אור הביא שתי דיעות ולא הכריע. שו"ת שער יהושע, מסקנת הכנה"ג נק"ת דעי חיי יו"ד סי' כ"ג, גר"א (מפי השמועה מובא בתוספת מעשה רב סי' א' עמ' ט*), נדפס תש"מ חומש הגר"א דכ"ס שס, עמ' שכו'. ויתכן שזו מיומנה בהגהות הגר"א לספרי כי תל"א פיקא"ל יו"ד, שו"ת תשובה מאהבה, מנחת כליל, שערי אפרים (ק"י סע' מ"ד), חיד"א (לדוד אמת סי' י"א סע' ט"ז, קיורי ברכה יו"ד סי' ער"ה ס"ק ד'), זרע אמת (ח"ג סי'

קמ"א), גר"ח פלאגי (ספר החיים סי' כ"א פסקת כי תל"א), ערוה"ש (יו"ד סי' ער"ה סע' כ"ג), משנת אברהם (סי' ל"ז סע' א').

28 כנה"ג ושער יהושע (ולוטט דרע אמת וקיווי ברכה), שערי אפרים, תשובה מאהבה, גר"ח פלאגי.

29 ובאמת הכנה"ג בתחילת דבריו צידד אפילו ש"שניהם כאחד טובים, ומאן דכתיב הכי לא משתבש, ומאן דכתיב הכי לא משתבש". אבל נראה שאחרי שמצא תשובת אחיו הסכים לדעתו שיש עדיפות ב"דכה", רק שאין לפסול ס"ת שכתוב בו "דכא". (ולפ"ז מובן דברי השי"ב שציטט שהם מסכימים זה לזה, ובזה מתווכן הערת הגר"ח סופר עמ' רז ד"ה ולכאורה).

30 מעיל צדקה, שערי אפרים, תשובה מאהבה. ובהיכל הברכה כתוב נוסח חריף ש"אסור לתקן ולמחוק, והמוחק יקצצו ידי".

[הרב סופר עמ' ר"ב הביא את דברי הגרש"ק בספר הסת"ם (סי' ג') שאסר למחוק שורה בס"ת שכתובה בכשרות כדי לכתוב אותו באופן יותר נאה. וכתב שגם כאן כיון שכשר לפי רוב הפוסקים נקרא מחיקה שלא לצורך ואסור משום "לא תעשון כן לה" אלקיכם". וצ"ב שהרי הקסת (לפנת הסופר סי' י"ט ס"ק ה') חולק על דברי הגרש"ק שאין כאן חשש של "לא תעשון", שזה רק בשם ה' (כמ"ס נמשכ"ץ ח"א סי' ז'), וכן יש להחזיר משום נוי מצוה ע"פ דברי הספר חסידים סי' תתע"ט שמותר לכתוב יריעה חדשה יותר יפה מפני נוי מצוה, הגם שעכשיו כשר, ואין בזה משום בל תשחית. ויש מקום לומר שנחשב נוי מצוה לכתוב לפי המנהג שלנו מה שנחשב לכתחילה.

ומה שהביא מתשובת הר הכרמל (יו"ד סי' כ"א) לכאורה אינו ראיה כלל, ששם מדובר שמוחק לא כדי לכתוב, אבל כאן עושה כדי לכתוב, ועל זה כתב שם "נמחקין היינו לצורך לכתוב דבר אחר תחתיהן, דזה לא מקרי מחיקה אלא כתיבה". גם לא הבנתי איך ראה בדברי המ"א (סי' תק"ד ס"ק ט') ראיה לענין מחיקת אותיות של ס"ת כשר ע"מ לתקנו].

31 כ"כ בשם הגר"א, וכן הוא המשמעות בשו"ת שער יהושע בסוף התשובה. וכעין זה סבר הגר"ז באופן הפוך, שלדעתו יש לתקן מ"דכה" ל"דכא" (גם נגד המנהג, וכנ"ל).

32 כתב בקצות השלחן (ח"ג סי' פ"ז נה"כ ס"ק ט"ז) לדעת הגר"ז שיש לתקן ל"דכא", ש"פשוט דאפילו לדעת אדמו"ר ז"ל אם היתה כתובה בה"א א"צ להוציא אחרת משום זה", ומסתבר שה"ל לסוברים שיש לתקן ל"דכה", אם היה כתוב "דכא" אין להוציא אחרת.

אבל כתב החיד"א בלדוד אמת (סי' י"א אות ט"ז) שאין לברך על ס"ת כזה (ולכאורה כן מבואר בנה"ח סי' קמ"ג ס"ק ל"ד, וביתר ביאור בספרו מכת"י באר מים חיים, מצוטט ביח"ד ח"ו סי' נ"ו ד"ה ותבט, ושו"ת זבחי צדק חדשות ח"ג סי' י"א שפסלו ס"ת תימני בשביל ספרדים). אבל החיד"א חזר בו בשיורי ברכה מחמת תשובת הכנה"ג ואחיו (וכן העיר בזרע אמת על הילדוד אמת מדברי הכנה"ג, ולא ידע שהחיד"א עצמו חזר בו משום כך).

[יש מקום לדון בכוננת החיד"א בלדוד אמת, ועי' בדברי הרב יצחקי עמ' ר"ח-ר"ט שהעיר טענות חזקות להוכיח שגם בלדוד אמת לא התכוון החיד"א לפסול ס"ת הכתוב בו "דכא".]

המכון להחדרת לימוד המסורה עובד עכשיו על ההדרת המסורה (הקטנה, גדולה ורבת) על תנ"ך. בתשרי תש"פ הופץ בהרבה בתי כנסיות חוברת המסורה על פרשת בראשית עם הקדמות חשובות בענין המסורה, והוא נמצא באוצר החכמה גירסא 18. יצא לאור גם מהדורת טיוטא על פרשת נח. אפשר לקבל את שתי החוברות במייל של המכון. כמו כן נשמח בכל הערה בענין המסורה ולענין הדפסתו מחדש במייל הנ"ל.

למען יברכך

גליון תורני תקופתי לליבון הלכות ריבית המצויות | חודש אלול תש"פ | גליון א'

לא תשיך לאחיד נשך כסף וגו', למען יברכך ה' אלקיך בכל משלח ידך (דברים כ"ג, כ"א)

דעת קנית

שאלה למעשה באיסור ריבית

דבר העורך

וְחִי אֲחִיךָ עִמָּךְ. מצוות עשה מהתורה לגמול חסד ולהלוות בחינם לכל איש ישראל כשנצרך לכך, ולא להלוותו ברבית בשעת דחקו.

כידוע, הלכות רבית הם מההלכות המגוונות ביותר, אשר הם בכלל חלק "יורה דעה" שכולל בתוכו דיני איסור והיתר כדת של תורה, וגם הם בכלל חלק "חושן משפט", שכל הלכות רבית הינם דיני ממונות שבין אדם לחבירו.

ועל כולנה הם גופי תורה של חלק "אורח חיים", באשר הם הלכות המצויות בכל יום ויום, ובפרט בימים כזמנינו, שכל התשלומים והקניות נעשים ע"י העברות והלוואות בנקאיות וחוץ בנקאיות, מחברות מימון וחברות אשראי, אשר יש בהם ריביות והצמדה, הטבות וקנסות למיניהם. וברובם ככולם יש חששות רבית דאורייתא או דרבנן.

איכשר דרא אשר התרבו ב"ה ספסלי בית המדרש בהלכתא רבתא הדין, ואלפי ורבבות צורבים עוסקים בתורת ריבית לכלליה ולפרטיה, להלכה ולמעשה, ובקהל הנרחב גוברת המודעות לחששות הרבות המצויות באיסור ריבית.

ובד בבד, התעשר גם כן ארון הספרים התורני בספרים נכבדים, העוסקים בתורת הרבית, החל מביאורי הסוגיות ושרשיהם בפרק איזהו נשך, וכלה בביאורי השו"ע וספרי הפוסקים ופסקי ההלכה עד ההלכה למעשה, יגדיל תורה ויאדיר!

לתועלת הרבים הפקנו במיוחד את הגליון התקופתי "למען יברכך" - בו נעלה בסייעתא דשמיא מדורים שונים ומגוונים לליבון הלכות רבית המצויות ומתעוררות תמידים כסידרם, בתקוה כי רבים יהנו ויחכימו לדעת את המעשה אשר יעשון ואת הדרך ללכו בה.

הנידון: החלפת מלאכות בצל הקורונה

יסוד איסור החלפת מלאכות ■ אופני ההיתר ■ לחידודא

שאלה למעשה: שני אחים ובני משפחותיהם נכנסו לבידוד עקב גילוי תסמיני קורונה ה"י אצל חלק מבני המשפחה, וכידוע יש קושי גדול בשהיית כל המשפחה בבית אחד לתקופה ממושכת, ואשר על כן מעוניינים האחים לעשות הסכם ביניהם, ששלושה ימים ישלח ראובן את ילדיו לביתו של שמעון, ולאחמ"כ ישלח שמעון את ילדיו לשלושה ימים לביתו של ראובן.

ושאלתם בפיהם, היות ומשפחתו של שמעון מונה יותר ילדים ויש יותר קושי לטפל בהם, אם יש בזה איסור רבית שראובן פורע לשמעון עבודה יקרה יותר בשלושה הימים השניים.

ונידון זה שייך גם אם לשמעון יש אותם מספר ילדים, רק שהטיפול בהם יותר קשה מתחת שהם תינוקים יותר או כל סיבה אחרת. וכמז"כ אפילו אם אין יותר קושי לטפל בהם, אלא שרוצים לסכם שראובן ישמור אח"כ על הילדים של ראובן יותר ימים. האם יש בזה חשש רבית? ואם כן, מה הם אופני ההיתר שאפשר לעשות ביניהם?

יסוד איסור החלפת מלאכות

אסור להעביד פועל במלאכה קלה, ולהתנות עמו שתמורת זה יעבוד המעביד לאחר זמן אצל העובד במלאכה כבדה יותר¹. כיוון שיש בין העובד למעביד המתנה על התשלום, ועבור זה פורע לו המעביד לאחר זמן מלאכה יקרה יותר². ודומה לכל רבית שעבור ההמתנה שממתין המלווה למוצר שהלווה, פורע לו הלווה יותר.

אמנם אינו אסור מדאורייתא³, כיוון שאין הרבית בחוב של הלוואה, רק בחוב של שכירות פועל שממתין על שכר פעולתו⁴. ומדאורייתא אין איסור רבית רק ברבית שקצצו עליה בחוב של הלוואה⁵.

ועפ"י זה יש איסור בצירוף הנ"ל, כיוון ששמעון נחשב מלווה כיוון שממתין על שכרו כפועל ששמר על בני משפחתו של ראובן, וראובן יפרע לו לאחר זמן בפעולה קשה ויקרה יותר. ועל כן צריך לסכם ביניהם שיהיה באחד מאופני ההיתר דלקמן.

ואיסור זה מצוי בהרבה מאוד מקרים ואופנים, שמלמדים ומגידי שיעורים מחליפים זה עם זה, או בעלי מלאכה למיניהם. וכן מצוי בין שכנים וידידים שמסייעים במלאכות זה לזה. ובכל מקרה ישנם פרטים שונים שלפיהם אפשר למצוא דרכי היתר, וכאן יתבארו אופני ההיתר במעשה הנ"ל.

היתר א': אם אין הסכם מחייב בין הצדדים

באופן שההסכם ביניהם הוא הסכם שאינו מחייב, רק סיכום בעלמא אם יהיה נח לשני הצדדים, והתנאים יכולים להשתנות, ואין חיוב על ראובן לשמור על בני משפחתו של שמעון אם יהיה לו קושי בזה וכדומה, אין חשש רבית ביניהם⁶.

1. משנה (ב"מ ע"ה) ונפסק בשו"ע (סימן ק"ס ט"ו וסימן קע"ו ס"ז). 2. רש"י (שם בד"ה אבל) וטור (סימן ק"ס שם). 3. ט"ז (סימן קס"א סק"א) וחזו"ד (שם סק"א) ושא"פ. אמנם מדברי הלבוש (סימן ק"ס ס"ט) משמע דהוי רבית קצוצה, דהוי כהלוואת מוצר של מלאכה תמורת מוצר של מלאכה יקרה יותר. 4. חזו"ד (שם) ושא"פ. 5. טור (סימן קס"א ס"א) וב"י (סימן קע"ג ס"א). 6. עפ"י דברי הרמ"א (סימן קס"ו ס"א).

והיתר זה מצוי בהרבה מקרים ואופנים, ובפרט במשפחות ושכנים שרגילים בתדירות לסייע זה לזה בדברים מעין אלו. אבל כשאין ידידות כזו ביניהם, ואין רגילים לסייע זה לזה בדברים מעין אלו בלי תמורת תשלום וכדומה, לא שייך היתר זה ועל כן צריכים להגיע להתירים דלהלן.

היתר ב': אם אין הפרש זמן בין עבודות הצדדים

והנה, ברוב האופנים של החלפת מלאכות הסיבה שמוסיף הפועל השני מלאכה יקרה יותר, אינו עבור טובת ההלוואה וההמתנה, על מה שלא הוצרך לשלם לראשון מיד בגמר מלאכתו, רק עבור הנוחות של עצם החלפת המלאכות, ואעפ"כ משמע בפוסקים האחרונים לאיסור בזה, ויש לבאר טעם האיסור.

באופן ששמעון ישלח את בני משפחתו לאחיו ראובן, מיד לאחר שבני משפחתו של ראובן היו אצלו, אין שום חשש רבית, כיוון שאין ביניהם שום המתנה, וראובן פורע לו מיד את השכר עבור פעולתו⁷.

ואולי טעם האיסור הוא כיוון שמפורש בהסכם ביניהם על מלאכה ופירעון יקר יותר לאחר זמן, ובאופן כזה שמתנים להדיא על הלוואה ברבית, אין היתר אפילו כשאין התוספת עבור ההלוואה¹¹.

גם באופן שרוצים לסכם ששמעון ישלח את בני משפחתו לאחיו, רק לאחר כמה ימים שבני משפחתו של ראובן יהיו אצלו, יש עצה להשתמש בהיתר זה. והוא, שיתנו שבעת שהותם של בני משפחת ראובן אצל שמעון, יעשה שמעון איזה שהוא מלאכה קלה לראובן, וזה יהיה חלק מהתמורה עבור מה שראובן שומר על בני משפחתו, ונמצא שאין המתנה מתחילת תשלום שמעון על פעולתו של אחיו ראובן⁸.

באופן נוסף אפשר לתרץ עפ"י מש"כ השועה"ר (שם) לאסור רבית **בשעת פרעון החוב**, אפילו אם אין התוספת עבור ההלוואה, שאז נראה כאילו ניתן התוספת עבור טובת ההלוואה. וא"כ גם בהחלפת מלאכות, הרי התוספת של המלאכה השניה היקרה יותר הוא בשעת פרעון, וע"כ אסור אע"פ שמטרת התוספת אינו עבור טובת ההלוואה¹².

היתר ג': לא לקבוע מי יעשה
מלאכה אחרי מי

אופן נוסף להתיר בציור הנ"ל הוא שיתנו מתחילה בהסכם גמור, שראובן ישמור ג' ימים על בני משפחתו של שמעון, ושמעון ישמור ג' ימים על בני משפחתו של ראובן, ואין חילוק מי קודם למי. ואז מותר אפילו אם בפועל יהיו בני משפחתו של שמעון אצל ראובן לבסוף, שאז בוודאי אין ראובן עובד יותר קשה עבור ההמתנה, שהרי לפי ההסכם ביניהם היה יכול להיות שראובן יעבוד בתחילה.⁹

היתר ד': לשלם על המלאכות

עצה נוספת הוא שיעבדו זה אצל זה תמורת תשלום, כלומר שיסכמו ששמעון ישמור ג' ימים על בני משפחתו של ראובן תמורת תשלום, ולאחר זמן מה כפי רצונם, ישמור ראובן על בני משפחתו של שמעון ג' ימים תמורת תשלום.

ובאופן זה הרי אין ביניהם המתנה, שמלאכת ראובן אינו התמורה עבור מלאכת שמעון, שהרי שמעון קיבל מיד תמורה עבור פעולתו, רק שיש ביניהם שתי עסקאות של עשיית מלאכה עם תשלום זה לזה¹⁰.

לחידודא

הכלל באיסור רבית הוא, שאם הלווה אינו מוסיף את התוספת עבור טובת ההלוואה, רק

לא תוכל להניח אותו מהידיים!

אם אתה לומד הלכות רבות,
ההלכות החמורות הדורשות שיון מעמיק,
אין ספק שאתה זקוק לו, לספר הנפלא 'נושא
את נושאי' שזה עתה יצא ממכשיר הדפוס.

הספר שקיבל את הסמכותהם הגלובלית של
גדולי ישראל, יעצק לך הבנה אמיתית
ומדויקת בהלכות הקשות, בביאור נושאי
הגלים ובהבדלת כל נקודה וכל סעיף.

נושא את נושאי' יעצק לך את ההבדלות
להבין באמת
הלכות רבות!

"זהו כפשוטו בשו"ע ערך לכל אחד ואחד... מאוד נוח
מבאורו ומסגנון וסידור ספרו הקוד... רוב שבער הוא בזמן
אחרון הדברים שפונים ובמקרים של חל' רבות, הוא ספר וחד
בשני זמני אחד שיעזר במספר יסבא נחת בלי שו"ע..."
(האמרי סטא קדש יחזקאל מליטא ה"ק סוף חזקיהו חיה זכא סוף שנת קצ"ח תשס"ב)

ניתן להשיג
בחנויות הספרים המובחרות
הפצה ראשית 'הפעת הספר'
03-6765382
לכל עניני הספר: 052-71-56-567

7. פרישה (סימן ק"ס סק"ח). ועיין בספר דעה ערוכה (סימן ק"ס ציוני דעה סקק"ח). **8. עפ"י המבואר בגמרא** (ב"מ ע"ג) ונפסק בשו"ע (סימן קע"ג סי"ב). **9. ברית פנחס. 10.** ברית פנחס. **11. עפ"י המדרכי** שמוזב ברמ"א (שם), ועיין בספר דעה ערוכה (סימן קס"ו בעיוני דעה סק"ו). **12. אלא** שיל"ע בב' התירוצים המבוארים בפנים, שכן חומרות אלו מקורם בחוב של הלוואה, והחלפת מלאכות הוי רק חוב של מכר דקיל טפי, ולפי תירוצים הללו יתחדשו חומרות אלו אפילו בחוב של מכר, ודו"ק.

אגר נטר ■ מלווה למלווה
במכר ושכירות ■ רבית קצוצה

אגר נטר

כללו של איסור רבית הוא, שיהיה המתנת זמן שממתיין המלווה לתמורה עבור המוצר שהלווה. ואז אם מוסיף הלווה תוספת עבור ההמתנה יש איסור רבית. אבל כל החלפה מיידית של כסף או מוצר תמורת מוצר וכדומה, אין שום חשש רבית, אפילו אם מחזיר יותר, כיוון שאין ביניהם שום הלוואה (גמרא (ב"מ ס"ג): ונפק ברמ"א בסימן קס"א (ס"א).

מלווה למלווה

איסור רבית הוא רק כאשר הלווה מוסיף תוספת למלווה, אבל כשהמלווה נותן עוד מתנה ללווה חוץ מעצם ההלוואה אין איסור רבית (יעוין בשו"ע סימן ק"ס סט"ו ובנו"כ שם. ואם הלווה הוא אדם חשוב, יעוין בט"ז (שם סק"ח) ובפת"ש (שם סק"ח). ויעוין עוד בשו"ע שם בסעיפים י"ג-ט"ז פרטי הדין ברבית שאינו מלווה למלווה).

במכר ושכירות

גם במכירות ושכירות אדם או קרקע ומטלטלים שייך איסור רבית מדרבנן, והיינו כשיש המתנה של זמן בין אספקת המוצר לתשלום. ובכל אופן שיש המתנה במכר ושכירות, הכלל הוא כדלהלן, אם המוכר או המשכיר הקדימו את אספקת המוצר לפני התשלום, נחשבים הם למלווים. ואם הקונה או השוכר/שכיר הקדימו את התשלום, נחשבים הם למלווים.

רבית קצוצה

רבית קצוצה היינו רבית שאסורה מדין תורה. שאע"פ שכל תוספת עבור כל המתנה שהיא אסורה, אעפ"כ אין איסור רבית מדאורייתא רק בהתקיים ב' התנאים דלהלן, א'- שיקצוץ על הרבית בשעת ההלוואה (ואם קצץ בזמן הרחבת זמן הפירעון, יעוין בשו"ע סימן קס"ב וברמ"א בסימן קע"ו ס"ו, ובפוסקים במקומות הנ"ל). ב'- שיהיה הרבית בחוב של הלוואה ולא בחוב של מכר ושכירות (חוץ מכמה אופנים שיש צדדי רבית קצוצה אע"פ שהחוב הוא של מכר ושכירות, כגון בשעת הרחבת זמן הפירעון, או קנס המתרבה, או בקניית שדה וכדומה בתשלומים, או במקח החוזר ומכירה המתבטלת מחמת תנאי).

מדור מיזחזח לעזר לב המועינים!

הנידון: הלוואה במזומן בתנאי פרעון בהעברה בנקאית או צ"ק

תנאי בצורת הפירעון, שמאחר שמלווה להוצאה ניתנה והמעונו כבר נעשו של הלווה, וא"כ כל הטירחות שטורח לפרוע במזומן או להיפך, בשלו הוא טורח. והדבר דומה למי שהלווה לחבירו מעות ע"מ שיפרע לו בעיר פלונית דווקא, או בהעברה לבנק פלוני דווקא, שלכאורה אין בזה שום איסור, שהלווה טורח בשלו לפרוע את חובו כתנאי ההלוואה.

מעיינים נכבדים! נשמח מאד לקבל את חוות דעתכם, וכן ראיות מהסוגיות והפוסקים לנידון זה, בכתובת המערכת: RIBIT21214@gamil.com בין השולחים יוגרלו הספרים הנכבדים ברית יהודה, דעה ערוכה, נושא את נושאי, על הלכות רבית. ההגדרה תתקיים בל"נ במוצאי צום גדליה תשפ"א.

להלוות את הזול מביניהם ע"מ לפרוע באופן השני היקר יותר.

ב'- אפילו את"ל ששווי כסף במזומן ושווי בבנק שווים, יש לדון צד לאיסור, שהרי אם המלווה היה הולך לחלפן להחליף את הכסף למזומן היה לוקח עבור זה עמלה, וא"כ עכשיו עושה לו הלווה טובה זו, ובפרט אם צריך הלווה לטרוח להשיג את המזומן או להיפך.

ומצד שני יש לדון להיתר ולומר, שאין חילוק בשווי הכסף בין כסף מזומן לכסף בבנק, רק שיש יתרונות לאנשים מסוימים במצבים מסוימים באחד מהם, וא"כ אין איסור מצד מה שפורע מין יקר יותר.

וגם מצד הטובה שעושה הלווה עבור המלווה, יש לדון שאין בכך איסור, כיוון שהוא רק

שאלה: ראובן יש לו סכום כסף גדול במזומן, ורוצה לקנות דירה עם כסף זה, רק שאינו יכול להפקיד סכום כסף כ"כ גדול בבנק מבחינה חוקית. ועל כן ברצונו להלוות כסף זה לידידו למשך חודש, בתנאי שהחבירו יפרע לו כסף זה בהעברות בנקאיות או ע"י צ"קים וכדומה.

כמו"כ שייך ציוו זה להיפך, שיש למלווה סכום כסף בבנק, ומעוניין בכסף מזומן לצרכים שונים, ולכן מוכן להלוות את הכסף בהעברה בנקאית וכדומה, בתנאי שהלווה יפרע לו לאחר זמן את הכסף במזומן.

צדדי הנידון: יש לדון בזה לאיסור מחמת שני סיבות, א'- יש צד לדון אם יש הפרש בשווי בין כסף מזומן לכסף בבנק, שהרי לכל אחד מהם יש יתרונות. ואת"ל שאחד מהם יקר יותר, א"כ אסור

שאלות אקטואליות מבית ההוראה

ואני רגיל להלוותם לבחורים בשיבה. מטבע הדברים ישנם בחורים שלא עומדים בתאריכי הפירעון, ואשר על כן ברצוני להתנות איתם שאם לא יפרעו את חובם עד תאריך הפירעון יצטרכו לפרוע יותר. והמטרה אינה לשם ריבית, אלא להיפך, כדי שאני יוכל להמשיך ולהלוות בחינם אני צריך להרתיע את הלווים שיפרעו בזמן. האם יש בזה איסור? ואיזה עצות אפשר לעשות לזה?

תשובה: אסור. ומ"מ אפשר לעשותו בדרך היתר, שהפירעון והקנס יהיה ממט"ח. כגון אם מלווה 500 ₪, יכול להתנות שאם לא יפרע את החוב בזמן, יצטרך לשלם \$ 200. (ועוין בנימוק אם מועיל עצה זו לדעת השו"ע).

נימוק - ריבית זה הוא רבית בדרך קנס המבואר בשו"ע י"ד סימן קע"ז ס"ד לאיסור משום הערמת ריבית. אמנם הרמ"א היתר שם ריבית חד פעמי של מעות תמורת פירות או להיפך, שאז אינו ניכר הריבית כ"כ. ועפ"י נראה להיתר גם ברבית דרך קנס במטבע מקומי תמורת מט"ח, שהרי דינו כמו פירות כמש"כ הפוסקים. ובדעת השו"ע נחלקו האחרונים אם מודה להיתר זה (יעוין בש"ך שם סק"ל, ובתפארת למשה ושער דעה שם), ומ"מ אפשר שיש להקל דהוי פלוגתא בהערמת ריבית דקיל משאר אבק ריבית, וגם יש ראשונים שמתירים כל ריבית חד פעמי אפילו כשהפירעון והקנס ממעות.

ובלבד שהקנס יהיה קנס חד פעמי בלבד, שאינו תלוי במשך זמן האחזוק, אבל בקנס המתרבה אין שום היתר כמבואר בשו"ע שם סט"ז ובפוסקים שם.

למען הדעת

שאלה א'

אנו שכנים של משפחה אמידה, והרגילות בינינו ללוות ולהלוות זה לזה מוצרי מאכל ובית, וכמעט באופן קבוע רגילים המשפחה האמידה להחזיר את המוצרים מחברות יקרות יותר, או איכותיות יותר וכדומה.

ככל שניסנו להסביר להם שאין ברצונו לקבל את המוצרים היקרים יותר מחשש ריבית, השיבו לנו שאינם מדקדקים לחפש לקנות את המוצרים בדיוק כפי שלוו בחנויות שונים, רק מחמת נוחותם קונים לעצמם בחנות שרגילים לקנות שם, ומזה הם גם פורעים את חובם, האם יש בזה חשש ריבית או לא?

תשובה: מותר, ואין בזה חשש.

נימוק - כל ריבית שהלווה פורע יותר שלא לשם טובת ההלוואה מותרת, חוץ מכמה אופנים מסוימים כמבואר בשו"ע י"ד סימן ק"ס ס"ז, וגם בציור דלעיל הסיבה של פרעון מוצרים יקרים יותר הוא מחמת הנוחות שלהם ולא עבור טובת ההלוואה.

ואע"פ שהשועה"ר (הלכות רבית ועסקא ס"ז) החמיר ברבית הניתן בשעת פרעון שנראה כריבית אפילו אם אינו נותנו לשם ההלוואה, עם כן זה מסתבר שלא החמיר באופן שהלווה מפרש להדיא את הסיבה שפורע יותר שאינו מחמת ההלוואה כמו כאן.

שאלה ב'

אני בחור ישיבה שמחזיק ברשותי כמה אלפי ₪,

אם ברצונך לפרסם את ספרך בלוחות המודעות בבתי מדרשויות ומקוואות בירושלים, ב"ב, ב"ש, אשדוד, ביתר, מודיעין עילית, אלעד, מקומן איתנו!

להרשמה: 5665177@gmail.com או 0533135929

מחבר ספר!?

דעה ערוכה - ספר 'דעה ערוכה' על הלכות ריבית

יצירת איכות מיוחדת כתבניתו של ספר ה"משנה ברורה" | מעוטר בהסכמותיהם הנלהבות של גדולי הפוסקים המעידים עליו כי עוד לא בא כבושם הזה

הרה"ג ר' פנחס וינד שליט"א, אשר נותן מענה מושלם לציבור הלומדים, הן בביאור דברי השו"ע והן בליקוט ותמצית דברי הפוסקים החונים עליו.

הלומדים הרבים בהלכות ריבית ימצאו תועלת גדולה בציבור נפלא זה, הן המתחילים אשר ימצאו ברכה מרובה במבוא קצר וענייני לכל נושא וענין, וסיכום תמציתי וקולע מדברי הנושאי כלים ועשרות ספרי הפוסקים, בלשון קולחת ובבהירות מיוחדת. והן היורדים לעומקי הדברים, שימצאו בו חידוש מרענן בדמות מדור "עיוני דעה", אשר כמתכונת מדור "הביאור הלכה" בספר המשנה ברורה, יורד לפשוט ספיקות ולהעלות מרגליות ופנינים, ומרחיב ביסודי השיטות והדינים, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

הספר מעוטר בהסכמות נלהבות של גדולי הרבנים ומורי ההוראה שליט"א, המעידים על גודל התועלת מהספר הנפלא לכל הלומדים והמעיינים, הן לצורבים בהיכלי הכוללים העוסקים בלימוד הסוגיות והלכות הריבית, אשר הספר יביא להם תועלת מרובה בדרך הלימוד ובירור הידיעות בהלכות אלו, והן לרבנים מורי הוראה ויושבי על מדין, לעיין ולמצוא המבוקש בנקל בכל הלכות ריבית.

הספר מודפס בהדפסה נאה ומשובחת, עם כריכה מהודרת, אותיות ברורות ומאירות עינים, עם כותרות מתמצות בשולי הגליון על חלק העיונים והביאורים המשולבים במדור 'עיוני דעה'. בסוף הכרך נסדרו מפתחות מפורטים על כל עניני ריבית בו ימצא המבקש בניקל את מבוקשו בתוך סבך ההלכות. כאשר כל אלו יחד חוברים ליצירת פאר מיוחדת: **תורה מפוארה בכלי מפואר!**

לזיכוי הרבים!

לקראת תחילת זמן אלול במתכונת המיוחדת בתקופה זו, תישלח לכל דורש מאלפי לומדי הלכות ריבית לזיכוי הרבים, קובץ מיוחד על שו"ע י"ד סימן קס"ח-קס"ט - הלכות ריבית בגויים - הידוע במורכבתו מציוורים ופרטים רבים, מתוך הספר הג"ל. הקובץ כולל גם מבוא קצר מתמצת וקל, ומפתחות מפורטים על סימן זה. ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל 5665177@gmail.com

הפוסקים הרבה, ועמל רב ויגיעה גדולה צריך הלומד כדי לרכוש מקצוע גדול זה על בוריו.

לתוך חלל זה זורח אורו של הספר החדש **"דעה ערוכה"**, אשר נכתב ונערך כתבנית ספר המשנה ברורה, ע"י הרה"ג רבי **אביגדור אלטמן** שליט"א מו"ץ בבית הוראה לעניני ריבית שע"י

כידוע, קושי מיוחד ישנו בלימוד שו"ע יורה דעה, אשר בשונה מ"אורח חיים" לא זכינו בו לאורו הבהיר של חיבור ה"משנה ברורה", ובכפליים מורגש קושי זה בלימוד "הלכות ריבית" החמורות, הן מצד דקדוקי ההלכות המרובים והעמוקים, והן מצד שלא האריכו בו

הספר שכבש בסערה את היכלי הכוללים

נכה לומדים היום ריבית!

חיבור יסודי ומקיף על כל שולחן ערוך הלכות ריבית, בנוי ומבוסס כתבנית ספר 'משנה ברורה', המבאר דברי השו"ע בכל סעיף וסעיף בנוסח קל ומתומצת, בתוספת פסקי הפוסקים והדברים השכיחים למעשה.

- מבוא להלכות ריבית
- מבוא לסימן קס"ח-קס"ט
- קיצור היתר עיסקא
- מפתח עניינים מפורט
- מעוטר בהסכמת גדולי ההוראה שליט"א

- מיון שראיתי ישרות שכלו ועומק הבנתו בהלכתא רבתא הדיון, חזקה עליו שיוציא מותח"י דבר נאה ומתוקן. הרב"מ קליין שליט"א
- הספר ראוי להעלותו על שולחן מלכים, ויכל לשמש מהמחפשים ההלכה בקיצור, עד תלמידי חכמים ומורי הוראה שכבר למדו ועיינו, למצוא את מבוקשם בנקל. הרב"מ שפרן שליט"א
- ואף חוסין לעולם כל סוגיא אדוירים לעומק כל סוגיא סמוכה, ליישר הדנקשנים ולהתיר כל הספיקות, אשר אין שנוח כואת השמחה, ובדואי יהיה הספר לתועלת ולעזר רב לכל יודעי דת והלכה. הרב"ד שפירא שליט"א
- ביאר כל פרט ופרט בשו"ע בביאור נפלא ונכון, ונלקט מדברי הפוסקים מה שנצרך לכל לומד, ובנוסף להוסיף ביאורים בשם "עיוני דעה", לחדש לעומק הדברים בכל סעיף בשו"ע. לעומק ולרוחב מדברי הראשונים הפוסקים, כיד ה' הטובה עליו. הג"מ וינד שליט"א

ניתן להשיג ברשת ספרי אור החיים ובחנויות הספרים המבוחרות

או אצל המחבר: 03-5665177 • 05331-35929

הפצה ראשית: אברמוביץ 03-5782270

מערכת טלפונית 'למען יברך'

בימים אלו אנו שוקדים על הקמת מערכת טלפונית להזמנת ספרים על הלכות ריבית עם שירות משלוחים עד הבית. מחברי ספרים (על הלכות ריבית או פרק איזהו נשך בלבד!) אשר מעוניינים להצטרף ליוזמה זו, מתבקשים לפנות

למערכת בדוא"ל RIBIT21214@gamil.com

להערות והארות בכל עניני הגליון, ולפרסום ספרים בעניני ריבית, ולשליחת חומרים לשיבוץ בגליונות הבאים, ניתן לפנות אל כתובת המערכת RIBIT21214@gamil.com | כמו"כ ניתן להפנות שאלות בהלכות ריבית בכתובת הנ"ל

למען יברך

בן עליה

המרכז להכוונה ולהעצמה תורנית
ע"פ משנתם של רבותינו
למינוף היכולות אל ההצלחה

בן עליה

אמר רשב"י: ראיתי בני עליה והן מועטין... (סוכה מה:)

הגיליון של "בני העליה" עמלי התורה!

גיליון יחודי של תובנות מעצימות לבן העליה מהפרשה וממועדי ישראל | ערש"ק פרשת כי תצא התש"פ

סוד ההצלחה:

לשרוף את כל הגשרים!

מלבד זאת – יהיה עליך להתמודד בכוחות עצמך עם מספר החיילים וכמות הנשק שברשותך. **לא תוכל לקבל תגבורת, ולא אספקה נוספת של תחמושת!** – הבהיר המפקד.

"וכמה חיילים יש לאויב בשטח המדובר?" – התעניין מפקד האוגדה, ונענה כי על השטח מגינים **כעשרים אלף חיילים גרמנים (!)**, מצויידים במיטב הנשק החדש והמשוכלל: **טנקים, מטוסים, תותחים ומקלעים...**

"וכיצד אמור אני, עם חמשת אלפים לוחמים, ועם **כמות מוגבלת של תחמושת בסיסית** – לגבור על כמות חיילים **גדולה פי ארבעה** ומצויידת בתחמושת העדיפה על שלי?" – תהה מפקד האוגדה, אך המפקד לא שינה את דעתו:

"אני מבין את הקושי" – אמר – "אך עליך להבין כי **אין ברירה**. לפי החלטת המטכ"ל יש לכבוש את השטח המדובר, ובנסיבות הנוכחיות אין כל אפשרות להקדיש לכך משאבים נוספים. **אתה פשוט חייב לנצח!**" – הבהיר המפקד הכללי למפקד האוגדה, והוסיף משפט שעתידי היה להכריע את גורלה של המערכה:

"מניסיוני הצבאי רב השנים אני יודע, כי אלו שמנצחים – הם אינם מנצחים משום שיש להם את מיטב הנשק או את מירב החיילים. אלא משום **שהם נחושים בדעתם לנצח בכל מחיר!** לכן, דע לך, כי אם באמת תהיה 'נחוש' 'והחלטי' **לנצח, בכל מחיר** – אתה תצליח לעמוד במשימה!"

מפקד האוגדה, כאיש צבא, לא פקפק בהוראות שקיבל, הוא חזר אל אוגדתו, ולאחר תדריך קצר העלה את חייליו על סירות שסופקו לו, והעביר אותם **בחצות לילה** לגדת הנהר השני – הגדה בה שלט הצבא הגרמני...

לאחר מכן, הורה לחייליו לקבץ את כל הסירות אל נקודה אחת, ושם – **העלה אותן באש!!! - - -**

ימי מלחמת העולם השניה... הגרמנים ימ"ש התקדמו 'בקצב מסחרר' תוך שהם כובשים ערים ומדינות שלימות הנופלות לידיהם, לאחר הפצצות כבדות, כפרי בשל...

כוחות בעלות הברית **לחמו בעוז ובחירוף נפש** לעצירת התקדמותו של הצורר הנאצי... אבידות קשות בנפש התרבו משעה לשעה בכל החזיתות, והמערכה כולה התלקחה מרגע לרגע, דומה כי אין לה סוף מכריע באחת מהשנים הקרובות...

"דם, ואש, ותמרות עשן" – זהו התיאור המחריד של שדה הקרב...

באחד הימים, מצידו השני של הגבול, נקרא אחד הקצינים הבכירים, מפקד אוגדה שתחתיו שירתו כחמשת אלפים חיילים, אל המפקד (המפקד הכללי) של כוחות בעלות הברית.

כשנכנס אל המפקד, הושיט לו זה האחרון צרור מסמכים מהודקים, ואמר לו:

"לאחר ישיבת חירום של המטכ"ל (המטה הכללי) עם בכירי הממשל, הוחלט להטיל עליך את **משימה מורכבת ומסוכנת**, בתקווה שאתה, עם חיילך, תצלחו אותה בשלום ותשובו ממנה חיים וקיימים..."

"עליך להוביל את אוגדתך אל השטח המפורט בפקודה שמסרתי לך, שטח שנמצא כעת **בשליטה גרמנית** ובינו לבין כוחותינו מבדיל **נהר רחב ועמוק**, ולכבושו.

"את כל הפרטים הדרושים תמצא במסמכי הפקודה שנמסרו בידך, כולל צילומי לוויין ומידע מודיעיני של המיקום הגיאוגרפי הקשה בו נמצא השטח, על כל מהמורותיו ומכשוליו.

"כמו כן, את הציווד לצליחת הנהר, תקבל. אולם

ומששלטה האש בספינות היטב, כינס המפקד את החיילים ואמר:

"אתם רואים את הסירות עולות באש? ובכן, אני רוצה להסביר לכם מהי משמעות הדבר: המשמעות הינה, כי **איננו יכולים לעזוב את החופים הללו - אלא אם ננצח! כעת, הברירה היא בידנו: או לנצח, או - - - למות!!!**"...

מיותר לציין כי אכן, **האוגדה זכתה בניצחון מזהיר!** תוך תבוסה מוחלטת של עשרות אלפי חיילי האוייב, **למרות** הנחיתות המספרית הרבה, **ולמרות** איכותה וכמותה **המוגבלת** של התחמושת שבידה...

מדהים, נכון?

אך באמת, **אין כל פלא** בתוצאה המרשימה שאירעה שם, בשדה הקרב...

כי אכן, זהו **יסוד פשוט ועוצמתי כאחד**, המובא בדברי רבותינו: **סוד כוחו של "המחייב"...**

נדרי מצוה מותרין!

בפרשתנו, **פרשת כי תצא**, אנו מוצאים את עניין הנדרים: **"מוצא שפתיך תשמור ועשית,** כאשר נדרת לה' אלוֹקֶיךָ נדבה אשר דיברת בפיך" (דברים כד, כד).

וידועה היא **הגמרא בכתובות** (עב.) על חומרתם של הנדרים: אמר ר' **בעון נדרים בנים מתים (!)**, שנאמר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פִּיךָ לחטִּיא את בשרך וגו'", ואיזו הן מעשה ידיו של אדם, הוי אומר אלו בניו ובנותיו.

רב נחמן אמר מהכא (ירמיהו ב, ל), "לשוא הכיתי את בניכם", לשוא – על עסקי שוא. ע"כ הגמרא.

רואים אנו מכאן את גודל **החומרה** של עניין הנדרים, נכונים ככל שיהיו. שעד כדי כך - - - בעון נדרים בנים מתים. לא עלינו.

ומאידך, ישנה גמרא נוספת, **פחות מפורסמת**. הגמרא **במסכת נדרים** (דף ח.): אמר רב גידל אמר רב, מנין **שנשבעין** לקיים את המצוה, שנאמר **"נשבעת ואקיימה לשמור משפטי צדקך"** (תהילים קיט, קו), והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא (ומה הוסיף דוד המלך בשבועתו), אלא הא קמ"ל **דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה (לישבע כדי לזרז את המצוה. רש"י).**

וממשיכה הגמרא: ואמר רב גידל אמר רב, האומר "אשכים ואשנה פרק זה", "אשנה מסכתא זו", **נדר**

גדול נדר לאלוקי ישראל. (וכו', עיי"ש בכל הגמרא).

וגמרות אלו אכן **נפסקו להלכה**. כן פסק הרמב"ם (פי"א מהלכות שבועות ה"ג, ופי"א מנדרים הכ"ט) **והסמ"ג** (לאוין רמא - רמג). וכן פסקו **הטור ומרן השולחן ערוך** ביורה דעה (סי' רג סעיף ו וסי' ריג סעיף ב). והרי לנו פסק הלכה, כי: **נדרי מצוה מותרין!**

ומדוע?... מה "מסתתר" מאחורי הנדר, או במילים אחרות, מהו **"כוחו" העצום** של הנדר, עד כדי כך שחז"ל באו והתירו לנו לנדור בכל מה שקשור לתורה ומצוות??

שאלה כנה ואמיתית. אך התשובה כל כך עוצמתית: **"נדר" פירושו: "מחייב"!** אדם שנודר נדר הוא פשוט **"מחייב"** את עצמו **על פי דין התורה (!!!)** לעמוד בדיבורו ולקיימו **ללא כל אפשרות של נסיגה לאחור!** הוא פשוט **חייב** לעשות את מה שהוא נדר והציב לעצמו כמטרה, **ללא כל פשרות!**

פשוט, הוא מכניס את עצמו למסלול – **ללא כל דרך חזור!!**

ומחמת כן באו חכמינו ואמרו, כי **כוח אדיר כזה** חייב להיות "ראוי לשימוש" בידיו של **בן העליה**, בשעה שעולה הוא במעלות התורה והיראה, שם, בדרכו הפתלתלה, ודאי יצטרך לכוח עצום זה כדי **לצלוח את כל המשברים והקשיים שודאי יעמדו בדרכו**, ורק כאשר הוא יהיה **"חייב"** להתמיד בלימודו

ובעלייתו הרוחנית ע"י אותם **"מחייבים יעדים"** שהוא הציב לעצמו, ללא כל אפשרות של נסיגה לאחור – **רק כך הוא יצליח!**

וכמו במעשה המובא בראש הגיליון, כך כבר כתב הגה"צ **רבי אליהו דסלר זצוק"ל** בספרו **מכתב מאליהו** (ח"ג עמ' רצג) וזה לשונו: "עצה לתשובה – **אל יסתפק ב"קבלות" והתחייבויות**, אלא ישנה את סביבתו ומצבו – **ישרוף את הגשרים אחריו!**"

[ובכך הוא מסביר את העניין שהקב"ה העביר את ישראל בים סוף ואח"כ **סגר** את הים בעדם **לבל יוכלו שוב מצריימה**, אלא **ימשיכו** להתקדם ולנצח בכיבוש הארץ].

נזכור תמיד: קבלה בסגנון "אני אשתדל", "אני אתחזק בעז"ה" – **אין לה כל תועלת!** אך **הצבת יעדים, מטרות והספקים, ללא כל אפשרות של נסיגה לאחור – זוהי הדרך הבטוחה של בן העליה**, ורק כך נוכל **לצלוח את הקשיים ולהעפיל לפסגות אדירות!**

פשוט להצליח – ובגדול!!!

בהצלחה!

מערכת בן עליה

ורטים לפרשת השבוע

כא י. כי תצא למלחמה על אויבך. הטעם שהוא בלשון יחיד, תצא ולא תצאו, י"ל שאיתא בגמ' שדורו של אחאב אף שלא היו צדיקים נצחו במלחמה כיוון שהיו באחדות, וזמ"ש כי תצא באחדות, ונתנו ה' בידך.

כא יא. וראית בשביה אשת יפת תואר. וברש"י לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר, ווארט חסידי אומר ע"פ יבמות סג'. שרב אמר לתלמידיו שאשה מצילה משני דברים, א. מגדלת הבנים לתורה. ב. מצילה מן החטא. ויפת תואר הרי לא מגדלת הבנים לתורה, כי הרי בנה יצא בן סורר, א"כ לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר.

כא טו. כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת האהבה ואחת שנואה. איתא בקידושין סח. וכי יש אהובה ושנואה לפני המקום. היינו וכי אהבתו ושנאתו של בעל חשובה לפני ה'? אלא אהובה, אהובה בנישואיה, ושנואה, שנואה בנישואיה. ושנואה היינו שנשא חייבי לאווין. ולפי"ז אתי שפיר גם הפסוק בפרשת ויצא, דאיתא שם ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי ותקרא שמו שמעון. ויש להקשות אמאי בראובן לא אמרה כי שנואה אנכי, שהרי כבר אז היתה שנואה; ולפי הנ"ל יש לומר ששנואה היינו חייבי לאווין כמבואר בפרשתנו, ולא נהייתה חייבי לאווין, היינו אחות אשה, רק בלידת שמעון, כי על ראובן נתעברה מטיפה ראשונה כדכתיב בכורי אתה כוחי וראשית אוני וא"כ עדיין לא נשא את רחל ולא הייתה שנואה דהיינו חייבי לאווין. משא"כ בלידת שמעון כבר נהייתה שנואה כי יעקב נשא את רחל מיד בגמר השבע ברכות של לאה.

כא טז. כי תהיינה לאיש שתי נשים וגו' וילדו לו בנים האהובה והשנואה וגו' והיה הבן הבכור לשנואה. יש להקשות דבתחילת הפסוק מבואר שהאהובה ילדה ראשונה כי כתוב וילדו לו בנים האהובה והשנואה משמע קודם האהובה. ואילו בהמשך כתוב והיה הבן הבכור לשנואה? ואומרים ע"כ בשם הגאון, דהאהובה ילדה קודם כי ילדה בחודש השביעי, והשנואה ילדה בתשיעי וילדה אחרי האהובה, אבל מכיוון שהתעברה קודם לאהובה לכך הולכים אחרי העיבור והבכור הוא לשנואה. וכבר צווחו ע"כ רבים ובהם השואל ומשיב, החכמת שלמה ועוד רבים, שהרי לדינא הולכים אחר הלידה ולא אחר העיבור. והגדיל לעשות הנצי"ב בהעמק דבר שכתב שהוא לא מאמין לשמועה שיצאה ושקר העידו בשם הגר"א. וליישוב דברי הגר"א ראיתי בעלון הנפלא 'איחוד וחיידוד' שביאר דבריו כך: הנה בסנהדרין נז' איתא דבן נח חייב על העוברים, משום דלגביו עובר חשיב נפש. מאידך גיסא בישראל הוא בטל לגבי אמו ולא חשיב נפש. ולפי"ז י"ל שבבן נח הבכור הוא כבר משענשה עובר, והרי השנואה היא יפת תואר (חז"ל כאן והובא ברש"י יא) שהיא בן נח ולכך בנה שהתעברה ממנו מקודם הוא בכור, ומה שבלידה תליא מילתא הוא רק בישראל. ולכך וילדו לו בנים קודם האהובה. אבל והיה הבן הבכור הוא לשנואה. (יש להאיר כאן את דברי ר"י איבשיץ שהטעם בוהיה הבן הבכור לשנואה, משום שצדיקה הקב"ה מתאוה לתפילתה כמו שמצינו אצל האמהות לכן הוא משהא אצלה את זמן ההריון).

כא טז – י. והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו וגו' כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו. יש לדקדק שלגבי ירושת כל האחים כתוב לשון אשר יהיה לו ואילו לגבי בכור כתוב אשר ימצא לו. וצריך להבין למה חילק בלשון בין כל האחים לבכור? ואומר הגר"א שבכל האחים כתוב אשר יהיה, משום שהכוונה היא גם למה שיגיע בעתיד. משא"כ בבכור כתוב בו אשר ימצא כי דינו לרשת פי שניים רק ממה שנמצא כבר בשעת הירושה ולא יקבל פי שניים במה שיגיע לאחר מכן.

כא כא. ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת וביערת הרע מקירבך וכל ישראל ישמעו ויראו. יש להקשות

למה לא הוסיף כאן הנוסח ולא יזידון עוד כמו שמצינו בפרשה הקודמת בשופטים יז יג על ממרא פי הכהן? וי"ל שמצינו במנהדרין עא. שכן סורר לא היה ולא עתיד להיות. וא"כ מובן למה לא אמרנו ולא יזידון עוד כי מעולם לא זדו בזה אז ל"ש לא יזידון עוד.

כא כב. כג. וכי יהיה לאיש חטא משפט מוות והומת ותלית אותו על עץ: לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא וכו'. יש להבין מה היא הכפילות הזאת **קבור תקברנו**. וי"ל ע"פ סנהדרין מו. שהרוגי ב"ד לא היו קוברים אותם בקברי אבותם אלא היו להם שני בתי קברות מיוחדים, אחד לנהרגים ולנחנקים, ואחד לנסקלין ולנשרפים. ורק משנתעכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן, דהיינו בקברות אבותיו. ולפי"ז אתי שפיר קבור תקברנו. כי הפסוק בא לרמוז לנו שיש לו קבורה אחר קבורה. פעם אחת מיד אחרי העונש ופעם שנייה משנתעכל הבשר.

שם. לא תלין נבלתו... כי קללת אלוקים תלוי. הטעם שלא מלינים נבלתו, כי קללת אלוקים תלוי. יש להקשות הרי איתא בגמ' סנהדרין כא: שלא נתגלו טעמי תורה כדי שלא יכשלו בהם, וא"כ אמאי הכא התורה כתבה טעם? וי"ל שכאן התורה באה להשמיע לנו דדווקא מי שנתלה בחטאו, אותו אסור להשאיר כי קללת אלוקים תלוי. משא"כ מי שנתלה בחטא אבותיו דל"ש בו את הטעם כי קללת אלוקים תלוי, משהים אותו תלוי גם לאורך זמן, ורבי חיים קניבסקי בטעמא דקרא מביא לכך ראייה מיבמות דף עט. שדוד שאל את הגבעונים מה אפייס אתכם ותמחלו לשאול שחטא נגדכם וא"ל תן לנו שבע בני שאול ונהרגם, וכן הוי' שהביא להם והרגום ודוד השאירים תלויים הרבה זמן, חזיון שמי שנתלה בגלל חטא אבותיו מותר להלין נבלתו על העץ.

כב ז-ח. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים. כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך. הטעם שנסמכה פרשת שילוח הקן ל"ולא תשים דמים בביתך", אולי י"ל ע"פ קידושין לט: מסופר שם על אדם שאביו שלח אותו להוריד גזולות ע"י שילוח הקן והוא עלה וירד ובריחתו נשבר הסולם והוא מת. ומקשינן שם הרי כתוב למען ייטב לך והארכת ימים והוא מת מאותה מצווה, ומשנינן סולם רעוע הווי, דקביע הזיקא ולא סמכינן בזה אניסא. וזה מה שכתוב כאן שאם אדם משלח את הקן הוא יאריך ימים, אבל כל זה הוא בתנאי שלא ישים הוא דמים בביתו, היינו שלא ישים סולם רעוע או בלא מעקה.

כג ג. ד. לא יבוא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'. לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם. רבים נתקשו כאן למה גבי עמוני ומואבי איתא עד עולם, ואילו בממזר לא כתיב עד עולם, בפרט לפי מה דאיתא בסיפרי שגם ממזר נאסר עד עולם ג"ז מעמוני ומואבי? וי"ל א. ע"פ מה דאיתא בקידושין עב: עתידין ממזרים להיטהר לעת"ל ודרשת הסיפרי זה על זמן הזה. עו"ל שגם בזה"ז יש אפשרות לממזר להיטהר כדאיתא בקידושין סט יכולים ממזרים להיטהר ע"י שישא שפחה ויוולד בן וישחררו. ועו"ל דהא מבואר ביבמות עב: שבדרך כלל ממזרים מתים עד עשרה דורות, ולכן ממילא לא שייך כ"כ שיחיו יותר מכך לכן לא כתב עד עולם. טעמא דקרא.

כג ה. על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים. אומר רש"י על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. ולכאן הוא תימה מדוע שינה רש"י ממה שכתוב להדיא בקרא שהטעם הוא משום שלא קידמו בלחם, ומדוע הוצרך לשנות על העצה שיעצו להחטיא אתכם? וי"ל דהנה בוזהר הקשה בשביל מה הוצרכו ללחם ומים הרי היה להם באר ומן, ומתרץ שהכוונה היא שלא הקדימו לשלום. והלחם והמים מסמלים דרישת שלום. וקשה על זה הא במו"ק טו. מבואר שכל מ' שנה במדבר היו מנודים למקום, ומנודה אסור בשאילת שלום? וי"ל

שמנודה אסור גם בתשמיש המיטה, וע"ז אומר רש"י שהם החטיאו אותם בזנות, ז"א שהם לא התייחסו לנידוי, ולכך יש עליהם תביעה שהם לא שאלו בשלום, ולכך רש"י שינה והוסיף שהטענה על לחם ומים שזה שלום קיימת רק בגלל שהם רצו להחטיא אתכם. עו"ל שמבואר בסנהדרין קג: שמי שדואג לאנשים ללחם ומים הקב"ה חס עליו ומוותר לו על כל העונשים שמגיעים לו אפי' אם עובד ע"ז, וא"כ זהו שאמר הקב"ה אם עמון ומואב יקדמו אתכם בלחם ובמים, יתכן והקב"ה היה מוחל להם. אבל כעת שלא קידמו הקב"ה מענישם, אבל לא על הלחם אלא על דבר בלעם.

שם. ואשר שכר עליך את בלעם לקללך. למה כתב אשר שכר ולא נקט שלח או ביקש? ויש ליישב דבלא שכירות יכול לומר אין שליח לד"ע דדברי הרב ודברי התלמיד, אבל בשכירות יש משמעות במחנה אפרים שלוחין יא. שיש שליח ולי"א דברי הרב כי ע"י השכירות הוא נהיה ממש כידו ועיניו.

כג כד. מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלוקיך. נראה לבאר פסוק זה ע"פ כתובות עז: שמואב שם שריב"ל נשבע שלא יצא מגן עדן ובדקו אחריו ומצאו שמעולם לא נשבע על שקר, ולכן מוכרחים לקבל שבועתו. וזה מרומז בפסוק שלפנינו אם מוצא שפתיך תשמור אז תזכה ועשית כאשר נדרת, והיינו שיעזרוך מהשמים לקיים כל מה שקיבלת על עצמך כדי שתוכל להמשיך לקיים מוצא שפתיך. באר מנחם

כד ח – ט. השמר בנגע הצרעת וגו' זכור את עשה ה' אלוקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים. אומר רש"י כאן מחז"ל שאדם יזכור מה נעשה למרים כשדיברה במשה ולקחה בצרעת. וקשה ע"ז הא מבואר בשמות ד ו שמשה נענש בצרעת משום שדיבר לשה"ר על ישראל ואמר לא יאמינו בי, וא"כ אמאי הוצרכנו להרחיק נדוד למרים ולא הבאנו ראייה ממשע עצמו שלקה בצרעת בגלל שדיבר בישראל? וי"ל, אומר הפנים יפות, שמבואר בחז"ל (מנחות מא) שבעידנא דריתאמן הקב"ה מעניש גם מי שלא צריך להיענש, והנה בזמן שעם ישראל היה בעבודה במצרים זה היה שעת כעס כמו שמצינו שמשה כמעט נהרג על שלא מן את בנו שלא נענשים ע"כ בזמן רגיל כי זה מצוות עשה, ולכך אין משם ראייה. אבל מרים נענשה בזמן שהקב"ה לא כעס כדכתיב בדרך בצאתכם ממצרים והיינו בשעת הגאולה ולמרות זאת נענשה לכן הבאנו הראיה ממנה.

כד יט. למען יברכך וברש"י נפלה מטבע מידו ומצאה עני ה"ה מתברך עליה. הגמ' מספרת על רבי עקיבא שהיה מהלך ברחוב ופגש ברבי טרפון שהיה עשיר מופלג מאוד. הציע לו ר"ע לקנות מספר עיירות א"ל ר"ט בסדר והפקיד בידו כסף, לימים פגש ר"ט את ר"ע וא"ל היכן העיירות, לקחו ר"ע והראה לו תתי"ם וישיבות שהקים בכסף, א"ל ר"ט אוי לי ששמתי כספי על קרן הצבי, א"ל ר"ע כתוב פיזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, ור"ט שמח. לכאורה הסיפור הזה מאוד מאוד תמוה. איך התנא ר"ט אמר על צדקה קרן הצבי, ועוד מה חידש לו ר"ע? וי"ל שר"ט אמר חבל, הרי מצוות מדאורייתא צריכות כוונה ואני כלל לא כיוונתי לזה, ענהו ר"ע שפור נתן לאביונים, דהיינו שאם נפל סלע מידו ומצא את זה עני, צדקתו עומדת לעד, וכמו שכותב רש"י כאן, א"כ חזיון דלא בעינן כוונה בצדקה.

כה יז – יח. זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' ואתה עיף ויגע ולא ירא וגו'. אומר רש"י עיף בצמא דכתיב ויצמא שם העם למים וכתוב אחריו ויבא עמלק, לכאורה מה מעניין אותו עניין הצמא לעמלק. מתרץ ע"כ הבית הלוי דהנה מבואר ברש"י בשמות יז ט שעיקר מעשה עמלק הוא בכשפים, והנה כדי לבטל מעשה כשפים בעינן מים כמבואר בסנהדרין סז: ולפי"ז מובן היטב מה שאמר רש"י כיוון שהיו עייפים בצמא ולא היה להם מים לכן ויבא עמלק כי לא היה אפשרות לבטל כשפיו כשאין שם מים.

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הפרשה וחודש אלול

מצוות ביומו תתן שכרו

בפרשתנו ישנן מצוות רבות העוסקות בענייני תיקון המידות שבין אדם לחבירו, ואחת מהן היא מצוות תשלום שכר שכיר בזמנו שנאמר ביומו תתן שכרו. ואומרים רבותינו הראשונים (מובא ברא"ה) שמצווה זו היא מצווה לקיום נפשו של הפועל כי אליה הוא נושא את נפשו להתפרנס בשביל לחיות, ואם מאחר לשלם הרי הוא כאילו נוטל ממנו נפשו וכמבואר בגמ' בבבא מציעא. ובזהוה כתב שמכיוון שהמזלזל במצווה זו הרי הוא כנוטל נפשו של הפועל ממילא עיי' חלילה וחס מתמעטים ימיו של בעל הבית וכל הימים והטובות שנגזרו עליו נמחקים ממנו וגורם מיתה לעצמו ר"ל, וזה מלבד מה שעובר בזה על חמישה לאווין, ובגמ' בסוכה איתא שגם נכסי המאחר יורדים לטמיון. ומצוות אלו יש בהן הרבה הלכות ומובא בספר אהבת חסד לחפץ חיים ועיי' מה שהרחיב בזה בפתיחה לשכר שכיר, וטוב יעשו אלו שיקבעו לימודם בספר אהבת חסד איזה דקות בשבוע וכן נהוג בשכונתנו שהמרא דאתרא רבינו מנחם קלין שליט"א מידי שבת בשבתו מוסר שיעור אחרי התפילה למספר דקות מהספר 'אהבת חסד' ומתעוררים רבים לקיום מצוות נחוצות אלו. וכתב שם שמצווה זו היא גם באחד שהבטיח לילד פרס או סוכריה על איזה מעשה או עזרה שיעשה בשבילו ולא נתן הכסף בזמנו עובר על כל החמישה לאווין, וגם מי שאין לו כסף מוכרח וחייב לקחת הלוואה בשביל לשלם החוב הזה כדי שלא יעבור על איסורים חמורים אלו ותלמידי האר"י כתבו שהמקיים מצווה זו זוכה שתשכון בגופו נפש קדושה כעין הנשמה יתירה שיש לאדם בשבת.

וידוע רבות שכל גדולי ישראל מאוד מאוד הקפידו במצוות ביומו תתן שכרו ואף עשו מזה עניין רב, ולהפך נזהרו מאוד מאוד חלילה מלהלן פעולת שכיר. נביא כאן כמה סיפורים בעניין זה מהספר מידות טיש. **על האר"י** הקדוש מסופר שפעם עלה ליה עומד בתפילת מנחה בערב של יום ט"ס פרע את שכר האומנים, וכאשר לא היה בידו לשלם היה מאחר את תפילת מנחה אף לאחר השקיעה כי היה אומר איך אשא פני בתפילה ועדיין לא קיימתי מצווה זו. **ועל רבי אהרן** מבעלו מסופר שהיה מקפיד בעניין זה גם אצל נכרי שעבד אצלו, מספק שמא קיימת מצוה זו אצל נכרי. **והח"ח** חיבר ע"כ קונטרס שלם מובא באהבת חסד והיה נאה מקיים, ולא פעם היה נראה הח"ח כשהוא משתדל לעת זקנותו בלילה גשום וקר כדי לשלם שכר שכיר בזמנו, ופעם לעת זקנותו הוצרך לנסוע למרחקים בשביל איזה עניין חשוב, והנה סמוך לזמן שהגיעו הוא ביקש מהעגלון לשוב על עקביו ולחזור לעירו כי שכח לשלם לחייט על תיקון מעילו, ולמרות שמקורביו ניסו מאוד למנוע ממנו לשוב על עקבותיו, הוא לא הסכים אלא פקד לשוב כדי שחלילה לא יאחר מצוה רבה זו של ביומו תתן שכרו ואף לא רצה לסמוך על שליח בזה. והיה אומר הח"ח אפשר לעשות מערב זה וזאת כל פעם שמשלם יכוון ויאמר לקיים המצווה ביומו תתן שכרו ואז הפעולה שלו תהפוך למצווה ששכרה גדול לאין ערוך, כי יש בזה עוד מצוות כמו וחי אחיך עמך, והחזקת בו, ומרוויח ג"כ מצוות ל"ת לא תלין וכו', ומה שצריך זה רק כוונה. ופעם ראו את החפץ חיים מסתובב ברחובה של עיר בער"ש ומחפש ושואל מפי העוברים ושבים היכן נמצא פלוני, ועד שלא מצא לא היה מרגוע לנפשו וכשנמצא האדם שאותו חיפש, החפץ חיים ממש רקד משמחה על שזכה למוצאו ולקיים המצווה ביומו תתן שכרו ט"ס יבוא השמש ויעריב היום. וכן החזו"א מובא במעשה איש כמה פעמים ניכרה על פניו שמחה גדולה וכשהיה נשאל ע"כ היה עונה זכיתי בס"ד לקיים המצווה הגדולה של ביומו תתן שכרו. **רבי שאול** בראך מקאשוי זצ"ל הקפיד מאוד בקיום מצווה זו וכל פעם שהיה נצרך למלאכה לא היה עושה

אא"כ יש באמתחתו כסף מלא לשלם לפועל מיד בגמר יום העבודה כדי שחלילה לא יכשל באיסורי תורה, ובגלל ד"ז היה לפעמים מוציא כספים הרבה יותר ממה שהיה מוציא לו היה שוכר אנשים לעבודה מושלמת ולא היו תובעים שכרם עד סיום העבודה המושלמת, והטעם שעשה זאת כי לא רצה להפסיד המצווה של ביומו תתן שכרו. **האדמו"ר** בעל הדברי אמונה מתולדות אהרן הנהיג בביתו שחשבו הנפש שלהם יהיה בסוף כל יום שיבדקו שקיימו את מצוות ביומו תתן שכרו, ואף הסטיפלער נצפה לא פעם לעת זקנותו שהיה מכתת רגליו ועולה ארבע קומות ברגליו הכאובות בשביל חלילה לא לפספס איזה תשלום כמה פרוטות של מי שהקלדו לו את חומר לימודו והניח על דלת ביתו ולא לקח תשלום. **על** רבי אהרן קוטלר מסופר שכשהקים את בניין ישיבתו בקלצק ראה יום אחד את מנהל העבודה כשהוא מתווכח עם אחד הפועלים. לשאלתו מה קרה, ענה מנהל העבודה שפשוט אין לי כסף כעת לשלם לפועל וזה הויכוח שלנו. מיד החוויר רבי אהרן כסיד וכשכולו רועד אמר לו אוי אסור להלין פעולת שכיר ואם אין כסף אז אסור לבנות חלילה אם עיי' יצטרכו להלין שכרו של הפועל אפי' לילה אחד. **ונסיים** במה שמסופר על רבי משה אריה פריינד גאב"ד העדה החרדית שפעם כתב ס"ת והיה יום שלא היה בידו לשלם את הסכום הדרוש. באותו ערב הוא התרוצץ ממקום למקום ודרש במלווים כדי לפרוע את החוב ולמרות מחילת הסופר הוא לא נח ולא שקט עד שעלה בידו להשיג את הסכום הדרוש לזה. רואים כמה גדולי הדור נזהרו בעניין זה וזה מצריך אותנו להתחזק ביתר שאת בעניין קדוש זה ונזכר לברכות הכתובות ע"ז.

מלחמת היצר

כי תצא למלחמה על אויבך זוהי מלחמת היצר. נביא כאן סיפור על סוג מלחמת היצר שהיה בדורות קודמים וד"ז אמור לחזק אותנו שגם אנחנו נתחזק מעט במלחמת היצר ככל יכולתנו. מתוך 'אפריון שלמה'. סיפר רבי לוי יצחק בנדר, אחד מגדולי חסידים ברסלב, שכשהוא היה בישיבה בורשה נכנס יהודי מכוער וחלוש וביקש שיקרא לאחד הבחורים בשם יצחק קרקובסקי שהוא בנו. והנה הבחור יוצא והבחור היה אחד הבחורים העילויים של הישיבה שגם היה יפה תואר באופן נדיר מאוד, ובינו לבין אביו המכוער לא היה שום דמיון ויהיה הדבר לפלא. ולאחר זמן נודע הסיפור המלא מפי האב בעצמו וכך הוא סיפר לפני מאות שנים נולד בעל הלבוש קראו לו רבי מרדכי יפה שהיה בעל יופי נדיר. פעם הוצרך ללכת לביתו של הדוכסית שהיתה נכבדה במיוחד. הדוכסית חמדה את יופיו ותבעה אותו לעבירה, היא סגרה ונעלה את כל הדלתות של הארמון ואסרה עליו לצאת, רבי מרדכי ניסה לחפש דרכי מילוט אך הוא לא מצא. והנה תוך כדי ניסיון בריחה הוא גילה שבת הכסא שהיה בבית הדוכסית מגיע עד לחצר ומבית הכסא הוא יוכל להימלט לחצר ולהיכנס לתוך בור הביוב וכך יצליח לברוח. מה עשה אמר לדוכסית שהוא מסכים להישמע לה אך לפני"ז הוא נצרך להתפנות, ואז הוא נכנס לבית הכסא ומשם קפץ עם כל בגדיו לטינוף הנורא שהיה בבור הביוב וכך זחל לחוץ עד שהצליח לברוח מאותה דוכסית, וכשיצא נשא כפיו כלפי מעלה ואמר רבש"ע אני מבקש ממך שמעתה ועד עשרה דורות כל הצאצאים שלי יהיו מכוערים כדי שלא יבואו לידי ניסיון. ויהי בחלום הלילה הודיעו לו שתפילתו עשתה פרי ומהיום עד לעשרה דורות יהיו צאצאיו מכוערים, ובעבור שטינף את בגדיו יזכה ללבוש בגד עליון ומאז שרתה עליו רוח הקודש וזכה לגילויים נוראים וכנגד עשרה מלבושים שלבש כשקפץ לביוב זכה לעשרה חיבורים שכולם נקראו בשם הלבוש. והנה אותו אדם שהגיע לישיבה הוא היה דור עשירי ללבוש ואילו בנו חזר ליופיו המקורי כי הוא כבר דור 11. וברור שכ"א צריך

להתחזק מזה שכשבא לפניו ניסיון עליו לקפוץ... אם זה מהמיטה בבוקר, ואם זה ללמוד בהתמדה ללא דיבורים, ואם זה בשמירה ובהתגברות לא לדבר דיבורי אסורים וכו'.

חודש אלול

רבים הם השואלים בשביל מה הוצרכנו לחודש שלם בשביל להתחזק לקראת יום הדין האם לא מספיק שנתחזק ביום ראש השנה עצמו. לשם כך ולחידוד ולהתעוררות בעניין זה נביא כאן מספר משלים מרבותינו זע"א. משל ראשון הוא מהמגיד מדובנא שהמשיג זאת לעשיר ששמע נקישות על הדלת, הסתכל מחלונו וראה את אחד מאנשי העיר בא. האיש שמע שהדלת נפתחת והמשרת שואל מה רצוני, והאיש עונה שרוצה טובה מהאדון. המשרת אמר שבעת האדון עסוק מאד ותוכל לנסות בצהרים. האיש הלך לדרכו והעשיר חזר לעסקיו. בצהרים שוב נשמעו נקישות על הדלת, העשיר ראה שזהו אותו איש. המשרת אמר שהאדון עדיין עסוק ואינו יכול עכשיו, האיש שמו שחוא ממתין בחוץ, ואם אפשר להודיע לו כשהאדון יתפנה. העשיר חזר לעיסוקיו וכעבור שעה קלה קם לחלון והוא לא האמין למראה עיניו האיש מהלך בגינה הלוך וחזור, רחמיו נכמרו והוא אמר להכניס את אותו האיש. האיש ביקש הלוואה לזמן קצר, הוא הכין שטר והחתים ערבים, ענינו מייחלות לעשיר לקבל ממנו את סכום הכסף הגדול. העשיר ריחם על אותו האיש, כמה הוא טרח והכין את עצמו לקבל את הכסף, הוא הביא לו את כל הסכום ואפילו הרחיב לו את זמן הפרעון. לפנות ערב יצא העשיר להתפלל מעריב ואז פנה אליו אחד המתפללים ואמר: אם כבר נפגשנו, אז אולי תוכל להלוות לי סכום כסף לכמה ימים. התנצל העשיר שאין אצלו עכשיו כסף והמשיך לדבר בנושא אחר. למה הוא לא יכל להביא לו כמו שהביא לראשון! התשובה פשוטה. הלווה הראשון הטריח עצמו בבוקר, ובא אחר כך שוב פעם. והטריח עצמו ועמד והמתין בחוץ, הוא הכין את עצמו לבקשה, אז גם העשיר התאמץ למלא את בקשתו. אבל השני לא טרח בכלל אלא פגש אותו באקראי, כבדרך אגב, סימן שאינו רוצה באמת, והכסף אינו דחוק לו כ"כ. ולמה יענה לבקשתו? כן אנו, מי שמתאמץ ומראה שאיכפת לו מתחילת אלול אז הקב"ה נענה לו, אך מי שמזלזל ובא ברגע האחרון שלא יצפה לאותו יחס.

עוד משל נפלא בעניין זה מה"דברי חיים" מצאנו: היו שתי משרתות. אחת חכמה וחרוצה, והשנייה טיפשה וחרוצה. ההבדל ביניהן היה גדול - החכמה שהיתה גם חרוצה עבדה בזריזות כל היום אבל בערב למרות שהיתה עייפה מאד מעמל היום לא הלכה לישון אלא בחכמתה היתה מכינה לה את כל הדברים שצריכים ליום המחרת. היא הכינה עצים להסקה והניחה אותם לליבוש של היתור. היא נפתה את הקמח, הכינה את המצרכים הדרושים ורק כשהכל היה מוכן היתה הולכת לישון. בבוקר מיד כשקמה היתה מסיקה את התנור, לשה את הבצק מניחה אותו לתפוח, בנתיים ערכה שולחן, חזרה לאפות את הבצק. ואז כששם בעל הבית מהתפילה, החלות היו מוכנות ומריחות וכל הבית התמלא בניחותות ערבים. המשרתת השנייה הטיפשה - אמנם היתה חרוצה ועבדה קשה כל היום, אבל בערב מיד כשסיימה הלכה לישון. בבוקר היא מיהרה להביא עצים להסקה, אך הם היו לחים והאש לא נתפסה בהם, היא עבדה הרבה זמן להדליק ולבסוף כשהצליחה הבית התמלא בעשן מחניק. היא רצה לקמח להתחיל לנפות, ואז לא היה כבר זמן להתפוח את הבצק וכמו שהוא היא אפתה והכניסה לתנור ואז ניכנס בעל הבית לעשן מחניק ושולחן ריק, הוא היה צריך לחכות שהחלות ייצאו והם בכלל לא היו תפוחות והטעם בהתאם... בעל הבית כעס, והוא לא מבינה על מה הכעס הרי היא עבדה קשה... כך גם בימי הדין. לא יתכן שהאדם יתחיל להתכונן לראש השנה בראש השנה עצמו, כי אז הוא ידמה למשרתת השנייה, אשרי מי שמכין עצמו לפני בא המועד ואז הוא יכול לבוא מוכן ליום הדין.

הלכות הקשורות לפרשה:

ויש הפרשה ועשתה את צפרניה. כמה הלכות בענייני צפרנים. א. במשנה ברורה רס ו לא גוזרים צפרנים ביום חמישי. יש לעיין מה הדין אם לא יכול לגזור ביום שישי. כגון שראש חודש חל ביום ו' ומקפיד כצוואת ריה"ח (י"א שבילי שישי שחל ר"ח שר). או שסתם יש לו דוחק ומניעה, האם יגזור ברביעי כמנהג העולם או בחמישי? פוסק רבי ניסים קרליץ שעדיף לגזור ביום ה' ולא ביום ד' (חוט שני שבת ה). ב. לא יקוץ הציפורנים כסדרן אלא אחד כן ואחד לא, בימין יתחיל באצבע ובשמאל בקמיצה. ג. ציפורנים השורפן חסיד, קוברן צדיק, וזורקן רשע ובניהכ"ס הוי כקבורה. החזו"א דקדק לשורפן. ד. בפמ"ג סי' רס כתב שעדיף לקצוץ ציפורנים קודם טבילת ער"ש. ובשע"ת רנא כתב שעדיף לקצוץ קודם חצות. ויש להיזהר לקוץ קודם שבת והביא ע"כ מעשה נורא באליה רבה רס. ובמג"א רס הביא שע"פ המקובלים אין לקצוץ בשאר ימות השבוע אלא בשישי. ה. כשהציפורן גדולה ועודפת על הבשר התירו רבים ובהם החיד"א, ע"פ קבלה, לגזור אפי' בראש חודש ותשעת הימים כי יש בזה קלקול גדול לאדם. ו. מעוברת העוברת על ציפורן מובא בחז"ל שהיא מפלת הוולד. ואם נפל לו וקשה למצוא כתב המשנ"ב שיטאטא את החדר כי כשזו מהמקום הראשון אינו מזיק, ובמשנ"ב כתב שעדיף

שיטאטא מהחדר שיהיה וודאי שינוי מקום. ז. נהגו בהבדלה להסתכל על ציפורני היידיים כי זה סימן ברכה משום שפרים ורבים. והביא במג"א מהאריז"ל שישתיר את הבהון. ויש שכתבו לא להסתכל ביד שמאל (כף החיים ואבי השלי"ה) אבל הרבה פוסקים ס"ל דשרי להסתכל ביד שמאל. הרגיל בחול לכסוס ציפורניו בפה חייב לעשות לעצמו גדרים וסייגים שלא יבוא להיכשל באיסורים חמורים בשבת.

ועשית מעקה לגגך. יש לדון האם מותר לדרוך על מעקה שהוא דבר מצווה כמו שמצינו בסכך שאסור לדרוך עליו. וה"ה יש לדון האם מותר להשתמש בו לתלות עליו כביסה או אדנים וכדו'. ובשבולי הלקט הלכות חנוכה הביא שאסור לדרוך עליו. אבל לתלות עליו דברים כתבו הפוסקים (רבי חיים קניבסקי) שמותר כדמצינו בסוכה דף י לגבי סכך.

וכן תעשה לכל אבידת אחיך. מי שנאבדה לו אבידה האם יכול להציע פרס כספי למוצא? בשו"ע חו"מ רסה כתב שאסור ליטול שכר על החזרת אבידה. וכן הביא במתנה אפרים שכירות טו בשם הרא"ש. וגדולי הפוסקים אכן אסרו ליטול ע"כ פרס בכל דרך. ובתשובות והנהגות הציע שבכדי לקבל את הפרס יעשה מעשה שלא

ידיעות חשובות ומעניינות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

לקרא לבן בשם של בת ומביא כ-80 מקורות מכל החז"לים שיש בידיו שם שהוא גם של זכר וגם של נקבה והכל בלי אוצר החכמה. לא פלא שרבי חיים קניבסקי אמר פעם שהדבר הכי קשה לו זה לא להרהר במבואות המטונפות, ורבי חיים מסיח דעתו בכוח ע"י תרגילי חשבון קשים. וכשמצא שמותר להרהר בענייני אמונה ויחוד ה' ולהתפלל בלב, שינה והתחיל להתפלל בליבו ע"י שנצרך. ובס"ד זכינו שבמים אלו לאחר חצי שנה של הפסקה רבי חיים חוזר לכהן כסנדק לפונים הרבים.

שאלה: האם אנו רואים עין בעין את הנהגת הקב"ה מידה כנגד מידה בדורינו? **תשובה:** אחד מעוזרי ראש העיר דבני ברק ציפה כחמש שנים לזשי"ק, ולאחר כחמש שנים הוא פנה לרופא והרופא אמר שאין אפשרות לזשי"ק אא"כ יעשה טיפול בשווי עצום ואז אולי ואולי, הבן אדם חזר לביתו ואמר לאשתו שהוא קיבל החלטה במקום להשקיע את הכסף על השתדלות שאולי יהיה לה תועלת אולי לא הוא יקח את הכסף וישלם לאדם הנצרך לטיפול לצורך זשי"ק וכן הוי ובאותו חודש הוא נפקד ע"י רופא כל בשר. הוא סיפר דבר זאת לאחיו המצפה 14 שנים, ואחיו עשה כן. הוא לקח את כספי ההשקעה ברופאים ותרם לנצרך אחר והוא גם נפקד. מידה כנגד מידה.

שאלה: האם בגלל הקורונה שפשטה נהיו גם דברים טובים? **תשובה:** ברור שהקורונה היא מגיפה שרבים חללים הפילה וראוי לנו להתחזק מזה מאוד, אך מהראוי להביא שיש גם מקרים שהקורונה עשתה רק טוב. סיפור ראשון התפרסם ע"י רבי ברוך שמואל גנוט על אשה שהיתה חולת במחלה קשה ובמשך עשרים שנה למרות גילה הצעיר יחסית היא כמעט ולא תפקדה והיתה זקוקה לעזרת סיעודית, והנה לפני זמן מה היא נדבקה בקורונה וכולם הספידו והבינו שמכאן מחלת רקע קשה אין סיכוי שתצא מזה, והנה הלא יאומן קרה, היא לא רק יצאה מזה אלא הקורונה ככל הנראה ישבה במקום ששם היתה מחלתה הקודמת והיא נרפאה כליל ממחלתה הראשונה וחזרה לתפקד כאחד האדם. סיפור נוסף על הגאון הרב

שאלה: פרשת השבוע עוסקת ב'בן סורר', מה לעשות כדי שלא נגיע לידי כך אצל ילדינו? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי כותב בטעמא דקרא בפרשתנו, שבית שקול האבא והאמא שם אחיד ושוררת ביניהם אהבה ואחוה אז אם הבן נהיה בן סורר זה חידוש. משא"כ בבית שאין קול אביו ואמו שווה וכשהאב אומר כך האם אומרת הפוך, הילד לא נענש כיוון שאין לצפות ממנו שיגדל לתפארת ודו"ק.

שאלה: אדם שמתחזק בחודש אלול לקראת הימים הנוראים אך הוא יודע היטב שהכל הצגה, ומיד לאחר יום כיפור הוא לא יעמוד בחיזוקים שקיבל על עצמו, האם יש תועלת במה שמתחזק כעת, או שעדיף לא לעשות הצגות? **תשובה:** חכמינו לימדנו שהקב"ה יודע היטב שאנחנו לא נמשך בקבלות ובחיזוקים כל ימות השנה, אך מטרת חודש אלול היא להראות לקב"ה איך אנחנו רוצים להיות. ומה שאנחנו לא כן כל השנה זה כי היצר חזק עלינו, אבל יש חודש בשנה שבו אומרים לקב"ה אנחנו רוצים להיראות ולהיות טובים אך מה לעשות.... ומי שמראה כן בחודש זה, אז הקב"ה כותבו לחיים טובים, אך מי שגם בחודש מבחן זה מזלזל, עליו לדאוג מאוד מיום הדין.

שאלה: ישנם דברים שמובא בחז"ל שראוי להתחזק בהם, וכן יש זמנים שראוי ללמוד בהם כגון בלילות אחר חצות וכדו', האם לבחור בן עליה ראוי לעשותם כשהוא נמצא במחיצת החברה שלא נוהגת בחיזוקים ובסיגופים אלו? **תשובה:** הסטיפלער חידש שעל האדם להיות נורמלי וגם מה שמוטל על האדם לעשות בשביל להתחזק ולהצליח אם ע"י הוא צריך לשנות מהמקובל בחברה בה נמצא, עליו להימנע מכך ואפי' שהדבר הוא חיובי מאוד, כי דבר ראשון מוטל על בן אדם להתנהג נורמלי.

שאלה: מה המופתים הגדולים שיש בידי בני המשפחה על רבי חיים קניבסקי, וקשורים לפרשת השבוע? **תשובה:** אמי מורתי (בת מרן שליט"א) סיפרה לי, לפני כ-7 שנים היא הייתה אצל אביה מרן שליט"א ביום שישי, היה זה

כמו"כ רבי חיים מביא בטעמ"ק בפרשת שבוע בעניין לא ילבש גבר שמלת אשה, שלא מקפידים

ויסנשטערן מר"י שערי תורה שזוכה להעמיד תלמידים הרבה והנה הוברר שעליו להיות בביתו בעקבות ששה במקום של חולה מאומת, והרב ויסנשטערן הזה במשך כשבועיים לא יכל למסור שיעורים בישיבה ועיי"כ הוא נרפא לחלוטין מבעיה חמורה שהיתה לו במיתרי הקול והוא היה אמור לעבור טיפל עיי"כ בימים אלו ואילו היה עובר טיפול הוא לא היה יכול לגשת כשליח ציבור של גדו"י בימים נוראים ודבר זה כידוע מאוד חסר למי שמורגל בכל, ועיי"כ הבידוד הוא נרפא לגמרי למרות שהרופאים לא ידעו לפני"כ שיש קשר בין הדברים. ויש המון עובדות עיי"כ, ואפ"י בהסתרה.

שאלה: מה השתנה בעולם ביום ט אלול תרפ"ג?
תשובה: אז הוכרז רעיון הדף היומי עיי"כ גדולי ישראל, ומיני אז רבבות רבות מעמד ישראל מסיימים מידי כמה שנים את הש"ס דבר שעד אז היה שייך רק ליחיד סגולה.

שאלה: כיצד הופכים ארוע מבין ומצער למקור שמחה?
תשובה: כשקורה הדבר לומר משפטים נעימים בבדיחות הדעת, כמו שמקובל לומר בשעה שנשבר איזה כלי זכוכית. מזל טוב, סימן לשמחות... ודבר זה מוריד את כל המתח ואי הנעימות של השובר בין אם זה ילד בין אם זה אורח. כך בכל מקרה לא נעים ומבין אפשר להשתמש בפנטזי זה להרגיע את המצב עיי"כ שיאמר איזה אמירה מבודחת בעניין.

שאלה: אדם המתבגר והרגשתו הכללית נחלשת עד כדי כך שהדבר ניכר בבדיקות הדם שלו, מה עליו לעשות כדי להתחזק בלי קשר לתרופות?
תשובה: מלבד תפילות עליו לעשות את ההשתדלות הטבעית המוטלת על כל אדם להרבות בויטמינים החיוניים לגוף וד"י אפשר לצרוך עיי"כ אוכל בריא כגון ירקות חיים בקליפתם וירקות ירוקים וכדו', אכילה סדירה ובריאה, וכשצריך יוסיף ויטמינים הנצרכים לגופו הנמצאים בחנויות טבע וכדו', ועיי"כ גם המחלות והבעיות יחלפו כלא היו, ודברים אלו הם מחובת ההשתדלות.

שאלה: מה אפשר ללמוד מעבודת האלול לחיזוק ההצלחה בבניין הבית?
תשובה: בספר מגילת סתרים כתב מי שאינו יודע את גודל חטאו לא תיתכן אצלו תשובה, כי איך ישוב והא לא ידע. ועניין זה קשור גם להצלחה בשלמות הבית, שאדם הרוצה להשתפר בעניין זה חובה עליו גיי"כ לדעת שיש לו בעיות, ואז ישאף להשתנות ויוכל גיי"כ לקבל דרך בשביל להשתנות. אבל אדם שחושב שאצלו הכל מושלם והוא כלל לא בעייתי אלא או השכנגד, או שלא מרגיש זקוק ליותר מהמצב הקיים, כזה אדם לא יכול לעולם לחזק את שלמות ביתו שהוא מחובת האדם בעולמו.

שאלה: האם על האדם לחנך את ילדיו כפי מה שרואה וקורא בספרים?
תשובה: הדבר ידוע מה

שאומרים חז"ל שהקב"ה הפקיד בידי האדם את נשמות ילדיו, ולכל ילד יש את הצרכים שלו והקב"ה נתן לכל אבא את הכלים והתבונה לגדל את ילדיו, ובוודאי כל ילד צרכי שונים יש שצריכים חינוך נוקשה ויש שצריכים שתיקה על מעשיהם, ובילד עצמו יש מצבים שמתאים יחס קשה ויש מצבים שלא וכן עיי"כ הדרך כמו שאמר שלמה חנוך לנער עיי"כ דרכו, ועל האדם מוטל להתפלל ולעשות השתדלות על עניינים אלו, ואיך עושים השתדלות עיי"כ שמשקיעים מאמץ רב בילדים וכל רעיון שרואים בודקים האם זה מתאים לילדם זה או לאו ויעקוב כל הזמן אחרי הנשמה שהקב"ה הפקיד בידו. במדור זה אני מביא מידי שבוע דברים מוכרים וידועים למחשבה בעניינים אלו. השבוע נביא עניין ידוע אך צריך מידי פעם לשנן אותו, והוא, איך צריכה להיות תגובת ההורים כשהילד מצער אותם? התשובה היא: צריך לא להגיב מהבטן ולזכור את הרגישות שיש לילד, ולא לפגוע בו. וכן לכבד את הילד גם כשטעה, והדבר העיקרי לתת לילד את ההרגשה שאתם מאוכזבים רק מהפעולה הזו או מההתנהגות הספציפית שטעה ולא מעצם הווייתו ואישיותו, **ולהיזהר מאוד** לא להראות לילד שאנחנו מאוכזבים **ממנו**. הרב שובקס.

חידות ועניינים שונים

חידות:

חידות בפרשה: א. היכן מוזכרת בפרשה זו שמלה (בגד)? 5 (תשובות). ב. אילו שתי מצוות בפרשה זו קשורות לשלחה? ג. איזה עניין בפרשה כתוב את מספרו לא במדויק? ד. איזה מצווה בפרשה קשורה לבית? ה. איזו מילה מוזכרת בתורה 5 פעמים בלבד, ובפסוק בפרשה היא מופיעה ג'פ? ו. מהו הדבר שבפרשת כי תצא הוא נשכח, ובישלח' הוא נאסף?

חידות ידע תורני: ז. מי מוזכר בתורה בתור יפת תואר? ח. כמה עניינים בתורה מוזכר בהם יריקה? ט. באיזה יום בשנה יש הכי הרבה בריתות? י. איזה שבע ברכות מברכים רק פ"א בשנה? יא. אותה פעולה יש לה דין שונה כשעושים אותה בימים שונים: ביום הראשון - אפשר לעשותה. ביום השני - לא ראוי. ביום השלישי - מצווה. ביום הרביעי - אסור לעשותה? יב. איך שייך מצוה שהוא מקיים אותה ומוציא אחרים יד"ח ואילו הוא לא יוצא? יג. יש מחלוקת בגמ' מכות כב כמה לוקים, לרבי יהודה לוקים ארבעים ולחכמים 39. שאלו לחידושי הר"ם בילדותו הכי"ת שלכו"ע יתנו מלקות בשווה?

חידת משמעות מילים: יד. ה' משמעויות למילה עושה?

חידות לשאל את הילדים: טו. פריץ התגאה בפני חבריו שיש לו יהודי שידוע עתידות, הפריץ החבר אמר תביא אותו אלי אני אשאל אותו, וכך הוא שאל מתי אתה (היהודי) תמות, וכך הוא מבין שהוא נפל לפח כי אם יגיד לו שימות עוד הרבה זמן, אז הפריץ יהרגו כעת, ואילו יאמר שימות כעת, אז הוא יחכה יומיים ויהרוג אותו אז, מה יעשה כדי להינצל? טז. איך שייך להוריד משלשים שלושים וישאר ששים? יז. איזה דבר הוא גם שם וגם פו? יח. איזה פרי הוא גם שם של חומר נפץ? יט. איזה מסכתות הם שמות מאכל? כ. מה נועלים? כא. באיזה פרי משבעת המינים משתמשים בסעודות שבת? כב. באיזה חלק מבעל חי משתמשים בחודש אלול?

תשובות: א. אישה יפת תואר צריכה להסיר מעליה את "שמלת שביה" (דברים כא ג). 2. שמלה מובאת כדוגמא לאבדה שצריכים להשיב לבעליה (כב ג). 3. אסור לגבר ללבוש "שמלת אישה" (כב ה). 4. כשכלה חדשה נחשדת בעבירה התורה אומרת "ופרשו השמלה", במשמעות שצריך לברר את העניין היטב

נידונים בענייני המגיפה:

א. אכילה בשוק מתחת מסיכה: יש לדון בהא דאמר חז"ל (קידושין מ, ב) האוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות. האם מותר לאכול בשוק כשיש לו מסיכה על פיו, דהרי כך אין ניכרת אכילתו, וכיון שברמב"ם (פ"ה מה' דעות ה"ב) מבואר שאין לאכול בשוק מפני שמתגנה בפני הבריות, א"כ כאן אולי לא שייך והשיב עיי"כ הרב זילברשטין דמעיךר הדין אין לאסור אם אין ניכרת אכילתו כשיש מסיכה על פניו, אך כיון שסו"ס הוי מעשה של כלב, דהוא נוהג כמו כלב שאוכל בשוק וזה בעצמותו פגם גדול שכן מלך עושה מעשה כלב, ולכן אין להקל ראש בזה. מהבחינה החשובה הגאון רבי חיים מלין שליט"א. ב. לקראת ביאת המשיח בקרוב ממש, יש לדון מה יעשו אלו שנמצאים בסגר או אפילו אלו שנמצאו חיוביים, האם יוכלו לצאת מהסגר יחד עם כל בית ישראל כדי לקבל את פניו? או שהם ישארו מחוייבים להוראות הבריאות? וגם בקשר לבריאים צריך לברר האם צריכים לבוא לקבלת פנים עם מסכה וכו'.

ניתן להשיג

ניתן להשיג את העלון בבני ברק: בכניסה לביהכ"נ **כתב סופר רחוב סוקולוב**, וביהמ"ד המרכזי **מניין אברכים 'פרדס כץ'** רחוב אבוחצירא 9, ובכולל **'הליכות משה' (בית כנסת הגדול) בספריה בקומה ראשונה (חברון) בכניסה המערבית בקלסר ירוק**. וכן בשאר המקומות ואצל המפיצים הקבועים ובראשם הגר"י זר שליט"א.

ניתן להשיג את העלון במודיעין עלית (לא כמות) החל מיום חמישי בערב בכניסה לחנות ש.מ.ח. – שרותי משרד רחוב רשב"י 49.

ניתן להשיג בהר יונה נוף הגליל אצל מורינו **רבי שמחה שולמן שליט"א**.

כמו"כ ניתן להשיג במיל 456alon@gmail.com

לקבלת העלון **בפקס** יש להתקשר לטלפון 03-6180383

השיעור נמסר בס"י כל שבוע ביום חמישי בשעה 10:15 בערב, בביהמ"ד המרכזי מניין אברכים 'פרדס כץ' רחוב אבוחצירא 9. אפשר לשמוע בטלפון שמספרו: 0723986757 פתוח לקומות הכשרות. אפשר להאזין גם לא בשעת השיעור.

נידון בחושן משפט:

שאלה: אדם נסע בקו 402 ועלה נוסע וביקש ממנו לשלם לו מהירב קו' שלו, וכידוע בכרטיס נקוב ששורד 16 שקלים, אבל בפועל כיוון שהטעין הרבה יש לקונה הנחה של 20% וא"כ המחיר ששילם הוא 13 ואולי יש בעיה של ריבית?

אני רוצה לומר כאן דבר שאולי יהיו כאלו שיגידו שהוא לא היה ולא נברא, אבל שמעתי אותו מפיו של אחד מבכירי תלמידיו של הגאון רבי חיים יצחק חייקין זצ"ל, בישיבת אקס לה בן שבצרפת. פעם הגיע הרב חייקין לישיבה כדי למסור שיחה, וגילה שרוב הבחורים אינם נמצאים בבית המדרש. קרא הרב חייקין לאותו תלמיד שסיפר לי את המעשה ואמר לו...

שיחה מיוחדת עם הגה"צ רבי חזקיהו יוסף מיישקובסקי שליט"א על פעלו של ה'חפץ חיים'

איור: מלכות וקסברגר

יעקב א. לוסטיגמאן

היה זה ביום ההילולא של מרנא החפץ חיים זצוק"ל, במלאת 90 שנה להסתלקותו. עמדנו ברחבה שלפני ישיבתו של החפץ חיים הקדוש, בטבורה של העיר ראדין המושלגת. הנוכחים הם חברי משלחת הרבנים שיצאה בשליחות 'דרשו' להעביר בתפילה ובתחנונים על ציונו הקדוש של בעל ההילולא, לברכה ולהצלחתם של רבבות יהודים שקיבלו על עצמם להצטרף ללומדי 'הדף היומי בהלכה', ולעסוק דבר יום ביומו בלימוד המשנה ברורה, חיבורו הגדול של מרנא החפץ חיים. כותב השורות זכה להיות נטפל לעושי מצוה, ולהצטרף מהצד כמי שתפקידו לראות, לשמוע ולהתפלל, ולאחר מכן להעלות על הכתב את אשר ראו עיניו ואשר רחש לבו במעמד התפילה הכביר.

הגה"צ רבי חזקיהו יוסף מיישקובסקי שליט"א נעמד ברחבה, אל מול הרבנים הגאונים שליט"א, ונשא דברי התעוררות והתחזקות. "לפני 90 שנה בדיוק, באותו יום מר ונמהר בו יצאה מכאן הלווייתו של הכהן הגדול מאחיו, עמד כאן סבי, הגאון הקדוש רבי חזקיהו יוסף מיישקובסקי זצ"ל, רבה של קרייניק שבפולין, וספד למרנא החפץ חיים", אמר המשגיח.

ההרגשה היתה מצמררת. כאילו אנחנו משחזרים כאן בזעיר אנפין את אותו מעמד נורא הוד ורוי יגון, כשגופו הטהור של החפץ חיים הקדוש הונח כאן ברחבה הגדולה, שעות לפני שנטמן בין רגבי

אדמת בית העלמין שבפאתי העיר. אותו בית עלמין שזכה לכלול גם את ציוניהם של כמה מגאוני אותו הדור שכיחנו כמרבצי תורה בישיבת ראדין, בהם רבינו הגר"ט, וגאונים נוספים. זכרו של אותו מעמד אינו מרפה, אינו מתעמעם כשחולפות השנים, ובכל פעם כשמתקרב יום ההילולא של מרנא החפץ חיים, עיר וקדיש אשר כל העולם כולו ניזון מאור תורתו הקדושה עד עצם היום הזה, עולים וצפים אותם הזיכרונות.

אין זה פלא, אם כן, שכאשר נתבקשתי להכין מאמר לעלון 'לקראת שבת', לרגל יום ההילולא ההולך ומתקרב, הבחירה הראשונה היתה המשך בעמוד הבא

פעם נסע חתנו של הח"ח עם עגלה הרתומה לסוס, וכשהגיע למחוז חפצו הוציא מעות מכיסו ושילם לבעל העגלה את שכרו כפי שסיכם עמו מראש. שאל אותו החפץ חיים, למה שילמת לו? השיב לו החתן, מה זאת אומרת?...

אנשים שעליהם בהחלט ניתן לומר שמוצאם מהקוף... זה לא כל כך מופרך. אבל אם היה 'חפץ חיים' אחד בסביבה שלו, בוודאי שהוא לא היה מתפתה לחשוב על שטות שכזאת, שהרי אדם שמגיע לדרגות רוחניות מופלאות שכאלו, בוודאי שאי אפשר לייחס אותו לקופים חלילה וחס. אפילו דרווין היה מבין את זה...

ובאמת יש בסיפור הזה עומק גדול, כי הרי היצר החייתי שמושגת לכל בעלי החיים ההולכים על ארבע הוא העובדה שהם עושים מה שהם רוצים. להבדיל אלף אלפי הבדלות, החפץ חיים היה ההפך הגמור, הוא עשה רק את רצון הבורא יתברך, וכנגד רצונותיו שלו.

כעין זה שמעתי על מורי ורבי מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, שפעם באה אליו אמא עם הילד שלה, ואמרה לראש הישיבה שהילד סובל ממחלת הסוכרת, אבל הוא אינו יכול להימנע מאכילת סוכריות ומיני מתיקה, וכמה שמסבירים לו שזה יזיק לבריאותו בצורה קשה, הוא לא מוכן לשמוע. לאחר שניסו כל מיני דרכים לשכנע אותו התברר שאם הוא ישמע מהראש ישיבה שהוא צריך להימנע מכך, רק אז הדברים ייכנסו ללבו והוא יקבל על עצמו באמת להיזהר מאכילת מאכלים שמסכנים את חייו.

רבי אהרן לייב ביקש שהאמא תצא מהחדר, ושאל את הילד שכבר היה כבן עשר או 11, מה הוא רוצה להיות כשהיה גדול. "אתה רוצה להיות ראש כולל? ראש ישיבה?", השיב לו הילד בשלילה. הוא אינו מסתפק בכך. הוא רוצה להיות לא פחות ולא יותר גדול בישראל, בדיוק כמו הראש ישיבה בעצמו...

אמר לו הרב שטיינמן בחביבות, "היודע אתה, בני, מה ההבדל בין תלמיד חכם ובין גדול בישראל? מה הופך את אותו תלמיד חכם ל'אדם גדול'?"

העובדה שהוא יודע להתגבר על רצונותיו, ולומר לעצמו "לא". ככל שהוא יודע יותר להתגבר על רצונותיו, כך הוא אדם יותר גדול.

למה שילמת לעגלון?

מרנא החפץ חיים היה יהודי שיכלו לראות עליו בכל עת שכל עסקו הוא בעבודת ה'. הוא לא עשה שום מעשה בלי לחשוב קודם אם זה רצון ה'. הוא שעבד את עצמו בשיעבודא דאורייתא לעשות רצון הבורא בכל רגע נתון, בלי הפסק כלל וכלל.

מובא בשם רבינו הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, בהקדמת ה'קובץ שיעורים' שמרנא הח"ח אפילו כשהיה טובל את העט שלו בדיו, היה חושב על כך שזה רצון ה', ושכך הוא עובד כרגע את הקב"ה בכבודו ובעצמו. שום מעשה לא נעשה על ידו סתם כך כי כך הוא רוצה, אלא כי זהו רצון הבורא יתברך.

פעם נסע חתנו של הח"ח עם עגלה הרתומה לסוס, וכשהגיע למחוז חפצו הוציא מעות מכיסו ושילם לבעל העגלה את שכרו כפי שסיכם עמו מראש.

שאל אותו החפץ חיים, למה שילמת לו?

השיב לו החתן, מה זאת אומרת? הוא לקח אותי עד לכאן, בגלל זה שילמתי לו. החפץ חיים שב ושאל, "אבל למה שילמת לו?", והוא השיב "כי מגיע לו... הוא עשה את העבודה שלו", והחפץ חיים אינו

הגר"ח מיישקובסקי שליט"א, שאכן נאות בשמחה ופינה מזמנו כדי לשתף אותנו בצרור סיפורים ועובדות קודש הנצורים באמתחתו, ושאת רובם שמע בעצמו מפיו של מורו ורבו הגאון רבי הלל זקס, נכדו של מרנא החפץ חיים זיע"א, בן לבתו מרת פייגא חיה זקס, בת מרנא החפץ חיים זצוק"ל. הגר"ח זקס זכה לגדול בינקותו על ברכי הסב הגדול, והיה כבן שנתיים בעת שנסתלק הסב לבית עולמו, אך למרות שלא התחנך על ידי הסב, זכה לשמוע מפי אמו עובדות וסיפורי קודש לרוב, אותם העביר ברבות השנים בחיל וברעדה לתלמידיו בישיבת חברון, ולאחר מכן גם לתלמידיו בישיבת 'כנסת הגדולה'.

המשגיח הגר"ח מיישקובסקי שליט"א, היה אחד מתלמידיו הקרובים של הגר"ח זקס, והסיפורים ששמע מפיו מורו ורבו אודות מרנא הח"ח, מסופרים על ידו באותו חיל ורעדה שאחזו בגר"ח זקס, כשהיה מספר אותם בעיתות רצון ובעידנא דחדוותא. עד כאן דברי התלמיד. מכאן ולהבא דברי הרב המשגיח שליט"א:

אם לדרווין היה חפץ חיים אחד...

"מספרים שלאחר הסתלקותו של מרנא החפץ חיים, נשא רבי ירוחם ממיר דרשה בישיבה, ובה ספד לרבן של ישראל.

באותה התקופה נפוצה ברבים התיאוריה של דרווין, לפיה מוצאו של המין האנושי הוא מן הקוף חלילה. השטות הזו השתוללה ברחבי העולם וגרמה לאנשים לכפור בתורת אמת ובאמונה שהאדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה אשר נפח בו בעצמו נשמת חיים והפכו לרוח ממללא.

היום אנחנו מסתכלים על התאוריה הזאת כעל בדיחה גרועה, אבל אז היו כאלו שהתפתו להאמין בשטות הזו.

אמר ר' ירוחם, שדרווין אינו אשם. הוא פשוט חי בסביבתם של

שאלתי היום, כי הגרמי"ל מציג את הר"ר שישמש כמשגיח קטן בישיבת... וראש הישיבה מכירו. וענה: "שמעתי מזה, אבל הוא היה משגיח ב... ושם הבחורים מקולקלים, ומי שהתעסק איתם צריך שנתיים שיתאווור, עד שיוכל להתעסק בבחורים קדושים"

קטעים נבחרים מיומנו האישי של הרב יצחק לוינשטיין
על שיחותיו עם מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל

"ובערת הָרַע מְקַרְבָּה" (דברים כ"ב, כ"ד)

הגר"מ פיינשטיין למד 202 פעם ש"ס

נסענו לבקר את ר'.... ובדרך מרן אמר תהילים. סיפרתי לו על הגר"מ פיינשטיין שלמד 202 פעם ש"ס, וזה ממש שובר. וענה ושאל את ר' יהודה (בעל הרכב, שמנהל חנות ענקית למזון) כמה מוצרים יש בחנות, וענה בין עשרת אלפים לעשרים אלף מוצרים.

ושאל מרן: "האם יש אדם המכיר את הכל?", וענה: "כן, עם כל המחירים".

ושאל מרן: "האם הוא עילוי וכדו?". וענה ר' יהודה: "מה פתאום!" ואמר מרן: "זה הדבר, איפה שהראש נמצא - שם זוכרים ומצליחים!" ועניתי: "כן, אבל מה זה יעזור לנו?"

וענה: "שכלל הפחות נתעסק עם הראש שלנו כמה שיש לנו, זה גם יסיק!"

ועניתי: "מה נעשה שיש לנו עיתון כבר בבוקר... וכל הזמן יש בראש פוליטיקה וכו'?"

ואמר מרן: "אין הכי נמי, זה מאוד מזיק ומפריע!"

חופש מבי"ס

נשאל מרן: "מדוע יש חודשיים חופש לבנות, כאשר יש לנו כזה רחוב?"

וענה: "אין הכי נמי, זה רק בגלל המורות שצריכות הרבה חופש!" צריך שנתיים שיתאווור, עד שיוכל להתעסק בבחורים קדושים... שאלתי היום, כי הגרמי"ל מציג את הר"ר שישמש כמשגיח קטן בישיבת... וראש הישיבה מכירו.

וענה: "שמעתי מזה, אבל הוא היה משגיח ב... ושם הבחורים מקולקלים, ומי שהתעסק איתם צריך שנתיים שיתאווור, עד שיוכל להתעסק בבחורים קדושים". נורא נוראות. אשרי אוזן ששמעה!

כזאת טיפשות עוד לא ראיתי!

אמרנו לו שאדם אחד בא במיוחד מאמריקה, כדי לראות אותו ולדבר עמו כמה דקות.

ענה: "מי זה הטיפש הזה? כזאת טיפשות עוד לא ראיתי!"...

בגנות המחלוקת

דיבר בגנות המחלוקת, איך שבכל מקום יש מחלוקת, ונשאל: האם זה חידוש אצלו?

וענה: "לא, אבל לראות בחוש זה מבהיל!".

יצחק יצחק

נסענו עמו, ודיברנו על ישיבת... שנסגרת. סיפרתי מה שהרב צדקה דיבר שם בזמנו בחנוכת הבית. ושאל אותי אם יש לי זיכרון טוב. ועניתי לו שיש לי זיכרון מצוין בכל הדברים, חוץ מהלימוד. ושאל מדוע? ואמרתי: "יצה"ר!".

ואמר בזה"ל: "יצחק יצחק! זה לא תירוץ בעולם הבא! שם כל אחד יעמוד ככלי מלא בושה, ואתה הלא מדבר ברבים וצריך זהירות!" ומיד המשיך: "אין אני מדבר לך, אלא לעצמי".

ואמרתי: "יש הבדל, אני מדבר - ולא נקלט, וראש הישיבה מדבר - ונקלט".

ואמר: "אוי ווי, זה הכל פה ולא שם. שם אין תירוצים..."

לפי העברות שלי הייתי כבר שם

נכנסתי היום וסיפרתי שהגר"נ קרליץ קיבל התקף לב קשה. ודיבר בהשתפכות כי בעצם אלו ימים קשים וכל אחד סובל, וגם הוא מרגיש כאבים. הוא מרגיש גם חלש בזיכרון ושמיעה וכו', כי השנים עושות משהו ונחלשים. אבל הקב"ה מתנהג איתי בכזה חסד. ולפי עברותיי הייתי כבר שם, והכל בכזה חסד... מידי פעם הקב"ה נותן

המשך בעמוד 26

מורי חמי העיף מבט קל במסמך שלפניו ומיד תייג אותו באופן וודאי כמזויף. שאלתי אותו כיצד נוכח לדעת, כי המסמך אינו אמיתי. "וכי אינך רואה בעיניך כי המסמך מזויף?! תמה באוזני. כאשר התבוננתי ולא ראיתי דבר, אמר: "האם אינך רואה כי המסמך מזויף, הרי הוא נכתב בעט אדום!" התבוננתי שוב במסמך והתפלאתי מאוד על דבריו, שכן על פניו נראה כי הוא נכתב בדיו שחור. ואז הורה לי להתבונן בשלישית...

ממידת האמת והיושר של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

"אֶכֶן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ" (דברים כ"ה, ט"ו)

סח חתן רבינו, רבי יצחק זילברשטיין: אנשים המתרחקים משקר כל ימיהם, מסוגלים להבחין באופן מיידי בכל דבר כוזב המוצג בפניהם, וכמעט לא ניתן לרמותם ולהוליכם שולל. אינני זוכר שמאן דהוא הצליח אי פעם להונות את מורי חמי מרן הגרי"ש אלישיב. כאשר הוא כיהן בבית הדין הגדול בירושלים הזדמנה לידי תעודה מאיטליה, האמורה להוכיח את יהדותו של אדם פלוני. מורי חמי העיף מבט קל במסמך שלפניו ומיד תייג אותו באופן וודאי כמזויף. באותה העת שהיתי במקום ושאלתי אותו כיצד נוכח לדעת, כי המסמך אכן אינו אמיתי.

"וכי אינך רואה בעיניך כי המסמך מזויף?! תמה באוזני.

כאשר התבוננתי ולא ראיתי דבר, נענה ואמר: "האם אינך רואה כי המסמך מזויף, הרי הוא נכתב בעט אדום!"

התבוננתי שוב במסמך והתפלאתי מאוד על דבריו, שכן על פניו נראה כי הוא נכתב בדיו שחור. ברם מורי חמי הורה לי להתבונן בשלישית, ורק אז נוכחתי לראות כי אכן ישנם שני גוונים במסמך, אדום ושחור, דבר המוכיח ללא צל ספק כי ניסו לזייפו בכתב על גבי כתב.

מורי חמי הורה לפנות לרבה של איטליה, רבי אליהו טואף, שלאחר בירור הדברים אישר כי רבינו צדק באבחנתו ובעל המסמך אינו בן ישראל!

הדברים היו לפלא, כיצד הבחין בהרף עין בזיוף והעיד עליו ללא פקפוק. היתה זו בחינה חושית של הכוחות העל טבעיים הניתנים מן השמים לדייני אמת, כדי שיעלה בידם להכריע את הדין על נכונה, כמאמר הכתוב: "אלוקים ניצב בעדת קל".

לחתימת הדברים ראוי להוסיף, כי כאשר דבר המעשה הגיע לאוזני גיסי, מרן הגר"ח קניבסקי, הוא התבטא על כך בלשונו של דוד המלך: "הנה עין ה' אל יראיו".

מה יתן לך לשון רמיה

באחת העיתים בא לפני חתן רבינו, רבי יצחק זילברשטיין, רופא

שסח את מצוקתו. התברר כי במהלך עבודתו, פנה אליו יהודי, המועסק במקום עבודה הדורש ממנו לעשות שבתו חול ולחלל את יום השביעי. "הדרך היחידה לחמוק מהעניין, בלא שיפטרו אותי ממקום עבודתי, הינה להציג אשור מחלה רפואי!" ציין האיש כשהוא מתחנן בפני הרופא להנפיק בעבורו אישור מחלה פיקטיבי, כדי שלא יאלץ חלילה לחלל את השבת.

הרופא היה נתון במיצר. מצד אחד לא אבה לשנות מן האמת, אך מאידך נגע לליבו כאבו של היהודי, שמעבידיו ביקשו לכוף אותו לחלל את היום השביעי. אובד עצות פנה הרופא לרבי יצחק זילברשטיין ושאל האם עליו להיענות לבקשה.

מאחר שהמדובר היה בנושא סבוך, שפרנסתו של היהודי וחילול שבת תלויים בו כאחד, החליט רבי יצחק להעלות את העניין לפני חמיו, מרן הגרי"ש אלישיב, שפסק על אתר בכל תוקף: "בשקר לא מקיימים מצוות!"

כאשר המעשה הועלה לפני רבי חיים קניבסקי הוא הוסיף ואמר, כי אמנם חז"ל התירו לשנות מפני דרכי שלום, אך בכל אופן כאשר נזקקים לסייעתא דשמיא יש לדעת, כי היא לא ניתנת על ידי שקר.

והדברים עולים בקנה אחד עם דברי דוד המלך ע"ה: "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה", (תהילים ק"כ ג').

שיהיה הן שלך צדק

באחד הימים באה למחיצת רבינו חבורת תלמידי חכמים מופלגים, ששטחו בפניו את ספיקותיהם. במשך תקופה ארוכה למדו הללו בכולל פלוני, כשהם מתקיימים מקצבה נמוכה, שלא היה בה די בכדי לפרנס את משפחותיהם הענפות. לאחר תקופה, פנה אליהם ראש כולל אחר והציע להם לעבור ללמוד בבית מדרשו, כשהוא מבטיח להם קצבה הגונה ומכובדת.

האברכים, שנאנקו תחת עול פרנסת ביתם, ששו לבקשתו וסגרו את העניין, אולם לא חלף הזמן וראש הכולל הקודם בו למדו עד עתה, שמע על העניין והקים קול זעקה: "הרי אתם בחירי הלומדים! אם תעזבו את הכולל רמת הלומדים בכולל כולו תרד פלאים והדבר הווי בגדר חב לאחריני!"

האברכים הבינו לליבו, אולם היות וידוע מאמר חז"ל "אם אין קמח אין תורה", לא חזרו בהם מכוונתם. משנוכח ראש הכולל, כי האברכים עומדים על שלהם, חזר והפציר בהם שישובו ללמוד בבית מדרשו, כשהוא מתחייב בפניהם כי מכאן ולהבא יקציב את שכרם כפי שעמיתו הבטיחם.

האברכים באו במבוכה, מצד אחד הרי כבר הביעו את הסכמתם לעבור ללמוד בכולל השני, אך מאידך הלוא מחויבים הם בהכרת הטוב כלפי ראש הכולל בו למדו עד עתה, ומה גם שלולי קשיי הפרנסה המעיבים כריחיים על צווארם, היו נאותים מלכתחילה להמשיך וללמוד בבית מדרשו.

לאחר שחככו בדעתם ולא עלה בידם להכריע בעניין, פנו אל רבינו שתמוה: "היכן ה'הן צדק'? האם מן היושר הוא להתחייב ולהפר את ההבטחה?!"

החפץ חיים לא היה נוהג כך!

סיפר רבי אליהו דיסקין: לפני שנים רבות כיהנתי בקודש בהרבצת תורה לתלמידים בישיבה פלונית. לאחר תקופה הוצע לי לעבור למקום תורה אחר, דבר שעל פניו טוב היה בעבורי מכמה בחינות. היות והמעשה אירע בסמוך לתחילת הזמן, פניתי לראש הישיבה וביקשתי את רשותו לעזוב את תפקידי בישיבה.

ראש הישיבה נעתר לבקשתי, כשהוא משיב כי אינו רוצה לעכב בעדי ורשאי אני לעשות כטוב בעיני, אך בטרם מעשה פניתי למרן, העליתי בפניו את המקרה ושאלתי כיצד עלי לנהוג.

רבינו שמע את דברי והשיב על אתר כהאי לישנא: "ודאי שמן הדין מותר לך לעזוב, אבל זה לא יושר!"

המילים יצאו מפיו בכזו אצילות ונעימות, עד שהרגשתי כי מילים אלו "זה לא יושר!" בנויות ויונקות מכל התורה כולה, בבלי, ירושלמי וד' חלקי שולחן ערוך.

מאז ועד היום כאשר אני מתלבט בהנהגות שונות, הנוגעות לענייני 'בין אדם לחברו', עדיין מהדהדות באוזני מילותיו

הטהורות של רבינו, "זה לא יושר!" ובלבי אני שוקל כיצד היה מרן מורה בעניין זה, והאם הנהגה זו אכן יכולה היתה להיקרא בפיו "יושר!"

היתה זו שיגרא דלישנא אצל רבינו, וכאשר היה נשאל על הנהגות שונות בענייני חושן משפט ו'בין אדם לחברו', מרגלא בפומיה להשיב: "מצד הדין אפשר להקל, אבל החפץ חיים לא היה נוהג כך!"

באמת ישעך

בבעלותו של רב פלוני, הנמנה על מקורבי רבינו, היתה דירה בת חדר וחצי, אותה ביקש למכור לאחר שעמדה ריקה במשך שנים. חוקי המיסוי קובעים, כי תשלום מס השבח על דירה שאינה מיושבת גבוה באופן משמעותי מהמס המוטל על מכירת דירה מאוכלסת. כתוצאה מכך, כדי להימנע מתשלום מס שבח מוגדל, רבים נוהגים לשנות מן האמת ולהצהיר כי הדירה היתה מיושבת במשך התקופה שקדמה למכירה.

עורכי הדין שטיפלו במכירה יעצו לאותו רב לנהוג כמנהג המדינה ולהצהיר כי הדירה היתה מאוכלסת, תוך כדי שהם משככים את חששותיו ומציינים, כי איש אינו עורך מעקב ואין כל סיכון בדבר. כהרגלו נועץ אותו רב במרן, שהורה לו לומר את האמת, כשהוא מחוה בידו קדימה, כאומר: "לך ישר!"

הרב ציית לעצת מורו ורבו והשליש את המס המלא, חרף דעתם המקצועית של עורכי דינו, שסברו כי הוא מאבד את ממונו לשווא. זמן מה לאחר המכירה פנה אלו אחד מעובדי מס רכוש ואמר לו בהתפעלות: "כבוד הרב! דע לך כי מלאכים שומרים עליך!"

בעוד הרב תמה לפשר הצהרה הנרגשת, המשיך הלה בדבריו: "בדרך כלל איננו מבצעים כל מעקב אחר הדירות כדי לוודא האם הן מאוכלסות או לא, אולם במקרה שלך העניינים התנהלו באופן שונה.

אחד העובדים במשרדנו נמנה על עדתו של הרב הראשי, נגדו נלחמת מלחמת חורמה בהוראת הרב אלישיב, לאחר שביקש לכופף את ההלכה על פי רצון השלטונות, האיש, שגילה את הדירה שברשותך, ערך מעקב ממושך אחר מוני המים והחשמל, וכשגילה כי הדירה עומדת ריקה, חיכם את ידיו בהנאה והמתין בצפייה לרגע בו תמכור אותה וכמנהג הנהוג תמסור הצהרת כוזבת, כי הדירה מאוכלסת. בעיני רוחו כבר ראה הלה כיצד יפרסם את העניין בקול רעש גודל, ולאחר שתיקנס בקנס כספי כבד, דמותך תוקע ברבים כפורע חוק נטול מצפון!"

"כיצד ידעת להצהיר כי הדירה ריקה?" נפעם האיש, "מי הזהיר אותך מפני המלכודת הפרושה?"

נרעש ונרגש עלה הרב אל בית מרן וסיפר את קורותיו, כשהוא מסיים בקריאת ההתפעלות: "אילו הרב'ה היה מנהיג עדה, היו טוענים כי הוא בעל רוח הקדש!"

רבינו שמע את הדברים, ובעוד ידו מונפת בשנית היישר קדימה, הפטיר בקצרה: "הלא אמרתי לך שיש ללכת ישר!" (מתוך הספר עמודו של עולם)

רבינו אמר לי על השעון שבידי, כי שמע בשם החזו"א שזה 'לא ילבש', והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיחוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון ונתתי לחתני שעונים, זה הי' שעון אחד שנתתי והוחזר לי ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החזו"א הפסקתי ללכת עם שעון

משיחותיו של הגאון רבי אליהו מן עם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, על ענייני אלול והפרשה

"ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כ"ב, ה')

ענייני לא ילבש

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלוקיך כל עושה אלה
רבינו א"ל על השעון שבידי, כי שמע בשם החזו"א שזה לא ילבש, והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיחוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון ונתתי לחתני שעונים, זה הי' שעון אחד שנתתי והוחזר לי ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החזו"א הפסקתי ללכת עם שעון. שאלה, לחזו"א ולאבא היה שעון?

לא. הי' להם שעון בכיסם. לחזו"א היה שעון על השולחן שאחד נתן לו וזה נגנב והחזו"א הורה לבדוק בתיקי אנשים שהיו שם ולא נמצא ומאד הקפיד על הגנב כי חרה לו שניצלו את העובדא שכל אחד יכול להיכנס כאן לבית ולגנוב, וסופו של הגנב היה רע כי מצאוהו נופל בבור בחצר ירושלים והשעון על ידו.

שאלה. אולי החזו"א דיבר על שעון זהב ואולי בזמנו לא היה מצוי שגבר ילך כל כך עם שעון, אבל היום לילד בן 6 יש כבר ב' שעונים.

ת: גם אז היה רגיל שלגבר יש שעון.

הראיתי לרבינו תמונות שהרב אלישיב עם שעון, ושאלתי האם אני יכול לסמוך על הרב אלישיב? איך שתמצא. אבל אתן לך עצה

המשך בעמוד 26

בערב ראש חודש אלול שאלתי את רבנו: אני צריך לדבר לפני הציבור, לפני יו"כ פ"קטן, מה לומר? תאמר שלימוד התורה של חודש האלול, זו ההכנה ליום דין ראש השנה הקרב ובא.
יום רביעי פרשת שופטים ג' אלול תשס"ח, שאלתי מה לדבר לפני אברכים בני עליה לכבוד אלול רבינו הרהר ואמר הרי אנו באים עוד מעט ליום הדין וידיעה זו מספקת, ונכון שאת זה כולם יודעים ואין בזה חידוש, העיקר להרגיש את זה. [והביא ירושלמי במסכת ר"ה].
שאלתי על מה עבדו גדולי הדורות במיוחד? על הענווה.
פלוגי שאל היום כבר י"ד באלול ועוד לא זו בפנימיותי כלום לקראת ראש השנה, מה יהיה, מה העצה? ללמוד.
ש. אבל מי שאינו בן תורה ואין הלימוד מושכו מה יעשה? ילמד מוסר. אולי בספר ראשית חכמה. ולא נפק"מ איזה מהשערים שם, הכל טוב.

אחד העומדים בבית רבינו התרגש והרים את קולו בצעקה: אהה, מה עושים עם האלול?

תגובת רבנו: עם לצעוק לא יהיה כלום...

בחור שואל אם באלול או בעש"ת לעשות תענית דיבור, ואפשר שצריך להתנהג נורמאלי (והחזו"א במכתב מתריע שיתנהג נורמאלי) וב"לקט שיחות" מליקווד כתב שבא אליו בחור מבוהל מה יהיה עם אלול, ענה לו הנהגה ראשונה של אלול להיות נורמאלי.

זה דבר טוב - תענית דיבור.

אמרו, כי רבינו בבחרותו עשה 'תענית דיבור' או בכל חודש אלול או בעש"ת, וכאשר נישא לאשה אמר לו החזו"א שיפסיק, צריך לדבר עם האשה.

וכידוע שר' איצלה הירבה בתעניות דיבור והתנה מראש עם אשתו בזיווג שני על כך, ופעם אחת היה צריך ללוותה לרופא, אמר הרופא לאשתו: רחמנות עליך שהיית צריכה להינשא לבעל אילים.

זה לא נכון. אמת שהיית פעם עושה תענית דיבור בעש"ת, אבל עוד לפני החתונה הפסקתי. בישיבה ראיתי שאין אפשרות לקיים זה, כגון שאם ראש הישיבה בא לדבר איתי וכדו', והפסקתי.

פעם הבחין הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זי"ע באמצע התפילה, ששני אברכים משוחחים. ניגש לאחד מהם, ואמר לו "בשבועיים הקרובים אל תיכנס לבית המדרש לתפילות!" כששמע האברך את ה"פסק", ניסה להצדיק את עצמו, ואמר לרבי "החבר שלי הוא זה שדיבר אלי..."

הגאון רבי שלמה זלמן פרידמן שליט"א אב"ד סאנטוב-ליקווד על דרכי התשובה

"ובערַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ" (דברים כ"ב, כ"ד)

וראה יהודים שהם רחוקים מיהדות רח"ל מחללים את השבת. היהודי הת"ח נחרד מאוד למראה עיניו, ומעמקי לבו החל להרצות בפניהם את מאמרי חז"ל בשכר השומר שבת, ולהיפך בעונש המחללה, ואף נתן להם שיחת מוסר חריפה ביותר, והללו נתעוררו מאוד לשמע דבריו הנרגשים היוצאים מן הלב, והבטיחוהו שהם מתחרטים על משוגתם והם עושים תשובה על עוונם, ומעתה שמור ישמרו את השבתות.

באמצע השבוע, הגיעו הללו לבית אותו הת"ח, ונתנו לו סכום כסף נכבד, וביקשו ממנו שיתפלל עליהם אל הקב"ה שיקבל את תשובתם ויסלח להם על עוונם.

לימים נצרך אותו ת"ח לסכום כסף גדול, ולפתע עברה מחשבה במוחו, הלא חז"ל אומרים (מס' עירובין דף י"ט ע"א) שרשעים אפילו על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה, אלך נא ואשובה אל מקומי הראשון, ואבדוק אחר מעשיהם של אותם מחללי שבתות לשעבר, וכולי האי ואולי...

וממחשבה למעשה, בשבת הבאה הוא חזר לאותו מקום ולדאבנו הוא ראה את אותם פורקי עול יושבים באותו מקום כלשעבר ומחללים את השבת רח"ל, ואז התחיל תיכף להוכיחם בשבט מוסר ולזרוזם ולעוררם על שמירת שבת - אך הפעם נכזבה תוחלתו, ולא רק שלא קבלו את דבריו, אלא הם עשו שחוק וליצנות ממנו ומדבריו, וביזוהו כאחד הריקים, ובשלב מסוים אף קמו להכותו במקל חובלים מכה רבה, והוצרך לברוח משם בעור שיניו כל עוד נפשו בו, ותהי נפשו לשלל... לאחר המאורע הזה, ניגש הת"ח לרבו ושח בפניו את כל אשר

אל הגאון הצדיק רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד העדה החרדית ניגש פעם אדם אחד, והתפאר בפניו שהוא טורח כל יום והולך מברית מילה לברית מילה, כי ידוע שההשתתפות בברית מילה היא סגולה לכפרת עוונות, ולכן הוא טורח כל כך כדי לזכות לכפרת עוונותיו. אמר לו רבי משה אריה: יש לי עצה עבורך לזכות לכפרת עוונות גם מבלי לטרוח לצאת מן הבית ולהסתובב כל היום ממקום למקום, אתה יכול להישאר בביתך ולעשות תשובה, כי תשובה היא סגולה לכפרת עוונות... איש אחד בא אל הרה"ק מקוצק זי"ע, והתאונן לפניו "אני לקוי במידת הגאווה, וברצוני לחזור בתשובה, הורני נא דרך קשה לחזרה בתשובה וחסאי יכופר". הרבי הורה לו לשבת ולהמתין מעט.

חלפו כמה דקות ואל החדר נכנס יהודי נוסף שהתחנן לפני הרבי בדמעות שלישי "אנא רבי תעזור לי בהוצאות הרבות לנישואי בתי", פנה הרבי אל היהודי היושב בחדר זה שאמר שהוא לקוי במידת הגאווה וביקש ממנו שיתן לעני הזה מתנה הגונה לצורך נישואי בתו, "רבי" הזדעק האיש, "והרי אין לי אפילו פרוטה אחת!". חלפו עוד כמה דקות ואל החדר נכנס יהודי נוסף ובפיו שאלה הלכתית מסובכת, "נו", פנה הרבי אל הגאווות, "ענה לו תשובה על שאלתו", ושוב הזדעק האיש "רבי, הן מימי לא למדתי סוגיא זו, וכיצד אשיב לו תשובה". חלפו עוד כמה דקות ויהודי שלישי נכנס אל החדר "רבי", אמר האיש "זקוק אני לעצה טובה בענייני מסחר", מיד הפנה אותו הרבי אל הגאווות שישב בסמוך כדי שיתן לו עצה, "רבי" השיב האיש במבוכה, "גם בענייני מסחר אין לי מושג כלל..."

כשיצא השואל מהחדר פנה הרבי אל הגאווות ואמר לו: כסף אין לך, ללמוד אתה לא יודע, ובמסחר אין לך שום חלק ונחלה, ובכל זאת אתה מתגאה? במה יש לך להתגאות?!

לאחר שעלה מרן הגה"ק בעל "ברך משה" מסאטמאר זי"ע על כס האדמו"רות, פגש בו בעת לכתו ברחוב העיר אחד ממתנגדיו החריפים, והלה החל להמטיר על הרבי אש וגופרית, וכינהו בכל כינויי גנאי, באמרו שהוא עשה כך וכך ועוד שקרים וכזבים, והוא אינו ראוי להיות רבי ולהנהיג חסידות, וכל אותה עת שתק הרבי ולא אמר כלום, לאחר שהלה נרגע, שאל אותו הרבי כשבת שחוק על שפתיו "אמור נא, וכי יהודי אינו יכול לחזור בתשובה?!"

מספרים, שיהודי ת"ח אחד הלך פעם אחת בשבת קודש ברחוב העיר,

סיפר לי משגיח חשוב באחת הישיבות, שפעם בעת שמסר שיחת מוסר לתלמידיו בא לו בחור אחד באיחור של 15 דקות תמימות ופוסע מעדנות למקומו בהיכל הישיבה כשכוס תה רותח בידו, משל היה הוא 'ראש הישיבה' בעצמו. רצה המשגיח על אתר להשיב לו כגמולו בראשו, אבל בכוחות על-אנושיים העמיד עצמו והתאפק מלהשיב לו מנה אחת אפיים. לא עברו כ-10 דקות והנה הוא רואה...

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א על מה לעשות כדי להפוך את ימי הדין ל'רחמים וחסדים'

"הצדיקו את הצדיק" (דברים כ"ה, א')

איתא מהאריז"ל (שעה"פ שה"ש) על הפסוק "אני לדודי ודודי לי", וזה לשונו: "ראשי תיבות אלול, לרמוז כי בחודש אלול הקדוש-ברוך-הוא מתרצה עם ישראל. והוא קרוב לקוראיו בחודש זה", עכ"ל.

וכתב הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע, שהנה דרשו חז"ל (ראש השנה יח.) על הכתוב "דרשו ה' בהמצאו" אלה עשרת ימים בין ראש השנה ליום הכיפורים, אך יש זמן נעלה יותר, והוא חודש אלול, שעליו רמז הכתוב "קראוהו בהיותו קרוב", ומהות ה'קרבה' גדולה יותר ממהות ה'מצאו'. שמענו נא למעשה השגור בפי הגה"צ רבי טוביה וייס שליט"א, גאב"ד ירושלים, שבימי ילדותו היה דר בעיירה הסמוכה לפרשבורג (במרחק ארבעה ק"מ), וכשנכנסו הרשעים (הגרמנים) ימ"ש לעיירתם לא ידע 'ראש הקהל' דשם מה עליו לעשות, מתוך חסרון ידיעה האם הרשעים פניהם לשלום או להיפך - כי באותם הימים לא הייתה כלל 'תקשורת' בין עיר לעיר, ולא ידעו בני העיר הקטנה מה נעשה בעיר הגדולה.

מיהר ראש הקהל לשלוח את הנער 'טוביה' שיחיש פעמיו לעבר העיר הגדולה פרשבורג ושאל את פי ראש הקהל דשם מה עליו לעשות בזו השעה. משהגיע אמר לו ראש הקהל שישב למשלחו כי המצב ברי רע ולרחמים מרובים הם זקוקים. והוסיף לומר לו: "הנה, מלך אנגליה (ענגלאנד) עתיד לשלוח הנה רכבת בת 1,000 מקומות להציל עלידה את ילדי ישראל, ואף שלא אדע את מי להעדיף על פני מי, מכל מקום משבאת הנה ומצאת חן בעיניי אעניק לך כרטיס (טיקט) לנסיעה באותה רכבת".

מיהר הנער לעירו ומסר את השליחות לראש הקהל. משם מיהר לבית אביו ואמו, שארזו במהרה את מטלטליו ונפרדו ממנו בלב כבד ובוכה (אז ציוותה אותו אמו: "זכור תמיד בכל אשר תפנה כי יהודי אתה"). ואכן, בעזרה ש"ת מצא את עצמו כעבור זמן קצר באנגליה יחד עם אלף ילדים ניצולי מלחמה...

כעבור כמה שבועות נכנס רצון בלב המלך לחזות במו עיניו את מעשה ההצלה שנעשה על-ידו - לראות 1,000 ילדים הניצולים בזכותו, ושלח לומר כי הוא עתיד לבקרו ביום פלוני.

בהגיע היום המיועד העמידו את כל הילדים ברחבת העיר בשתי שורות. בשעה היעודה הופיע המלך ברוב הדרו ובהתרגשות גדולה עבר עם מרכבתו בין שתי השורות. לפתע קפץ אחד הילדים - שהיה בעל רוח נפש, לתוככי המרכבה ברצותו לדבר עם המלך. מיד עטו עליו שומרי המלך ומשרתיו ורצו לסלקו ולהשליכו מעל המרכבה, אך המלך שראה כל זאת רצה לשמוע מה יש בפי הנער וציווה על משרתיו להניח לו.

פתח הילד בדברי שיר ושבחה על טובו של המלך שהשכיל לפעול פעולת טוב כזאת להציל נפשות רבות כל-כך, "אבל", הוסיף הילד, "כאב לבי על שאין חסדו של המלך יכול להיות חסד וטוב בשלמות, שהרי לא מצאה נפשי מנוח כל עוד שהנני דואג וחרד יומם ולילה לגורל הוריי ובני משפחתי, כאשר אינני יודע מה נעשה עמם בזה הרגע...". שאל המלך את הילד למקום מגורי אביו ואמו ופטרו לשלום; ואכן, תוך שבועיים באו לאנגליה אביו ואמו וכל משפחתו. עד כאן המעשה. ומוסיף הגאב"ד דבר נפלא ונורא: "הבה נחשב כיצד היה נראה 'מעשה' זה כשהמלך שוהה בארמונו הגדול, וכי היה בידי הנער להתקרב אל המלך, מה גם לדבר עמו, והרי ממרחק מרחקים כבר עומדים שומרי המלך להרחיק כל מי שאינו 'קרוי' אל המלך... כיצד אכן היה ביד הנער לבוא אל המלך ולהתחנן לפניו - כי אז היה בהמצאו... מלך בשדה...

והיה לו רגשי 'קרבה' ואהבה אליהם. אף אנו, כאשר המלך נמצא עמנו והוא כביכול קרוב אלינו, ואז יש אפילו בידי הקטן לגשת אליו ולפעול דברים למעלה מדרך טבעו של עולם.

עוד יש ללמוד מכאן עוז ותעצומות של הנער, שהרי 999 מהנערים שהיו שם לא עשו כמותו ולא העזו לבקש על בני משפחתם, ואילו נער זה לא איבד את שעת הכושר... ראו נא מה השיג בזכות זה! אף אנו אם נשכיל עשות כמוהו, וכאשר אנו עומדים עתה קרובים אל המלך - בהיות קרוב - לא נפסיד שעת כושר זו ונפעל גדולות ונצורות לטוב לנו.

וכבר המשיל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע אלה הימים לעיר שפרצה בה מגיפה רעה, לא עלינו, שרבים נחלו במחלה אשר הביאה אותם עד שערי מוות. ויהי אחד מבני העיר שלקה באותה מחלה ונחפז מאוד לצאת למסע אל חוצות העיר לתור אחרי רופא מומחה שירפאו מן החולי ויצילו מידי מיתה. ושאלהו אחד מידידיו בתמיהה: "מדוע תברח מן העיר". ויענהו: "פונה אנוכי לדרוש ברופאים אחרי שגברה סכנה לחיי". השיבו הידיד: "הבט נא וראה, רבים מבני העיר חולים ומוטלים במיטותיהם ועולם כמנהגו נוהג, ולמה לך להיחפז יותר מהם ולתור אחרי הרופאים". ויענהו החולה בתמהון לבב: "שמה נשתבשה דעתך?! מה לי להביט על שאר בני העיר השוכבים על ערש דווי, הלא חיי מונחים לפניי על כף המאזניים, אם אין אני לי מי לי, רק אני את נפשי אציל".

כדבר זה, אומר ה'חפץ חיים', בימים אלה הכל מתעוררים לתשובה, וגדולי ומנהיגי ישראל והמוכיחים בעם מלמדים את בני ישראל שאלה ימים נוראים בהם על כל אחד ואחד לנצל כל רגע בתשובה והתקרבות לפני הבורא. והנה, אם יבוא אחד ויאמר מה לי לרדוף אחר התשובה, ראה כמה אנשים מהלכים ברחובה של עיר שאננים... אף אתה אמור לו: מה לך כי תביט על אחרים בשעה שחיים ומוות מונחים על כף מאזני המשפט, ועלי ידי התנהגותו של אדם באלה הימים הריהו מטה את דינו לטוב ולמוטב...

בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' אמרו, מעשה בעני מסכן שהיה מהלך ומשרך רגליו בצדי דרכים כשתרמילו הכבד על כתפו. עבר שם עשיר אחד במרכבתו ההדורה, נכמרו רחמיו על העני המהלך רגלי וקרא לו לעלות על מרכבתו וכך יוכל ליתן מנוחה לרגליו היחפות והעייפות. במשך דרכם ישב העני בפנינתו בהשקט ולא דיבר אפילו מילה אחת עם מיטיבו העשיר. ברדת העני ראוהו ידידיו וקידמוהו לשלום, ולאחר מכן שאלוהו: "האם דיברת איזו שיחה עם העשיר הלזה". אמר להם: "לא ולא". אמרו לו: "הרי זהו הקיסר ירום הודו בכבודו ובעצמו, ואילו היית מתחבר ומתקשר עמו באיזו דרך ואופן הרי היו לך 'קשרים' בחלונות הגבוהים והיה לך בזה טובה לכל ימי חיך..."

נענה ה'חפץ חיים' ואמר: "מסכן זה שלא ידע כי היושב לצדו הוא הקיסר המקרבו בקרבה מופלגת ומעלהו לעגלתו, אבל אנו הרי יודעים את ה'סוד' שבימים אלה נמצא כביכול הקדוש־ברוך־הוא עמנו - אני לדודי ודודי לי - אל נהיה כאותו עני מסכן, הבה נתחבר בקשר אמיץ לכל־יכול ויהיה 'קשר' זה לטובה לנו לכל השנה הבאה עלינו לטובה". והנה, שמענו 'רבים' האומרים מה בצע כי נעבוד ונתעלה בחודש אלול,

כל אחד לפום שיעורא דיליה, אם ממילא ככלות הימים הנוראים נחזור לכמות שהיינו, ובחודש מרחשוון נמצא את עצמנו כמו בחודש מנחם־אב...

וכבר שאל הגה"צ רבי אברהם פולק (המשגיח דסלבודקה) שאלה זו את ה'חזון איש' זצוק"ל, וענהו "זי נאנט צו באשעפער די פאר טעג לוינט נאך עפעס"... להיות קרוב אל הקדוש־ברוך־הוא לכמה ימים אלה גם שווה משהו (כעין זה הובא ב'מעשה איש' ח"ד עמ' נט).

עוד השיב ה'חזון איש' בסגנון שונה לאיש אחר ששאל אותו כנ"ל, כי לולא ימים אלה היינו טובעים בחטאים ובבוץ. ויתבארו הדברים ביותר במשל שאמר הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, לאחד המשיט אניה בלב ים, שהדרך לקשור בגוף הספינה חבל עבה, וכאשר היא עוגנת בנמל קושרים את ראש החבל השני לתוך עמוד ברזל הקבוע בשפת הים כדי שלא תיסחף הספינה ברוחות סערה, ומכיון שהחבל השווה במים זמן זמנים טובא מוכרחים להחליפו מעת לעת בחבל חדש. פעם שאל 'חכם' אחד את משיט האנייה: "מה לך טורח הרבה בהחלפת החבל, לפתוח את כל הקשרים העבותים, להוציא את הישן ולהכניס את החדש ולקשרו כדבעי, הרי יודע אתה היטב שגם חבל זה ישקע מיד במים וב'תוך כדי דיבור' אף הוא יתלחלח במים, ואפוכי מטרתא למה לי...". השיב רב החובל, שכאשר החבל שקוע זמן הרבה בתוך הים אזי המים נבלעים בסיבי החבל ומרככים אותו, עד שלא יעבור זמן הרבה וינתק החבל מאליו ו'תברח' הספינה לעומק הים; ולכן אין עצה אחרת אלא להחליף בחבל חדש מזמן לזמן כדי שיהיה החבל בתוקפו ויעמיד איתן את הספינה כנגד כל הגלים ורוחות זעף.

כיוצא בדבר הוא גם לעניין חודש אלול: במשך כל השנה מכרסם היצר ומחליש את ה'חבל' - הקשר בין ישראל לאבינו שבשמים, ועבודתנו בחודש אלול ובימים הנוראים לחדש את ה'חבל' ולחזק הקשר אל הקדוש־ברוך־הוא כדי שלא יתנתק לרוב חולשה בהמשך השנה. ואילו אחד מצדיקי דורנו שליט"א השיב על כך במשל לאחד שעבודתו לנקות ארובות מכל הפיח והעשן המצטבר ונדבק שם ומונע מהעשן לצאת חוצה; כל יום כליכולו משחיר מכל הלכלוך שם, וכשמגיע בלילה לביתו הרי הוא מתרחץ ומתנקח ומחליף שמלותיו. שאלוהו מדוע כה טורח להתנקות והלא למחר שוב יתלכלך... והתשובה ברורה ופשוטה, כי עכשיו ברצונו להרגיש 'גישמאק' ונעים! כך עכשיו הוא הזמן בו ניתן להתעלות כי זה כל האדם... וכי בשביל ש'למחר' יחזור ויתלכלך לא יהא נקי גם עכשיו!?

בפרשת שופטים כתוב "ושפטו את העם משפט צדק", ומבאר הר"ק ה'קדושת לו' זי"ע, דהנה קרב יום הדין בו יבוא הקדוש־ברוך־הוא לשפוט את כל העולם כשיעבירם לפניו כבני מרון, ומה יעשו בני ישראל כדי להפוך את הדין ל'רחמים' וחסדים? ינהגו בין איש לרעהו במידת החסד והרחמים וילמדו זכות איש על רעהו, ובזה יעוררו עליהם גם מלמעלה אותה המידה, שבעת הדין כשיבחנו את כל מעשיהם ידונו אותם לכף זכות, ימליצו עליהם טובה וינהגו עמהם בחסד וברחמים. כי בהנהגתו מלמטה מעורר האדם שינהגו עמו כמו כן מלמעלה, ויפתחו שערי חסד להריק ברכה על כל זרע ישראל.

אחד מראשי הישיבות המפורסמות בארץ הקודש נסע לארצות הגולה

"לאבא היתה גדלות מיוחדת במידות. בניגוד למה שניתן לחשוב, את מעלות המידות הוא קנה בעמל. מטבעו היה אבא מאד סוער, והיה אכפת לו מכל דבר, אך הוא עבד על עצמו שלא לצאת מהכלים, ולזה הגיע ע"י עבודתו בהחדרת האמונה שהכל מגיע מאתו יתברך

הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א עם פניני הוד לדמותו המופלאה של אביו הגה"צ רבי אריה לייב פינקל זצ"ל

"ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכה ה' אלקיך" (דברים כ"ה, י"ט)

"אבא זצ"ל מופלא ומופלג בעבודה שבלב זוהי תפילה. התפלל בהשתפכות ובהתרגשות, אבל לא בהתרגשות חיצונית. לא ראו עליו תנועות או נענועים יוצאי דופן... תמיד עמד והתפלל בשלווה ובריכוז פנימי, גם כשהיה צעיר. אבא שימש שנים רבות כבעל תפילה בישיבת מיר, ונודע בתפילותיו החמות כבן המתחטא לפני אביו שבשמים. רבים היו באים במיוחד להתפלל בצילו בימים הנוראים, והכניס רוח תשובה והתעוררות בלב כל שומעיו".

"האמת, אבא היה עדין נפש, וכלל לא התכוון לבכות בציבור. אבל כשהיה קטע שעורר אותו לבכי, הוא לא התעלם ממנו. ולמעשה ראו על הבכיות את הקירבת ה' הגדולה שהיתה בו. ב'ונתנה תוקף' יש הרבה שבוכים, אבל הוא בכה יותר כשביקש על מלכות ה', 'ותמלוך אתה ה' לבדך'... גם בקרבנות מוסף בר"ה היה מתרגש ובוכה, וראו שהוא חי את העבודה בבית המקדש. עוד היה בוכה ב'זכרונות', כשאמר 'כן יכבשו רחמיך', מתוך הדאגה לכלל ישראל, שם גם היה מצטרף לבכיו הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שהיה גם בוכה בדמעות שליש. אבל כשהגיע לחתימת הברכה, בבת אחת היה מתגבר על הדמעות ושואג בקול כארי 'זוכר הברית!'

בעל התפילה וחזן יחד

"לאבא היו כל המעלות של 'בעל תפילה' ושל 'חזן' יחד. היה לו קול יפה מאוד, הוא יכל להיות חזן עולמי... אספר לכם מעשה: כשהיינו ילדים קטנים הגיע לביקור בביתנו, רבי דוד יודלביץ, אח של אמא ע"ה. הוא בא מאמריקה, והביא לנו טייפ-רקורדר, לא 'פטיפון' אלא המכשיר שעובד עם סרטי הקלטה גדולים, כמו קלטות. היו לנו כמה תקליטים, ואחד מהם היה של החזן ר' יוסלה רוזנבלט. אף פעם לא ישבו במיוחד לשמוע, אך בערב שבת היינו שומעים שירים תוך כדי ההכנות לשבת קודש.

"פעם אחת הופעל התקליט של 'יוסלה', והשמיע את הקטע 'ועל כולם'. באמצע השיר מישהו לחץ בשגגה על הכפתור שמפעיל את ההקלטה, וזה הטייפ-רקורדר החל להקליט, ובעקבות כך נמחק קטע מהשיר. כשגילינו את הדבר היה לנו אי נעימות, מששמע על

כך אבא, אמר שאפשר לתקן את זה... הוא ביקש שנשמיע שוב את השיר, וכשהגענו לקטע שחסר הוא הפעיל את ההקלטה, והשלים בעצמו את הקטע. בחיקוי מדויק של 'יוסלה'..."

"בעיקר היה אבא בעל תפילה ובעל רגש, אך ידע לשלב את החזנות בתוך התפילה. יש סיפור ידוע על קהילה שהציעו לה שני חזנים, אחד שנתקיימו בו כל התנאים הדרושים על פי הלכה ל'חזן', שיהא ביתו ריקם וליבו נשבר וכו', אך קולו לא כל כך יפה, לעומתו אצל השני, לא נתקיימו כל התנאים הדרושים, אך קולו היה יפה יותר. שאלו הגבאים את מרן הגאון רבי חיים מבריסק זי"ע את מי להעדיף? והשיב שכל התנאים הם תוספות למעליותא, אך קודם כל צריך להיות 'חזן'... ואם כן השני עדיף".

"אבא, חוץ מעמלו בלימוד התורה היה גם אומר תהילים בהשתפכות הנפש. עם כל גדלותו העצומה בתורה היה אפשר לראותו גם כ'יהודי של תהילים'. נהג לשבת ולומר מילה במילה, בקול המעורר את הכוונה. כשגרנו במלאכי על יד בית הכנסת 'הר צבי', חלון המטבח היה מול הסלון של החסיד רבי נתן אנגלנדר ז"ל, חסיד ויז'ניץ שלמד בחברון, והיה בקשר הדוק עם אבא, שאהב לשוחח עמו בחסידות. נו"ב סיפרה, שבדרך כלל נזהרה לא להציץ אל תוך ביתנו, אך כשאבא התיישב לומר את פרקי התהילים בקול המעורר שלו, כששמעה את אמירתו לא עמדה בזה... והיתה קוראת לילדים, שיראו איך יהודי עומד ואומר תהילים בכוונה ודביקות".

הפסוק נאמר על המכבד את הקב"ה. וענה לי אבא, שכל אדם הוא צלם אלוקים, וכל מי שמכבד אדם, מכבד בזה את הקב"ה, כי מכבד צלם אלוקים! וזו היתה ההסתכלות שלו על כל אדם, קטן כגדול".

"יש מעשים רבים על מעשי החסד של אבא זצ"ל. אך נספר משהו אחד: הבית של אבא ואמא היה תמיד פתוח בפני כל מיני נדכאים. בכל יום שיש היו מונחות על השולחן חבילות של מוצרי מזון, חצאי קילו סוכר בנייר חום, חצאי קילו אורז, וחצאי לירה, את כל אחד מהילדים היו שולחים למשפחה אחרת, לכל מיני אלמנות ומסכנות".

"אחת האלמנות הסתובבה אצלנו והרגישה כמו בת בית. פעם אמרה שאוהבת לבוא כיון שאצלנו יש תמיד שמחה... בהזדמנות אמרה לנו שיש לה דאגה אחת, אולי חלילה היא תמות בביתה, ותישאר כך כמה ימים ואיש לא ידע... מאותו יום היינו נשלחים בכל יום לביתה, פותחים את הדלת, יושבים כמה דקות והולכים".

"לא למנה זו היו צאצאים, אך לדאבוננו סרו מן הדרך וזנחו אותה, לא הגיעו לבקרה. באחד הימים החלה אותה אלמנה להיות מוטרדת מבעיה אחרת: מי יזכור אותה? היא עלתה לביתנו ונשאה קינה גדולה על כך שאף אחד לא יזכור אותה. ולבסוף אמרה שברצונה שתישאר אצלנו תמונה שלה. להצטלם באותם ימים לא היה דבר פשוט כפי שנהוג כיום... היו צריכים לפנות וללכת לצלם וכמובן לשלם.... אבל כשאבא שמע הוא החליט לשמוח לב אלמנה, והזמין אלינו את 'דוד הצלם'".

"באו והודיעו בשמחה לאלמנה שהיום יצלמו תמונה מיוחדת עם משפחת פינקל... באותו יום אחיותי לא הלכו לבית הספר. כולם נשארו בבית, והאלמנה הגיעה עם הבגד של שבת, התיישרה בחצר ועשו לה כמה תמונות. קודם צילמו אותה לבד, ואחר כך עם אבא ואמא, אחר כך עם כל הילדים... וכשפיתחו את התמונות לא ידעה האלמנה את נפשה מרוב אושר..."

"לאבא לא היה כסף באותו זמן, המצב היה נורא, כל פרוטה היתה נשמרת לקניית מאכלי שבת קודש, אך אמר שבזה קיים את הפסוק 'לב אלמנה ארנין'. כל האירוע היה בבית כמו חגיגה, מרוב השמחה של אבא, על שהצליח לתת לאחר את מה שהוא זקוק לו. זו היתה מהותו של אבא!"

(המודיע' - הרב טוביה פריינד)

"רבי נתן היה יהודי ירא שמים גדול ומדקדק בהלכה, ובינו לבין אבא שרר קשר של חיבה, בכל פעם שנפגשו היה רבי נתן מברך אותו שתהיה לו נחת, ואבא היה עונה: 'שיהיה לקב"ה נחת מאיתנו'... רבי נתן היה עמל לפרנסתו, וכשמלאו לו שבעים שנה פגש את אבא, ואבא אמר לו: 'נו, ר' נתן מה קורה... איך השטייגען, לומדים?', ואז הציע לו לבוא למיר. רבי נתן השתכנע ובגיל שבעים החל להגיע לישיבה, הקב"ה עזר לו שבדיוק באותה תקופה החל ללמוד בישיבה גם ראש ישיבת פרשבורג, ולמד עימו בחברותא".

"אבא היה מקיים מצוות בווארמקייט, בחמימות. לפני סוכות היה דואג להשיג אתרוג מהודר, וכשהצליח היה מאושר. גם בשנים המאוחרות כשכבר נחלשה הראייה, אם ראה אתרוג, מיד קלט אם הוא טוב או לא..."

"אבא היה מקפיד לשמור על מסורת בכל העניינים, אבל כששמע על חומרה שלא סותרת את המסורת, שמח ואמר 'עוד הידור'... בכלל, אבא אהב מאוד את תורת החסידות, הוא היה מחבב מאוד חסידישע יידן, במיוחד תלמידי חכמים. והיה אומר שהשמחה שיש להם, מחזיקה אותם בעבודת השם, במיוחד כשח"ו יש לאחד מהם 'נפילה', אזי בווארמקייט ובפריילאכקייט מתרוממים ומתחזקים, ואינם נופלים למרה שחורה. אבא היה אוהב לשמוע ווארט חסידי, או חסידישע-מעשה מהבעש"ט הק' ותלמידיו, ותמיד היה מתפעל מהלימוד של הסיפור כמה יש להתחזק בעבודת השם".

"לאבא היתה גדלות מיוחדת במידות. בניגוד למה שניתן לחשוב, את מעלות המידות הוא קנה בעמל. מטבעו היה אבא מאד סוער, והיה אכפת לו מכל דבר, אך הוא עבד על עצמו שלא לצאת מהכלים, ולזה הגיע ע"י עבודתו בהחדרת האמונה שהכל מגיע מאתו יתברך. פעם אמרתי לו בשם הרב וולבה זצ"ל, שמאמונה מגיעים לכל המידות, כי מי שידוע שהכל משמים אינו כועס על איש ואינו מקנא באיש, הוא אמר לי שזה נכון, אך הוא הדין להיפך, שעל ידי המידות מגיעים לאמונה".

"לאבא היתה ענווה נוראה, שהתבטל לפני כל אחד, גם בפני צעירים ממנו. זה לא תמיד קל. היו לו קשיים עם כמה מהאנשים... אבל היו לו כבוד והערכה אמיתיים לכל נברא בצלם, ומתוך כך היה מכבד אותו באמת. פעם שאלתי אותו, למדנו במשנה 'איזהו מכובד המכבד את הבריות', שנאמר: 'כי מכבדי אכבד'. ולכאורה אין כאן ראייה, שהרי

חוויה רוחנית יומית מדי יום אצלך במייל

'ניוזלטר' מלא וגדוש בתוכן תורני - הלכתי, אקטואלי ומרתק.
עם סיפורים, רעיונות, ווארטים ועוד...
בהגשה מקצועית עם טעם של עוד... להצטרפות שלח מייל ל-

dirshu@dirshu.co.il

הפורתח בכל יום..

הניוז היומי של דרשו.

הגרא"א דסלר נותר על עמדו בתא הטלפון כשהוא אובד עצות ולפתע פרץ בבכי. מי שהכיר את המשגיח זצ"ל ידע שהוא לא היה טיפוס שבוכה בקלות. הפעם היה זה בכי שניקז אליו את כל הכאב והאכזבה על חוסר האפשרות לשלם לאברכים בזמן. המשגיח לא הסתפק בבכי...

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א על כוחה של תפילה

"וַיִּתְּנָהּ ד' אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָּהּ, כִּי אֶהְיֶה" (דברים כ"ג ו')

לימים, כאשר הזכיר הרב דסלר את דברי זקנו, רבי ישראל סלנטר, שאמר שבקשות אשר מבקשים מהקדוש ברוך הוא לצרכים רוחניים אינן חוזרות ריקם (ראה ב'ספר חסידים' סימן קלא), הביא לכך דוגמה מהתפילה ההיא בתא הטלפון, שנענתה על־אתר והניבה תוצאות ממשיות.

גדול עד מאוד הוא כוחה של תפילה, אולם ישנם תנאים בהלכה כיצד להתפלל כראוי כדי שתעלה התפילה ותפעל את פעולתה. אין מי שלא מכיר את דברי ה'משנה ברורה' (בסימן נא ס"ק כ) שכתב וזה לשונו: "שלא ידלג שום תיבה, ולא יבליעם, אלא יוציא מפיו כאילו מונה מעות".

הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א, ראש ישיבת פוניבז', סיפר פעם מעשה באדמו"ר אחד שהיה משתדל להחדיר בלב חסידיו את קיום ההלכה הזו, ועורר אותם במאוד שלא לרוץ בתפילתם אלא להוציא את המילים במתינות כמונה מעות.

והנה, בין החסידים היה עשיר גדול אחד שהיה רגיל לסיים את תפילת שמונה־עשרה במהירות עצומה. קרא לו הרבי והעיר באוזניו שהיה מן הראוי שיתחיל לשנות את סגנון תפילתו ויתפלל קצת יותר באריכות כמונה מעות. "הרי גם אתה תודה לי, שכאשר הנך סופר את שטרות הכסף אינך עושה זאת במהירות", אמר לו הרבי.

בספר 'מוחנך לדורות', המתאר את פרקי חייו של מורן המשגיח הגרא"א דסלר זצ"ל, מסופר על מקרה מרתק המלמדנו כמה גדול כוחה של תפילה מקירות לב יהודי שבור, ואשר נענית על אתר. הרב דסלר עמל היה רבות באיסוף הכספים למען הכולל שהקים בגייטסהד, שהיה הכולל הראשון באנגליה של הימים ההם. פעמים רבות התמודד הרב עם גרעון גדול והיה צריך להשלימו בתוך ימים ספורים, אולם תמיד נמצא סכום הכסף הדרוש והתשלום לאברכים לא התאחר. בעובדה זו ראה הרב דסלר אות משמים לכך שמעשיו רצויים.

פעם, כאשר הגיעה עת חלוקת המלגות היתה קופת הכולל ריקה. התרוצץ הרב דסלר כדי להשיג תרומות ולהשלים את החסר, אך מאומה לא עלתה בידו. הוא יכול היה לקחת הלוואה, אך סבר כי אסור לעשות זאת ללא ידיעה ברורה על אמצעי הפרעון. לפתע נזכר בשמו של יהודי מסוים שהיה סיכוי שבאמצעותו יצמיח לו ה' את הישועה. הוא ניגש אפוא לתא טלפון ציבורי כדי להתקשר אל היהודי ההוא, אבל מה רבה היתה אכזבתו כאשר אשתו של האיש השיבה שבעלה אינו בבית. אף אחד מבני הבית לא ידע היכן הוא ומתי ישוב. הגרא"א דסלר נותר על עמדו בתא הטלפון כשהוא אובד עצות ולפתע פרץ בבכי.

מי שהכיר את המשגיח זצ"ל ידע שהוא לא היה טיפוס שבוכה בקלות. הפעם היה זה בכי שניקז אליו את כל הכאב והאכזבה על חוסר האפשרות לשלם לאברכים בזמן. הרב, המשגיח לא הסתפק בבכי. את רגשות הכאב הוא החליט להעביר לאפיק חיובי, לתפילה מקירות הלב אל בוראו.

עמד הגרא"א דסלר בתפילה וביקש מאתו יתברך שישלח לו ישועה כדי שמקום התורה המיוחד הזה בגייטסהד לא יתמוטט. בתפילתו הזכיר מן הסתם את העובדה שהוא עושה את הדברים למען כבודו יתברך ואין לו בכך כל נגיעה עצמית. כך עמד במשך דקות ארוכות והתפלל שיעזרהו השי"ת למען כבוד שמו.

והנה, הוא מוחה דמעותיו ויוצא מתא הטלפון אל הרחוב, ואת מי הוא פוגש שם צועד לעברו? אכן כן... לא אחר מאשר היהודי שחיפש זה עתה! אך שמע הלה על מצוקתו של הכולל ועל המצב הקשה אליו נקלע, נענה מידית ותרם בו במקום את מלוא הסכום הנדרש.

השיב העשיר לרבי באומרו שאצלו אין הדברים פועלים בדרך זו, "וכשאני עוסק בספירת הכסף הנני עושה זאת במהירות רבה מאוד". כדי להמחיש את הדבר הוציא העשיר חבילה גדולה של שטרות כסף והחל למנותם במהירות, תוך שהוא אומר לרבי: "הנה, כך אני מונה מעות, ולכן גם התפילה שלי נעשית במרוצה"...

לקח הרבי את חבילת השטרות מידי של העשיר וערבב בתוכה שטרות מסוג אחר, ביניהם גם שטרות של מדינה אחרת, ואמר לחסיד: "עכשיו תספור את המעות ותאמר לי כמה כסף יש כאן בחבילה הזו..." הכל מבינים שבמצב כזה כבר אי אפשר לספור במהירות, וזמן רב חלף עד שהצליח החסיד למנות את כל השטרות ולערוך את הסיכום הכללי.

אמר לו הרבי: "גם בתפילה ישנן כוונות שונות ועניינים שונים ומרובים, ולמשל - בשם המורה על 'אדנות' צריך לכוון כך, בשם 'אלוקים' אחרת, וכן כל כיוצא בזה. ואם כן, כשם שספרת את שטרות הכסף השונים לאט, כך מן הראוי שתנהג גם בתפילה".

אחד מגדולי התורה סיפר לי מעשה שהיה בשני אנשים שהיו חברים טובים מתקופת ילדותם - אחד מהם הפך ברבות הימים למנהל ישיבה, והשני פרש לעסקים והיה לעשיר גדול.

לימים נאלץ מנהל הישיבה לצאת לאסוף כסף להחזקת הישיבה. בדרכו הוא נקלע למקומו וקהילתו של חברו העשיר, אשר שמח מאוד לקראתו, וכיון שהיה זה בערב שבת הזמינו להתארח בביתו למשך כל השבת.

בליל שבת הלכו שניהם להתפלל בבית הכנסת של הקהילה. בהיכנסו אל ההיכל המפואר הבחין מנהל הישיבה האורח שבני הקהילה נוקטים במנהג שלא היה מורגל אליו, והוא שהתפילה מתנהלת בצעקות רמות, הרבה מעבר למה שמקובל בכל קהילות ישראל.

בבואם הביתה לסעודת ליל שבת שאל העשיר את אורחו כיצד נראית לו הקהילה, והאם לדעתו צריך לשפר ולחזק דבר-מה. השיבו מנהל הישיבה, שהקהילה מתנהלת בדרכי יושר והוא לא מצא פגם כלשהו שיש לתקנו; "אבל תסביר לי", הוא פונה לעשיר, "מדוע נוהגים אצלכם לצעוק בקול כל-כך חזק במשך כל התפילה? מהיכן לקחתם את המנהג הזה?".

התחמק המארח העשיר ממתן תשובה, ובינתיים הגישה עקרת הבית ממטעמיה, ובין לבין התענגו בעל הבית ואורחו בדברי תורה ובהעלאת זיכרונות מימי ילדותם, כך שהשאלה ההיא נשכחה לחלוטין.

למחרת חזרה התמונה על עצמה, כאשר במשך כל תפילת שחרית נשמעו צעקות רמות מבית הכנסת, והדבר מאוד הפריע למנהל הישיבה בתפילתו.

בבואו לסעודת שחרית של שבת הציג פעם נוספת את השאלה בפני מארחו העשיר, אך זה התחמק שוב ולא השיב. וכך גם בסעודת

שלישית לאחר תפילת מנחה.

במוצאי שבת קודש, מיד בתום ההבדלה, התכונן האורח הנכבד לצאת לדרכו, ונפרד בלבביות מרובה מחברו שאירחו בטוב טעם ודעת.

לפני שיצא את הבית ביקש מנהל הישיבה מהמארח שיחזיר לו את הפיקדון שהשאיר אצלו בערב שבת, ובו הון רב מאוד שכבר הצליח לאסוף למען ישיבתו בקהילות היהודיות שעבר בהן.

"פיקדון?! על מה אדוני מדבר?!", פקח העשיר עיניו בתימהון.

"הפיקדון שהפקדתי בידך לפני התקדש השבת. וכי אינך זוכר על מה מדובר?!", תמה מנהל הישיבה בקול.

והעשיר בשלו: "יסלח לי חברי הטוב, אינני זוכר שהפקדת בידי דבר-מה!"

"מה?! אינך זוכר?! מה קרה לך?!", מזדעק מנהל הישיבה.

"לא. אינני זוכר מאומה", משיב המארח.

החל האורח לתפוס שהוא בצרה גדולה. מדובר היה בפיקדון יקר-ערך ובו עשרות אלפי דולרים במזומן שהצליח לאסוף לאחר מאמצים מרובים, ולפני כניסת השבת לא ידע היכן להחביאו ומסרו לידי בעל הבית מתוך הנחה שחבר טוב שכזה לבטח לא ימעל בפיקדון.

והנה עכשיו מתברר לו, לחרדתו, שהחבר ההוא מתקופת הילדות חמד את המזומן הרב, שכח את כל הידידות שביניהם, ואינו מתכוון להשיב לו את האוצר.

משהבין כי כלו כל הקיצין ובעל הבית אינו מתכוון להשיב לו את הכסף, הרים מנהל הישיבה את קולו וצעק לעבר בעל הבית: "רשע שכמותך, היכן כל הכסף שלי?! כיצד הנך מעז לעשות לי כדבר הזה, במיוחד כשמדובר בכסף קדוש שנאסף עבור הישיבה?!"

צעקותיו של מנהל הישיבה היו כל-כך חזקות עד שנשמעו גם מחוץ לבית, אבל המארח אינו מאבד עשתונות ופונה אל חברו מנהל הישיבה בשאלה: "יסלח לי מנהל הישיבה, מדוע אתה צועק, האם אינך יכול לדבר יותר בשקט?!"

"חצוף שכמותך! כיצד אני יכול לדבר בשקט כשאתה עושה לי דבר נורא שכזה ומכאיב לי בצורה כה איומה", המשיך מנהל הישיבה להזדעק.

ואז התחלף לפתע מראה פניו של המארח וחיוך רחב התפשט על פניו. הוא ניגש לכספת, הוציא את הפיקדון בשלמותו, הגיש למנהל הישיבה המופתע, ואמר: "שמעו אוזניו של כבודו מה שפיו מדבר.

כשכואב - צועקים! נו, אם כן מדוע התפלאתם כל-כך למראה בני הקהילה שלנו הצועקים בתפילה?! הם מרגישים שכואב להם, ויודעים שבאמצעות התפילה תהיה בידם אפשרות לרפא את כל תחלואיהם וכאביהם, ולכן הם צועקים" - - -

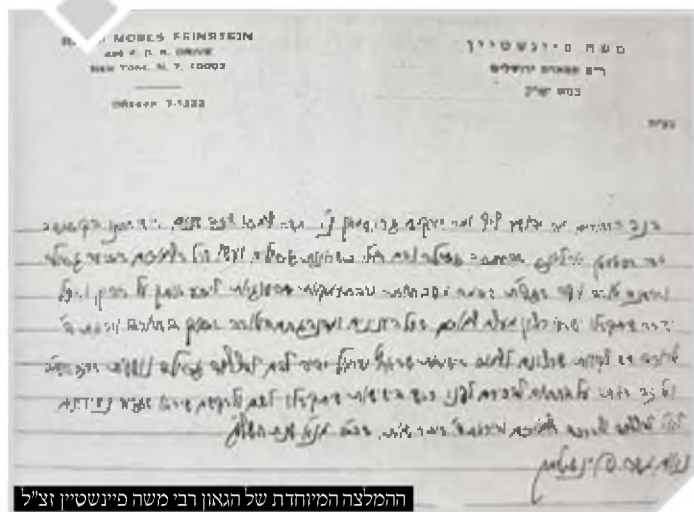
בדיוק כך צריך להתייחס כל יהודי לתפילה. להרגיש שניתנת לו אפשרות לשפוך את הלב לפני אביו שבשמים, לספר על כל מה שכואב לו, ולבקש מאתו שיחוס וירחם עליו.

(מתוך הגדה של פסח 'חישוקי חמד')

ר' חיים שמואלביץ לא רגיל היה להתייחס באמון רב למכתבי המלצה אודות תלמידים. והיה אומר ש"כותבים במכתבים האלה דברים שלא היו כותבים על רבי עקיבא איגר!" -אולם כאשר הושטתי לו את המכתב מר' משה החזיק בו בכבוד וביראה, "זוהי הפעם הראשונה שאני מקבל מכתב מר' משה פיינשטיין", אמר בהתרגשות, "חפץ אני לקרוא אותו בעיון"

הגאון ר' יהושע ליף שליט"א: כך התקבלתי לישיבת מיר עם מכתב ההמלצה המיוחד של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

"כָּפַל אֲשֶׁר יִירוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים" (דברים כ"ה, ח')

היום. מקום זה היה כמעט בגבול שבין השטח הישראלי של ירושלים לבין השטח שהיה בשליטת הירדנים. חיידר זוועה, בתי המלון המפוארים והכביש הרחב בעל שלושת הנתיבים, שמכוניות רבות שועטות בו לכל אורך שעות היום והלילה, לא היו שם. מעט אחרי שטח הישיבה הייתה רצועת קרקע ריקה שנשאה את התואר המפוקפק "שטח הפקר" - היה זה מגרש ענק ושומם מלא גדרות תיל מפותלות, שנותרו מהימים שבהם היתה ירושלים מחולקת, בין מלחמת העצמאות לבין מלחמת ששת הימים. רחוב בית ישראל שבפאתי מאה שערים היה צר, וגדמה היה שהוא מוביל לקצה העולם, מכולות וצרכניות לא היו בסביבה כלל, וערימות חול ואבק מילאו כל פינה. מבוך סמטאות מסועף הוביל לדירות צנועות בנות חדר או שניים שאוכלסו במשפחות ברוכות ילדים. החשיכה בחלק בלתי מפותח זה של העיר שלטה במשך כל שעות הלילה (על פי זכרוני עיריית ירושלים סיפקה פנס רחוב בודד לרחוב כולו, ולרוע המזל כדור שלג תועה ניפץ אותו בהמשך החורף). גם בית המדרש היה כמעט ריק בשעות הלילה, רק בחורים למדו בישיבה בלילות. החושך היה מוחלט, ואנשים ביכרו להשאיר בבתיהם. כשהגענו לישיבה, מנתה זו שלוש מאות תלמידים בסך הכל, שמחציתם בחורים ומחציתם אברכים.

בהיותי כבן שמונה עשרה שנה בלומדי בישיבת סטייטן איילנד, שמענו על תפארתה של ישיבת מיר המעטירה, ובעיקר על ראש הישיבה הנודע, הגאון רבי חיים שמואלביץ, ועל חתנו הגאון הרב נחום פרצוביץ. ר' נחום כבר התפרסם כמגיד שיעור מופלא, ופרצה השמועה את האוקיינוס והגיעה עד לארצות הברית. אלה היו שנות הזוהר, כשר' נחום היה עדיין בשיא בריאותו.

אפשרויות רבות לגבי המשך הלימודים ניצבו בפני, אך החברותא שלי ר' יעקב גרוסמן (כיום ר"מ בישיבת 'שער התורה' בקווינס) ואני, השתוקקנו ליטול את מקל הנדודים ולקבוע את לימודינו בישיבה מפוארת זו לרגלי תלמידי חכמים גדולים אלו.

בשנת תשל"ג לפני שעזבנו את ישיבת סטייטן איילנד ביקשנו מר' משה פיינשטיין לכתוב לנו מכתב המלצה, שבו נציג את עצמנו בפני ר' חיים שמואלביץ. ר' משה נענה במאור פנים לבקשתנו וכתב לשנינו מכתב המלצה חם.

ר' משה שמח בהחלטתנו לגלות למקום תורה בארץ ישראל, אולם הזהיר אותנו לנצל את זמננו בארץ ישראל כמיטב יכולתנו. היתה זו תקופה סוערת ביהדות החרדית בארץ ישראל, הפגנות רבות נערכו נגד ניתוחי מתים, חפירות קברים וכד'. לכן חשש ר' משה שמא נאבד את זמננו או נשכח לשם מה עזבנו את ארצות הברית ובאנו ללמוד בירושלים. במכתב ההסכמה האץ ר' משה בראש ישיבתנו לעתיד לדאוג שנפיק ממעבר זה תועלת מרבית. הוא לא הסתפק בהזכרת הנושא במכתבו, אלא הוסיף ואמר לנו במפורש, שלדעתו בחורים אינם צריכים להשתתף בהפגנות.

בזמנים אלו בחור שנסע ללמוד בארץ ישראל נסע אך ורק כדי ללמוד. מי שלא היה רציני בלימודיו, לא חשב לנסוע כלל.

וכך מצאתי את עצמי פוסע בכביש סלול למחצה ומאובק בשכונת בית ישראל בירושלים. יום אחרי הגיע החברותא ר' יעקב גרוסמן.

כיום לישיבת מיר קמפוס ענק המוקף חנויות מכל הסוגים, וישיבה מפוארת זו מונה אלפי בחורים ואברכים. בזמן זה שכנה הישיבה בבניין ה"מרכזי" של היום בלבד, שגודלו היה בערך מחצית מגודלו

הפנימייה מנתה כשמונים או תשעים מיטות, והיתה בה רק מקלחת אחת שסיפקה מים קרים בלבד. בחור שחשקה נפשו במקלחת חמה בחורף נאלץ ללכת לאחד המקוואות במאה שערים ולשלם על התענוג טבין ותקילין...

בחדשים הראשונים לשהותי בישיבה, לא הייתי זכאי עדיין להיכנס לפנימייה, ועל כן שכרתי דירה בסמוך לישיבה עם בחורים נוספים. התנאים הגשמיים ב"דירה" לא היו משופרים בהרבה מאלה של הפנימייה (חשבו על חזרה לדירה בשעה אחת בלילה ירושלמי קפוא וגשום). אבל אנחנו היינו צעירים ושופתניים, והפקנו את הטוב ביותר מהמצב.

מיוזג אוויר היה עדיין בגדר חלום רחוק; פינוק זה הגיע להיכלי הלימוד הישראליים כעבור שנים רבות. קשה היה להתמודד מול הקור, הטמפרטורה הנמוכה והרוח הצולפת של החורף הישראלי חדרו מבעד לקירות. קיפאון שרר בחדר הגדול של בית המדרש. תנור חימום הותקן אך השפעתו היתה אפסית. בהמשך השקיעה הישיבה ברכיית תנור חימום בגרסה חדשנית יותר, שאותו כינינו בחיבה "מכשיר הפופקורן" על שם רחשי הפופ-פופ שלא פסק מלהשמיע. לרוע המזל, מלבד הרעש לא תרם המכשיר הרבה. לבסוף הוציאו אותו מבית המדרש, ושני המושבים שתפס אוישו בזוג תלמידים שוב...

כזו היתה ישיבת מיר בזמנו, קטנה, רצינית, נטולת גשמיות ורושם חיצוני.

ר' חיים שמואלביץ לא רגיל היה להתייחס באמון רב למכתבי המלצה אודות תלמידים. מדי פעם היה מפטיר ש"כותבים במכתבים האלה דברים שלא היו כותבים על רבי עקיבא איגר!" - בהתייחסו לנטיית רבים להגזים בשבחי הבחורים.

אולם כאשר הושטתי לו את המכתב מר' משה החזיק בו בכבוד וביראה, כפי שמחזיקים מתנה יקרה.

"זוהי הפעם הראשונה שאני מקבל מכתב מר' משה פיינשטיין", אמר בהתרגשות, "חפץ אני לקרוא אותו בעיון".

הוא קרא את המכתב באיטיות והתענג על כל מילה. לאחר מכן שב ופנה אלי:

"ספר לי על ר' משה, ועל סדר יומו בישיבה".

השבתי, שר' משה מוסר שיעור כללי פעם בשבוע לפחות, ובחגים ובימים טובים נמצא בישיבה זמן ארוך יותר.

"האם הוא מוסר גם שיחות מוסר?" ביקש ר' חיים לדעת. "כן".

ר' חיים שמח מאוד למשמע תשובתי החיובית, והדגיש את שביעות רצונו. על אף שבדרך כלל נהג להחזיר לבחורים את מכתבי ההמלצה שמסרו לידי, הפעם הביט בעיניי ואמר: "איך וויל האבן דעם בריוו, דאס איז מיר זייער חשוב". (אני רוצה להשאיר את המכתב אצלי, המכתב הזה חשוב לי מאד).

לשמחתי, צפיתי התרחשות כזו, וכדי להבטיח שיישמר עותק לעצמי, צילמתי את המכתב מראש, אך הצטערתי קצת על כך שהמכתב

המקורי לא נשאר ברשותי.

כאשר הסתיימה שיחתנו שלחני ר' חיים אל חתנו ר' נחום עם המכתב המקורי, כדי שגם הוא יזכה לעיין בכתב ידו ובלשונו של גדול הדור. "הראה לו את המכתב", אמר לי ר' חיים, "וכאשר יסיים לעיין בו, החזר אותו אלי". גם ר' נחום נרגש מאוד למראה המכתב.

"אתה יודע", הוא אמר לי, "זכיתי לשמוע שיעורים מפי ר' משה בשתי הזדמנויות כשביקר בארץ ישראל. ר' משה הוא רבי עקיבא איגר של דורנו!"

ר' נחום הוא זה שבחן את הבחורים שרצו להתקבל לישיבה. מסרתי בפניו 'חבורה' בסוגיית זיקה שבמסכת יבמות, מבלי שידעתי שזוהי המסכת החביבה עליו ("במקרה" זו המסכת שלמדתי בישיבת סטייטן איילנד בזמן הקודם, ולכן הכנתי חידוש על מסכת זו). פתחתי בהסבר הרקע לסוגיה, ואחר כך ציטטתי קושיה של רבי עקיבא איגר. ר' נחום הקשיב בשימת לב ובשבועות רצון. הייתי מרוצה מהאופן שבו התפתחו הדברים. כשסיימתי להרצות את הקושיה הוספת: "איך וויל פארענטפערן" - אני רוצה להציע תשובה. תגובתו המהירה של ר' נחום שנאמרה בחדות ובחיוך רחב לימדה אותי מסר חשוב: "מיר פארענטפערן נישט רבי עקיבא איגר" - איננו עונים על שאלותיו של רבי עקיבא איגר! "זאג די קושיא" - רק תגיד את השאלה, והשאר זאת כך.

היה זה שיעור לחיים - יש דברים שאפשר לענות עליהם, ויש דברים שאי אפשר! ר' נחום לימדני, שקושיות שהעלה גדול כרבי עקיבא איגר מתאימות ללא ספק לקטגוריה השניה.

החברותא ואני, קיוונו להתקבל לשיעורו של ר' נחום, אבל ר' נחום רצה לחזק את שיעורו של הרב אריה פינקל, בנו של המשגיח הרב חיים זאב פינקל ואחיינו של הרב לייזר יודל פינקל, ראש ישיבת מיר באירופה ולאחר מכן בירושלים, והודיע לנו שנתחיל בשמיעת שיעוריו בזמן אלול.

כבר אז, לפני ארבעים שנה, הכירו גדולי עולם ברב אריה כצדיק וכתלמיד חכם עצום והחשיבוהו בין האריות של עיר הקודש...

התאכזבנו, אך במבט לאחור היה זה לטובה - בשל החלטתו הנבונה של ר' נחום זכינו לקשר עם ר' אריה ועם תלמידי שיעורו. הרווחנו להיות חלק בחבורה נבחרת ומיוחדת זו שכללה תלמידי חכמים, שרבים מהם זכו להתפרסם ולהפיץ תורתם כעבור שנים. יחד איתנו הגיע בחור בשם אשר אריאלי (כיום מגיד השיעור הגדול ביותר במיר ובעולם), עילוי עצום נוסף שנמנה בין שומעי השיעור היה הבחור חצקל כהן.

כדי לשכך את אכזבתנו הראשונית, הבטיח ר' נחום למסור שיעור בימי שישי בבוקר במיוחד למשתתפי השיעור של ר' אריה. בנוסף הוא עודד אותנו להכנס גם לחבורה שמסר במוצאי שבת ולשיעור כללי שמסר.

אמנם קשה למדוד צמיחה רוחנית בפרק זמן קצר, אך אנו חשנו שאנו עולים ומתעלים בזמן אלול זה. היינו נכנסים בשערי הישיבה, כשספר

אך אז הגיעו הימים הנוראים. בני הקהילה מצאו את עצמם בדילמה בלתי פשוטה - במהלך ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות ושמחת תורה צפויים היו להגיע אורחים מבחוץ. כאשר יראו, שהרב אינו מקבל שום כיבוד - לא חתן תורה, לא חתן בראשית, ולא מפטיר יונה - הם יקבלו רושם, שמדובר באנשים שאינם מתנהגים לפי אמות המידה המקובלות בעולם

הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל על עבדי ד'

"וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (דברים כ"ה, כ"ב)

בבני ברק התגורר יהודי צדיק בשם רבי משה צ'ינגל זצ"ל, שהוציא ספר בשם "מבקשי השלמות". שם מביא הוא משל נפלא: ליהודי אחד היה בית אריגה. המכונות היו ישנות, ובקושי הצליחו להוציא מטרים ספורים של בד במשך כמה ימים. הוא שמע שבגרמניה ישנם מכונות משוכללות, המסוגלות לייצר כמויות עצומה של סחורה במשך יום אחד. הוא החליט להזמין שתי מכונות שכאלו. למרות שכל מכונה עלתה תרפ"ט אלפים, זאת מלבד תשלומי המכס הגבוהים, החליט להשקיע. אחרי ככלות הכל, מכונות חדשות הן עולם אחר לגמרי, והוא ציפה בכליון עיניים להגעתן. ביום המיוחל פתח האיש את האריזות, שלף את ההוראות והחל לעיין בהן בתשומת לב מרובה, כשהוא נחשף בהשתאות לתפקידו של כל כפתור משלל הכפתורים שהיו במכונה.

דא עקא, כשהחל ללחוץ בפועל על הכפתורים, כמעט לקה בליבו - המכונות אינן פועלות. לא הראשונה וגם לא השניה. הוא עיין שוב בהוראות, פעל על פיהן, שלב אחרי שלב, וכלום... שום דבר לא זז. המכונות מתות.

הוא חייג בבהלה לגרמניה, והללו הבטיחו לשלוח טכנאי מתחנת השירות שיש להם בארץ, שיבדוק את העניין. אכן, כעבור זמן לא רב הגיע טכנאי. גם הוא לחץ על הכפתורים - וכלום... לפתע פרץ הטכנאי בצחוק מתגלגל - הוא נטל לידיו את חוט החשמל המחובר למכונה, חיבר אותו לשקע, ואז לחץ על הכפתור - והמכונה התחילה לפעול.

"גם מכונה ששווה מיליון דולר" אמר הטכנאי לבעל המפעל, "לא יכולה לפעול, אם לא מחברים אותה למקור החשמל".

יהודי יכול להניח תפילין כדת וכדין. תפילין מהודרות ביותר. אולם אם בשעה שהוא מניח, מוחו אינו מחובר למקור - זה לא פועל... גם אם הוא אומר את ה"לשם יחוד", אבל בזמן שאומר חושב הוא גם על הבורסה או על דברים אחרים, גם התפילין מהודרות ביותר אינן פועלות...

מהותן של המצוות אינו רק בקיומן הטכני. מהותן היא להיות עבד ה'. "מצווה" היא מלשון צוותא, כשאדם מקיים מצווה הוא נמצא

בצוותא עם בורא עולם. לשם כך עליו לקיימה כדת וכדין, מתוך דקדוק הלכה, בשמחה, בהתלהבות, עם כל החיות והברען, בשלהבת אש קודש, ולחשוב על המטרה העיקרית: להיות עבד ה'.

כשהסתיימה מלחמת העולם השנייה, הגיעה לאמריקה קבוצה של יוצאי הונגריה, פליטי מחנות החשמדה. העולם החדש שנפתח לפניו צרם להם מאד, הוא היווה ניגוד גמור לעולם הישן שהותירו מאחוריהם. הם החליטו נחושות שלא יתנו לו להרוס את שאריות העבר, ובכוחות משותפים ינסו להקים קהילה בדיוק כמו זו שהייתה להם בבית.

עד מהרה הוקם בית כנסת שאיחד את כולם סביבו. אולם הם היו זקוקים גם לרב ולמורה דרך. מועמדים והצעות לא חסרו, אלא שבני הקהילה לא היו מרוצים. הם חששו מאוד מרב אמריקני ששייך לדור החדש, ובכל מאודם ביקשו למנות עליהם רב אותנטי, כמו הרב ההונגרי שהיה בעייתם.

לבסוף שמו עיניהם על אחד מהפליטים, שהיה בעל היתר הוראה, אך מעולם לא כיהן כרב. כשהציעו לו לקחת את המשרה התנגד נמרצות: "מה פתאום? איך אוכל להיות רב? אמנם יש לי היתר הוראה, אבל אני צריך פרקטיקה, אין לי 'שימוש'".

ראש הקהל, שפיקח היה, החליט לנסות מכיוון אחר. "כשיש ויכוח או סכסוך בין שני בעלי בתים, הולכים שניהם לרב, והרב מנסה לעשות ביניהם פשרה. אם לא עלה בידו ניגשים הם לדין תורה. כעת, כבוד הרב, התעורר לנו סכסוך עם הרב עצמו. למי איפוא נוכל ללכת? הצעתי היא, שנעשה בינינו פשרה - הרב אינו רוצה שום כיבוד, אנו רוצים את כל הכיבודים, הבה נחליט שיהיה רק כיבוד אחד שאותו יקבל הרב, כיבוד אחד ותו לא".

מצאו הדברים מסילות ללבבו של הרב, והוא הסכים לפשרה המוצעת. כעת נותר רק להחליט איזה כיבוד יקבל. מאחר שבהונגריה נהוג שהרב הוא בעל המוסף בימים הנוראים ובימים טובים, כעת הכריע הרב, שאת המוספים הוא יקח לעצמו...

כשהתפזרה האסיפה לשביעות רצון בני הקהילה נותר מאחור רק ראש הקהל. הוא הבין שישנם דברים בגו, לא בכדי בחר לו הרב דוקא את הכיבוד הזה. תחושתו היתה, שהחלטה זו לימוד היא צריכה, והוא לא איווה לוותר על ההזדמנות להככים וללמוד אותה לעומק. "רבי", פנה לבסוף, "מה יש במוספים? האם חתן תורה או מפטיר יונה אינם מכובדים יותר?"

בתחילה היתמם הרב וטען, כי כאן מדובר רק בשתי ברכות, ואילו המוסף הוא ארוך, אך ראש הקהל התעקש: "בטוחני, שהרב לא היה בוחר להתחזן ולסלסל בגרוננו, אלמלא היה טמון כאן ענין גדול".

לבסוף נענה לו הרב ואמר: "ודאי ידוע לך, שמנהגנו בגולה הוא, שהחזן במוסף בימים הנוראים יאמר ברכה מיוחדת: 'ברוך אתה ה' שאותך לבדך ביראה נעבוד'. כל ימי הייתי משתוקק, מתי אוכל לעמוד ולומר לבוראי יתברך בשם ובמלכות: 'ברוך אתה ה' שאותך לבדך ביראה נעבוד' - אני עובד רק אותך, ולא אף אחד מלבדך. כל אפשרות אחרת לומר ברכה מיוחדת זו היתה עבורי ברכה לבטלה. כעת שלחצתם שאקח על עצמי כיבוד כלשהו, החלטתי כי זו ההזדמנות שלי".

בלחן הידוע על המילים: 'אנא עבדא' נהוג לומר: אנא, אנא, אנא, עבדא דקודשא בריך הוא. אולם האדמו"ר מוויזניץ היה מתקן ואומר כי יש לחזור על המילה 'עבדא' - "אנא עבדא, עבדא, עבדא דקודשא בריך הוא!" כדי לא להתמקד בנו אלא בעבודתנו לבורא יתברך.

(יחי ראובן - הגדה של פסח)

תשובתו הנחרצת הובילה אותם להמשיך בחיפושם. חלף זמן, ועדיין לא נמצא מועמד שישביע את רצונם. או אז הבין גם אותו אדם, כי אם לא יאות לקבל את המשרה על עצמו, עתידה הקהילה כולה להתפרק. לכן בא ואמר, כי הוא מוכן לקבל את הצעתם, אולם יש לו כמה תנאים שהוא דורש מהם להתחייב לקיימם. ראשית: פרנסתו תהיה עליהם, והוא לא יצטרך לצאת לעבוד, אלא יהיה פנוי לענייני הקהילה בכל שעות היום. בבוקר הוא ילמד את הילדים ובערב ימסור שיעורים בגמרא ובמשניות לבעלי בתים. שנית, במקרה של שאלה בהלכה הוא ינסה לעשות ככל יכולתו, אך אינו מתחייב שתמיד תהיה לו אפשרות לעזור לפסוק למעשה. והתנאי השלישי, שהוא מתנגד בכל תוקף לקבל כיבודים של רב. הוא מודיע חד משמעית, שלעולם לא יסכים לעלות ל'שלישי' או ל'ששי', ולא יישב ב'מזרח', אלא כל ההנהגה כלפיו תהיה כפי שהיא לכל אחד מחברי הקהילה.

חברי הקהילה הסכימו, ועד מהרה נכנס המינוי לתוקף, במשך שנה תמימה כיהן אותו יהודי כרב, ומיום ליום גברה בקרב הציבור ההכרה בנכונות החלטתם המוצלחת. הרב הצליח למעלה מן המשוער, עמד בפרץ והעמיד את הדת על תילה.

אך אז הגיעו הימים הנוראים. בני הקהילה מצאו את עצמם בדילמה בלתי פשוטה - במהלך ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות ושמיחת תורה צפויים היו להגיע אורחים מבחוץ. כאשר יבואו כולם ויראו, שהרב אינו מקבל שום כיבוד - לא חתן תורה, לא חתן בראשית, ולא מפטיר יונה - הם יקבלו רושם, שמדובר באנשים שאינם מתורבתים, ואינם מתנהגים לפי אמות המידה המקובלות בעולם. כל תרוץ והסבר שייאמר, על שהרב עצמו דרש זאת, לא יתקבלו על ליבם.

בלית ברירה שגרו משלחת אל בית הרב. הסבירו לו את הבעייתיות שבקיום התנאי, והפצירו בו לחזור בו מהתנהגותו, ולהסכים להתכבד כפי המקובל. אך שמע את הדברים, ומיד קפץ כאילו נחש הכישו: "כיבודים?! אני מתפטר מתפקידי! איני רוצה לשמוע על כך!"

אך בני הקהילה לא התכוונו לסגת. "ירחם נא הרב, לא בשבילו רוצים אנו בכיבודים אלו, אלא עבור בני הקהילה שעלולים להתבזות בריבים!"

הרב נותר נחוש בעמדתו "לא יהיו כיבודים, ויהי מה!"

077-2222-666 או *4992

קו השיעורים של 'דרשו' - לחייג, ללמוד, לדעת

לחיקוי. דמות של אדם גדול שכמוהו הוא רוצה להיות. באותו הזמן היה החפץ חיים, הגדול שכולם העריצו וכולם דיברו עליו ביראת כבוד, ולכן החליט הרב סגל שהוא רוצה להיות כמו החפץ חיים.

לאחר מכן התבונן בעצמו ועשה חשבון שהחפץ חיים הרי היה איש אשכולות. הוא חיבר ספרי מוסר, ספרי הלכה, הוא עורר בעניין של שמירת השבת ובעניין של שמירת הלשון. הוא הדפיס ספרים וכיתת את רגליו כדי למכור אותם. אבל מה הוא הדבר העיקרי אצל החפץ חיים, מה צריך להציב לפני הכל, מהו השיא בפעילותו הכבירה של גאון עולם וצדיק מופלא שכזה?

"חשבתי והפכתי בדבר", אמר הרב סגל, "ולבסוף הבנתי שאם החפץ חיים זכה לפרסום רק בזכות הספר הזה, ושמנו נקרא עליו, למרות שלאחר מכן הוא חיבר את המשנה ברורה שהיום אינו זו בלעדיו, ברור אם כן שזהו הדגש העיקרי באישיותו, וזה מה שאני צריך לעסוק בו כדי להיות כמו החפץ חיים".

ואכן, בנושא הזה של שמירת הלשון החפץ חיים חולל מהפכה אדירה. זה היה תחום פרוץ, וההלכות בנושא זה מעולם לא רוכזו יחד. מקום הניחו לו הראשונים להתגדר בו, לא הרמב"ם ולא השו"ע ולא אף מחבר אחד מכל ספרי ההלכה אשר עליהם מושתת עם ישראל, כל אלו לא עסקו בהלכות שמירת הלשון בהרחבה הנדרשת, והחפץ חיים אכן קיבל על עצמו את המלאכה וחולל כאמור מהפכה אדירה. עד היום המהפכה הזאת עדיין מתחוללת. ראו כמה יהודים מקפידים להימנע מדיבורי לשון הרע. כמה מקפידים שלא לשמוע לשון הרע. כמה לומדים בקביעות ב'חפץ חיים', וב'שמירת הלשון', הן גברים והן נשים, בחורי ישיבות וגם תלמידות סמינרים. המהפכה הלכה והתפשטה אט אט, זה לקח שנים ארוכות, אבל היום אנחנו רואים את התוצאות המדהימות.

רק מזה לבד אנחנו יכולים להבין מעט מזער מגודל שגב קדושתו של מרנא החפץ חיים, אם מן השמים זיכו אותו שהוא היה זה שזכה להעמיד על תילו מקצוע שלם בהלכה, חלק ההלכה של שמירת הלשון, בוודאי שמדובר באדם גדול מאוד שאין לנו השגה בגדולתו המופלאה.

כשחושבים על מה שהחפץ חיים הספיק לעשות בימי חייו, מגלים דבר מדהים. הוא הקים ישיבה בראדן ועמד בראשה. הוא היה ה'משנה ברורה', הוא היה ה'חפץ חיים', הוא הדפיס את ספריו בעצמו, מכר אותם בנדודים אינסופיים בין הערים והעיירות, כתב עשרות ספרים. איך הוא הספיק כל כך הרבה?

זה מה שאומר רבי ישמעאל ב'אבות': "הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

ויזכרו לטוב 'דרשו' שזכו לעשות אוזניים לתורה ולחבר ביאורים ומוספים לספר 'חפץ חיים' בדיוק כמו ל'משנה ברורה', למען ידעו לדורות שאין זה ספר מוסר אלא ספר גמור של הלכה. ושיהיה לנו קצת מושגים כמה החפץ חיים השקיע כוחות בספר זה, מסופר שכאשר הוא למד עם בנו לצורך כתיבת המשנה ברורה בכזה היקף

מרפה, "אמור לי למה שילמתי לו??", האיידים מתחיל להתפתל ואינו מבין את רצון השווער, "סיכמנו שאשלם לו, והוא עמד בחלק שלו בהסכם אז אני צריך לעמוד בחלק שלי...". עד שהחפץ חיים התלהב ואמר "תגיד ששילמתי לו כי יש מצווה 'ביומו תתן שכרו', בגלל זה שילמתי!".

כי אצל החפץ חיים באמת לא היה דבר כזה לשלם כסף סתם כי 'מגיע לו'. מי קבע שמגיע לו? התורה! התורה מצווה לשלם לו את שכר העבודה שלו, אנחנו משלמים כי כך ציוותה התורה!".

בכל דרכיו ובכל מעשיו היה לו רק שיקול אחד אם לעשות כך או אחרת. מה רצון ה'... לכן כשהוא חיבר את חיבורו הגדול ה'חפץ חיים', הוא לא חתם עליו את שמו בהתחלה. מה זה משנה מי חיבר את הספר? הרי לכל הלכה הוא מביא גם את המקור שלה, הלומדים יכולים לעיין בעצמם ולראות שאכן כל דבריו אמת וצדק ושהוא לא בדה שום דבר מלבדו, למה אם כן צריך בכלל לכתוב את שם המחבר? כך גם כשהגיע למסקנה שצריך לחבר את ה'משנה ברורה'. הוא הבין שחסר ספר הלכה עדכני, שיחבר יחד את כל הפוסקים האחרונים, ויבאר את כוונת השו"ע בכל מקום ומקום, עד שיביא את ההלכה הפסוקה למעשה. הצעד הראשון שלו היה לפנות לכמה מגדולי אותו הדור, ולבקש מהם שיחברו חיבור כזה, כדי לענות על הצורך. הם השיבו לו 'קריינא דאיגרתא איהו להווי פרוונקא', וכשראה שאין מישהו אחר שמתכוון לעשות את זה, עמד והשקיע 25 שנים מחייו כדי לחבר את ה'משנה ברורה'.

כך גם כל שאר הספרים שחיבר, הוא חיבר אותם לאחר שראה שיש בזה צורך לכלל. היו רבים מבחורי ישראל שגויסו בעל כרחם לצבא הרוסי, ושם לא היו להם תנאים שאפשרו להם להשיג בכל מקום אוכל כשר וכדו', עמד החפץ חיים וכתב להם את הספר 'מחנה ישראל', בנוסף על הפעולות הגשמיות שעשה כדי לייסד מטבחים בסמוך לבסיסי הצבא כדי שיבשלו בהם אוכל כשר עבור החיילים היהודים.

החפץ חיים היה מהפכן. הוא שינה סדרי עולם.

רצוני להיות כמו החפץ חיים!

הגר"י סגל ממנצ'סטר היה מוסר את נפשו כדי להפיץ את לימוד ה'חפץ חיים' ולהפכו לנחלת הכלל. הוא היה זה שחיבר את הלוח היומי, וייסד את הרעיון של לימוד חפץ חיים קבוע באופן מחזורי, מה שהוכיח את עצמו, ועד היום רבים מאוד לומדים לפי סדר זה וזוכים לבוא לחיי עולם הבא בזכותו.

הרב סגל היה ראש ישיבה חשוב, הוא היה גאון ומרביץ תורה בעל שם. שאלו אותו תלמידיו, מה ראה להתעסק כל כך עם החפץ חיים. הרי העניין הזה של לעורר את הרבים ללימוד החפץ חיים ושמירת הלשון אמור להיות יותר החלק של המשגיחים. מה לראש ישיבה ולעיסוק בעניינים אלו?

השיב להם הרב סגל שבצעירותו, כשעמד על דעתו, הבין אל נכון שכדי להיות אדם גדול, הוא חייב לקבוע לעצמו מודל

עצום ועומק מופלא, שאלו הבן, "מי ידע כמה השקעת כדי לכתוב כמה שורות", וענה לו "מי צריך לדעת? עושים דברים לכבוד שמים, ושם יודעים הכל".

תקיעת שופר מהודרת

כבר אמרו גדולי עולם, שכנראה משמים סיבבו שיום ההילולא של מרנא החפץ חיים יוצא בכ"ד אלול, בימים שבהם כבר אומרים סליחות בדרך כלל, בשבוע שלפני ראש השנה. המסר שאנחנו אמורים ללמוד מזה הוא שההכנה הטובה ביותר ליום הדין היא על ידי התחזקות בענייני שמירת הלשון, שזה היה מפעל חייו העיקרי של מרנא החפץ חיים זיע"א.

זכיתי ללמוד תורה מפי נכדו, הגאון רבי הלל זקס, בישיבת 'חברון' שבראשה הוא עמד. הוא היה אומר בשם הסבא החפץ חיים, שרבינו יונה אומר ב'שערי תשובה' שיש הרבה עצות כדי לזכות ביום הדין ואחת העצות הטובות היא להיות 'מעביר על מידותיו' וממילא מעבירין על כל פשעיו.

ואמר על זה החפץ חיים, שלכאורה יש עצה מופלאה מהכל: אחד שנהדר מלדבר לשון הרע ואינו מוכן לשמוע, הרי מדין 'מדה כנגד מדה' גם כאשר המקטרג רוצה לדבר בגנותו, ב"ד של מעלה לא מוכן לשמוע כלל, מה שאין כן בשאר העצות בית דין של מעלה שומע את המקטרג, רק שמהפך בזכותו וכגון המעביר על מדותיו וכו'.

אבל יש כאן דבר נוסף שכדאי לזכור כשבאים ליום הדין. מרן הגרי"ז מבריסק היה מאוד מהדר במצוות ומקפיד לצאת ידי חובת כל הדעות לכתחילה שבלכתחילה כידוע.

היה לו בעל תוקע ביום הדין, שהיה תוקע מצוין כדת וכדין, אבל היו אנשים שיכלו לתקוע טוב יותר ממנו, בצורה יותר מהודרת, ובכל זאת הרב מבריסק העדיף את הבעל תוקע הזה ולא הסכים להחליף אותו.

שאלו אותו, ילמדנו רבינו, מה ראית להסתפק בבעל תוקע זה למרות שיש טובים ממנו לכאורה, בזמן שבכל המצוות מהדר הרב אחרי הטוב ביותר?

השיב להם ה'בריסקער רב', שבמצוות שופר יש הידור מיוחד - היות והתקיעה היא בפה - יש להדר שהתקיעה תצא מפה קדוש וטהור, פה שאינו מדבר לשון הרע, שאינו משקר, והבעל תוקע הזה יש לו את ההידור הזה שהוא מאוד מאוד נזהר בדיבור שלו. ההידור הזה, אמר ה'בריסקער רב', חשוב יותר מההידורים האחרים שאנחנו יכולים להרוויח מבעלי התוקעים האחרים.

לכן כשבאים ליום הדין אנחנו צריכים להשתדל שיהיה לנו פה קדוש, שהתפילות ובתקיעות של ראש השנה ועשרת ימי תשובה יבואו מפה נקי וטהור שאינו מדבר לשון הרע.

"החפץ חיים לא יחיה לעולם"

אנחנו נמצאים היום קרוב ל-100 שנה לאחר פטירתו של החפץ חיים.

אני רוצה לומר כאן דבר שאולי יהיו כאלו שיגידו שהוא לא היה ולא נברא, אבל שמעתי אותו מפיו של אחד מבכירי תלמידיו של הגאון רבי חיים יצחק חייקין זצ"ל, בישיבת אקס לה בן שבצרפת.

פעם הגיע הרב חייקין לישיבה כדי למסור שיחה, וגילה שרוב הבחורים אינם נמצאים בבית המדרש. הם היו עסוקים כל אחד בענייניו, ואולי חשבו שזה לא יהיה נורא אם יפסידו שמיעתה של שיחה אחת מפי הרב.

קרא הרב חייקין לאותו תלמיד שסיפר לי את המעשה ואמר לו: "צא ואמור להם לבחורים שהרב חייקין אמר כך. בצעירותי זכיתי ללמוד בישיבת ראדין, ולשמוע את דרשותיו של מרנא החפץ חיים. באחת הפעמים נכנס החפץ חיים להיכל הישיבה לומר שיחה, ולא היו מספיק בחורים. רבי ומורי קרא לי אליו ואמר לי: "גיי זאג זיי אז דער חפץ חיים לעבט נישט אייביק" - צא ואמור להם שהחפץ חיים לא יחיה לעולם. שינצלו את הזמן שהחפץ חיים עוד חי כדי לשמוע שיחות מפיו. אף אתה אמור להם שהרב חייקין אינו חי לעולם..."

האמת שאסור לחלוק על החפץ חיים, אבל בוודאי שהוא כן חי לעולם... תחפשו בכל קצווי תבל, יש בית יהודי שאין בו 'משנה ברורה'? יש בית שאין בו ספר 'חפץ חיים'? 'שמירת הלשון'? בוודאי שהוא חי לעולם.

האם יש בית שאין בו את הספרים אודות החפץ חיים? אם הספר 'החפץ חיים' של הרב ישר, או הספר 'מאיר עיני ישראל' של הרב נשרי, שאגב עשו עבודת קודש והוציאו מתחת ידיהם 'יצירות פאר שמתארות בצורה כל כך חיה וצורבת בבשר החי, את דמותו הפלאית של מרנא החפץ חיים זיע"א.

החפץ חיים לא מת. הוא ממשיך לחיות אתנו ועצתו אמונה עד עצם היום הזה. מה שהוא אמר ויצא מפיו או מקולמוסו, קדש לשעתו וקדש לעתיד לבוא.

אבל מה אנחנו צריכים ללמוד מהסיפור הזה? דור דור ודורשיו. כשהחפץ חיים היה חי, כולם ידעו שהוא איש קדוש מאוד, בוודאי תלמידי ישיבת ראדין שהגיעו ממרחקים כדי ללמוד אצלו. ובכל זאת הם לא השכילו לנצל ממש כל רגע במחיצתו. הם חשבו שיש להם עוד זמן, יהיו עוד הזדמנויות לשמוע אותו ולבקש תורה מפיו. אבל החפץ חיים לעבט נישט אייביק. צריך לדעת לנצל כל רגע.

אף אנו בדורנו זה, יש לנו צדיקים גדולים, קדושים וטהורים, גאוני עולם ומצוקי ארץ, ארזי הלבנון אדירי התורה שאנחנו צריכים לנצל כל רגע במחיצתם. לשמוע אותם, לציית לדבריהם, לבקש עצה מפייהם, להתברך על ידם ולנצל כל הזדמנות כדי לראות אותם ולשמוע אותם, כי גם הם לא יחיו לעולם, ובמקום לבכות אחר כך ולומר חבל על דאבדין, החכם עיניו בראשו ומנצל את האפשרות לחזות בצדיקי וגדולי הדור בעודם חיים עמנו לאורך ימים ושנים.

(המשך בשבוע הבא א"ה)

קצת יסורין, כל הזמן קצת קצת, כלשון חובת הלבבות שלרשעים טוב טוב, עד שפתאום מקבלים כזו מכה שהם מתרסקים... אשרי אוזן ששמעה זאת.

עשיית שלום

נסענו בביה"ז לבר מצווה אצל... ובחזור דיבר איך אש המחלוקת אוכלת בכל מקום, ודיבר גם על המריבה בין... ל... ושאלנו: "מדוע ראש הישיבה לא עושה שם שלום?" וענה: "ברגע שכל אחד חושב שהוא עושה לשם שמים, אי אפשר לעשות כלום, כי כל אחד בטוח 'אני בסדר' וכו', רק אני לשם שמים,

אז אי אפשר לעשות כלום". והוסיף: "הנה כ"כ הרבה דיני תורה יש אצל דיינים. נו, אז מדוע הדין לא יושב עם כל אחד ואומר: 'בואו נעשה שלום', 'למה אתם רבים?' אלא, אין כזה דבר. ככה זה מחלוקת ואין מה לעשות!".

אחריות

נכנסתי ביום שישי ערש"ק כי תצא, ואמרתי לו שיש הצעה שאני אדבר עם... מה דעת ראש הישיבה. ואמר: "זה בוך, אל תיכנס לזה!". והוסיף: "זה כ"כ הרבה אחריות, מה אני צריך את זה?"... ('הפנקס')

המשך מעמוד 6 | הגאון רבי אליהו מן

תהפוך את השעון עם פניו ליד, הפוך. או שתלבש על הרגל [בחיוך]. אה. בחיי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל רבינו לא העיר לנכנסים על לבישת שעון.

סיפר חמי זצ"ל שהיה הולך לטייל עם מרן הגרי"ז ולפני שיצא מהבית היה הגרי"ז נעמד על יד הראי ומסדר את עצמו.

החזו"א הקפיד שלא להסתכל כלל בראי.

אם גם היום יש איסור להסתכל בראי כי כיום דרך אנשים גם כן

להסתכל? אבא והחזו"א החמירו בזה. החזו"א סיפר לי כי פעם היה בברלין והיה שם בית שכולו ראי ולא ידע מזה, וראה שהולך אדם נגדו אז זו הצידה ושוב הולך כנגדו ושוב זו הצידה עד שנתקע בו כנגדו ואז ראה שזה ראי.

איך מגיע החזו"א לברלין?

אינני יודע, אבל הוא עצמו סיפר לי כן.

(מתוך הספר 'כל משאלותי')

המשך מעמוד 7 | הגאון רבי שלמה זלמן פרידמן שליט"א

קרהו, ושאל את רבו: מאי שנא פעם זה מהפעם הקודמת, למה בפעם הקודמת פעלו דבריי על אונם, ומשאונם נעשה קשוב לדברי ההתעוררות שבפי, נפתח אף לבם האטום, והחלו לפשפש במעשיהם, וקיבלו על עצמם לשוב בתשובה ולשמוור את השבת, ולא נתקררה דעתם עד שאף נתנו לי סכום כסף נכבד שאתפלל עליהם שיתקבל תשובתם בשמים - ולא כן היתה בפעם הזאת - לא די שדבריי לא עשו רושם כלל ולא פעלו את פעולתם, אלא אף גם נחלתי בזיונות עצומים. השיב לו רבו: טעם הדבר פשוט מאוד, לפי שבפעם הראשון חשבת על השי"ת, ובפעם השניה חשבת על הכסף...

בגליון הנפלא "נקדישך" (אודות חומר האיסור לדבר בעת התפילה, פ' עקב) הביאו סיפור נפלא, שפעם אחת הבחין הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זי"ע באמצע התפילה, ששני אברכים משוחחים יחדיו. ניגש

ה"בית ישראל" לאחד מהם, ואמר לו "אתה דיברת באמצע התפילה?" - "בשבועיים הקרובים אל תיכנס לבית המדרש לתפילות!" כששמע האברך את ה"פסק", ניסה להצדיק את עצמו, ואמר להרבי "החבר שלי הוא זה שדיבר אליי... אמר לו הרבי 'אם כך' (שאתה עוד מעיז להצטדק אודות הדיבור בעת התפילה) - אל תיכנס לבית המדרש ששה שבועות!"...

אח"כ ניגש הרבי אל האברך השני ששוחח בעת התפילה, והוכיח אותו "אתה דיברת באמצע התפילה?" - שבועיים אל תיכנס לבית המדרש לתפילות!" נענה אותו אברך ואמר "רבי, חטאתי, והנני רוצה לשוב בתשובה!" אמר לו הרבי "אם כך - תיכנס כבר עכשיו תיכף ומיד לקידוש!"...

(מתוך עלון 'נועם שיח' - מכון אפריון לשלמה)

המשך מעמוד 15 | הגאון ר' יהושע לייף שליט"א

אחוז תחת בית שחיינו, וסופגים לקרבנו את הצליל הנפלא של שלוש מאות בני תורה מכל קצוות תבל הלומדים יחד בריתחא דאורייתא: אמריקנים, אירופאים וישראלים, ישבו ולמדו בלי הפרעה, בחורים בני גילנו למדו בצוותא עם אברכים שיכלו להיות סבים שלנו...

בסוף זמן אלול התקבלנו באופן רשמי לשיעורו של ר' נחום, והתחלנו לפתח קשר עם מגיש השיעור המהולל של ישיבת מיר.

האוירה בבנין הפשוט היתה נעלה ומרוממת. בין הבחורים והאברכים שררה תחושת אחדות יוצאת מגדר הרגיל. התלמידים קיבלו אותנו ברצון לשורותיהם וקירבו אותנו. היתה זו תקופת זוהר עבורנו -

הנערים מיישיבת סטייטן איילנד. ימי פריחה משופעים בעושר רוחני, בחברת קבוצה נפלאה של תלמידי חכמים אוהבי תורה, שחלקם התפרסמו במשך השנים, וכולם הקרינו גדלות...

כבר אז בלט הרב נתן צבי פינקל הצעיר כמנהיג בין חבריו. ואנו זכינו לחיות קרוב כל כך לענקי רוח אלה. ובראשה של ממלכה אדירה זו בראש עולמם של נסיכי התורה עמד ראש הישיבה ר' חיים שמואלביץ עם מיזוג ייחודי של ידיעת התורה, של יראת שמים ושל מידות נאצלות, ר' חיים היה המלך הנערץ והבלתי מעורער.

(מתוך הספר 'בהיכלם')

הזהיר 'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו' - ויהיה דעתך ונפשך תחת נפשו, למשל, אם חרפך בן אדם על איזה דבר שעשית לו, אל תשיבהו עד שתדין אתה בעצמך אם היה הוא עושה לך מה שעשית לו אם לא היית מחרפו יתר ממה שחרפך".

סיפר לי משגיח חשוב באחת הישיבות בארץ הקודש, שלאחרונה מסר שיחת מוסר לתלמידיו, והנה בא לו בחור אחד באיחור של 15 דקות תמימות ופוסע מעדנות למקומו בהיכל הישיבה כשכוס תה רותח בידו, משל היה הוא 'ראש הישיבה' בעצמו. המשגיח רצה על אתר להשיב לו כגמולו בראשו, אבל בכוחות על-אנושיים העמיד עצמו והתאפק מלהשיב לו מנה אחת אפיים, לא עברו כ-10 דקות והנה הוא רואה כי הבחור מוציא את שקית התה מתוך המים הרותחים ומניחה על עיניו... אז הבין המשגיח שהבחור הלך לקה בעיניו, מה שהיה גורם לכל בחור אחר שלא להיכנס כלל לשיחתו של המשגיח, והוא בגודל חשקו כי עז לשתות בצמא את דברי המשגיח נכנס כשהתה בידו עבור עיניו...

מעשה באברך שנכנס אל הגאון רבי בן-ציון אבא שאול זצוק"ל. הלה שה'שלו' היה מרוחק מאוד מביתו כת"ק פרסאות, החל מונה בפני הרב את חסרונותיה ומגרעותיה של 'בני ביתו', ולא פסיק פומיה מלמנות 'שבחיה'... בזה אחר זה. נענה אליו רבי בן-ציון ואמר לו: "הנך מזכיר לי את היהודי שנכנס לטרקלינו של עשיר העיירה, תחבאפולתון פח האשפה והחל זועק זעקה גדולה ומרה, אוי, אוי, ריח נורא שורר כאן בבית, וכי לזה 'ארמון העשיר' ייקרא... עד שבא החכם ואמר לו: 'מדוע שקוע ראשך בתוככי פח האשפה, הוצא ראשך משם ובוא עמי לחדר האורחים ותשבוע בדשן נפשך לרוב פאר והדר וריח בשמים הטובים...'. כיצא בזה לעניינך, מדוע תשקיע ראשך בחסרונותיה ותזעק איני רואה לנגד עיניי אלא אשפה ודברים רעים, פתח ראשך ועיניך - הבט על מעלותיה ותמצא רוב נחת ועונג, ויתרבה השלום בביתך".

(מתוך 'באר הפרשה' - פרשת שופטים תשע"ט)

לזכות את אחינו בני ישראל לקחת חבל ונחלה בהחזקת ישיבתו. בבואו לבית אחד העשירים הראה לו תמונות מבניין ישיבתו, מעמלי התורה ולומדיה. ותרב התפעלותו של העשיר מפעולות ראש הישיבה והחליט להוציא סכום הגון מבית גזיו ולהעניקו לראש הישיבה. כשפנה לחדרו ביקש ראש הישיבה את רשותו לעיין אדהכי והכי בגמרא שעמדה על השולחן... והנה, משחזר וראה את ראש הישיבה עוסק בתורה נענה ואמר: "חזורני ב! אף לא פרוטה אחת אשלשל לידים".

תמה ראש הישיבה: "וכי מה אירע, מדוע חזר בו מעלת כבודו 'תוך כדי דיבור' מהבטחותיו?". מתחילה לא ענהו העשיר, ורק לאחר הפצרות נענה: "לא אעניק משלי מאומה לישיבה ש'ראש הישיבה' שבה אינו מכיר בצורת אות ואינו יודע מאיזה צד מחזיקים את ה'גמרא'...". ולא ידע ראש הישיבה מה פשעו ומה חטאתו, עד שהבין במה דברים אמורים והסביר לו: "הנה, בוודאי תמהת כי בבואך הנה מחדרי אוצרותיך מצאתני עוסק בתורה כשגמרא 'הפוכה' בידך; דע לך, כי יליד צנעא שבתים אני, וידועים דברי קורות הימים כי לא היו ספרים מצויים במחוזותינו והיינו יושבים לפני ה'מארי' ('מלמד') כשארבעה עד חמישה תלמידים קוראים באותו ספר כל אחד מצדו האחר, ולימודנו לקרוא בספרי הקודש מכל ארבעת צדדיהם בשווה, ונמצא שהחזקתי את הגמרא כדרך שלימודני בבית תלמודי. ואם תאבה נפשך, הבה נא שני ספרי קודש, אני אקרא הפוך ומעלת כבודו יקרא ישר ונראה מי קורא מהר וברור יותר". בחן העשיר את אמיתת הדברים ונתרגש עד כדי דמעות שניצל מדיון לכף חובה שלא בצדק, והעניק לו ממתת ידו פי שניים ושלושה ממחשבתו הראשונה.

מכאן ילמד כל איש ואיש בדיליה, אף שנראה לו כי פלוני הפוך לגמרי, ואינו יודע מאיזה צד מחזיקים את הספר או שאר עניינים שבעולם אם ברוחניות אם בגשמיות, דע לך כי אתה הפוך, וזה האיש ישר והגון הוא...

וכן איתא בפירוש החסיד יעבץ (אבות פרק ב משנה ה) וזה לשונו: "לכן

* דף היומי בבלי * דף היומי בהלכה * ווארט או סיפור לפרשת השבוע
* שידורים חוזרים מאירועי 'דרשו' * סיפורי צדיקים ותוכניות מיוחדות

הכל במקום אחד

קו השיעורים של 'דרשו' 4992* או 077-2222-666

ושמואל בקוראי שמו... יצא מביא לרבנן

פי באור פניך אתת לנו ה' אליהו תורת חיים

כתבי שיעורי הגר"ש רוזובסקי

כתובות
מכתבי הגא"פ מגיד זצ"ל

ישמחו הלומדים וגילו המעיינים, אור חדש על ציון תאיר, מה נכבד
היום הגלות נגלות אור יקרות מגדולי מוסרי התורה בדור האחרון,
כתבי ושיעורי הגר"ש רוזובסקי זיע"א על מסכתא כתובות.
הספר שנכתב כאמור מכתבי תלמידו המובהק רבי א"פ מגיד זצ"ל,
מכיל בקרבו את השיעורים שנדפסו עד כה בסטנסל על מסכתא
כתובות – שיעורים יומיים.

ונוספו בו עוד שיעורים כללים שלא ראו אור מעולם

הספר כולו נסדר מחדש בכתב קריא ונת, ובכלי מפואר ומשובח, תוך
הגהת כל הכתבים בהגהה מדוקדקת.
כמו כן נוספו אלפי מראי מקומות וצינונים.

אין ספק כי הספר הזה יחולל מהפך בלימוד מסכתא כתובות
כשנתגלו מרגליות מאירות מתורת מו"ר הגר"ש זיע"א.

את הספר ניתן להשיג במוקדי הפצה מיוחדים
ובחנויות הספרים המובחרות
מוקדי ההפצה:

בני ברק: מגיד רח' בית הלל 18 03-6185749

קרית ספר: זילברמן רח' נתיבות המשפט 21 0548591141
ירושלים: מגיד שמואל הנביא בלוק 3 (מאחורי בנין 92)
058-3221593

בית שמש: מגיד אור שמח 8 02-999-5393

בכל ענייני הספר ניתן לפנות 052.7187277
ניתן להשיג במוקדים גם על מסכתא נדרים

שמות חיים

שמות אנשים ונשים במשנתו של מרן רשכבה"ג שר התורה רבי חיים קנייבסקי שליט"א

ונלווה עליו קונטרס שמות נשים המורחב למרן שליט"א
יו"ל ע"י הרב אברהם סרוסי שליט"א
בברכתו וחדרכתו של מרן שליט"א

בראש הקונטרס שמות נשים שכתב מרן שליט"א אי' בזה"ל:
'כל זה נפק"מ לענין שמות גימין, ולענין הקורין ספוק בסוף
ש"ע, שידעו איך נכתב השם, וגם קורא שם לבתו שידע איך
לכתוב השם בכתובה ובשטר תנאים, ואיך לקרותה למי שברך,
ואיך להתפלל עלי ועל זרעה שמתפללין בשם האב, וגם איזו
מרשעות או גוי' שלא לקראות בשמן'.

הנה כידוע הנהגת מרן שר התורה שליט"א היא לקראות בשמות שיש להם
מקור בתורה נביאים וכתובים, ושלא יהיה שמו של רשעים או גויים.
וזה כבר זמן רב שמרן שליט"א מקפיד להורות לבאים לשאול להקפיד על
שם כזה, ואף מורה להחליף שמות שאין להם מקור בתורה או שהם שמות
רשעים וגויים.

במשך השנים הורה מרן שליט"א לאלפי שואלים בענייני שמות, ומעשים
שבכל יום הם שמניע אדם אם שם אחד למרן שליט"א ויוצא ממנו עם שם
אחר על פי הוראותו של מרן שליט"א.

תיתי ליה להרב אברהם סרוסי שליט"א שלקחת על עצמו מלאכת קודש,
לקבץ נפוזים, וללקט שושני אמרים שיצאו מפה קדוש של מרן שליט"א
בענייני שמות אנשים, וליקט הכל על גבי ספר מכורך ומפואר, ועוד הוסיף
בו ציצים ופרחים מקורות נאמנים מש"ס ופוסקים, והוציא מתח"י אוצר נאה
תורה מפוארה בכלי מפואר.

אל האוצר הזה צירף הרב המחבר שליט"א קונטרס שנכתב על ידי מרן
שליט"א בענייני שמות נשים, ובתורמנא דמלכא ובשבת בקורתו הוסיף עליו
עוד איזה שמות שנשמטו מהקונטרס שכתב מרן שליט"א.

נברך את הרב המחבר שיוכה ויתקבלו דבריו בבי מדרשא, ויפוצו מעיינותיו

להשיג את הספר ובכל ענייני הספר, יש לפנות למייל
050-4122895 או Avi.sarusi@gmail.com

חק לאלול

ספר לימוד יומי
מר"ח אלול עד יום הכיפורים
מחבר: הרב יוסף טיקוצקי שליט"א

הוצאת עמוד שש.

לקראת ימי העבודה הרחמים והסליחות יו"ל מחדש הספר הנכבד
'חק לאלול' והוא סדר לימוד יומי בספרים חק' דבר יום ביומו מר"ח
אלול עד יום הכיפורים.

הספר בנוי ומחולק ללימוד יומי, ובו בכל יום

עשרה מזמורי תהילים

משניות ר"ה – יומא

תיקוני זהר

הל' תשובה להרמב"ם

תומר דבורה

קיצור מטה אפרים

ליקוט מספה"ק לחודש אלול ועשיית

הספר יו"ל בכלי מפואר ומשובח מחולק בצורה ברורה וממיטב
הדפסות הספרים. כמו כן נוספו בו תפילות הנצרכות לימים אלו.

הספר מעומר בהסכמות נלהבות:

ובראשם מרן רבינו שר התורה והיראה רבי חיים קנייבסקי שליט"א
עוד הסכימו עליו:

כ"ק אדמו"ר מלעילוב שליט"א

להבחל"ח הגאון רבי שריה דבילצקי זצ"ל

הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א

הגה"צ רבי אהרן מוסיגי שליט"א

הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א

והגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

הספר יוצא בפורמט נח לנשיאה בדרך ותוך נרתיק הטלית

ומתאים ללימוד יומי.

להשיג בחנויות הספרים

בכל ענייני הספר 0527107043

השמות בתורה

עיונים בשמותיהם של האנשים
מסודרת לפי פרשיות השבוע
המחבר: הרב אהרן בורנשטיין שליט"א

פעולתו הראשונה של האדם עם בריתו הייתה קריאת שמות נפש היה
מצינו בתורה ובנביאים על מהות השמות והשפעתן על מי שנקרא בהן.
לדוג' בספר שמואל מצינו שאמרה אביגיל לדוד על נבל 'אל נא ישים
אדונים את לכו אל איש הבליעל הזה, על נבל, כי כשמו כן הוא, נבל שמו
ונבלה עמו.

ובגמ' בברכות (ז.) דרשו חז"ל על המקרא 'לכו חזו מפעלות ה' אשר שם
שמות בארץ' אך תקרי שמות (בפתח) אלא שמות. ומכאן למדו דשמה
קגרים, עיי"ש.

הספר השמות בתורה – הינו עבודת מחקר תורנית על השמות בתורה
ושורשיהן ומשמעותן.

לספר שלשה מעלות עקריות:

א. בלימוד בספר מגלים את יופי לשון הקודש, בשונה משאל
לשונות שכל מילה מוטעמת בשורשה ומשמעותה, כפי שמצינו
בחז"ל וברבותינו במפרשים שלמדו מיופי הלשון תלי תלים של
הלכות.

ב. עומק שמות ישראל – לא ככל הגויים בית ישראל, ובמרוצת
הדורות נתנו שמות רבים בכלל ישראל וכולם בני משמעות
עמוקה, לא כמו שנתחדש בדור האחרון בחלק מהמקומות
לקראת שמות שאין בהם ממש, ומכאן תצא הקריאה להתבונן
בעומק השם הניתן לילד ובהשפעתו על עתידו.

ג. אנב עבודת הספר וירידה לעומקם של מילים בלשה"ק נתגלו
לפני המחבר חידושים רבים בשורש לשון הקודש בכלל, והוא
פורסם לאורך הספר בהערות מחכימות ומאירות.
על הספר הסכימו גדולי הרבנים שליט"א, ובראשם מרן ראש הישיבה
הגאון רבי ברוך מרדכי אורחי שליט"א
והגאון רבי אשר וויס שליט"א
המלצת המדור: הביאו ברכה אל ביתכם ויהיה לכם לעונג.

להשיג: בורנשטיין הים התכון 2 קרית שמואל חיפה

0523541677 052-7180161

נהורא דשמעתא

הגיליון האקטואלי מבית היוצר של מכון 'אש התורה'.

עשיית צורות אדם מפלסטלינה - ודיני שהיית בובות בבית

צורת אדם מפלסטלינה או פלסטיק

הצורך במציאת תעסוקה לילדים בתקופה האחרונה, עוררה את השאלה, האם מותר לעשות יצירה מפלסטלינה בצורת אדם. האם מותר לייצר בובות בצורת אדם. וגם כאשר הייצור הוא נכרי, האם מותר לקנות ולהשהות בובה כזו בבית, או שיש צורך לפגום איזה איבר, כפי שיש נוהגים לפגום את החוטם של בובת הקלקר המשמשת כמעמד לפאה?

תשובה: נאמר בכתוב (שמות כ, כ) "לא תעשון איתי", ומכאן

למדנו שיש איסור תורה לעשות צורת אדם **אפילו לנוי** (רמב"ם ע"ז פ"ג ה"י, שו"ע ירד קמ"א ד'). ונאמרו בזה ב' טעמים, **א'** שלא יבואו בני אדם לטעות ולהכשל בהם ולעבדם (רמב"ם שם, חינוך לט, סמ"ג כ"ב), **ב'** שאין זה כבודו של מקום, שיעשו צורה בדמות אדם, שנברא בצלם אלקים. (ריטב"א ע"ז מג, מהר"ם שיק על מנן המצוות. פנים יפות שמות כ, כ).

וע"פ הטעם הראשון, שיבואו לטעות בו, חידש המהרי"ט (ו"ד ל"ה) דאין איסור אלא בעשיית **צורה מכובדת** הראויה לעבדה, משא"כ צורה שאינה מכובדת העשויה למשחק ושעשוע [כבובה וכדו'] אין בה איסור, שהרי אף אדם לא יטעה ויבוא לעבדה [וע"י כע"ז בפתחי תשובה סק"ט בשם תפארת למשה].

אך דעת הרבה ראשונים **שיש איסור גם בצורה שאינה מכובדת** (רא"ה וריטב"א ע"ז מג, מאירי שם מב, טור שם בשם הרשב"א, ושיירי כנה"ג אות כ"ז גם בשם הרמב"ן). והוסיפו אחרונים (שו"ת זקן אהרן לרא"ה וולקין ח"ב י"ד מ"ז) דלטעם השני, שיש בזה פגיעה בכבוד המקום, כל שכן שיש איסור בצורה שאינה מכובדת.

והנה מעיקר הדין נקטינן שהאיסור הוא דוקא **בצורת אדם שלם**, כלומר פנים וגוף, ולא פנים לחוד. אולם יש סוברים שאיסור אפילו צורת פנים לחוד, וכתבו הפוסקים שראוי להחמיר ולחוש לדעה זו (ש"ד ס"ק ל"ב, חכמת אדם שם, פתחי תשובה סק"א בשם הש"ח).

אכן לכר"ע האיסור דוקא בפנים שיש בהם את כל האיברים, ב' אזניים, ב' עיניים, חוטם ופה. משא"כ בעושה צורת אדם מן הצד, שחסר אוזן ועין אחת, אין בזה איסור (ש"ד ס"ק כ"ה).

נמצא לפ"ז, שיש **איסור תורה** בעשיית צורת אדם שלם מפלסטלינה. וראוי להמנע מלעשות אפילו צורת פנים לבד, אלא אם כן מחסיר איזה אבר. וראה בתמונה המצורפת שכנראה מטעם זה עשתה האמנית צורות אדם בלא חוטם. [וכן מותר לפ"ז לעשות בובת שלג, שלא עושים בה צורת פה אלא תוקעים גזר וכדו'].

ונמצא לפ"ז שיש איסור ליהודי לייצר בובות, שהרי הבובות יש להם ממש צורת אדם שלימה, ופנים עם כל האיברים [ויש לתמוה על הפליימוביל היהודי שיש בו צורת אדם שלמה ופנים עם כל האיברים, ויש איסור תורה בעשייתו. וצ"ל שנעשה ע"י נכרי, שאין לנכרי איסור עשייה (בפרט בצורה שעומדת לנוי)].

פליימוביל יהודי - צורת אדם שלם

וכאשר נכרי עשה את הבובה, **מותר לישראל לקנות ולהשהות** אותה בביתו, שכן איסור התורה כולל **עשייה** בלבד, ולא **השהייה** בביתו. ואמנם מדרבנן גזרו חכמים גם על השהייה בבית, אך גזירה זו היא מפני החשד, שיחשדוהו שמא עובדה או שמא עשאה ועבר איסור בעשייתה (ראשונים ע"ז מג). ואין שייך חשדות אלו בבובות שאין דרך לעשותם בבית, וידוע שעשויות לשעשוע, ועל כן אין איסור בשהייתם.

אולם **יש להזהר**, במקרה מצוי שיד או רגל של בובה יצאה ממקומה, דאם כעת יחזיר את היד למקומה יש בזה משום **עשיית** צורת אדם, ואף שעשויה לשעשוע יש בזה איסור תורה. ואין היתר להחזיר את היד אלא אם כן יפגום באזניה וכדו' שלא יהא צורת אדם שלימה.

אנשים מפלסטלינה - בלא חוטם

(שו"ת זקן אהרן לרא"ה וולקין ח"ב י"ד מ"ז) דלטעם השני, שיש בזה פגיעה בכבוד המקום, כל שכן שיש איסור בצורה שאינה מכובדת.

מלאכת כותב בשבת - במוזלים תלת מימדיים

בספר מחזה אליהו (ח"א סי' ט), האריך לדון בענין משחק ה"לגו" בשבת. והעלה שיש אופן שעובר בו משום **כותב** (וליתר דיוק, משום רושם, תולדת כותב, דכותב היינו דוקא באותיות, וצריך לכל הפחות ב' אותיות, משא"כ רושם הוא בצורות שיש להן משמעות, וסגי בצורה אחת להתחייב).

וביאר הענין, שיש לדעת כי ישנם ב' **אופני משחק** ב'לגו'. יש אופן שבונים מכוניות או בתים מלגו **כדי לשחק ולהשתמש** בהם, להסיע המכוניות, או להכניס אנשים קטנים בתוך הבית וכדו', שבזה לא שייך איסור כותב. אך יש אופן שמרכיבים מלגו צורת מטוס או ספינה כדי להניח אותם על מדף **לנוי**, ואין נעשים בשביל לשחק, אלא לשמש מודל של ספינה, כתמונה תלת מימדית לנוי, וההנאה היא מעצם ההרכבה ויצירת הצורה המיוחדת, המזכירה דמות חפץ שקיים בעולם.

ומעתה, באופן השני שכוונתו ליצור צורת ספינה או מטוס, לא גרע זה ממה שכתב הרמב"ם (פ"א הי"ז) "הרושם רשמים וצורות בכותל כדרך שהצירין עושים הרי זה חייב משום כותב". ומה לי מצייר על דף בכלי כתיבה, או יוצר ע"י הרכבת לגו צורה תלת מימדית. [ובחלק ב' סי' כ"ז ביאר יותר הא דאין משום רושם באופן הראשון. דענין כותב בציוור הוא להמחיש לאדם ולהזכיר לו איזה דבר **בלי שיראה את הדבר האמיתי**, להמחיש באופן של ציוור דבר שאינו לפנינו כאילו הוא לפנינו. ועל כן כשמרכיב מלגו מכונית וכדו' כדי לשחק בה, הרי זהו הדבר האמיתי בעצמו, ואין כאן דמיון כמו ציוור בעלמא]. וראה במגילת ספר י"ח ט' משכ"ב.

חיתוך צורני בפירות

ועל דרך זה האריך בחלק ב' של ספרו קונטרס שלם בענין חיתוך ויצירות מפירות. וכתב שם (אות קכ"ז) לחלק, דכאשר מרוקן את תוך האבטיח כדי להשתמש בו לאחסון פירות, אין כאן משום רושם, שאינו יוצר דמיון סלסלה, אלא יוצר באמת כלי להשתמש בו, ועל דרך מה שנתבאר לעיל בהרכבת מכונית מלגו להשתמש ולשחק בה [וע"ש שהאריך דבאכולין אין איסור בונה במה שיצר כלי. אך יער' בשמירת שבת כהלכתה פרק י"א הע' נ"ג שנקט דחיתוך אבטיח בצורת סלסלה יש בו משום בונה].

אולם כאשר עושה סלסלה או שאר יצירות מאבטיח, וניכר שעושה זאת כדי ליצור דמות סלסלה, כגון כשמוסיף לסלסלה ידית וכדו' שאי אפשר להשתמש בה בפועל כידית, הרי זה מוכיח שבא ליצור **דמות סל** לנוי, ויש כאן חיוב רושם.

צורות וגרפיקה שאין בהם משמעות

לענין חיתוך פירות בצורות **שאין בהם משמעות**, כחיתוך פירות בזיג זג או שאר צורות לנוי, או למשל חיתוך מלפפון בצורת ספירלה [כשאין החיתוך מתבצע בפריסה לפרוסות דקות, שאז יש בזה משום טוחן], הוכיחו הפוסקים שאין בזה איסור, מפני שאין כאן שום ביטוי של העברת מסר או משמעות אלא חיתוך יפה בעלמא, ואין שייך בזה חיוב רושם.

וכך הוא גם לענין בזיקת סוכריות על עוגה, או מריחת סירופ מייפל, שאסור לעשות על ידם צורות ורשמים בעלי משמעות, כמו אותיות או ציוור של פרח וכדומה. אולם מותר לעשות בהם צורות נאות כמשולש עיגול וכדו' [ובמחז"א נקט דאפילו צורת כוכב מותר, משום שאין בהם לבטא ולהזכיר כוכבים, וגם לולי שהיו כוכבים בשמים היו עושים צורה כזו לנוי].

ומטעם זה מותר להוציא גלידה או אבטיח בכפית שיוצרת צורה של כדור, מאחר שלא באים לבטא בזה איזו משמעות או להזכיר חפץ שלא לפנינו, אלא רק לייפות את חתיכות הפרי או הגלידה ע"י צורה עגולה ויפה.

צורות בלי משמעות לענין מוחק בפתיחת אריזות

ויש בזה גם נפק"מ להיפך, לענין מוחק. דהנה בפתיחת אריזות אנו נזהרים שלא לפתוח על האותיות, כדי שלא לעבור משום מוחק. ולפי הנתבאר נמצא, דכל האיסור הוא לפתוח על **אותיות**, או **ציורים שבאים לבטא משמעות**, כגון ציוור

¹ ובארחות שבת פט"ו הע' ל"ז רצו להחמיר בעשיית צורה מורכבת, אע"פ שאין בה משמעות, מכח דברי הפמ"ג סי' ת"ק א"א ז' שהזכיר איסור בעשיית חור בצורת עיגול או משולש במצה. אולם כבר הוכיח במחז"א ח"ב סי' כ"ט אות פ"ז מדברי השעה"צ שם, שמפרש כוונת הפמ"ג מטעם איסור עשיית בית יד למצה, ולא משום עשיית הצורה. וע"ש שהאריך בהוכחות רבות דאין שום איסור בצורה שאין בה משמעות.

נחורא דשמעתא

המבטא את תכולת האריזה וכדומה. אבל מותר לקרוע במקום שיש עיטורים או גרפיקה העשויה לנוי בעלמא ולא לבטא משמעות.

[עיי' בפיה פתחה בחכמה (ח"א, מפסקי הגר"פ פאלק) שהאריך ביסוד זה. וכתב לחדש, דאריזה קטנה המכילה קפה וכדו', ויש על האריזה תמונה של פולי קפה מרובים, אין משמעות לכל פול קפה בפני עצמו, אלא רק לכללותם יחד, ועל כן אין איסור לפתוח את האריזה ולקרוע חלק מהתמונה, מפני שגם בהשחתת כמה מהם עדיין נשארת המשמעות של הרקע בכללותו, (וכמו שמותר לקרוע על חלק מהאות כל זמן שעדיין עיקר צורתה שלימה וניכרת). וכמו כן לענין קריעה על מקום הברקוד, שמותר לקרוע חלק ממנו לאורכו, שעדיין יש לו משמעות, ולא לרוחבו, ע"ש].

סיכום העולה מן הדברים:

אין להרכיב צורה תלת מימדית בעלת משמעות מלגו, כאשר המטרה היא ליצור מודל ודמיון של חפץ שקיים בעולם, ולהוות בזה 'תמונה' תלת מימדית, שיש בזה משום רושם.

בנוגע לחיתוך צורני של פירות, הדבר מותר בצורות שאין בהם משמעות, כחיתוך בזיג-זג או חיתוך גלי, עיגול או משולש, יצירת כדורים מאבטיח וגלידה וכדו', אך יש איסור בצורה בעלת משמעות, כיצירת דמות סלסלה מקליפת אבטיח וכדו'.

כמו כן בציור על עוגה ע"י סוכריות, או סירופ, מותר לעשות צורות יפות שאין בהם משמעות ולא באים לבטא ולסמל משהו, אך אסור לעשות צורה בעלת משמעות או צורה של חפץ שקיים בעולם, כצורה של לב או פרח וכדו'.

ומכאן למדנו לאידך גיסא לענין איסור מוחק בפתיחת אריזות, שאסור לקרוע אותיות או ציור ותמונה בעלי משמעות, אך אין איסור בקריעת קוים וגרפיקה העשויים לנוי בעלמא, ולא באים לבטא משמעות מסויימת.

[מתוך סדרת מראי המקומות 'נחורא דשמעתא' מלאכות שבת]

תגובות לגיליון הקודם:

בנוגע לחידוש הגר"צ רותן שליט"א להתיר בדיקת חום ע"י נכרי בפתח בתי מלון וכדו', משום שיש אפשרות לבצע בהיתר, ע"י כספית:

הרב א.ק. ציין לדברי המשנ"ב (רע"ז כ"ט) דאין ההיתר אמירה לנכרי במקום שאפשר לעשות בהיתר, אלא לבני תורה, ולא לעלמא, דלמא אתי למסרך ולהקל יותר. וא"כ אין זה היתר לכלל הציבור.

הרבה העירו (הרב מ.צ.א., הרב א.ש., ועוד), דאין זה מציאותי שתהיה אספקת מדהומי כספית בפתח בית חולים או מלון בכמות כה רבה. אך י"ל דאין דנים על הכלל ביחד. אלא כל יחיד הרוצה ליכנס נידון בפני"ע, ושפיר יכול כל א' לסמוך על כך שיש לו אפשרות של מדידה בהיתר.

הרב מ.י. העיר, דאין צריך לכל זה, דשפיר יש להתיר אמירה לנכרי מאחר דמקילין באמירה אפי' לצורך חולה שאין בו סכנה, כ"ש כאן שצריכין לנכרי כדי לודא שאף חולה לא ידביק אחרים בנגיף. אך השיבו על דבריו, דאה"נ זה שייך במי שמוכרח להכנס שם. אך מי שאין מוכרח להכנס ובא לטיול וביקור בעלמא, עליו קשה למה מכניס עצמו לאמירה לנכרי, שלא יבוא ולא יצטרך לנכרי ומלאכתו.

בנוגע לחיוב כותב ע"ג מסך:

במה שהבאנו נידון חיוב כותב בהקרנת כתב או תמונה ע"ג מסך, העיר הרב י.ג. ממה שנקטו הפוסקים לענין מחיקת השם, דאין איסור מחיקת השם ממסך, הרי דלא חשיב כתב. ואמנם בספר 'נחורא דשמעתא' מלאכת כותב עמדנו בזה [ולא הספיק המקום להזכיר הענין בגליון], והבאנו מדברי המנחת

יצחק ח"ג ק"ב א', וח"ה י"ד ז', שיש חילוק בין כותב בשבת לגדר כתב לענין מחיקת השם, דבשבת חשיב כתב כל דבר שבכוהו לבטא משמעות, ועל כן מצינו חיוב כותב אפילו על רושם - שאינו כתב כלל. משא"כ גבי מחיקת השם מוסכם לכר"ע דבעינן כתב גמור. ועל כן נקט שם במנח"י שיש חיוב כותב בהקלטה בשבת, אפילו שלענין מחיקת השם אין שייך איסור במחיקת הקלטה. ואף שאין דבריו מוסכמים לחיוב משום כותב בהקלטה, אך יש מקום גדול לשמוע חיוב בהקרנה על מסך, שיש בה ביטוי משמעות ולא גרע מרושם, הגם שאין כאן תורת כתב לענין חיוב מחיקת השם.

בנוגע לברכה על לימונדה לחולה קורונה שאין לו טעם:

בנידון הספק לענין ברכה על לימונדה לחולה קורונה [דלכאוי לא יברך כמו שאין מברכים על מים אלא לצמאון], העירו רבים וטובים (הרב א.ק., הרב א.ג., הרב ב.ב., ועוד), דלא נאמר הכלל שאין מברך אלא לצמאון אלא במים, דאין זייני (ברכות לה:), ועל כן בלא צמאון או טעם אינו מברך, משא"כ בלימונדה או שאר מידי דזייני דמברך גם בלא טעם. והיטיב להוכיח כן הרב ב.ב., מדמציינו לענין שמן זית שהיה מברך עליו אף שאינו נהנה בטעמו לולי דאזוקי מזיק (ברכות שם), והרב י.י. הוכיח גם ממה שמבואר בפוסקים דמברכין על גמיעת ביצה, אלא שנהלקו אם פטור משום דאינו דרך אכילה, ומבואר בדבר המזין שייך ברכה אף בלא הנאת הטעם. והרב ש.מ. הוסיף בזה, דאם באמת אין לו שום טעם מדוע שותה דוקא לימונדה ולא מים, ועל כרחך שיש לו איזו הנאה ושביעה בזה טפי מבמים, דוק.

הודעה משמחת:

לקראת זמן אלול הבעל"ט ניתן לקבל למייל מראי מקומות בהירים ומרתקים,

בנושאים: שבת ל"ט מלאכות, מוקצה, הלכות ארבעת המינים, תערוכות,

פרק ביצד מברבין, סוגיות חנוכה, מסכת תרומות, שביעית, ביצה, כתובות (עד דף ט.),

איזהו נשך, תערוכות. עיונים במעשה הקטורת [מכל הספרים נשארו גם עותקים בודדים לרכישה].

ניתן לשלוח בקשה לכתובת A9768552@gmail.com או להשיג בטל: 050-4150668

זהו דא דנשפדא פיתוח האישיות ועבודת המידות

רגילים אנו לחשוב, שהמידות טבועות וחקוקות בנו מלידה כמו שאר כוחות הנפש, החושים, תחושות הרעב והשובע וכדומה. ועל כן נדמה שגם המידות הטבועות בנו אינן ברות שינוי, ומי שנולד עם "פתיל קצר" לעולם ישאר כעסן.

אך הרמב"ם גילה לנו את סוד עבודת המידות, בקוראו את הלכות המידות "הלכות דעות", ובכך לימד אותנו שהמידות שורשן בדעת, כלומר בצורת ההסתכלות על החיים! (הגר"ש וולבה בעלי שו"ר ח"א עמ' קמ"ד. וכך מבואר גם ברמח"ל במקומות רבים).

כלומר, הכעסן מתרתח מפני יש לו מושכל ראשון שגוי - שאם מרגיזים אותו הוא צריך להתעצבן. ועל כן, אם רק יתבונן וישנה את תפיסת החיים, שאין זו כלל התגובה המתבקשת ממני שמעצבנים אותו, גם אם ירגיזו אותו לא יתעורר לכעוס. נמצא שהפתרון לכעס הוא ללמוד ולהבין מדוע אין שום סיבה בעולם לכעוס על מי שמרגיז אותנו. ועל כך, בעז"ה, בגליון הבא.

עיונים למעשה בנידונים אקטואליים

מדוע בשכירות רכב אין בעיה של איסור רבית?

בשכירות רכב מקובל שהשוכר מקבל מיכל דלק מלא, ובסיום השימוש עליו להחזיר את המיכל מלא כפי שקיבלו. ומאחר שתשלום השכירות הוא על הרכב בלבד יש לדון את הדלק שקיבל הלקוח כהלואה, שהרי ניתן לו להוצאה וצריך להחזיר אחר תמורתו.

ומעתה יל"ע, שהרי לענין הלואת סאה בסאה קיי"ל (יו"ד קס"ב) שאינה מותרת אלא בשתי תנאים, או שיצא השער או ביש לו, ושתי היתרים אלו לא שייכים כאן, שהרי אין לשוכר דלק משלו שנוכל להחשיבו כיש לו, וגם לא שייך יצא השער באופנים ששוכר לתקופה כשבועיים וכדו' אשר בינתיים שער הדלק משתנה.

ודוחק לומר שנחשב מכירה, שהרי ברור שאין כוונת החב' לשווק דלק ואין רצונה להתעסק בזה, ובפרט שממה שהחברה גובה מחיר מופקע על כל חסרון של ליטר מוכח שרצונם שיחזיר את הרכב עם דלק, ואין כאן אלא הלואה? [ויעוין משכ"ב בקונטרס הנפלא "העסקא והתריה" להגאון ר' שמחה המניק שליט"א].

שכר צימר וגילה שאין שם מזוזה, האם צריך לשלם?

מעשה שהיה ביהודי ששכר לשבת דירה בצפת, וכשהגיע למקום סמוך לשבת גילה שאין בה מזוזה, ומשום כך קם והלך לדירה אחרת. במוצאי שבת כשדרש ממנו בעל הדירה תשלום, ענה שאינו מחוייב לשלם מפני שלא השתמש בדירה בגלל חסרון המזוזה.

בעל הדירה טען לעומתו, שאין חיוב מזוזה לאורח המתארח בפונדק, כמבואר בשו"ע (יו"ד ר"פ כ"ב), ומאחר שאינו מחוייב והיה יכול לדור בבית בלא מזוזה, עליו לשלם לו תשלום מלא!

כנגדו טוען המתארח, כי אמנם אכן אין האורח חייב במזוזה. אבל הוא מצידו אינו מוכן לדור בבית בלא מזוזה אפילו יום אחד. וזהו דבר אלמנטרי שצריך להיות בבית, ועל כן מקח טעות יש כאן, ואינו צריך לשלם על שכירות הדירה.

מי צודק?

[ניתן לשלוח תשובות לכתובת: A9768552@gmail.com, בין השולחים יוגרלו ספרים יקרי ערך. הזוכה בגליון שעבר הרב מ.צ.א.]

מקום זה שמור לך!

להקדיש להצלחה \ לרפואה \ לע"נ

או לפרסם כאן את העסק שלך

לפרטים: A9768552@gmail.com

- ניתן לקבל את הגליון חינם ישירות למייל בשליחת בקשה לכתובת הנ"ל -

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 12 | אלול תש"פ | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com

מדין הגר"ד פוברסקי שליט"א בשיעור פתיחה

ישיבת פוניבז' בתחילת הזמן לפי הכללים

ישיבת אור ישראל בלימוד בקפסולות

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com

ביאור היסודות הבסיסיים של הלכות עירובין

מהגמרא ועד העירוב בזמנינו

מעבר לכך יש רחובות שהם משמשים לשישים ריבוא, כגון הרחובות [הראשיים] בעיר שגרים בה שש מאות אלף תושבים, או כביש בין עירוני, שלדעת הרבה פוסקים הם רשות הרבים דאורייתא, ולא מועיל להם עירוב, (עי' משנ"ב ס"י שמ"ה ס"ק כ"ד ובשעה"צ). ואע"פ שיש בהם עירובים עירוניים, צריך להימנע מלטלטל בעירובים אלו.

ב. החלק הראשון בעשיית העירוב - כיצד להקיף עיר,

שכונה או רחוב במחיצות וצורות הפתח

1. **לחי** - כשהמבוי (הרחוב) סגור מג' צדדיו, עושים לחי דק בצד הכניסה, ועי"ז נחשב כאילו הפתח (הצד הרביעי) סגור.
2. **קורה** - במקרה הקודם, ניתן גם לעשות קורה רחבה טפח (לא חוט).

3. **פסי חצר** - בחצר צריך לעשות בפתח שני פסים (כעין הלחי של המבוי), או פס אחד רחב ד' טפחים.

כל השלושה דינים הנ"ל מועילים רק כשיש ג' צדדים סגורים במחיצות, ורק כשרוחב הפתח עד י' אמות (4.80 מטר לשיעור הגר"ח נאה, 5.60 לשיעור חזו"א). ובזמנינו לא משתמשים בהם, מחשש שיטעו בפרטים אלו, ומחמת שלרחובות שלנו אין דיני מבוי (רמ"א ס"י שס"ג סכ"ו, ומשנ"ב). אלא עושים בכל הפתחים "צורות הפתח".

4. **צורת הפתח** - בכל מקום ניתן לעשות צורה של פתח, ע"י עמוד מצד אחד ועמוד מצד שני, ומשקוף מעליהם. ועי"ז נחשב כאילו הפתח סגור. אין שיעור לרוחב העמוד [רק שיוכל להחזיק דלת מינמלית של קש], ואין שיעור לרוחב המשקוף, אלא אפילו חוט דק מועיל. ואלו הם חוטי העירוב שבזמנינו.

5. **לחי של צורת הפתח** - העמוד של צורת הפתח, אינו חייב להגיע עד החוט (המשקוף), אלא יכול להיות גובה י' טפחים (מטר אחד) בלבד, רק שיהיה מכוון תחת החוט, ועי"ז דין גוד אסיק רואים כאילו הוא עולה עד החוט. ואלו הם הלחיים שבעירובים בזמנינו, המשמשים לצורת הפתח (ולא ללחי של מבוי הנ"ל במס' 1), וזה בתנאי שיש חוט מכוון מעליהם. והטעם שעושים אותם רחבים 30-40 ס"מ, כדי שיהיה קל לכוון אותם תחת החוט, וכדי שגם אם החוט יתנדנד, לא ייצא מרוחב הלחיים.

העירוב בזמנינו - דין צורת הפתח מועיל אף ביותר מ' אמות, ואפילו כשכל ההיקף הוא מצורות הפתח. וזו צורת עשיית העירובים בזמנינו, שעושים הרבה עמודים וחוט מעליהם, ועי"ז כל העיר והשכונה מוקפת בצורות הפתח, שדינן כמחיצה, ונחשב כמקום מוקף במחיצות ודינו כרשות היחיד שמותר לטלטל בתוכו.

6. **רוב מחיצות** - דעת הרמב"ם שצורת הפתח שרחבה יותר מ' אמות, מועילה רק כאשר רוב ההיקף הוא במחיצות ממש. ונכון לחוש לשיטה זו (שו"ע ס"י שס"ב ס"י ומשנ"ב ס"ק נ"ט). ולכן בעירובים שכונתיים מהודרים, מקפידים שרוב ההיקף יהיה ע"י מחיצות ממש, [כגון ע"י גדרות החצרות, או במקומות שיש גדר בטיחות סביב לעיר].
בדיני מחיצות יש פרטים רבים, כגון: מחיצות תל המתלקט, גוד אסיק, שתי בלא ערב, עומד מרובה, פירצה, פירצה בקרן זווית, ועוד.

בימים אלו שרובות אלפי ישראל בכל העולם מתחילים ללמוד מסכת עירובין מסגרת הלימוד של הדף היומי, יש לציין שיש הבדלים רבים בין העירוב שהיו עושים בזמן הגמרא לבין זמנינו, ולכן חשוב לבאר ללומדים בכל סוגיא, כיצד הדינים נוהגים בזמנינו.

ניתן להיעזר בספר "פתח העירוב" על מסכת עירובין, שבו מבוארים נושאים אקטואליים בכל דף במסכת.

א. "דיני הרשויות ומלאכת הוצאה"

המקומות מחולקים ל - ארבע רשויות

1. **רשות היחיד** - מקום מוקף במחיצות, מותר לטלטל בתוכו.
2. **רשות הרבים** - רחוב מפולש המשמש לרבים, וי"א לשישים ריבוא אנשים, אסור מן התורה לטלטל בו יותר מד' אמות, וכן אסור להכניס ממנו לרשות היחיד, או להוציא מרה"י לרשות הרבים.

3. **כרמלית** - מקום שאינו מוקף לגמרי, ואינו רשות הרבים. אסור מדרבנן לטלטל בו יותר מד' אמות, וכן אסור להוציא ממנו בין לרשות היחיד ובין לרשות הרבים, או להביא מהם לכרמלית.

דוגמאות: בקעה וכל שטח פתוח ללא גדרות. ים, נחל. ישוב שאין בו עירוב. עירוב שאחד החוטים קרוע.

קרפף - מקום שאינו משמש לדירה, כגון שיש בו זרעים שאנשים נמנעים מלעבור בו, אם יש בו יותר מבית סאתיים (34x34 מטר לשיעור הגר"ח נאה, 40.6x40.6 לשיעור חזו"א) דינו ככרמלית אף אם הוא מוקף במחיצות. ואם הוא בתוך העירוב, הוא פוסל את כל העירוב. אלא צריך להקיפו בפני עצמו.

דוגמאות: שדה זרועה, אפילו שנמצאת בתוך מחיצות העירוב. מפעל גדול. אתר בניה בשלבים מסוימים. שטחי קוצים שלא יעברו בהם.

4. **מקום פטור** - מקום שאין בו שיעור ד' טפחים על ד' טפחים, אין לו דין רה"י או כרמלית, מותר לכתחילה להוציא ולהכניס ממנו בין לרה"י ובין לרה"ר וכרמלית, אך לא להעביר עי"ז מרשות היחיד לרשות הרבים וכדומה, אפילו אם מניח בינתיים במקום הפטור.

דוגמאות: עמוד של קופת צדקה, מעקה בטיחות שבשפת המדרכה.

בזמן המשנה והגמרא, היו עושים עירוב לחצר אחת, או למבוי כלומר רחוב אחד, ואז הנידונים היו רק איך לסגור את הפתח שבראש הרחוב.

העירוב בזמנינו - נועד להקיף עיר או שכונה במחיצות וצורות הפתח, לעשות אותו לרשות היחיד אחת גדולה, שיהיה מותר לטלטל בתוך ההיקף.

רחובות שהם רשות הרבים, אי אפשר להקיפם בצורות הפתח לבד, כי הרבים שעוברים מבטלים את דין המחיצה, אלא רק ע"י שיעמידו ברחובות דלתות ושערים הננעלים בלילה. לכן יש מעט מקומות שעשו שערים לעירוב, ובשאר העירובים סומכים על השיטות שרוב הרחובות אינן רשות הרבים, וניתן להקיפם בצורות הפתח. וכיון שיש דעות שונות בענין, יש דרגות שונות בכשרות העירובים. ובני ספרד צריכים יותר להחמיר בזה.

בעשיית השיתוף של כולם בפת, יש אפשרות ע"י שכל משפחה נותנת לחמניה קטנה, או קמח ועושים ממנו פת גדולה, וכך נהגו בזמן חז"ל. ויש אפשרות שאחד נותן פת עבור כולם, ומזכה לכולם בקנין ע"י אדם אחר שמגביה את הפת, וכך מקובל בזמנינו.

לשיתוף המבואות צריך פת נוספת, שתהיה מונחת בבכ"ס או בחצר, וכיום סומכים על אותה פת, שתשמש גם לעירוב החצרות וגם לשיתוף המבואות (כשיטת הרמ"א ס' שס"ג ס"ג). דבר נוסף שהשתנה מזמן חז"ל, שהיו אוספים פת מכל אחד ואחד, ולכן התעוררו נידונים רבים מי חייב ומי לא, ומה עושים כשאחד לא נתן. אבל בזמנינו אחד נותן משלו ומזכה לכולם, והדינים הם יותר איך לזכות.

ד. גוי או מומר, ומי שאינו מודה בעירוב

גוי ומומר לא מועיל להם השיתוף בפת, ואמרו חז"ל שהם פוסלים את השיתוף של כולם, ורק ע"י שישכרו מהם את רשותם, אינם אוסרים, וניתן לערב בין שאר הדיירים. יש אפשרות נוספת להפקיד אצלם חפץ, וע"ז המפקיד נחשב "שכיר ולקטנו" (פועל) של הגוי או המומר, והקלו שהוא יכול להשכיר את דירתם בלי דעתם. ורבים משתמשים בפתרון זה.

במשך כמה מאות שנים סמכו על שכירות משר העיר, שהיו לו זכויות להשתמש בבתי התושבים לצורך החיילים שלו, ולכן הוא כעין אותו אדם שיש לו זכות להפקיד חפץ. אבל בשנים האחרונות שביטלו את זכויות הממשלה בבתים, דעת הרבה פוסקים שאי אפשר לשכור מהממשלה, אלא צריך לשכור מכל גוי ומומר.

ה. דיני התחומין -

שיעור ההליכה המותרת בשבת מחוץ לעיר

[ללא טלטול, ושונה מכל הדינים הנ"ל שנאמרו לגבי טלטול]

חכמים אסרו לאדם לצאת בשבת מחוץ לתחום, והסמיכו דבריהם על הכתוב "שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט).

כדי למדוד את התחום יש שלשה שלבים. א. קובעים קודם מהו מקומו של האדם [ד' אמותיו או כל החצר כאשר אינו בכל עיר, וכאשר הוא בתוך עיר מקומו הוא כל העיר, שכולה כד' אמותיו], ב. מרבעים את המקום [מחשיבים אותו כמרובע גדול], ג. מחוץ לריבוע מודדים אלפיים אמה, ומודדים בריבוע, וגם הפינות מותרות.

עירוב תחומין - אם אדם רוצה ללכת יותר, יכול להניח עירוב [מאכל] באמצע הדרך, ויהיה מותר אלפיים מהעירוב לכל צד, סה"כ ארבעת אלפים אמה.

ובכל זאת שיעור התחום אינו גדול במושגים של זמנינו, והוא בסה"כ כקילומטר אחד (960 מטר לשיעור הגרמ"נ, 1152 לשיעור חז"ל), שבהליכה המצויה זה 10 - 15 דקות הליכה.

בגליונות הבאים נסיף בעז"ה לבאר הבדלים

והשוואות בין זמן חז"ל לזמנינו.

7. **חטי העירוב** - החוטם של העירוב משמשים חלק מיצירת הפתחים מסביב לעיר ולשכונה, ותפקידם להיות "משקוף" של צורות הפתח, כמו שכתב השו"ע (סי' שס"ב סי"א) שהקנה העליון שעל הפתח מספיק בעובי כלשהו, ואפילו גמי [חוט] מועיל.

כיון שמטרת החוט לשמש "משקוף", יש בו הרבה דינים כדי שיהיה לו צורת משקוף. כגון: חוט מתנדנד, חוט שוקע, ענפים המסיטים את החוט ועוד.

8. **על גביו, ולא מן הצד** - החוט (המשקוף) חייב להיות מעל ראש העמוד, ולא שיהיה קשור "מן הצד" של העמוד. במקרה שקשור מן הצד, הוא פסול (שו"ע סי' שס"ב סי"א). בעמודי חשמל שלא ניתן לקשור חוט מעליהם מחמת הסכנה, קושרים מסביב לעמוד נמוך מכבלי החשמל, ומעמידים לחי מכוון מתחת החוט (כנ"ל מס' 5). וכן כאשר קושרים חוט למרפסת ואין עמוד כלל, מעמידים לחי מכוון מתחת החוט. ואם הלחי אינו מכוון ממש מתחת החוט, הרי הוא "מן הצד" של החוט, ופסול (משנ"ב שם ס"ק ס"ג).

9. **חוט מתנדנד** - המשנ"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ו) הביא מחלוקת אחרונים בחוט המתנדנד בשעת הרוח, האם יש בו פסול של מחיצה המתנדנדת ברוח. ולא ביאר מהו שיעור הנדנד החזו"א (סי' ע"א סק"י וסי' ע"ז ס"ק ו') פוסל חוט מתנדנד מהטעם הנ"ל, בשיעור שבשעת הנדנד יוצא מקצת מהחוט מבין שני העמודים [או הלחיים], שבאותה שעה יש מקצת מהחוט מבין שני העמודים [או הלחיים], שבאותה שעה יש מקצת מהחוט "מן הצד" של העמודים והוא פסול, וממילא הוא פסול גם כשאין רוח, מדין מחיצה שאינה עומדת בכשרותה בזמן הרוח. [לפ"ז ככל שהעמוד יהיה רחב יותר, יהיה טווח הנדנד הכשר רחב יותר. ולכן המהדרים עושים לחיים רחבות מתחת החוטם].

10. **חוט שוקע** - המשנ"ב (שם שעה"צ ס"ק נ"ו) כתב שאם החבל נכפף למטה בעיגול, יש לזהר לתקנו, וצין לדברי המשכנות יעקב שכתב כמה טעמים לדין זה. והחזו"א (סי' ע"א סק"י) צידד לאסור מהטעם שאמצע החוט שיד למטה מראשי העמודים, נחשב כצורת הפתח מן הצד. סוגי החוטם המצויים כיום בעשיית העירובים, הם: חוט ברזל, חוט שחור, חוט דיג.

ג. החלק השני בעשיית עירוב

עירוב חצרות ושיתוף המבואות במאכל

חכמים תקנו כאשר בתוך רשות היחיד [החצר והרחוב, השכונה והעיר המוקפים במחיצות כנ"ל], יש שני דיירים או יותר, אסור לטלטל מבית לבית או לחצר המשותפת, כיון שזה נראה לאדם כטלטול מרשות היחיד לרשות הרבים, ויבואו לטלטל גם בהם ח"ו. הוסיף שלמה המלך ותיקן שאפשר להתיר איסור זה ע"י שמניחים פת משותפת בבית אחד, שיחשב כאילו כולם דרים באותו בית, וע"ז ניכר שכולם רשות אחת (שו"ע סי' שס"ו ס"א ומשנ"ב).

המאגר החדש לספרים

על עירובין, בעיין ובהלכה

ניתן לקבל דרך הודעות מייל אוטומטית

יש לשלוח בשורת הנושא את המילים - **קטלוג חדש, ללא**

תוספת, לכתובת - A548483320@GMAIL.COM

שליחת ספרים, לכתובת - M548483320@GMAIL.COM

"סיורים מודרכים" בעירובים בשכונות ברחבי

הארץ, בהרשמה מראש - **055-678-3323**

קו עידכונים לפעילות בימים אלו - **0733-83-5563**

לרגל התחלת מסכת עירובין

"מוקד העירוב" מגיש מגוון אפשרויות

להבנת הגמרא והדינים המעשיים בזמנינו

ספר "פתח העירוב" - נושאים הלכתיים על המסכת "העירוב בזמנינו" תמצית ההלכות עם מבוא לעירובין שיעור דף היומי ושאלות אקטואליות - **073-295-1621**

"מצגת עירובין" המחשה מעשית עם תמונות

מהשטח, לרכישת הדיסק - **05484-83320**

או במייל A83320@GMAIL.COM

'יומא טובא לרבנן'

הננו שמחים להודיע כי יצא לאור כרך נוסף
של שיעורי רבינו הגר"ש רזזבסקי זצ"ל
מכתביו הנודעים של הגאון א. פ. מגיד זצ"ל
על מסכת כתובות.

הספר מכיל שיעורים
יומיים (שנדפסו בעבר
במהדורת סטנסיל)
ונוספו במהדורה זו
שיעורים כללים שלא
ראו אור מעולם.
בספר הושקע עמל רב
לסידור והגהת הכתבים
ועריכתם מחדש
בכתב נאה ומסודר
ונוספו גם מראי מקומות
וציונים רבים.

ניתן להשיג:

בית שמש:
משפ' מגיד
אור שמח 8
02.9995393

ירושלים:
משפ' מגיד
שמואל הנביא
בלוק 3
מאחורי בנין 92
058.3221593

קרית ספר:
משפ' זילברמן
נתיבות המשיפט 21
054.8591141

בני ברק:
משפ' מגיד
בית הלל 18
03.6185749
משפ' ברנשטיין
ראבד 24
050.4166180

או
בכתובות
דלהלן:

כמו כן, ניתן להשיג את הספר 'כתבי רבי שמואל' על מסכת נדרים בכתובות הנ"ל

לפרטים: 052.7187277

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז צוק"ל

פ' כי תצא

דין עדות שאתה יכול להזימה בבן סורר ומורה

בדברי החת"ס בפלוגתת רש"י והרמב"ם בדין מחילת אביו ואמו לבן סו"מ

הוכחה מדין עדות בבן סורר ומורה שהולכים אחר הרוב

[א] והנה ליישב זאת יצא רבינו החת"ס זיע"א שם לדון בדבר החדש, שבגמרא (שם פח, ב) איתא 'בן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו, וכתב רש"י 'אף לאחר שהתרו בו וקלקל, והלקוהו וחזר וקלקל, אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין - מוחלין לו, שהכתוב תלה בהם ותפשו בו, ונראה ברש"י שאינו דין 'מחילה' אלא שהכתוב תלה בהם ולפיכך יכולים הם להימנע מלהביא אותו לבי"ד.

אולם ברמב"ם (פ"ז ממרים ה"ח) כתב 'ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמר דינו פטור', ומבואר שגם אחר שהביאוהו לבי"ד כל זמן שלא נגמר דינו יכולים אביו ואמו למחול לו. וכתב המל"מ שמבואר שנחלקו רש"י והרמב"ם בדין זה, שלדעת רש"י כל שקיימו אביו ואמו את הדין ותפשו בו אביו ואמו שוב אין דינו מסור להם ואין בכוחם למחול לו, משא"כ הרמב"ם סובר שכל זמן שלא נגמר דינו עדיין אביו ואמו יכולים למחול לו, ואחר שנגמר דינו כבר אינם יכולים למחול לפי שהוא כבר גברא קטילא וכמש"כ הכסף משנה.

והנה אע"פ שהמל"מ התקשה בשיטת הרמב"ם מנ"ל חידוש זה, אך הביא שכן מפורש בירושלמי שקודם גמר דין יכולים למחול ונראה שכן עיקר לדינא, וסיים שיש לתמוה על רש"י איך לא השגיח בדברי הירושלמי הללו, וצ"ע. ובחת"ס כתב ליישב שיטת רש"י שהיה קשה לו, לפי מה שקי"ל שצריכה עדות להיות בת הזמה, כלומר שתהא אפשרות לקיים בעדים עונש כאשר זמם, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות, וא"כ הכא לא זממו עליו מיתה מוחלטת, שהרי קודם גמר דין גם אחר עדותם עדיין הברירה ביד אביו ואמו למחול, וא"כ היאך יהרגו את העדים האם לא זממו להרגו, ואם לא נהרגם א"כ היאך נעשה אותו בסו"מ ע"פ עדותם האם היו עדות שאי אתה יכול להזימה, וכתב שזהו שהכריח את רש"י דלמאי דקי"ל דבעינן עדות שיכול להזימה בהכרח דלא כהירושלמי, אלא משהביאוהו לבי"ד שוב אינם יכולים למחול.

והנה בתוס' בריש מכות הקשו על מתני' מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא לוקה ארבעים, והקשו תוס' כיון שאי אפשר לקיים בהם כאשר זמם היאך ייעשה בן גרושה ע"פ עדות העדים האם היו עדות שאי אתה יכול להזימה, וכתבו ליישב בשני דרכים א. כיון שלוקים ארבעים שפיר חשיב כאשר זמם ומתקיים בזה דין יכול להזימה, ב. בעדות על בן גרושה לא בעינן יכול להזימה, דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, מכאשר זמם, והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא

[א] בפרשה (כה, א-ב) נאמר 'כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום, והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר'. ובמכות (ב, ב) למדו מכאן שעדים זוממים שאי אפשר לקיים בהם כאשר זמם עונשם מלקות, שהקשו בגמרא 'משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע, אלא עדים שהרשיעו את הצדיק, ואתו עדים אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא, ושוינהו להני רשעים, והיה אם בן הכות הרשע'.

בשו"ת חת"ס (חו"מ סי' כ"ח) הביא קושיה שהקשה לו למדן אחד, על מה שאמר ר' כרוספדאי בסנהדרין (סט, א) כל ימינו של בן סורר אינו אלא שלושה חדשים בלבד. שבחולין (יא, ב) דנו בגמרא מה מקור הדין שהולכים אחר הרוב, רבינא אמר אתיא מעדים זוממים, דאמר רחמנא ועשיתם לו כאשר זמם וגו', וליחוש דלמא הך דאסהידו ביה טרפה הוה, אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא'.

והקשו התוס' (ד"ה ודילמא) איך מוכח מכאן שהולכים אחר הרוב, הא אפשר לומר שחובשים אותם בבית האסורים י"ב חדשים, ואם נשארו בחיים בהכרח שאינם טריפה, שהרי טריפה אינה חיה, ותירצו 'וי"ל דשמא קסבר טרפה חיה, ועוד נראה לי, דאי אין הורגין העדים כשהזממו אלא אחר י"ב חדש דדילמא הך דאסהידו ביה טרפה, א"כ גם אותו שמעידין עליו אין להורגו עד לאחר י"ב חדש, וכיון דלא באו להורגו אלא אחר י"ב חדש, א"כ לא יהרגו הם אף לאחר י"ב חדש דדילמא נעשה טרפה הך דאסהידו ביה בסוף י"ב חדשים והרי לא באו אלא להרוג את הטרפה'.

הכריחו תוספות שעל כרחינו אין צריך להמתין י"ב חדשים עד שיהרגו את העדים זוממים, שא"כ גם זה שהעידו עליו אינו נהרג קודם י"ב חודש, ונמצא א"כ שזממו להרגו רק לאחר י"ב חודש, וכיון שכן לעולם לא יהרגו שהרי יש לחוש שבסוף י"ב חודש כבר נהיה טריפה וא"כ הם זממו להרוג טריפה.

והקשה אותו למדן, מדוע הוצרכו התוס' להאריך בחשבון להוכיח שאי אפשר לומר שצריך להמתין י"ב חודש לעדים זוממים, שא"כ אפשר שנטרף כבר ונמצא שזממו להרוג טריפה, יכלו להוכיח כן בפשיטות מדין בן סורר ומורה שימינו הם רק ג' חדשים, ובהכרח שנהרג מיד ואין צריך להמתין י"ב חודשים עד שנדע שאין העדים טריפה.

אפשר שזה שאצל העדים אין דין מחילה אינו חיסרון בעדות שאאי"ל, שהדין מחילה הוא דין מסוים מדיני בן סו"מ, ואינו שייך לעיקר ה'זממה' של העדים, וכמו למשל שבן סו"מ יכול לברוח ולהיפטר וכדתנן (שם עא, ב) 'ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור', ואילו בעדים לא שייך ענין זה, ונראה שדינים אילו אינם שייכים לעיקר הזממה ואין בזה חיסרון בכאשר זמם.

ועוד נראה ליישב, דהלא לאחר גמר דין גם לדעת הרמב"ם אין אביו ואמו יכולים למחול לו, וכיון שאין העדים נעשים זוממים עד שיגמר הדין על פיהם (עי' מכות ה, ב), ולאחר שנגמר דינו שוב אי אפשר למחול א"כ אין בזה חיסרון דעדות שאאי"ל, אמנם אכתי יל"ע אם כמו שבדינו היה אפשר למחול קודם שנגמר דינו, א"כ ה"ה בדינם נצטרך אפשרות מחילה עד שיגמר דינם לחיוב מיתה משום כאשר זמם.

ואפשר ליישב ע"פ מה שכתב האור שמח (ר"פ כ"א מהל' עדות) שחלוק דין כאשר זמם בחיוב ממון, מכאשר זמם בחיוב נפשות, שבעדות על ממון הדין שהוא שעדים שאמרו העדנו והוזמנו בב"ד פלוני, אין משלמים על פי עצמם וכמו שפסק הרמב"ם (פי"ח שם ה"ג), וכל זמן שלא בא הנידון לתבוע אותם הממון שרצו לחייבו לא נגמר חיובו ע"י בית דין, משום דבעינן דין חדש על התביעה שישלמו לו כאשר זממו, משא"כ בדיני נפשות, שכיון שהוזמו העדים בב"ד אין מחוסר תביעה, דעל בי"ד רמיה למיתבע מה שרצו להרוג ע"י בי"ד נפש אחת מישראל, ע"ש.

ומעתה נראה, שקודם שהוזמו לא חל בהם כלל דין 'עדים זוממים' ולהכי לא בעינן אפשרות למחילה, ומאחר שהוזמו, בדין בן סורר ומורה שהוא 'דיני נפשות', הרי בדיני נפשות ברגע שהוזמו נתקיים ונפסק החיוב של 'כאשר זמם', ואין צריך נדון חדש לחייבם בעונש מיתה, א"כ נמצא שברגע שהוזמו נגמר דינם לחיוב מיתה, ושוב לא שייך זמן שיהיו בני מחילה מן העונש. וצ"ע.

קאי כלל עליה בשום צד שבעולם' [והאריכו בזה האחרונים, ועי' נודע ביהודה (ח"ב סי' עד)].

ולפ"ז נחא שישת הרמב"ם שפסק כהירושלמי שאביו ואמו יכולים למחול קודם גמר דין, ואין בזה חיסרון של עדות שאי אתה יכול להזימה, דסובר הרמב"ם שאם טענת רש"י שלא שייך בהם דין כאשר זמם משום שאביו ואמו יכולים למחול לבסו"מ, א"כ בעדים על בסו"מ לעולם לא שייך לקיים בהם כאשר זמם, ובזה לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה וכתירון השני בתוס'.

ומעתה כתב ליישב מה שהקשה הלמדן הנז' על התוס' בחולין מדוע הוצרכו להאריך ולא כתבו בפשיטות שא"כ הוי עדות שאאי"ל משום שכל ימיו של בסו"מ הוא ג' חדשים, שהתוס' בחולין סוברים כמו הת"י השני שבתוס' במכות וכשיטת הרמב"ם, וא"כ בבסו"מ שלא שייך דין הזמה כלל לא נאמר דין עדות שאאי"ל, וא"כ לא שייך לומר שראיית הגמ' בחולין לדין רוב מעדים על בסו"מ, דהא בבסו"מ לא בעינן כלל דין עדות שאתה יכול להזימה וכנ"ל, ודו"ק.

ביאור הא דבבסו"מ אין חיסרון דעדות שאי אתה יכול להזימה

ג] ואולם דברי החת"ס נפלאו ממני, דהלא סוגיא ערוכה היא בסנהדרין (פו, ב) 'אמר אביי הכל מודים בבסו"מ, והכל מודים בבסו"מ, ומחלוקת בבסו"מ, הכל מודים בבסו"מ בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו, והכל מודים בבסו"מ בעדים אחרונים שנהרגים, מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והני כוליה דבר קא עבדי ליה, ומחלוקת בבסו"מ שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל' עי"ש בסוגיא. ומבואר בגמרא דוודאי יש דין כאשר זמם בעידי בן סו"מ, וכבר תמה בזה בכלי חמדה (כי תצא אות ד), וצ"ע.

ובגוף קושיית מרן החת"ס, מדוע לא הוי עדות שאין אתה יכול להזימה שהרי הם זממו לעשות בו דין בסו"מ שאביו ואמו יכולים למחול גם אח"כ, ואילו אצל העדים אינו שייך.

בדין מי שיש לו רוב זכויות ומיעוט עוונות ערש"ק שופטים אלול תשנ"ט

רשע. ואח"כ דנים את המדינה כולה אם עוונותיה מרובין נחרבת, אבל הצדיקים ודאי יוצאים ממנה וניצולים, כמו שעשו לסדום שאמר אברהם אבינו 'האף תספה צדיק עם רשע', ואם נמצאו זכויותיה מרובין מעוונותיה היא צדקת ואין מחריבין אותה אלא הקב"ה נפרע מהרשעים כל אחד לבד. ואחר שדנו כל מדינה ומדינה לברכה, חוזרין ושוקלין עוונות וזכויות כל המדינות שהוא כל העולם כולו, אם נמצא עוונותיהן מרובין מזכויותיהן אז נחרב כל העולם כולו, ואפילו המדינה שזכויותיה מרובין מעוונותיה, ואינם ניצולים מהם אלא הצדיקים בלבד, כמו שה' בימי דור המבול שניצול נח. ואם נמצא זכויותיהם מרובין אז ניצול כל העולם כולו, ואפילו המדינה שעוונותיה מרובין מזכויותיהם הם ניצולים והקב"ה פורע מן הרשעים בלבד.

דין רוב זכויות -

באדם, במדינה ובכל העולם

א] כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"א) 'כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועונות, מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק, ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה, וכן כל העולם כולו'.

וביאר הלח"מ שבתחילה נדונים היחידים שבעיר, וכל אדם שנמצא שזכויותיו מרובין מעוונותיו צדיק ומי שעוונותיו מרובין מזכויותיו

ובהשגות הראב"ד א"א לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמים לאלתר למיתה שמיד הם מתים, ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימי שני הדור שנגזרו עליו וכו' עכ"ל.

ובלחם משנה הקשה על דברי הרמב"ם, דהא כמה צדיקים ראינו שמתים וכמה רשעים שחיים, ועוד קשה דאמר' בברייתא בקידושין (לט, ב) כל שזכויותיו מרובין מעוונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף את כל התורה כולה, וכל שעוונותיו מרובין מזכויותיו מטיבין לו ודומה כמי שקיים את כל התורה כולה, והעלו באותה סוגי' דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ותירץ הלחם משנה שכוונת הרמב"ם במה שאמר כאן מת ברשעו רוצה לומר מיתת העוה"ב וכו' יעו"ש.

והנה יש להקשות לפי דברי הלחם משנה שהנידון הוא כלפי העולם הבא, א"כ קשה הראיה שהביא הרמב"ם מהפיכת סדום, שהרי שם ודאי הכוונה במתים מיד, היינו שנענשו במיתה מיד בעולם הזה, ולא מיתת עולם הבא כדברי הלחם משנה.

ונראה ליישב ע"פ דברי המהרש"א בדעת ר' יעקב המובא בגמרא קידושין הנ"ל שסובר 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא', זה לשונו, ולא תיקשי לך מכל היעודים שבתורה שבהכרח צריך לפרשם בענייני העולם הזה, די"ל לר' יעקב דמודה דזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות שנוכרו בתורה גם בעוה"ז וכן בהפוך בחטא הרבים, אבל ר' יעקב לא אמר כן אלא ביחיד שמרובה בזכויות, שאין שכרו רק לעולם הבא, שבעוה"ז מריעין לו כדי לזכותו לעוה"ב, וכן להיפוך המרבה עונות מטיבין לו בעוה"ז כדי לטורדו בעוה"ב, ועיי"ש עוד בדבריו.

ומעתה מיושבים דברי הרמב"ם כביאור הלח"מ, דלעולם הנידון הוא על העוה"ב וכמו שכתב הלח"מ שמת ברשעו היינו בעולם הבא, אלא שאם הוא יחיד ויש לו עוד זכויות אזי מתקיים הוא בעולם הזה בכדי לטורדו לעולם הבא, אך אנשי סדום שהיו 'רבים' בזה לא נאמר שמתקיימים בכדי לטורדם מן העולם, וכיון שכולם רשעים לפיכך מתו מיד גם בעוה"ז.

והקשה דא"כ מה ענין יש בשיקול המדינה שתהיה אחת צדקת ואחרת רשעה, כיון שאח"כ דנין את כל העולם כולו ואחרי כל העולם אזלינן, ותירץ, שיש תועלת בזה אם יהיה כל העולם כולו חציו זכאי וחציו חייב אז רואין כל מדינה ומדינה כפי מה שהיא אם היא רשעת היא נחרבת ואם היא צדקת היא ניצולת והרשעים נאבדים. ועוד כתב, שלעולם אפילו העולם שרבו עוונותיו מזכויותיו או זכויותיו מעוונותיו בכל אופן המדינה שעוונותיה מרובין נחרבת ושזכויותיה מרובין ניצולת, וענין שיקול כל העולם כלפי מדינה שחציה זכאי וחציה חייב שאז אין את מדת רב חסד מטה כלפי חסד, כיון שכל העולם מרובין עוונותיו מזכויותיו היא נחרבת ואם זכויותיו של העולם מרובין מעוונותיו היא ניצולת, ע"כ דבריו.

והנה הרמב"ם (בהל' ד) כתב 'לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר וצדיק יסוד עולם, זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו'.

וכתב המל"מ שלפי המבואר בדברי הרמב"ם לעיל (ה"א) נראה שבתחילה דנים את האדם ואח"כ את המדינה ורק אח"כ את העולם, וא"כ קשה מדוע לא אמר אשריו שהכריע את עצמו ואת המדינה ואת כל העולם. ותירץ לפי דברי הלח"מ הנ"ל, דליכא שום נפקותא לשקול את המדינות אלא כשהעולם חציו זכאי וחציו חייב, אבל כשאין העולם שקול ליכא שום נפקותא למשקל המדינות, ומשו"ה בגמרא דלא איירי כשהעולם שקול, אלא או רובו זכויות או רובו עוונות לא הוזכר משקל המדינה שהרי אין שום תועלת במשקל זה.

דין רוב עוונות - ביחיד וברבים

ב] כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ב) אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו, שנאמר על רוב עונך, וכן מדינה שעוונותיה מרובין מיד היא אוברת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עוונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר 'וירא ה' כי רבה רעת האדם וכו'. עכ"ל.

"משה קיבל תורה ומסרה"

מיצג מעצים על משנתו החינוכית של רבנו
בהעמדת תלמידים.
מומלץ בחום לצוותי הוראה ולאנשי חינוך!
לפקוח עין, להגדיל ראש, לשים לב
על מסירות, התמסרות ודרכי מוסר.
במחיר סמלי לזיכוי הרבים
למעוניינים נא לפנות -
7693305@gmail.com

לע"ז

מרת רעכיל ב"ר שמואל בנימין ע"ה

גלב"ע ט"ו באלול

ת.נ.צ.ב.ה.

זעקת חרום של רבותינו רשכבה"ג מרן שר התורה שליט"א ורבינו הגדול מרן ראש הישיבה שליט"א

אב תשי"פ

י. גרשון אדלשטיין
קרית הישיבה, בני ברק

בס"ד

בס"ד אב תשי"פ

דין ההסעה לחנוך ילדי ישראל לתורה ולמצוות, מאז הוסדה הצילו עשרות אלפי ילדי ישראל בנים ובנות, שיקבלו חנוך לתורה ולמצוות, ויש כבר הרבה מהם, שהקימו משפחות של בני תורה, והמצב כעת, שיש חובות גדולים מחמת ההוצאות הגדולות שיש לצורך הדבר הזה. והמשך הפעולות של ההצלה נמצא בסכנה גדולה. על כן חובה גדולה, וחכות גדולה לכל א' וא' שיבוא לעזרת הדבר הגדול הזה. ובשכר זה יזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח היקרים נ"י, מדה כנגד מדה, ויתברכו בכל הברכות המרובות המובטחות למזכי הרבים, ויזכו לכוח"ט ביום הדין י. גרשון אדלשטיין

בס"ד ודאי מצוה גדולה וחובה על כאו"א לעזור בזה ויזכו כל העוזרים לכוח"ט בסשצ"ג.

קרן ההסעות לחנוך ילדי ישראל לתורה ולמצוות, מאז הוסדה הצילו עשרות אלפי ילדי ישראל בנים ובנות, שיקבלו חנוך לתורה ולמצוות, ויש כבר הרבה מהם, שהקימו משפחות של בני תורה, והמצב כעת, שיש חובות גדולים מחמת ההוצאות הגדולות שיש לצורך הדבר הזה. והמשך הפעולות של ההצלה נמצא בסכנה גדולה. על כן חובה גדולה, וחכות גדולה לכל א' וא' שיבוא לעזרת הדבר הגדול הזה.

ובשכר זה יזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח היקרים נ"י, מדה כנגד מדה, ויתברכו בכל הברכות המרובות המובטחות למזכי הרבים, ויזכו לכוח"ט ביום הדין י. גרשון אדלשטיין

בס"ד ודאי מצוה גדולה וחובה על כאו"א לעזור בזה ויזכו כל העוזרים לכוח"ט בסשצ"ג.

חיים קניבסקי